REVERENDI PATRIS F. SILVESTRI PRIERIATIS

OR. PRAED. THEOLOGIAE PROFESS. SACRIQVE PALATII APOSTOLICI MAGISTRI DIGNISSIMI,

DE STRIGIMAGARVM, Dæmonumque Mirandis, Libri Tres,

VNA CVM PRAXI EXACTISSIMA, Et ratione formandi Processus contra ipsas, a mendis innumeris, quibus scatebant, in hac vltima impressione purgati, & Indice locupletissimo illustrati.

CVM LICENTIA SVPERIORVM.

ROMAE, In Aedibus Po. Ro.

M. D. LXXV.

Cum Priuilegio.

15 V. 92

ILLVSTRISSIMO
AC REVERENDISSIMO
D. AVGVSTINO S.R.E. DIACONO
CARDINALI TRIVVLTIO
TT. S. HADRIANI,

F. SILVESTER PRIERIAS ORD. PRÆ.
Sacri Palatij Apostolici Magister. S. D.

OPTABAT apud Homerum Dux Græciæ Agamennon, Reuerendissime Domine, decem sibi Nestoras diuinitus dari, non dubitans quin consilio eorum breui esset Troia peritura. Quod profecto in maximam prudentiæ laudem cedere fatendum est, cum tanti viri iudicio sola ipsa illud facile & cito potuisset, quod tot Imperatorum, tot Principum, tot copiarum fortitudo tam difficile, ac tam longo tempore vix potuerit. Quamobrem cum in bellis conficiendis, tum in reliquis humanæ vitæ rebus bene ge-

699710

rendis prudentiam tantum excellere virtutibus cæte-
ris, quas morales vocant, videmus, quantum Solem
cernimus ſtellis omnibus antecedere. Si igitur clari
Scipiones, clari Manlij, quod ob inuictas animi & cor
poris dotes, ob deletas vrbes atque prouincias, ob de-
uictos hoſtes, illi quidem Africani, hi vero Torqua-
ti dicti ſunt, quanto clarius & illuſtrius Gentis Triuul-
tiæ cognomentum cenſebimus, quod ab ipſa bono-
rum omnium matre prudentia profectum eſt? Nam
cum tres eſſe virtutis illius partes ſapiētes viri definie-
rint, præteritorum memoriam, intelligentiam præ-
ſentium, futurorumque prouidentiam: Ianumque
antiqui idcirco bifrontem finxerint, quod præterita
atque futura proſpiceret: cur non Trifrontem ac Tri-
uultiam eam Gentem dicamus, quæ ab Illuſtriſsimo
tribuſque illis prudentiæ partibus clariſsimo Heroe
originem duxerit, ſemperque talibus viris non ſecus
atque cælum innumeris ſyderibus ornata terrarum or
bi ſpectabilis ſemper fuerit, & admiranda? Et vt innu-
merabiles huiuſcemodi ſtellas prætercam, ne me aut
copia obruat, aut inuidia defatiget, illa tantum duo
magna mundi lumina, quæ noſtra nuper ſæcula vide-
runt, attigiſſe ſufficiat Ioannem Iacobum, & Anto-
nium Triuultios: quorum alter Famigeratiſsimus Im-
perator ad omnia noſtræ memoriæ bella conficienda,
ea prudentia virtute & fortuna cunctis excelluit, vt &
Hannibalis iudicio, inter Alexandros, Pyrrhos & Sci-
piones

piones digne veniat numerandus . Alter vero Comensis Pontifex, & Cardinea dignitate insignis, tanta omnibus in rebus temperantia, tanta constantia, tanta integritate, tanta fide claruit, vt in multis legationibus, quibus felicissime functus est, nulla res tanta fuerit ac tam difficilis, quam ille non & prudentissimo consilio rexerit, & singulari virtute confecerit, Is demum, quem tu patruum habuisse semper grata cum recordatione læteris. Nam cum Triuultiorum splendorē omnibus gentibus illuxisse videas, tum maxima etiam gaudia ex illis virtutum ac dignitatis Cardineæ fulgoribus, qui hæreditario quasi iure ad te peruenerunt, cor tuum tacitum pertentant, dum vere & teipsum in patruo, & in te patruum recognoscis. Neque enim aliud quippiam de tuis laudibus in præsentia recensebo, nisi quod ex Triuultijs vere Triuultius, summis, medijs, infimis, tua facilitate, tuo ingenio, tua humanitate facias satis. Tanto autem doctos uiros amore prosequaris, vt omnes obstricti tibi sint ac deuincti, neque mirari nō possint in te iuuene illas tres prudentiæ partes enitere: quandoquidem bonas litteras in primis colas ab ipsa certe adolescentia doctus, cum exemplorum vetustate, tum præsentium præceptis & futuræ gloriæ stimulis nihil magis a situ ac tenebris nostri memoriam vendicare, quam litterarum lumen. Quas ob res iure optimo tuus est quicquid est liber iste, quem superioribus diebus De strigimagarum dæ-

monumq.

monumque mirandis compoſui: atque ita nominatim tibi illum dedico, non quod partem aliquam tuorum in me meritorum hoc pacto referenda in gratia conſequi poſſe confidam, ſed vt maximi erga te amoris mei teſtis ſit, & obſeruantiæ ſempiternæ. Et quoniam in ipſo crudeles cacodæmonum pugnas aduerſus homines intueberis, conſideres tamen non minus formidandas mundi huius inſidias, domeſticaque vitiorum bella, quæ vt magna ex parte aliquando ſopiantur, optarem, quemadmodum Agamennon decẽ tui ſimiles darẽtur nobis diuinitus, Auguſtine Triultie, & patriæ & vrbis Romæ decus ternobile. Vale. Romæ Kal. Martijs. M. D. XXI.

ELEN-

ELENCHUS CAPITUM HORUM TRIUM LIBRORUM DE STRIGIMAGIS.

PRIMI LIBRI.

QVAE sit Authoris intentio, capitulum primum.
Qui sint dæmones ac strigimagæ, & qui eorũ effectus, cap. 2.
Animam humanam esse spiritum, & non corpus; subsistentem, & non inhærentem, cap. 3.
Animam humanam immortalem esse, cap. 4.
Animam humanam immortalem esse de mente Aristotelis incidenter, cap. 5.
Aliquas esse substantias intellectuales humana anima præstantiores, cap. 6.
Aliquas esse substantias intellectuales incorporeas, cap. 7.
Quid de substantiarum incorporearum, seu intelligentiarum natura senserint Philosophi, præcipue Plato & Aristoteles, cap. 8.
Quid de intelligentiarum natura & numero habeat philosophia uera, & Christiana traditio, cap. 9.
Aliquas substantias immateriales seu intelligentias posse peccare, & esse malas, cap. 10.
Aliquas intelligentias actu & reipsa esse malas, & peccatrices, cap. 11.
Qualiter & quot intelligentiæ peccarunt, cap. 12.
Intelligentias malas, seu dæmones in naturali sapientia esse præstantissimos, cap. 13.
Dæmones naturali uirtute esse potentissimos, cap. 14.
Ex dictis reddi posse rationem omnium mirandorum effectuum dæmonum, ac strigimagarum, cap. 14.

LIBRI

LIBRI SECVNDI.

DE intellectu capituli Episcopi. 26. q. 5. cap. 1.
Esse in rerum natura maleficia, cap. 2.
Esse in rerum natura strigas, seu lamias, cap. 3.
Esse in rerum natura strigimagas, cap. 4.
Strigimagarum genus cum incubis & succubis respectiue in illecebris flagitiose, domesticeque uersari, cap. 5.
Mirandos effectus maleficiales strigimagas habere circa uenerea, cap. 6.
Morbos omnes per strigimagas a dæmonibus hominibus ac iumentis, & terræ nascentibus læsiones ueraciter inferri, cap. 7.
Quod se & strigimagas demon per uarias species formasque demonstret, cap. 8.
Quod aduersus strigimagarum ueneficia remedia multa præseruatiua non desint, cap. 9.
Quod aduersus strigimagarum ueneficia remedia uana non congruant, cap. 10.
Quænam aduersus strigimagas uera remedia congruant, cap. 11.
Aduersus morbos omnes in genere, per exorcismos remedia, ac de modo exorcizandi, cap. 12.

LIBRI TERTII.

AN in strigimagas ut in hæreticum genus sit animaduertendum, cap. 1.
Processum in strigimagas practice inchoari obiter, cap. 2.
Processum in strigimagas continuari practice & obiter, cap. 3.
Sententias pro terminatione processus in strigimagas uario modo ferri pro uarietate suspitionum, probationum & confessionum, cap. 4.

INDEX

INDEX LOCVPLETISSIMVS EORVM QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

A

ABIVRATIO delati de hæresi suspecti. 248.249
Abiurationis praxis. 248
Accidens omne corporeū in sua quidditate corpus includit. 38
Acheruntini pueri, qui. 130
Actio a phantasia pendens solum vt obiecto, est potentiæ corpori non innitens. 42
Actio exterior in his quæ se ipsa mouent, procedit ex iudicio libero. 73
Actus proprij ratio est esse in propria potentia. 36
Actus sunt suppositorum. 39
Actus est in susceptiuo disposito & conuenienti. 53
Actus participantis est, quod recipitur vt participatum. 62
Actus purus est quod est primum verum & primum bonum. 62
Adiuratio ad veras lacrymas maleficarū. 237
Aduocatus quomodo delato dari debeat. 232
Aduocati partes, quæ sint. 232
Aduocatus malus, qui. 233
Aesopi exemplum de lingua. 157
Agens agit in quantum est actu, vnde est nobilius passo. 23
Agens in natura acta & mota potest esse extrinsecum. 37
Agens in natura libera est intrinsecum. 37
Agens omne agit secundum suam speciem solam. 47
Agens naturale prius in vicinum agit quam in distans. 175
Amor lasciuus vnde oriatur. 200
Anaxagoras primus ad incorporeæ substantiæ notitiam deuenit. 43
Anaxagoras sensibilium mixtionem posuit. 44
Anaxagoras primus posuit incorporale rerum principium. 56
Anaxagoras credebat corporalia omnia, quæ cum essent mixta, non poterant distingui nisi per omnino immixtum. 56
Anaxagoræ positio de vnitate intellectus improbatur. 56
Anaxagoras intellectum illum non posuit vniuersale essendi principium, sed solum distinguendi. 56
F. Andreas Genuensis. 136
Angeli cur vocantur nuncij. 46
Angelorum, diuersæ opiniones. 65
Angelos secundum Dionysium & veram philosophiam incorporeos & immateriales esse. 65. 66
Angeli in scripturis virtutes nūcupātur. 65
Angelorum origo. 66
Angelos omnes a Deo productos. 66
Angelos originem a Deo traxisse ab æterno quemadmodum Platonici & Peripatetici aiunt, repugnat Christianæ pietati. 66
Angelorum creationis tempus. 66
Angeli omnes specie differunt. 67
Angelos lōge plures quam motus cælestes. 69
Angelorum & intelligentiarum multitudo maxima, & nobis incomprehensibilis. 70
Angelorum multitudinē ipsa eorum custodia probat. 71
Angeli, soli infimi ordinis nobis sunt ad custodiam. 71
Angeli cur intellectuales dicantur. 100
Angeli non intelligunt componendo & diuidendo. 101
Angelus se per se intelligit. 103
Angelus quilibet se ipsū et alios ītelligit. 103
Angelus, quomodo alios cognoscat. 103
Angelus siue bonus, siue malus quid circa naturalia intelligat. 105
Angeli tā boni quā mali quæ intelligāt. 106
Angeli in suis causis futura longe acutius quam nos possunt agnoscere. 108
Angeli futura in se ipsis noscere minime possunt. 108
Angeli nō cognoscūt cogitationes cordiū. 108
Angeli, quando cognoscere possint cogitationes. 109
Angelici ingenij sagacitas. 109
Angelorum virtus naturalis. 110
Angelus siue bonus, siue malus quomodo potest

test moueri ex loco in locum. 110. 111
Angelum esse in loco quid. 110
Angelus potest transire ab extremo ad extremum sine medio. 111
Angelus non potest corpoream materiam pro suo uoto mutare formaliter. 112
Angelus nō potest mutare de forma in formā sine medio agente corporeo. 112
Angelis etiam malis obediunt corpora inferiora quo ad motum localem. 113
Angelos malos corpora posse assumere, & in diuersis speciebus apparere. 116
Angelus, quomodo imaginationem transmutet. 118
Angeli, quæ possint facere p motū localē. 121
Angeli dicuntur potestates. 149
Angeli boni dominantur angelis malis. 149
Angeli ministri diuinæ sapientiæ. 149
Angelus bonus, quomodo dispositiue operetur in gratiæ infusione. 191
Animam humanam esse spiritum, & non corpus, contra Galenum. 8
Anima, si esset complexio elementorum, aut qualitatum elementarium ut Galenus uoluit, quamplura absurda contingerent. 9
Anima nedum humana, verum etiam brutorum atque plantarum qualitatibus elemētorum præstantior. 9
Animæ operatio omnis est ab intrinseco. 9
Animam, quidam non sonorum, sed contrariorum harmoniam dixere. 10
Anima, si esset compositionis ratio, multa absurda contingerent. 10
Animam aliqui corpus esse astruxerunt, quorū opinio quinq; rationibus reprobatur. 10
Anima in his inferioribus est principium uitæ, non omne, sed quo primo viuimus. 10
Anima humana, quæ mens vel intellectus dicitur, quid incorporeū & subsistēs est. 12
Animæ brutorū subsistentes minime sunt. 12
De Animæ intellectiuæ & sensitiuæ subsistentia, differentia inter Platonē & Arist. 12
Animam vtramque, sensitiuam & intellectiuam, incorporeo & immateriali principio Plato adscripsit. 12. 93
Anima sensitiua per se sine corpore non habet esse. 12
Animā de corpore in corpus migrare putarūt Pythagoras, atque Plato, quorum opinio reprobatur. 13
Anima corpori & motor & forma est. 13
Anima hæc, non nisi huius corporis forma, & motor esse potest. 13
Anima humana per se corrūpi non pōt. 14
Animæ vera & Christiana positio. 14
Animam rationalem substantiā esse a corpore minime dependentem. 14
Anima corp^9 humanū viuificat et vegetat. 14
Anima secūdum humanorum corporum multitudinem multiplicatur. 14
Anima, corpore resoluto, separata subsistit, nulla alia corpora vlterius adiens. 14
Anima scientia & virtute perficitur. 15
Anima eo magis scientia perficitur, quo amplius immaterialia contemplatur. 15
Anima virtute perficitur cum corporis passiones aspernatur. 15
Anima rationalis omni cōtrarietate caret. 15
Anima rationalis, secundum modum sui esse, recepta suscipit. 15
Anima rationalis, quæcunque recipit, absque contrarietate recipit. 15
Anima humana habet causam æternam. 17
Anima non debilitatur debilitato corpore. 17
Animæ brutorum nequaquam immortales putandæ. 18
Anima sensitiua non apprehendit nisi hic & nunc. 19
Anima brutalis non est capax ipsius esse perpetui. 19
Animam humanam immortalem esse de mente Arist. pluribus medijs probatur. 19
Anima rationalis non operatur nisi per potentias. 21
Animæ omnis potentia aut habet organum, aut in parte est intellectiua. 22
Animæ passionum notitiam accipere difficile est. 22
Animæ pars qua intelligimus actu, dicitur separata non vtens organo. 27
Animæ separationem post mortē apud Arist. non esse somnium. 31
Anima, si non habet propriam operationem, licet ei multa accidant, non tamen accidunt ei nisi in materia. 34
Anima, si non dependet a corpore secundum esse, certe nec secundum operari. 34. 39
Anima est subiectum perpetuorum & immortalium accidentium. 39
Animabus non conuenit per se ea subsistentia

quam

quam habent a corpore separatæ. 51
Animæ esse extra corpus, non potest esse perpetuum. 51
Anima per accidẽs mouetur moto corpore. 54
Anima humana secundum esse vnitur corpori sicut forma materiæ. 54
Anima, speciẽ per se ipsam non habet, sed pars est humanæ speciei. 54
Animas medias inter animas cælorum & hominum non posuit Arist. sicut Plato. 63
Anima humana a perfecta intelligentiarum notione longe deficit. 67
Animalia irrationalia sunt quodammodo liberi motus siue actionis, nõ liberi iudicij. 73
Antropomorphitæ hæretici Deum lineamentis humani corporis figurarunt, nihil ultra corpora esse putantes. 43
Aorasia quid. 123
Apostasia a fide quomodo committatur. 178
Appetitus naturalis frustra esse nõ potest. 16
Appetitus hominis naturalis, perpetuo esse efflagitat. 16
Appetitur esse ab omnibus eo modo quo apprehenditur. 16
Appetibile est mouens nõ motũ in genere mobiliũ; appetens uero & mouẽs & motũ. 59
In Appetibilium & appetentium genere primum est quod est secũdum intellectum. 59
Appetitus sensitiuus non potest attingere per se bonum. 59
Aqua benedicta congruit contra vexationem extrinsecam. 212
Aqua benedicta ordinata contra dæmonum molestias. 212
Arist. textus a 17. usque ad 20. tertij de Anima explicatur, & defenditur expositio B. Thomæ. 23
In Arist. doctrina nihil inuentum contra fidem nec in moralibus vel in logicis vel physicis aut diuinis, præter id quod de mundi æternitate probabiliter sensit. 29
Arist. tex. 3. de Anima, Non reminiscimur, quomodo exponendus. 31
Arist. cælestis motus perpetuitatem æternam posuit. 44
Arist. ad astruendas substantias incorporeas ex motus cælestis ppetuitate processit. 44. 59
Arioli, qui. 139
Arreptitius homo, quid. 186
Auerrois opinio de anima reprobatur. 14
Auerrois ueram philosophiam deprauauit. 30
Auerrois positiones tres in Philosophia falsissimæ. 30
Augustinus Bocca de Saluiano Doctor. 129
F. August. Papiẽsis ord. Præd. Inquisitor. 133
D. Augustinus cõtra Arrium interdum exaggerat. 137
Auicenna quomodo substantiarum separatarum numerum assignet. 59
Authoris intentio, operis propositum, ac eius diuisio in tres libros. 2
Authoris Commentarium aduersus opinionem de Animæ immortalitate antequam Perrettus scriberet. 19
Author qua de causa opusculum hoc incœperit. 133

B

BALNEATRIX incinerata quid sit confessa. 153
Basiliscus cur primo uidens occidat, & primo visus pereat. 144
Benedictionis licitæ in infirmos septem conditiones. 209
Benedictio licita in infirmos, quæ. 209
Blasphemia quomodo hæresim sonet. 215
Bonifacij viij. constitutio de publicatione testium & accusatoris. 231
Bonum per se, non cadit sub apprehensione sensus. 59
Boni participatione aliquid vniuersaliter priuatum esse non potest. 85
Bonum est voluntatis obiectum. 86
Bruta sua uoce passiones designant. 159
Bulla Innocentij viij. 133
Burbiæ comitatui quadraginta una de genere strigimagarum igni assumptæ. 172

C

CAELESTIA, ideo incorruptibilia, quia materia carent cõtrarietati obnoxia. 15
Camedrios herba. 238
Campanarũ strepitus contra tempestates. 204
Campsores, qui. 207
Canonistæ cæcutiunt in lectione c. Episcopi. 26. quæst. 5. 132
Cap. Episcopi 26. q. 5. non intellectus, licet credatur intellectus. 133
Cap. Episcopi 26. q. 5. non prohibet quod communiter tenetur prohibere. 133
Cap. Epi 26. q 5. uerba pie interpretãda. 141
Carnis mollities, & tactus bonitas, signa bonitatis

- nitatis intellectus. 48
Carminum usus & abusus, unde. 208
Casus in oppido Oburdorum. 115
Casus de puero nobili. 130
Casus cuiusdam Comitis in finibus Argentinæ diœcesis. 141
Casus de iuuene. 144
Casus in oppido Rauensp. 152.168.179.190
Casus in diœcesi Argentina. 152
Casus in oppido Valzhut super Rheno Constan. diœcesis. 156
Casus duo in Ciuitate Bononiæ. 159.202
Casus in agro Bononiensi. 167
Casus iuuenis maleficiati. 169
Casus quidam. 171
Casus in oppido Zabernio Argẽtinæ diœc. 172
Casus in oppido Damnĩ Basiliensis diœc. 173
Casus de imolatione pueri. 173
Casus in agro Maguntino. 175
Casus in oppido Isprugk. 176
Casus duo. 177
Casus Laude, de spiritu Siluano. 179
Casus in diœc. Cõstan. et grãdo mirabilis. 181
Casus de Sacerdote arreptitio. 187
Casus Maleficæ incineratæ. 188
Casus in ciuitate Spirensi. 190
Casus in capiendo malefico. 190
Casus de Epo quodã tẽpore Nicolai V. 197
Casus de læso vindicato contra maleficũ. 198
Casus in oppido Richoffen. 198
Casus in ciuitate Confluentiæ. 199
Casus de virgine quadam. 199
Casus ad Portum Salaminæ. 201
Casus de mula ab Authore signata. 206
Casus in conuentu Coloniensi. 209
Casus in Sanltzburg. 210
Casus in diœcesi Ratisponen. 238
Casus in Isprugk. 238
Cautelæ Iudicum uariæ. 237
Cautelæ a Iudice obseruandæ. 237.238
Characteres & figuræ Magorum, quæ. 82
Character, quid. 83
Cherubin quid, & vnde nominetur. 90
Choreæ diaboli humanis dissimiles. 137
Christum nobis dedisse potestatem imperandi dæmonibus. 203
Christianis etiam malis Christus dedit potestatem adiurandi Dæmones. 208
Christiani qui fiunt Iudæi, siue ad Iudaismum redeunt, vt hæretici sunt puniendi. 218
Circes Vlixis socios mutauit in bestias. 184
Cognoscens aliqua, nullum eorum in sua natura habet. 11
Cognitiuæ potentiæ, quod naturaliter inest, aliorũ cognitionem necessario præpedit. 11
Cognitiuũ unũquodq; est secundũ magis et minus secundũ remotionem a materia. 52
Cognitio alicui⁹ rei tripliciter haberi põt. 105
Colores ad uisum se habent ut obiecta, non ut organa. 22
Comestio completa quattuor exquirit. 160
Concilij Anquirensis est cap. Epi. 26. q. 5. 132
Conditionalis vera, cum sit necessaria, vniuersalem cathegoricam includit. 40
Consonantia & dissonantia inter Platonem et Arist. quo ad substãtias immateriales. 61
Constantij pater in equum mutatus. 184
Consuetudo legum interpres. 219
Continens semper contentum excedit. 47
Corpora inferiora quo ad motum localem angelis etiam satanæ ad nutum obediunt. 7
Corpus omne mixtum harmoniam, & complexionem habet. 10
Corpus nullũ põt esse uitæ principiũ primũ. 10
Corpora duo in eodẽ loco simul impossibile. 11
Corporum cælestium vniformitatẽ in cælestibus motibus semper obseruari. 44
Corpus superius semper inferius cõtinet. 46
Corpora duo in inuicem se concludere impossibile. 47
Corporis nullius actio super agens ipsum reflectitur. 47
Corporis actio ad actionem aliquam minime terminatur. 48
Corpus aliquod, quanto est propinquius materiæ primæ, tanto ignobilius. 49
Corpora elementorum secũdum speciem suam ignobiliora corporibus mixtis. 49
Corpus omne viuens aliquo modo secundum animam localiter mouetur. 49
Corpus nullum animatum inter nos & cælum secundum Arist. 59
Corpora cælestia et terrestria ĩ quo differãt. 100
Corporea natura spirituali inferior. 114
Corpora quæ sumuntur a dæmone, sunt vera corpora. 116
In Corpore dupliciter aliquid fit. 132
Corpus unum virtute diuina potest esse simul & eodem tempore duobus locis, secundum quosdam Theologos. 133

Corpus

Corpus, quo incubus vel succubus dæmon in actibus turpibus miscetur, quale in substantia sit. 158
Corpora naturalia possunt efficere illusorias apparitiones, & ibi exempla. 182
Corrũpi potest aliqua res duplici ratione. 14
Corruptio non est alicubi, nisi etiam ibi sit contrarietas. 15
Corruptibilis res apud Arist. aut corpus, aut uirtus in corpore. 37
Corruptibile omne apud Arist. est & alterabile. 38
Corruptio, non nisi per contrarietatem est, secundum quam alteratio inducitur. 38
Corruptibile omne apud Arist. sicut debilitabile, ita & alterabile. 38
Corruptibilium omnium uiuentium uita per contrarietatis excellentiam corrũpitur. 49
Creaturas aliquas esse, quæ agunt per intellectum & voluntatem. 45
Creaturæ omnes & singulæ redeunt ad suum principium. 45
Creaturas aliquas esse quæ redeunt in Deum, nedũ naturæ verũ operis similitudine. 45
Creaturæ intellectuales, corporales cõtinẽt 46
Creaturas aliquas esse in quibus secundum se forma diuini intellectus & exprimatur, & imprimatur. 46
Creatura omnis rationalis, in sua natura contemplata, potest peccare. 74
Crucibus consignandi qui sint. 249

D

DÆMONES omnium malorum ex animo, vel occasione principia. 3
Dæmones aliud nihil, nisi substantiæ intellectuales immortales, natura bonæ, uoluntate malæ. 3
Dæmones hominem possent tempore imperceptibili ferre ab ortu solis ad occasum, si eius anhelitus pateretur. 7
Dæmones, quos Galli Dusios nuncupant, qui. 6
Dæmones inter nos & superiores substantias mediatores esse astruebãt Platonici. 62
Dæmonum Plato quosdam bonos, quosdam malos astruxit sicut & hominum. 62
Dæmonum innumerabilis multitudo. 88
Dæmones secundum Platonicos habent corpora naturaliter unita, ac partem sensitiuam & passiones. 93
Dæmon, etiam minimus, quæ noscat. 110. 120
Dæmones naturali uirtute potentissimi. 100
Dæmon quilibet scit rerum omnium uires & proprietates. 100
Dæmones posse simul plures homines portare & pene subito ad loca distantia. 115
Dæmon in forma disci argentei apparuit B. Antonio. 116
Dæmon in forma puellæ. 116
Dæmones hominum sensus dupliciter immutare possunt. 117
Dæmones ex qua materia corpora sumãt. 117
Dæmones quid possint circa homines. 117
Dæmones tripliciter norunt veritatem. 120
Dæmonum sapientia. 120
Dæmon, nisi comprimatur a Deo, potest hominem etiam inuitum localiter ferre. 130
Dæmones possunt in deterius aliquid mutare, & ibi exempla. 142
Dæmon per maleficos mortem infert. 142
Dæmonum potestas. 145
Dæmones, & si nullos timeant, tamen subiacent meritis Sanctorum. 145
Dæmones humani generis inimici. 146
Dæmonum uis in Luxuria. 146
Dæmones incubi, qui. 146
Dæmones succubi, qui. 146
Ex Dæmone incubo & muliere gigantes nasci. 6. 146
Dæmon per motum localem semẽ admouet mulieri multipliciter. 147
Dæmones mali possunt per angelos bonos cohiberi a sordibus. 149
Dæmones inferiores tantum, exercent spurcitias incuborum & succuborum. 149
Dæmon tribus modis uocat homines ad magica flagitia. 151
Dæmones sũt inter se cõcordes ad nequitiã. 151
Dæmon, quibus causis mouetur ad homagium & professionem expetendam. 155
Dæmones, quas strigimagas in tormentis auxilientur. 155
Dæmon quare, & quam multipliciter homagium expetat ab hominibus. 155
Dæmon quare mulieres magis eligat quam viros ad maleficia. 157
Dæmones quomodo in assumptis corporibus cũ strigimagis loquantur, videant, manducẽt, coeant, & generent. 158
Dæmones quomodo loquantur. 159
Dæmon quid viro sancto respondidit. 160

Dæmon

Dæmō in corpore aſſūpto poteſt exercere duas ex quatuor partibus ueræ comeſtionis. 160
Dæmones quomodo coire poſſint. 161
Dæmones quando cœperint in ſtrigimagas libidines exercere. 161
Dæmon quomodo ſe habeat in re uenerea. 162
Dæmon quibus ex cauſis diebus feſtis potius quam alijs, ſtrigimagas inducat in oblectationibus uenereis. 162
Dæmones in quibus locis exerceantur res uenereas. 163
Dæmones in locis ſacratis non poſſunt res uenereas exercere. 163
Dæmones ſuccubi uel incubi an uiſibiles ſint in actu uenereo. 163
Dæmones virgines uiolare, & uiduas maxime appetunt. 163
Dæmon quid poſſit. 164
Dæmon uiſibiliter & inuiſibiliter homines aggreditur. 164
Dæmon inuiſibiliter homines agreditur duobus modis. 164
Dæmones amorem ſenſualem inducere efficaciſſime poſſunt. 165
Dæmon quid agere poſſit circa intellectū. 165
Dæmon quibus modis in amorem homines inducat. 165
Dæmō per ſtrigimagas quibus modis impediat matrimonij effectus. 166
Dæmon poteſt multipliciter hominibus illudere. 170
Dæmones an poſſint indiſcrete eludere hominum ſenſus. 170
Dæmon non poteſt inuadere animam alicuius per pœnam, niſi ſanctis cogitationibus deſtitutam. 170
Dæmon homines Deo gratos non poteſt ludificare, licet in corpore & fortunæ bonis eos poſſit malis afficere. 170
Dæmones per ſtrigimagas multipliciter impediunt fœtus conceptionem. 172
Dæmō pōt hominibus obeſſe etiā in fama. 175
Dæmon quid circa morbos fecerit. 175
Dæmonum auxilio vti in effectibus corporalibus per eos inductis, an ſit malum. 178
Dæmones quid permittente Deo facere poſſint, iuxta Sacram Scripturam. 180
Dæmones per maleficos quomodo uentos & pluuias concitent. 180
Dæmon quibus nocere non poſſit. 180
Dæmon & ſe, & ſtrigimagas per uarias formas demonſtrat. 181
Dæmon bifariam phantaſiæ apparitiones uarias efficere poteſt. 183
Dæmō pōt multis modis homines illudere. 185
Dæmon ad ſtrigimagarum beneplacitum an poſſit homines poſſidere. 186
Dæmonem hominem inhabitare dupliciter intelligi. 186
Dæmones, cum per ſe ipſos homines lædere poſſint, cur ſtrigimagarū opere utantur. 187
Dæmones cur tantopere expetant abuſus ſacramentorum. 188
Dæmonis poteſtas multis modis eneruatur, & ibi exempla. 189
Dæmon qua de cauſa aliquando nolit aliquem uexare. 190
Dæmonem inuocans, licet ad rem non iniquā, mortaliter peccat. 196
Dæmones incubi et ſuccubi quidam, etiam inuitos homines, & præcipue mulieres in venerem inducunt. 199
Dæmonum ſuppoſitio loco filiorum, cur a Deo permittatur. 207
Dæmonum ſuppoſitorū tria genera. 207
Dæmō mulierib⁹ proprijs filijs ſubtractis alios dæmones ſupponit. 207
Dæmon quomodo ſit præſens in maleficiatis & arreptitijs. 212
Dæmonum auxilio quomodo liceat uti. 212
Dæmones obſtinati. 214
Dæmon alteri non ſemper cedit. 259
Delatus multipliciter poteſt plecti. 233
Delatus infamiæ ubi noluerit ſe purgare, excommunicatur. 246
Deum eſſe, & rerum cauſam eſſe uoluntariā, oēs & Philoſophi, et Theologi ſupponūt. 43
Deus bonus eſt, & bonitatē alijs elargitur. 45
Deus eſt prima cauſa uirtute continens omnes effectus. 46
Deus in genere non eſt. 53
Deus in rerum creatione uniuerſi perfectionem intendit. 70
Deus, qui ſubſtantia prima eſt, cum a corporū natura maxime diſtet, iure in rerum ordine multi gradus interiacent. 70
Dei prouidentia erga res ſingulares, etiam minimas. 70
Deus in rebus ſingularibus quæ operetur. 70
Deus ſolus per ſuam eſſentiam habet notitiam

propriam omnium rerum. 97
Deus permisit Christũ portari a diabolo. 136
Deus multotiens permittit rationalem creaturam aduersus sua instituta operari. 147
Deus nõ permittit nos tẽtari supra vires. 148
Deus & natura nõ deficiũt in necessarijs. 189
Deus p se met gratiã nostræ mẽti infundit. 191
Deus vult claues esse in reuerentia. 200
Dei auxilium a Iudice implorandum. 239
Diabolici homines, & eorum effectus. 1
Diabolus mulieri moniali in specie lactucæ apparuit D. Gregorio teste in Dial. 7. 116
Diabolus quandoque sanat corpus, vt perdat animam. 8
Diabolica potestas ad quid se extendat. 120
Diabolus quid possit circa hominem. 121
Diaboli voluntas quid cupiat. 123
Diabolus conatur quibus potest modis humanum genus offendere. 135
Diabolus pueros paruos enecat, & præsertim non baptizatos. 135
Diabolus frequenter hominem tentat, ut saltem per tædium uincat. 151
Diabolus in minimis incipit tentare hoĩes vt inde ad maiora flagitia eosdẽ inducat. 152
Diaboli ars in tentando. 152
Diabolus uersute in animas maxime uirgineas debacchatur. 153
Diabolus portas ad libitum reserat. 173
Diabolus cupit adorari ut Deus. 193
Diabolus quas maleficas iuuet in quæstionibus beneficio taciturnitatis. 236
Diabolus mundi dominium ambit. 193
Diaboli astus in lacrymis excutendis. 237
Diabolus, cur impediat lacrymas maleficarum. 237
Dictio, quid. 159
Differentia quæ est ex forma, speciem: quæ uero ex materia, numerum uariat. 55
Diomedis socios in aues mutatos. 184
Diuinatrices inuocare contra delatorũ taciturnitatẽ cessantib⁹ alijs remedijs, an liceat. 238
Diuisibile omne, ut corpus, continente indiget & vniente partes. 11
Diuinitatis insigne est futura nosse. 108
Doctores sancti ea quæ sunt philosophiæ longe subtilius, copiosius & clarius tractarũt. 30
Doctores distingunt de maleficio perpetuo & temporali, non de uero & phantastico. 140
Dusii, qui. 146

E

EFFECTVS tunc maxime perfectus, quando redierit in suum principium. 45
Effectus omnes perfecti dicuntur, ubi causæ agenti similantur. 45
Effectuum mirandorum creaturæ damnabilis siue angelicæ, siue humanæ ratio. 124
Effectus creaturæ damnabilis quinque. 125
Effectus pœnales & noxij a voluntate proficiscentes multiplices sunt. 143
Effectus maleficiales mirandos. 164
Elementa, & si secundũ totũ incorruptibilia, partes tamẽ singulæ corruptibiles sunt. 49
Energumeni qui. 213
Ens omne realiter aut diuinũ, aut physicũ. 36
Ens, quod maxime est, alijs essendi causa sit oportet. 62
Epicureorum opinio de principijs. 56
Error in angelico intellectu, qualis. 95
Errores circa maleficium. 138
Erroneum fundamentũ sumptum ab aliquibus ex canone per uerba c. Episcopi. 26. q. 5. 139
Esse unumquodque illud dicitur, quod est in eo principale. 34
Essendi ratio, quorum diuersa, horum species quoque diuersa sit oportet. 54
Esse animæ humanæ & intelligentiæ, non est unius rationis. 54
Euangelium portare an liceat. 210
Eucharistia spiritus malos exurit. 203
Excipiẽs, iuxta modũ excipientis excipitur. 16
Executio sententiæ latæ quando differtur. 241
Exempla multa suspitionum. 242
Exorcizandi modus. 207. 211
Exorcista quid cauere debeat. 209
Exorcismis et carminibus qũo utendũ sit. 210
Exorcismus congruit contra uexationem intrinsecam. 212
Exorcismi & remedia alia quibus de causis quandoque non liberent maleficiatos. 213
Expositio D. Th. huius tex. Sed sicut recto. 34
Expurgatio Authoris aduersus Apologiam Petri Pomponatij. 19

F

FACIENS, nullo contradicente, nobilius est facto. 16
Fascinatio cur accidat. 77
Fascinatio quid. 144
Fauni qui. 146
Fauni ficarij. 147

Formæ

INDEX.

Forma determinata determinatam materiam subesse oportet. 13
Forma, quæ est actus, conuenit esse per se. 15
Formã subsistẽtẽ, esse desinere impossibile est. 15
Forma nulla corrumpitur, nisi aut actione cõtrarij, aut destructione subiecti, aut desitione suæ causæ. 16
Formæ & simulacra rerum naturalium excipiuntur in passibilem intellectum ut sunt actu intelligibiles. 16
Forma quæcunque a materia separata, intellectiua in actu sit oportet. 18
Forma omnis & actus potest dici habitus. 25
Forma non recipitur in corpore nisi indiuiduata. 47
Formæ similes debentur similibus mobilibus & motis. 49
Forma omnis corporis aliquam habet operationem propriam per corpus. 49
Formæ, quæ sunt in materijs, actus imperfecti sunt. 52
Forma omnis per se absque materia subsistens, est substantia intellectiua. 52
Formæ materiales, si multiplicant species materialium, longe magis formæ immateriales species immateriales multiplicabunt. 70
Forma est cuiusq; operationis principium. 72
Forma, quæ est ab ipso agente, ex eo quod per ipsam operatur, etiam consequentis operis dominium habebit. 72
Forma intellecta, seu conceptio, p quã substãtia intellectualis opaĩ, ab ipso est intellectu. 72
Forma substantialis in uiuentibus est principium uitæ, quæ dat esse uiuum. 80
Formæ quæ videntur in præstigijs, non nisi in sensu sunt. 119

G

GIGAS, & non homo solum nascitur ex hominis coitu cum spiritu. 6
Grando mirabilis. 181
Gubernatio omnis est secundũ rationẽ boni. 64

H

HABACVC ab Angelo portatus. 115
Habitus non signatur ut aliquid per se existens, sed alicuius habentis. 25
Hæresim sapit, qui negat esse maleficos & posse maleficia efficere. 139
Hæresis essentialiter in intellectu est. 216
Hæreticus aliquãdo dicitur præsumptiue. 216
Hæretici diffinitio secundum D. Aug. 220
Hæresis proprie & improprie. 220
Hæreticis redire uolentibus, postquã sunt per ecclesiam condemnati, an sit parcendũ. 256
Halec proprietas. 158
Harmoniæ ratio magis corporum qualitatibus quam animæ congruit. 10
Henricus Institoris aduersus Ant. de Rosell. scripsit. 131
Herbæ cuiusdam virtus. 119
Hieronymo Placentino Congr. S. Iustinæ, quid acciderit. 126
F. Hieronymus de Berthenorio. 137
Hieronymus a Viola. 159
Homagium quod Diabolo datur, in quo differat a professione. 155
Homo per intellectum omnium corporum formas & naturas cognoscere potest. 11
Homo a brutis specie differt per intellectum passiuum. 33
Homo quomodo locutione conceptum suum promat. 159
Homo a Dæmone possidetur aliquando pro maiori merito cumulando, & ibi exemplũ. 186
Homines a dæmone possideri permittũtur multis ex causis. 187
Hominum genera tria quibus strigimagæ non possunt obesse. 189
Homines, qui se remedijs Ecclesiæ Catholicæ tutantur, non possunt a maleficis uexari. 190

I

IMAGINATIO facit casum. 77
Imaginarias apparitiones locali motione humorũ atq; spirituũ aliquãdo posse fieri. 118
Incantatores dicuntur etiam catholici in bonam partem. 209
Incubi ab incubando, idest, stuprando. 7
Incubonem Romani Faunum ficariũ uocãt. 7
Infideles quare a Diabolo non tententur. 144
Inimicitia capitalis quæ sit. 227
Inquisitorum opiniones in puniendis strigimagis. 214
Inquisitores contra strigimagas & alios dæmonũ inuocatores cõmuni iure procedunt. 217
Inquisitoris iurisdictio quæ sit. 217
Inquisitor et Iudex quomodo procedant in causis fidei. 222
Inseparabile ab eo sit oportet, quod alicui secũdum se conuenit. 14
Intelligere nullius corporis actus est. 11
Intellectionis nostræ principium subsistens esse

oportet,

oportet, & non inhaerens. 11
Intelligere & uelle solum inter omnes animae operationes, sine corporali organo explentur secundum Arist. 12
Intellectus post maxima intelligibilia potest intelligere minora. 13
Intelligendo, si corpus fatigatur, per accidens est. 13
Intellectus agens nobilior sit oportet intelligibilibus. 16
Intellectione homo perficitur formaliter, qua a brutis et caeteris, q̃ infra sũt, secernit. 16
Intellecta re, effectiue homo perficitur, quae cũ sit uniuersalis, incorruptibilis sit oportet. 16
Intelligibile p̄manẽtius est ipso esse sensibili. 16
Intellectus & intellectum primum in separatis a materia idem est. 18
Intellectus agens in tribus conditionibus conuenit cum possibili. 23
Intellectus agentis quattuor conditiones. 23
Intellectus in actu est idem rei intellectae. 23
Intellectus agens non est substantia separata, sed magis aliquid animae. 25
Intellectus possibilis & agens sunt differentiae animae. 25
Intellectus agens est sicut habitus, quod est lumen. 25
Intellectus agens facit hominem intelligere omnia, & est sicut habitus. 25
Intellectus possibilis non est passibilis sicut sensus. 25
Intellectus agens non est habitus per modum quo est in secunda specie qualitatis. 25
Intellectus agentis effectus, quis. 25
Intellectus possibilis passibilis est. 26
Intellectus agens est sicut causa efficiens, possibilis sicut materia. 26
Intellectus possibilis est patiens quodammodo & potentia ens. 26
Intellectus agens est nõ patiens, et actu ens. 26
Intellectus possibilis quomodo fit actu. 26
Intellectus possibilis quomodo prior sit tempore, quam intellectus in actu. 27
Intellectus possibilis quõo reducitur in actũ. 27
Intellectus agens, si esset substantia separata, anima non intelligeret ex se, & libere. 28
Intellectus agens cur ita dicatur. 28
Intellectus in anima nostra quadruplex. 29
Intellectus passiuus quid sit. 33
Tam Intellectus possibilis quam agens, apud Arist. est pars animae. 37
Intellectus uterq; tam agens quã possibilis immortalis est, et ĩcorruptibilis apud Arist. 37
Intellectus agẽs, possibilis & voluntas sunt animae potẽtiae, q̃ possũt a corpore separari. 37
Intellectus possibilis, si est in corpore, est in eo vt forma substantialis, vel accidentalis. 38
Intellectus possibilis non est in corpore existenter, nec in toto, nec in parte. 38
Intellectus si esset in corpore existenter, multa absurda contingerent. 38
Intellectus possibilis non est in corpore existenter vt sphaera. 39
Intellectus possibilis & agens partes, seu potẽtiae, vel accidentia sunt animae. 39
Intelligere est separabilis a corpore aptitudine, licet non actu in ista uita mortali. 41
Intellectus diuinus & voluntas productarum creaturarum est principium. 45
Intellectus, dum formas excipit, nõ corrumpitur, sed perficitur. 47
Intellectus intelligit ex eo vel maxime, quod in se intellectorum formas excipit. 47
Intellectus supra seipsum agẽdo reflectitur. 47
Intellectus, sicut rem intelligit, ita & se intelligere utique intelligit, & se intelligere ipsum intelligere, & sic in infinitum. 48
Intelligendi modus perfectus, quis. 53
Intellectuales substantiae incorporeae ab anima specifice distinguntur. 54
Intellectus, quae separatim intelligit, non est necesse vt separatim subsistant. 58
Intellectus primus separatus toti ordini separatorum intellectuum prouidet. 62
Intellectuum separatorum numerum ad numerum caelestium motuum Plato non coarctauit. 63
Intellectus nec corp⁹, nec corporis actus est. 64
Intelligentiarũ numeri multae sententiae. 68
Intellectualis natura a mouẽdo nõ depẽdet. 69
Intellectu multa capimus, quae nequeunt esse in materia. 71
Intellectualia non solum sunt liberae actionis, sed liberi iudicij. 73
Intelligẽtiae quõo ad operandũ, seipsas agãt. 73
Intellectiua apprehensio non determinatur ad quadam, sed est omnium. 73
Intellectualis substantiae appetitus, quis. 73
Intellectualia sola se non solum ad agendum, sed ad iudicandum mouent. 74

Intelligentiæ per liberum arbitrium malæ & peccatrices esse possunt. 74
Intelligentias aliquas re ipsa esse malas & peccatrices. 76
Intelligentiæ quomodo in his inferioribus res miras faciunt. 78
Intelligentia, quæ magorum operibus efficaciam præstat, mala est. 83
Intelligentiæ qualiter & quot peccarunt. 84
Intelligentiam nullam naturaliter esse moraliter malam. 84
Intelligentias in primo instanti suæ creationis malas esse non posse. 87
Intelligentiarũ, an maior pars peccauerit. 88
Intelligẽtia inter peccantes nobilior & prior, an prima fuerit. 88.89
Intellectualis creatura ita a Deo est instituta, ut posit damnari & saluari. 90
Intelligentias malas, siue dæmones esse in naturali sapientia præstantisimos. 95
Intelligẽtiæ siue bonæ siue malæ quomodo accipiant cognitionem a rebus sensibilibus. 96
Intelligentiæ siue bonæ siue malæ non omnia intelligunt per suam substantiam. 97
Intelligentiarum localis distantia cognitionem non impedit. 98
Intelligere substantiæ separatæ supra tempus est. 99
Intelligentiæ semper sunt actu intelligẽtes. 99
Intelligere intelligentiarum non est discurrẽdo a magis noto ad minus, siue ecõuerso. 100
Intelligentiæ bonæ neque per se, neque per accidens falluntur. 102
Intelligentia bona uel mala qua cognoscat circa immaterialia. 102
Intelligentiarum intelligere est continuum, & non intercisum. 103
Intelligibiles rerum species & ad nostrum, & ad angelicum intellectum ordine contrario ueniunt. 107
Intellectus cap. Episcopi 26.q.5. 127
Intellectus uerus cap. Episcopi 26. q. 5. et ibi multa. 131
Intellectus c. Episcopi 26.q.5. reprobatur. 135
Intellectus Glossæ in cap. 1. de Offi. Deleg. 217
Intellectus c. Accusatus, de Hæreticis ĩ 6. 218
Intellectus Io. de Turrecremata in cap. Episcopi 26.q.5. 222
Interrogatoria testium in causis fidei. 228
Interrogatoria generalia super delato & constituto. 229
Interrogatio ultima in delatum. 239
Inuidia in angelis malis esse potest. 76
Inuidus cur de alterius bono tristetur. 76
Inuocatio Dæmonis dupliciter fit. 179
Inuocatio dæmonũ quando sapiat hæresim. 216
Inuocatio dæmonum tripliciter potest esse hæresis. 217
Inuocãtes dæmones sũt plusquã hæretici. 220
Iob, quid passus est. 123
Ioannes Grassus doctor solemnis. 129
F. Ioãnes Bapt. de Viqueria prior Brixian. 137
F. Ioan. de Tabia author Tabienæ Summæ Inquisitor Bononiæ tempore Authoris. 202
Ioannes Bentiuolus. 159
Ispruck multa maleficia fuisse facta per strigimagas. 177
Iudæorum synagoga præstigiorum referta. 8
Iudas dæmones adiurauit. 208
Iudex ad quæ teneatur. 226
Iudex an posit compellere testes ad iuramentum de ueritate dicenda in causa fidei. 226
Iudici quid sit curandum ubi delatus persistit in negatiua. 230
Iudex tria debet attendere. 230
Iudicis moderatio, quæ. 230
Iudicis officium post captionem. 231
Iudex quomodo se habere debeat circa materiã inimicitiarum capitalium in delatos. 234
Iudex quid attendere debet. 234
Iudex ad quæstiones maleficarum non sit pronus. 236
Iudex, an posit promittere uitam infamato, & per indicia facti & testes deprehenso, si sponte fateatur. 236
Iudex sæcularis non potest in crimine ex ecclesiastico & ciuili mixto sententiare. 240
Iudex ecclesiasticus q̃ iudicia nõ exerceat. 240
Iudex Episcopus potest per alium sententiam recitare instar illustrium. 241
Iudex in uidendo merita processus, & sententia ferenda, debet adhibere peritos omnium facultatum. 241
Iudex Laicus potest aliquando ultimo supplicio interimere quos Iudex ecclesiasticus ad pænitentiam receperit. 244
Iustitia est perfectio creaturæ permaxima. 17
Iustitiæ effectus, quis. 17
Iuuencula in agro Brisiaco conuersa, quid fassa sit. 154

Iuuenis quidam magus in iudicio Bernensium pœnitēs, cū esset moriturus, quid dixerit. 154

L

LACRYMARVM donum in pœnitentibus nobile. 237
Lamiæ a quo dictæ, quid sint, quidue agant. 3
Letaniæ minores, qua de causa sint ab Episcopo Viennen. institutæ. 185
Lex quid sit. 134
Lex diuina iubet maleficos occidi. 139
Liberi arbitrij diffinitio. 74
Lingua bona nihil melius, nec pei9 mala. 157
Locutio quid. 159
Ludus diaboli. 137
Lunatici ad patiendum aptiores. 124
Lupi qui intra oppida pueros rapiunt, nec ulla capi, uel lædi possūt, quomodo sint. 185

M

MAGORVM opera aliqua non ex constellatione, sed ab intellectu proficisci. 60
Magorum opera mira, ex corporum cælestium impressione esse nequeunt. 78
Magicæ artes unde habeant efficaciam. 81
Magi nostri temporis, quomodo a dæmone portantur. 115
Magi & malefici vnde dicantur. 138
Magi Pharaonis. 139.141
Magi qui sint. 143
Magi quidā proprios filios manducarūt. 154
Magi cuiusdam iactatio in agro Bernen. 180
Magi & malefici idem sunt. 193
Magorum consilia non sunt inquirenda. 193
Malefici et nocte et die maleficijs incumbūt. 3
Maleficium, quid. 119
Maleficium unde dicatur. 119
Maleficium tripliciter dici. 119
Maleficiū nihil esse quidam existimarūt. 138
Maleficia non modo per fidem ueram, sed philosophice probantur. 139
Maleficos quidam esse dixere, sed maleficiales effectus non efficere, sed cogitare tantū. 139
Malefici & incantatores iubētur occidi Deuteron. 18. 139
Maleficorum pœna, quæ sit. 140
Malefici cur crementur. 140
Malefici innumeri. 140
Maleficus & dæmon ad maleficium in Ecclesia semper concurrunt. 142
Maleficiorum descriptio. 143
Malefici quid agant. 141.143
Maleficium dicitur in quo & dæmon, & magus concurrunt. 143
Malefici ab incubis dæmonib9 pcreātur. 161
Maleficium quomodo cognoscatur. 168
Maleficium, cum sit a solo dæmone, cur strigimagæ adscribitur. 175
Malefici unde dicantur, & quid agant. 175
Maleficæ incinerandæ quid retulerint. 190
Maleficia maleficijs elidere an liceat. 191
Maleficium tribus modis aufertur. 191
Maleficia maleficijs expellere est esse maleficum. 193
Maleficos adire non licet. 194
Maleficos adire de iure ciuili prohibetur. 194
Maleficis cur non credendum. 195
Malefici opere ad maleficia destruenda quomodo & quando liceat uti. 196
Maleficium soluitur multipliciter. 197
Maleficiati in uirilibus, sunt diuina gratia destituti. 201
Maleficia in adultis unde ueniant. 213
Maleficiatum curare difficilius est quam arreptum. 213
Maleficæ quando lacrymare non possint. 237
Maleficus carceratus quare non relinquatur solus. 237
Maleficæ quando flere possint. 237
Maleficas per uerba & uisum posse maleficijs afficere. 238
Maleficus delatus non est relaxandus sub fideiussore. 239
Maleficæ quædam curant, & non nocent, & hæ quomodo puniendæ. 259.260
Malo alieno uti ad nostrum bonum quando liceat. 194
Manichæi quid Deum esse dixerint. 43
Manichæorum error, & ex quo processerit. 64
Manichæorum error de dæmonibus. 86
Maschare, idest, laruæ. 3
Materia quomodo acquirat esse in actu. 15
Materia cur corruptioni obnoxia. 15
Membra uirilia non uere sed superstitiose subtrahuntur. 201
Mentes cælestibus motibus non subduntur. 70
Ministri publicæ iustitiæ, ministri Dei sūt. 189
Mobile primū et appetens & intelligēs est. 59
Mobile primum est corpus animatum anima intellectuali. 59
Modi tres procedendi apud iura. 223
Monachus quidam necromanticus. 166

Motiua uis duplex. 13
Motori determinato, determinatum organum necesse est. 13
Motoris cuiuslibet uirtus, in mouendo, proprium mobile non excedit. 50
Motus corporis elementaris ex alijs principijs causari pōt, quā ex substātia intellectuali. 51
Motus continuus, regularis & indeficiens a quo sit. 53
Motus multi uidentur ordinari ad unius stellæ motum. 59
Motus nullus in cælo, nisi ad alicuius stellæ delationem ordinatus. 60
Motus sempiternitas falsa est. 61
Motus & actio erga particularia sunt. 74
Motus corporū cælestiū semper continuus. 99
Motus localis est suprem⁹ inter oēs motus. 114
Mouere non est actus sensitiuæ animæ sine corpore. 13
Mouens primum immobile est sicut bonum quoddam appetibile. 59
Mouens aut sensus, aut intellectus. 80
Mulierum malitia. 157
Mulieres ad credendum proniores. 157
Mulierum pusillanimitas. 158
Mulieres tacere nesciunt. 158

N

NABVCHODONOSOR *historia.* 182
Natura quæ quandoque in actu, quandoque in potentia operatur, principium actiuum & passiuum habet. 23
Natura in suis operibus non impeditur. 39
Naturæ omnes possibiles in rerum ordine inueniuntur. 53
Natura speciei, quæ perpetuo in uno indiuiduo saluari nō pōt, saluatur in plurib⁹. 55
Natura intendit perfectionem. 86
Nihil in genere est, uel in mundo, qđ in aliqua specialissima specie non sit. 39

O

OBLATIO *pueri p̄ strigimagas facta.* 174
Obstetrices, quibus modis officere possint catholicæ fidei. 172
Ociosum esse non potest, quod in se subsistit. 12
Operatio qualitatum elementarium est ab extrinseco. 9
Operari nihil per se potest, quod per se subsistere nequit. 12
Operari solius entis in actu est. 12
Operatio rei, rei substantiā, esseq; demōstrat. 15
Operari, uiuere præsupponit. 18
Operatio est eius, cuius est potentia. 40
Operandi substentiā non tollit dependere in operando a corpore ut ab obiecto. 41
Operatio rei est actus, & bonum substantiæ operantis. 53
Operatio uirtutem, & uirtus essentiam demonstrat. 54
Opiniones tres enumerantur de eo quod Arist. senserit de animæ immortalitate uel mortalitate. 19
Opinio Pomponatij de animæ mortalitate eruditissime a F. Bartholomæo Pisano Ordin. Præd. confutata. 19
Opinio Auicennæ de intelligentiarum operatione. 77
Opinio falsa Apulei & Platonicorum de dæmonibus. 51
Opinio falsa Gentilium, quod elementa more deorum sint colenda. 51
Opinio falsa eorū qui dicūt Angelos & dæmones habere corpora naturaliter unita. 51
Opinio Platonicorum de forma materiali. 112
Opiniones de maleficio. 138
Opus Præceptorij & Formicarij Io. Nider ex ord. D. Dominici pene Authori cōtēporanei. 2
Opus Henrici Institoris ac Socij, Malleus Maleficarum. 2
Orationes in exorcismis. 211
Ordo seruatus a dæmone in succubis & incubis. 161
Ordo inter malos angelos. 192
Organi præcisa exclusio non infert separabilitatem in actu, secus in aptitudine. 41
Origenis error circa æqualitatem substantiarum immaterialium. 64

P

PACTVM *cum dæmone expressum & implicitum.* 179
Passiones, quo nam pacto animæ & complexioni attribuantur, Galenus non distinxit. 9
Passiones quomodo attribuantur cōplexioni. 9
Passiones quomodo attribuantur animæ. 9
Peccare quid. 75
Peccatum dupliciter in aliquo esse potest. 75
Peccatum omne a uoluntate est. 87
In peccato duo aduertenda & contēplanda. 88
Peccatum uoluntatis in omni uolente (Deo excepto) potest incidere. 93.94
De Peccato cōtra naturā in Diabolo. 150

Perse-

Perfectio vniuersi in quo maxime consistit. 55
Phantasmata se habent ad intellectum sicut colores ad visum. 22
Phantasia est hominis sensus. 117
Philosophi a principio solam naturam corpoream apprehenderunt. 43
Philosophi errantes quo ad naturam, originem, & prouidentiam substantiarum immaterialium. 63
Pilosi, græce Panisci, latine Incubi appellantur. 7
Pilosi, qui. 146
Pythones, qui. 129. 139
Plantæ minus habent de vita, quã bruta. 49
Plato vniuersalium realem abstractionem posuit. 44
Plato posuit mathematica media inter species & sensibilia. 57
Plato dicebat hominum ac dæmonum quosdã bonos, & quosdam malos. 58
Plato inter summum Deum & nos, quattuor rerum ordines statuebat. 58
Platonis positio de ideis impugnatur. 58
Plebanorum monitio. 188
Positio eorum qui intellectum agentem tantũ, et non possibilem substantiam esse separatã dixerunt, improbatur. 29
Positio eorum destruitur qui sustinent intellectum possibilẽ esse sicut Mathematica. 36
Potentia visiua non est debilitabilis nisi gratia organi. 38
Potentia infinita esse non potest in corpore finito. 47
Potentia in substantia spirituali tres. 110
Potentia personarum triplex. 232
Præstigium quid. 169
Præstigiosa illusio tribus modis cõficitur. 169
Praxis in processibus inchoandis. 223
Practica sententiandi contra delatum immunem. 244
Practica sententiandi contra delatum, in quẽ sola infamia sit probata. 244
Praxis sententiæ in delatum quæstionibus dignum. 247
Praxis Abiurationis. 248
Praxis sententiæ in Abiuratum. 248
Praxis sententiæ in suspectum de hæresi, violenter. 251
Praxis in suspectũ de hæresi, et diffamatũ. 252
Praxis de confesso hæresim, sed pœnitente, nec alias relapso. 253
Praxis in hæreticum confessum, et relapsum pœnitentem. 254
Praxis in hæreticum impœnitentem non relapsum. 255
Praxis de conuicto, & deprehenso, omnia negante. 255
Praxis in conuicto fugitiuo. 257
Praxis de eo qui tantum inuenitur delatus ab aliquo malefico incinerato, vel incinerando. 258
Praxis in malefico non inferente sed auferẽte maleficia. 259
Praxis in delatum qui iuste, vel iniuste appellasse inuenitur. 260
Probationes in criminibus debent esse luce clariores. 226
Probatio non admittitur contra suspitionem violentam. 250
Processum in strigimagas practice, & obiter inchoari. 222
Processum in strigimagas continuari practice, & obiter. 227
Profitendi modus huius diabolicæ sectæ. 4
Prouerbium. 157
Psalmus, Qui habitat, mirãdæ virtutis est cõtra dæmones. 212
Purgatio infamiæ quomodo fiat. 246
Purgatus incidens in hæresim iam purgatam pro relapso habetur. 246

Q

QVAESTIONVM *sentẽtiã quomodo ferat iudex.* 236
De Quæstionibus delatorum. 235
Quæstiones fallaces interdũ inefficaces. 236
Qualitates testium in causis fidei. 227
Qualiter sit continuandus processus in causis fidei. 227
Quatuor modis potest maleficus cõuinci. 234
Quatuor modi conuincendi reum. 241
Quinque requirũtur ad hoc vt aliquis sit hæreticus. 220
Ex Quatuor actibus superstitiosis maleficæ, & sortilegæ deprehenduntur. 259

R

REGVLAE *ad superstitiosa cognoscenda.* 204
Regula decidẽdi oĩa est peritorũ cõsiliũ. 258
Relapsi pœnitentia non liberat eum a brachio sæculari. 255

Remedia multa non deesse aduersus strigimagarum veneficia. 189
Remedia vana non congruunt aduersus strigimagarum veneficia. 191
Remedia illicita quæ sint. 196
Remedia quædam contra maleficium superstitiosa, tolerabilia quidem, non tamen facienda. 198
Remedia vera contra strigimagas. 199
Remedia amoris ex Auicennæ consilio. 201
Remedium cõtra arreptitios maleficio intercedente. 202
Remedia aduersus grandines. 203
Remedia aduersus maleficia iumentorũ. 205
Remedia cõtra occultos effectus dæmonũ. 207
Robertus Sanseuerinensis. 160

S

SACERDOTE bono nihil melius, nec peius malo, & de hoc ibi rationes. 157
Sacerdos Frisingen. diac. a diabolo portatus. 115
Sadducæorum, Origenis, & antiquorum naturalium positio excluditur. 54
Saluia putrefacta quid agat. 144
In Sanctificatis tentamenta diaboli crassantur. 144. 152
Satanas rex duces habet, qui de singulis peccatis pro eorum cuiusque natura homines tentãt. 150
Scientia eadem contrariorum est. 15
Sciẽtia in actu est idẽ rei scita in actu. 27
Scoti opinio de maleficijs destruendis. 196
Scripturæ an licite ferantur ad collum. 210
Secta. c. Episcopi 26. q. 5. vbi differat a secta strigarum circa hæresim. 129
In sempiternis non differt esse, & posse. 53. 71
Sensus uel intellectus in quibus assignetur. 10
Sensus & intellectus quõ se habeãt inter se. 12
Sensus a sensibili cum corporis immutatione patitur. 12
Sensus ab excellenti sensibili corrumpitur. 12
Sensus fit actu p speciẽ sensatã in actu. 26
Sensus dupliciter immutatur. 117
Sententias pro terminatione processus in strigimagas vario modo ferri. 240
Sententia Iudicis ecclesiastici triplex. 240
Sententia diffinitiua quõ debeat ferri. 240
Sententia quomodo sit ferenda. 241
Sententiæ quæ ab inquisitore solo, vel ab ordinario solo possunt ferri. 244. 245
Sententia ad mortem non est ferenda in die solemni, neque in ecclesiã. 253
Seraphin quid, & vnde nominetur. 90
Siluani, qui. 146
Similitudo perfecta in agendo, quæ. 45
Similitudo diuina quõ in rebus perficiatur. 46
Simon magus cadit. 115
Somniorum apparitionis causa. 118
Sonus, quid. 158
Sonus vt eminus non audiatur, dæmon potest facere dupliciter. 160
Speciei differentia attenditur secundum differentiam formæ. 12
Species rei ex propria operatione pcipitur. 54
In Speciebus corporum cælestium non inuenitur nisi vnum indiuiduum. 55
Species rei quæ sit. 55
Speciei multiplicatio plus pfectionis vniuerso addit quam multiplicatio indiuiduorum in specie vna. 55
Species rerum materialium non per materiam sed per formam multiplicantur. 70
Species rerum distinguuntur sicut species numerorum. 105
Sperma in masculis & in fœminis vnde decidi tur. 146
Spiritus nomine in scripturis diuinis aliquod incorporeum designatur. 65
Spiritualis apprehensio corpus nõ alterat nisi locali motu medio. 77
Stadhin maleficus in Diœcesi Lausanensi. 167
Strigimagarum dæmonumque effectus mirandi ex abditissimis philosophiæ arcanis exquiruntur. 2
Strigæ per metaphoram, vnde dictæ, & quid agant. 3
Strigimagarum nomina uaria. 3
Strigimagarum primus effectus. 1
Strigimagæ homagium exhibent dæmoni. 5
Strigimagæ quomodo pueros vorent. 5
Strigimagarum ordo obseruandus. 5
Strigimagarum secundus effectus. 6
Strigimagarum tertius effectus. 7
Strigimagarum quartus effectus. 7
Strigimagarum quintus effectus. 8
Strigimagarum sextus effectus. 8
Strigimagarum septimus effectus. 8
Strigimagarum secta non est ea de qua in cap. Episcopi 26. q. 5. 128
Strigarum secta, licet in multis conueniat cum ea de qua in cap. Episcopi. 26. q. 5. non

tamen

tamen per verba eiusdem cap. vtraque simul damnatur. 129
Strigimagæ an eant ad ludum vel portentur, & quomodo. 130.156
Strigimagarũ secta quando ortum habuit. 133
Strigimagæ quomodo docent eos, quos ad ludũ diabolicum deducere volunt. 134
Strigimagarum artes Comi, & Brixiæ. 137
Strigas, et lamias esse in rerũ natura. 145.151
Strigarum secta quæ sit. 145.151
Strigas duobus modis profiteri diabolo. 153
Strigimagæ & magi cur præcipue infantibus non baptizatis insidientur. 154
Strigimagæ quomodo infantes et puerulos aggrediantur. 154
Strigimagæ & magi ad quid puerulos occidant. 154
Strigimagæ feruntur à diabolo inuisibiliter. 156
Strigimagarum genus cum incubis & sucubis domestice in illecebris versari. 157
Strigimagarum genus magis ex mulierculis constare quam ex viris. 157
Strigimagarum multitudo. 161
Strigimagarum delectatio in venereis. 163
Strigimagæ & prouocare, et impedire possunt opus virtutis generatiuæ dæmonum auxilio. 166
Strigimagæ vbi pueros non interimunt, quomodo eos in sacrificiũ satanæ imolant. 173
Strigimagæ quomodo iumentis officiant. 177
Strigimagæ quid exhibeant in maleficio. 179
Strigimagæ horrendis criminibus obuoluuntur. 188
Strigimagæ in Occidente mutant se in varias animalium formas: in Oriente vero alios in easdem vertunt. 201
Strigimagæ quid agant, cum iumenta lacte priuare volunt. 206
Strigimagarum genus an sit puniẽdum tamquam hæreticum. 214
Strigimagæ & alij huiusmodi non sunt hæretici propriè sed præsumptiuè. 221
Strigimagæ & alij id genus incidunt in iudicium inquisitorum. 221
Subiectum omne perpetuorum accidentium, perpetuum & immortale est. 39
Substantiæ separatæ, non sunt frustra. 30
Substantiæ separatæ suum principalem finem assequuntur. 30
Substantias aliquas esse, quæ intellectu vigeant, anima humana præstantiores. 43
Substantia nulla, ex toto intelligens, est corpus. 46
Substantiæ intelligẽtis actio ad actionem terminari potest. 48
Substantia intellectualis, si alicui corpori misto vniatur, illud eiusdem naturæ cum humano corpore sit oportet. 48
Substantia nulla intellectualis alteri corpori elementari vniri vt forma potest, quam humano. 48
Substantia intellectualis non potest vniri elemento, & parti eius, nec vt forma, nec vt motor. 49
Substantiæ aliquæ intellectuales sunt, non vnitæ corporibus, superiores anima secundum ordinem naturæ. 52
Substantia sine quantitate esse potest, & si non è contra. 53
Substantia aliorum generum, prima est tempore, ratione, & cognitione. 53
Substantia nulla corporea est sine quantitate. 53
Substantiam rei suæ operationi proportionatam esse. 53
Substantiæ separatæ omnes adinuicem specie distinguuntur. 54
Substantiæ separatæ sunt multæ nullis penitus vnitæ corporibus. 59
Substantiæ intellectuales multæ sunt cælestibus corporibus vnitæ. 59
Substantiæ omnes separatæ sub vna prima, quæ Deus est, ordinantur. 59
Substantias immateriales ad numerum corporalium coarctari incongruum est. 60
Substantiarum intellectualium duplicem ordinem inter nos & Deum posuit Arist. 60
Substantiæ omnes orbium sunt propter astra nobiliora. 60
Substantias immateriales non esse plures quam numerus cælestium motuum non est necesse. 61
Substantijs omnibus immaterialibus summus Deus causa est, quod earum qualibet et vna & bona sit, secundum Plat. quod etiam Arist. sensit. 61
Substantias omnes immateriales inferiores citra primam, Plato dixit esse vnum & bonum participatione primi. 61

Substantiarum immaterialium ordinem duplicē supra cælestes aīas astruxit Plato. 63
Substantiarum immaterialium vnus tantum ordo supra cælestes aīas Arist. astruxit. 63
Substātiarū separatarū multitudinē excedere materialium corporū multitudinem theologice probatur. 71
Substantias aliquas immateriales posse peccare et eſſe malas. 71
Substantiæ intellectuales creatæ habent voluntatem. 72
Substantiæ intellectuales sunt liberi arbitrij in agendo. 72
Sueui quibus remedijs, vtantur contra iumentorum maleficia. 205
Superbia primum & immediatum Angelorū peccatum. 75. 94
Superstitiosis rebus vtentes non sunt proprie Apostatæ. 179
Superstitio vitium est religioni oppositū. 192
Superstitionis species duæ. 192
Superstitiosum quod. 208
Suspitiones diuiduntur trifariam. 241
Suspitio probabilis subdiuiditur in tria membra suspitionis. 242
Suspecti de secta strigimagarum plectuntur pœna relapsorum in triplici casu. 243
Suspecti de secta strigimagarum tripliciter dicuntur. 243
Suspecti leuiter vel vehemēter de hæresi quomodo puniendi. 249
Suspectus violenter de hæresi tamquā hæreticus damnandus. 250
Suspectus uiolenter de hæresi qua pœna puniendus. 250

T

TACTVS organum contrarietatibus actu carere oportet. 49
Taciturnitas in quæstionibus ex tribus emergit. 238
Testes quot, & quales esse debeant. 225
Testium dicta satis esse ad condemnandum delatum. 230
Testus Arist. 1. de Anima com. 12. & 13. exponitur. 20
Textus Arist. a 17. vsque ad 20. tertij de Anima explicantur, & defenditur expositio D. Thomæ. 23
Tex. ille Arist. Non reminiscimur &c. quomodo exponendus. 31
D. Thomas defenditur contra nonnullos Scotistas. 21
D. Tho. numquam verbum elatum protulit, nec alicuius offensiuum, nisi contra impugnatores aut religionum, aut pietatis fidei Christianæ. 29
F. Thomas Placentinus. 137
Tormenta quomodo continuanda. 237
Tormēta nō iteranī nisi ex nouis indicijs. 237
Transmutatio de forma in formam vel de specie in speciem fit dupliciter. 184
Tribus modis apud Iuristas aliquis in prauitate hæretica deprehensus dicitur. 230

V

VANIS vana retundere an liceat. 195
Verba Cap. Episcopi 26. q. 5. 127
Veritatē rerum minime posse sciri Plato affirmabat. 57
Vetulam quandam maleficā tres Abbates successiue dementaſſe. 166
Vicario Ordinarij, et Inquisitori quid acciderit ob curiositatem. 131. 136
Viri cur magis subiaceant maleficijs quam feminæ. 167
Virtus nulla corporea facere potest, vt super actum suum flectatur. 39
Virtus tantum infinita æterno mouet. 59
Virtus nulla in magnitudine infinita est. 59
Virtus faciendi quomodo acquiritur. 81
Virtus q̄ in verbis eſſe dicitur, quomodo fit. 203
Viuētia ex materia, & forma cōposita sunt. 11
Vnitas totius non stat cū partiū diuersitate. 55
Vnum & bonum est primum quod est in intellectu. 57
Vnum & bonum se consequuntur. 57
Vnus, vel bonus nullus est, nisi primi vnius, et boni participatione. 57
Voces significatiuæ Magorum, quæ. 82
Voluntas humana libere in omnia fertur. 3
Volūtas imperfectior est intellectu poſſibili. 37
Voluntas diuina sola sui actus est regula. 75
Voluntatem habentes in quo differant ab ijs quæ voluntate carent. 93
Voluntas & ratio appetitui & phantasiæ non subiacent. 109
Vox quid. 158
Vrsi deuorantes pueros qui Eliseū videbāt. 185

Z

ZOROASTER magicæ artis inuentor. 143
Zoroaster dicitͬ idē qđ Chā Noe fili⁹. 143

FINIS.

DE STRIGIMAGARVM DAEMONVMQVE MIRANDIS,

PER EXIMIVM SACRARVM Litterarum Professorem Fratrem Siluestrum De Prierio, Sacri Palatij Apostolici Magistrum.

Quæ sit Authoris intentio. CAP. I.

DEVORANT plebem meam sicut escã panis. Psal. 13. Verba sunt Psalmistæ Spiritusancto edita, quibus siue ipsius Senacherib, siue (vt nonnullis placet) Nabuchodonosor facinora patrata narrantur: quorum vterque blasphemus in Deum, & in Dei populũ iniustus fuit, & violentus inuasor: in eo tamen sensu, quẽ allegoricẽ dicunt, & diabolum, & diabolicos homines effingunt: qui Deum verum aut rebus, aut verbis, aut vtrisq; negant. Eiusmodi, strigimagi, & crebrius femineo genere, strigimagæ sunt: sic a nobis dictæ, quod nõ strigæ modo, verũ etiam & magæ, idest, maleficæ sunt (Magi enim idem & malefici. 26. q. 5. Nec mirum.) quæ veram fidem negantes salutiferæ crucis admirabile signum adeo paruifaciunt & vilipendunt, vt nefario pede conculcent: necnon Dei populũ innumeris (vt ex dicendis clarius extabit) maleficijs afficientes, vorent: insidiãtes herbis, segetibus, plantis, brutis, hominũq; corporibus: & quod ijsce longe deterius est, etiã animabus, adeo vt Spiritussanctus de ijs, & quidem merito, eructarit: Deuorant plebem meam, meæ videlicet plebis fructus, pecudes, corpora, item & animas. Hæc vero & pleraq; alia eo licentius & fidentius efficiunt, quo pastores nõ dormiunt modo, verum etiam interdum profundissime stertunt, nõ euigilantes ad custodiam agnorum & ouium veri summiq; pastoris, ac perperam intelligentes textum cap. Episcopi. 26. q. 5. etiã inquisitoribus hæreticæ prauitatis christianæ doctrinæ, & proinde fidei zelatoribus, sese opponunt: tot Dei blasphemias, tot turpissimos actus, tot horrenda facinora, tot crudelia & sæua maleficia, phantasmata & illusiones astruẽtes. Cupiens vero & omnibus præcordijs affectans, ne serpat eiusmodi

tam rudis ignorantia, huius rei secreta, quantum Spiritus sanctus vires subministrarit & dederit, reserare statui: idq; tribus voluminibus efficiam. Horũ vnus de principijs & causis erit, cum mirandorũ, tum etiã nefandorũ operũ strigimagarum, ac dæmonum specialiter: In genere vero omniũ eorum hominũ, qui malis item & noxijs artibus auxilio malorũ dæmonũ vacant & innituntur, cuiusmodi sunt nigromantici omnes, incantatores, sortilegi, & omnino qui diaboli vel consilio, vel auxilio, aut vere nocent, aut falso suffragãtur. In quo ex veræ philosophiæ abditissimis arcanis omnium eiusmodi mirandorũ quæ cernimus, necnõ ex christianæ pietatis philosophis, & diuo Thoma in primis, eorũ omniũ quæ oculis quidem cernimus, mente vero somnia dicimus, rationes & causas reddere statui. Secundus vero liber, de ipsis mirandis erit, & de secta ipsa strigimagarum, necnon de pessimis eius effectibus: item & de remedijs opportunis. Tertius autem de eo modo, quo explodatur genus hoc peruersissimũ cum virorum, tum mulierũ præcipue, quod diabolus pro explosa idolatria mũdo inferre curauit: quod equidẽ humani generis inimicũ diabolũ colit, veneratur, adorat; non iam in sculptilibus, aut certe ignoranter, tanquam spiritũ bonum vt olim: cæterum potius scienter, & in corpore ab ipso satana ex aere & crasso terræ vapore compaginato, in quo vanorũ hominũ sensibus sese ingerat adorandum. Et quamquã de eiusmodi nonnulli scripsere ex ordine diui patris Dominici, veluti Ioannes Nider pene nobis contemporaneus, in Præceptorio & Form. suo, necnõ Directorium inquisitorum: item & postremo uir magnus Henricus Institoris ac socius, quorum etiam opus, quod Maleficarũ Malleus inscribitur, vniuersitate Coloniensi probatur, & nonnulli alij, quos opportunius deducemus in medium. His tamen non obstantibus, præsentẽ nostrũ laborem nedum opportunum, verumetiam necessarium duximus: siue quod nonnulla, & quidem fundamẽta præcipua, vt ea omnia quæ toto libro primo deducemus, intacta reliquerint: siue ꝙ alia breuius quam res ipsa postularat, nonnulla etiam prolixe nimiũ tetigere: siue quod docendi modum non seruarint: quæ res tædium maximum lectori afferat oportet. Igitur Deo Optimo Maximo, Christoq; domino, ac itidem vero Deo his versiculis inuocato. Da, Pater, augustã cæli conscendere sedem: Da facilem cursum, atque audacibus annue cœptis: rem aggredior.

Qui sint dæmones, quæ strigimagæ, & quæ miranda, quorum principia exquiruntur. CAP. II.

VT vero quisque statim norit, quid quærimus, quidue molimur, & quorum exquirimus abditissima principia, vt dæmones omittamus

tamus omniū malorum eiusmodi ex animo vel occasione principia: qui aliud sunt nihil quam substantiæ immortales intellectuales, natura bonæ, voluntate malæ; de quibus infra multa sumus elocuturi, reliqua paucis punctis explicanda sunt.

Primum. Hoc genus virorum, aut certe verius feminarum, quibus dæmon malus quasi instrumentis in perniciem populorum vtitur & abutitur, et si multa simplicia nomina obtinuerit, nullum tamen eiusmodi homen omnem eorū malitiam sonat & complectitur. Nam plerumque Italico sermone, maschare vocantur, idest laruæ, aut laruatæ personæ: scilicet quod laruatorum instar plerumq; incedant, dæmonum virtute incognitæ & inuisæ, ac itidem noceant. Nonnunquam vero strigæ per metaphoram, scilicet quod vel nocte præcipue in maleficijs versentur. Est enim Strix auis nocturna a stridendo dicta, qđ scilicet clamando stridat: de qua Lucan. lib. 6. Quod trepidus bubo, quod strix nocturna queruntur: quæ & a puerorum corpusculis sanguinem ebibit. Vsitatius vero dicuntur lamiæ, non a voluptuosa vita, quam cum diabolo incubo, aut etiam succubo ducunt, sed a maleficiorum crudelitate. Est enim lamia bestia monstruosa, apud gloss. Isa. 54. cuius pedes equini, cætera vero membra humanam effingunt speciem & figuram. Vnde secundum Gregor. 34. Mora. habet humanam speciem, corpus vero bestiale. Est vero adeo crudelis, vt proprios filios dilaniet: vnde & lamia quasi lania dicta est. Sed hæc nomina cum simplicia sint, naturam totā eiusmodi hominum exprimūt minime: cum insuper ex toto genere sint infideles (apostatant enim a fide) sint voluptuosi, sint malefici, adeo vt etiam in propria pignora sæuiant, & sua exerceant facinora: quamquam ad hæc plerumque ab eo cui se dedere diabolo, etiam inuiti coguntur. Verum quia voluptuosi nocte vel præcipue voluptuosi esse noscūtur; malefici vero & nocte pariter & die maleficijs incumbunt, rectius a nocturna aue & maleficijs strigimagæ dicantur, & genere quidem femineo, quod scilicet abundantius sexu femineo constent.

Punctum secundum. Primus harum effectus, cuius nobis effectiua causa vestiganda est, Apostatatio est a christiana fide, cui sicut & baptismo abrenunciant, vt patebit, adeo vt conculcent crucem: diabolum vero adorent, ei se penitus dedicantes. Qui equidem effectus non est mirabilis, si libertatem humanæ voluntatis contemplari libuerit; quippe quæ libere in omnia feratur. Est vero mirabilis; si humanum contemplemur ingenium, quonam scilicet modo possit id dijudicare homini conducens ac bonum, vt relicto Deo bonitatis fonte, & parente generis nostri, sponte ac scienter se diabolo tradant, omnium (vt ita dixerim) peccatorum suggestori, ac pro-

inde authori, atque exequendo punitori, necnon humani generis inimico præcipuo; non aliter quam si puer, parentum sinum effugiens, aut leoni, aut serpenti sese agglutinet deuorandus: vnde etiam huius causa consideranda erit. Ne vero eiusmodi effectus alicui incredibilis videatur, ex his quæ dicemus, nullus id potest nisi proteruiendo negare. Nam vt processus iuridice institutos (qui numerum sui multitudine non habent) omissos faciamus, maxime vero eos qui per magistrum Henricum Institoris & sociũ inquisitores in partibus Germaniæ editos, nunc Romæ apud iudices partim, & apud inquisitorem Cumanum partim, sunt processus ad 30. vsq; numero omnes in agro Cumano in terra Musi editi: ex quibus cum infinitis alijs videre licet, nullum ad voluptuosa flagitia, quæ in ludo diabolico explentur, admitti, nisi penitus auertatur a Deo, & ad diabolum conuertatur. Omnes enim his processibus affecti, quorum pars est per abiurationem ad pænitentiam admissa; pars vero ignibus explosa, fidem negarunt, crucem calcarunt, diabolum adorarunt, aut homine, aut diabolo instigante. Cum enim ad hanc sectam cum viri, tum mulieres inducuntur: & id aut ab homine, quod crebrius est, aut a diabolo, quod maxime tempore tribulationũ accidere dixerim, vtrouismodo fiat, dictus ordo seruatur. Quinetiam sunt aliqui modi profitendi in hac secta & diabolica religione, vt ex innumeris huius sectę hominum confessionibus constat. Vnde vt recitant, & experti sunt authores dicti Mallei, duplicem obseruant profitendi modum ad instar religionum Christi: vnum scilicet sollemnem, alium priuatum. Et priuatus quidem fit in omni loco & tempore diuersis medijs. Interdum enim aduersa fortuna tristibus, dæmon tristem alloquitur, aut per seipsum visibiliter, aut per mediam personam: & si secundum eius consilia tristis se acturũ spondet, omnia profutura ad nutũ pariter spondet, & dehinc ad prædicta inducit ordine quodam, a leuioribus sumpto principio. Nonnunquam etiam huius diabolicæ religionis professores, cũ ex sua sollemni professione, vt libro secũdo patebit, teneãtur alios prouiribus ad dictam sectam attrahere, his de quibus fidunt, promittunt gaudia magna cum mulieribus, si viri; aut cum viris, si sunt mulieres: & deinde si assentiũt, inducunt ad prædicta facinora, negationem scilicet fidei, conculcationem crucis, cultum diaboli, & eiusmodi. & ita esse infiniti processus astruũt. Modus vero sollemnis professionis hic est. Determinato loco & die, diabolicis istis religiosis in concionem vocatis, apparens principalis dæmon in assumpta effigie, ad seruandam sibi fidelitatem cum temporalium felicitate & vitæ longitudine hortatur; & tunc magistra nouitiæ vel nouitij, illam, vel illũ diabolo commendando offert. Qui si nouitiam de abneganda fide &

cultu

cultu christiano, & extensa muliere (sic enim Reginam virginum appellant) & sacramentis nunquam venerandis voluntariam deprehenderit, protensa hincinde manu stipulantur: & statim satanas subiungit, hæc sufficere minime. Nouitia vero quærente, quid superſit spondendum, subinfert: Homagium oportet exhibere, quod scilicet id continet, vt in corpore & in anima sibi æternaliter attineat, & quoscumq; alios vtriusq; sexus prouiribus sibi associare curet: adiungens vt certa vnguenta ex ossibus & membris puerorum, & præcipue eorum qui fonte baptismatis renati non sunt, sibi conficiat; per quæ, inquit, cunctas tuas voluntates, me assistente & iuuante, perficies. Hūc modū dicti inquisitores se didicisse dicunt in oppido Brixiacho diœcesis Basilien. plene informati per iuuenculam maleficam quidem, sed pœnitentem, & sub iureiurando interrogatam: cui rei etiam fidē affert, quod refert vir preclarus & pene nostris temporibus viuus Io. Nider in suo Form. ex relatu inquisitoris Eduensis diœc. qđ scilicet in Ducatu Lausañ. quidam malefici proprios natos coxerant, & manducarant, & ꝙ modus discendi hanc artem fuit, vt maleficis in concionē vocatis, opere eorum, dæmonem in assumpta imagine hominis viderent, cui nouitius necessario det fidē de negando christianismo, & eucharistia nunquam adoranda, & calcanda cruce, vbi latēter id posset. Ad hæc accedit, quod idem ibidē refert fuisse cōmunem famam, referente Petro iudice in Boltigem, tredecim infantes in terra Bernensiū deuoratos, propter quod iustitia publica animaduertebat in tales. Quærenti vero Petro a quadam malefica, quonam modo pueros vorarent, dixit ꝙ instante dæmone pueris insidiantur, maxime non baptizatis, & crucis signo non munitis, ne scilicet baptizentur, & saluentur: quos ad latera parētum vel in cunis occidimus, & de tumulo deinde exceptos in caldario vsq; ad ossium euulsionem decoquimus, tota carne in potabile quid resoluta, ex crassiori parte vnguentum conficimus nostris artibus & translationibus accōmodum: ex reliquo humore vtrem aut flasconem replemus, quo qui fuerit potatus, paucis additis, statim sectæ nostræ magister efficitur. Accesserit, qđ refert idē in dicta Bernensi executione, captum iuuenem cum vxore maleficos, asserentem si spes sibi fore posset salutis, omnia se referaturum. Asserentibus vero litteratis qui aderant, id posse fieri, modo veraciter pœniteret, & suadentibus: ordo, inquit, talis est, quo etiam seductus sum. Oportet enim futurum nouitium vel discipulum, dominica die ante aquæ benedicendæ consecrationem cum magistris ecclesiam intrare, & coram eis fidem, baptisma & vniuersalem ecclesiam abnegare: deinde homagium præstare magisterulo, idest dæmoni, quem nomine diminutiuo significāt, quando absens est, ne nomē aliud his, qui

non plene dispositi sunt, terrorem incutiat; licet interdũ scilicet a bene dispositis ipse dæmon homagium præsentialiter excipiat: deinde, inquit, bibit de vtre prædicto: quo facto, statim sentit se interius artis nostræ imagines concipere, & retinere super sectæ huius ritus præcipuos. In hunc, inquit, modum seductus sum, & vxor mea, quam tamẽ tantæ obstinationis existimo, quod malit mori & cõburi potius quã fateri: & ita actum est, iuuene mira contritione, vt videbatur, extincto. Ecce ergo qualiter primo Deum negant, quam adorent diabolum; & prius diabolum adorant, quam admittantur ad secretiora ludorum & maleficiorum. Vnde contra eum qui fassus est ludum diaboli se gratia voluptatis intrasse, est suspitio violenta, ꝙ negarit fidem, & diabolum adorarit, cum alias nunquam aliter visum sit.

Punctum terniũ. Secũdus effectus, voluptas est incuborũ & succuborũ, seu certe cũ incubis & succubis respectiue. Qui equidẽ effectus est mirabilis, vt homo cum spiritu habeat coitum actiuum, aut etiam passiuum: & adeo realiter, vt inde nascatur non homo modo, verũ etiam gigas, vt omnibus Theologis placet. Huius ergo causa inuestiganda est in hoc primo libro, ex qua in secundo soluentur infinitæ quæstiones. Quod vero sint huiusmodi concubitus inter homines & spiritus, etiam nullus nisi proteruiendo negare potest, cum hoc infiniti processus astruant, & sit sacris doctoribus ac litteris diuinis consentaneũ. Dicitur enim per Mosen Gen. 6. Gigantes autem erant super terram in diebus illis. Postquam enim ingressi sunt filij Dei ad filias hominum, illæque genuerunt: isti sunt potentes a sæculo viri famosi. Quod pertractans Aug. etsi in ordine ad poetarũ fabulas 3. de Ciuit. Dei cap. 11. sub dubio relinquit, dicens: Vtrum potuerit Venus ex concubitu Anchisæ Aeneam parere, sub dubio relinquamus; tamen quãtum ad processum scripturę, pene inquit in scripturis talis quęstio oritur, qua quęritur, vtrum præuaricatores spiritus cum filiabus hominum concubuerint: vnde natis gigantibus, idest, nimium grandibus, & fortibus viris, tunc terra repleta est. Sed in ordine ad sacras scripturas libro. 5. cap. 23. quæstionẽ determinans, ait: Creberrima fama est, multique se expertos, vel ab eis qui experti erant (de quorum fide dubitandum non est) se audiuisse confirmant, siluanos & faunos, quos vulgus incubos vocat, improbos extitisse mulieribus, ac earum appetisse & peregisse concubitum: & quosdã dæmones, quos dusios Galli nuncupant, assidue hanc immunditiã & tentare, & efficere, plures talesque asseuerant, vt hoc negare impudentiæ videatur: Hæc ille. Postea vero ibi determinat illam quæstionem Gen. 6. super illis verbis: Videntes filij Dei filias hominum, an scilicet cum filiæ hominũ essent filiæ Cain, & successorum, filij Dei debeãt intelligi per gratiam, idest

filij Set: vel per creationem, id est, angeli mali: & dicit quod non de incubis solum intelligitur, vbi videtur velle, quod vtroq; modo posit intelligi. vbi dicit gl. Nō est incredibile nō ab hominibus, sed ab angelis vel quibusdam dæmonibus, qui mulieribus sunt improbi, eiusmodi homines, id est gigantes procreatos: de quibus in littera dicitur Gen. 6. Gigantes autē erant super terram. Isidorus quoque libro. 8. cap. vlt. tractans illud Isa. 13. Pilosi ibi saltabant: huic sententię testimonium adijcit, dicens in hæc verba. Pilosi qui grece panisci, latine incubi appellantur, vnde & incubi dicuntur ab incubando, hoc est, stuprando: sępe enim improbi existunt etiam mulieribus, & earum peragunt cōcubitum, quos dæmones Galli dusios vocant: quia assidue hāc peragunt immunditiam. Quem autem vulgo incubonem vocāt, hunc Romani faunum ficarium dicunt, ad quem Horatius dicit. Faune nympharum fugientium amator: Per meos fines, & aprica rura, Lenis incedas. Transeo infinita experimenta, quæ ipse noui, qualiter plerumq; violant per vim, Deo permittente, castas, sed forte elatas moniales: qualiter noui mulieres sponte tales amasios habentes, quę ab hoc morbo curari nolunt. Ista vero aut declamari, aut ad feminarum aures attingere, pessimum foret: quod facile suis libidinibus explendis dæmones aduocarent.

Punctum quartū. Effectus tertius est Delatio velox per multa spacia terrarum. Qui equidem mirabilis est rudibus, peritis autem non: quippe qui norunt inferiora corpora, quo ad localem motum, angelis etiā satanę obedire ad nutū; & qui hominē, si debilitas eius & anhelitus pateretur, possent tempore imperceptibili sicut mouere, ita & ferre ab ortu solis ad occasum: de quo ad præsens supersedeo, in hoc eodem volumine speciali capite multa ex arcanis philosophię dicturus. Ita autē esse posse, vt dęmon, permittente Deo, hominem ferat, & litteræ sacræ, & philosophiæ documenta testantur, vt patebit: ita autem aliquando esse, & experimenta, & magorum opera, & inquisitorum infiniti processus attestantur: sed quia de ijs in secundo volumine intellectum cap. Episcopi. 26. q. 5. daturi, multa dicemus, ad præsens verba succido.

Punctum quintū. Effectus quartus est Apparitio, qua diabolus apparet, nedum phantasiæ modo, verum etiā ipsis sensibus corporis, in forma viri, aut mulieris, aut bestiæ, aut alicuius insensibilis: sicuti teste Greg. in Dialog. mulieri in specie lactucæ apparuit. Qui equidem effectus mirandus est, quonam scilicet pacto aliquod corpus sic compaginare diabolus posit, vt humanum, vel equinum, vel eiusmodi videatur. Ita vero in facto quandoq; esse etiam litteræ sacræ astruunt. Angelus enim satanæ, Apostolo docente, transfigurat se

in ange-

in angelum lucis: quem scilicet dubium non est in uarijs speciebus apparere, tam in somno, q̃ etiam in uigilia, astruũt & historiæ, & experimenta numero infinita, & Theologi, ac omnes Poetæ clamant.

Punctum sextum. Effectus uero quintus, Rerum occultatio est præsentium per eam passionẽ, quam Theologi Acrisiam, Aug. uero Aorasiam uocat: quæ cæcitas est non simpliciter, uerum ex parte, qua unum uidere uetamur, non autem aliud, ut sic interdum malefica inuisibiliter & moueatur, & operetur. Ita autem esse experimur interdũ, cum deperditũ quippiam ter, quater, & pluries eodem loco perquirimus, ubi deinde illud inuenimus: testantur etiam processus multi, item & experimenta multa, ut latius in libro secundo probabitur.

Punctum septimum. Effectus uero sextus est Ludificatio sensuum cum interiorum, tum etiam exteriorum; vt fieri plerumq; cernitur in præstigijs, dum aut in ungue, aut in speculo, seu aqua, seu certe quocunq; corpore expolito & terso figuræ uidentur, qua de re terra plena est: longe autem magis Iudæorum synagoga refertior.

Punctum ultimũ. Effectus ultimus Maleficia sunt, quæ dixeris miranda profecto, ut per ea liquet, quæ de fri. & male. iura deciderunt: dixerunt uero Doctores in 4. sentẽtiarũ libro, ubi de matrimonij impedimẽtis pertractatur. Et hæc sine numero sunt circa homines, iumẽta & fruges, quas eiusmodi homines dæmonum cooperatione sæuissimis turbinibus ac grandinibus euertunt. Ad hæc quoque reducuntur etiam corporum beneficia mirandarum sanationum, quæ incantationibus & carminibus fiunt. Vtrumq; enim & morbus, & sanitas eiusmodi authore diabolo, fit: qui interdum ut perdat animas, corpora sanat, sicut & inficit: Oppositorum enim eadem est disciplina. Prædictorum ergo omnium causæ, principia & fundamenta hoc primo uolumine scrutanda & reseranda statuuntur.

Animam humanam esse spiritum, & non corpus; subsistentem, & non inhærentem. CAP. II.

PRINCIPIVM ergo prædictorum omnium indagaturi, non ex diuinis litteris modo, uerum etiam ex ueræ philosophiæ principijs, & naturalis nostri luminis intellectualis uirtute, ab nostræ animæ natura exordium primum per multa puncta sumamus:

Punctum primum. Humanam animam, idest eam rem, qua primo uiuimus & operamur, intelligendo maxime (animata enim uiua dicimus, reliqua autem vita carere) esse corpus vel naturam corpoream, multi falso existimauerunt. Nam Galenus medicus animã dixit elementorum aut qualitatum elemẽtarium complexionem esse, motus

inde,

inde, quod videamus ex diuersis cõplexionibus in nobis educi varios effectus, quos passiones dicunt, quę animæ cum humanæ, tum brutali ascribuntur: sicut facile irascnutur colerici, & malaconici tristantur. Errauit vero deceptus, ꝙ non distinxit passiones quonam pacto, & complexioni, & animæ attribuuntur: quippe cõplexioni attribuuntur quasi disponenti, & quantum ad illud duntaxat quod in passione est materiale: vt in ira est accensio, & motus sanguinis circa vitæ principium cor; animæ vero non equidem sicut disponenti, sed sicut principio principaliter efficienti, & quantum ad id quod in passione formale est, vt in ira est vindictę concupiscentia. Contra Galenum ergo sic arguo. Primo. Si enim anima cõplexio est elementorũ, aut qualitatũ elementariũ; aut ergo complexio est materialiter, idest elemẽta complexa: aut formaliter, idest ipsa habitudo siue ordo, siue relatio elementorum complexorum. Et profecto primũ falsum est, alioquin anima esset simul terra, aqua, aer, & ignis, aut horum qualitates: & cõsequenter erit quædã quattuor distincta, quod statim impossibile dixeris: vel vnum mixtum corpus ex quattuor, quod pene statim improbabitur: vel vna qualitas mixta ex quattuor, & consequenter nõ erit substantia, nec homo vel pars hominis, neq; homini speciem conferret. Similiter autem & secundum, alioquin anima sicut & relatio, nullius esset operationis principium: imo nec subsistẽtia, nec ens absolutum aliquod, vel etiam reale, si id tantum esset quod formaliter est relatio. Non est ergo elementorũ complexio anima. Secundo. Complexio ista qualitatibus elementaribus inferior sit oportet, quippe quæ ab eis causatur. Anima vero nedum humana verumetiam brutorum atq; plantarum, qualitatibus elementorum præstãtior & superior sit necesse est: quippe animæ vegetabilis operatio, & longe plus cognitio animæ sensitiuæ, elementares qualitates excedit, cũ talium qualitatum operatio ab extrinseco fit: nõ enim ignis seipsum calefacit, & sic in cæteris. Omnis vero operatio animæ ab intrinseco est, vt digerere, egerere, & eiusmodi: viua enim dicimus quæ seipsa mouẽt. Non est igitur anima complexio, alioquin idem respectu eiusdem, & superius, & inferius foret. Tertio. Corpus animalis localiꝰ motu a complexione non mouetur; moueretur enim motu prædominantis elementi: quippe fortius superuincit, & cõsequenter semper deorsum ferretur. Anima autem animale corpus mouet, & in omnẽ partẽ mouet. Non est ergo anima complexio. Quarto. Nam quod complexionem corporis regit, frenat, & vincit, complexio nõ sit oportet, vt planum est: Anima vero humana (quicquid sit de brutali) humanum corpus regit, frenat corporeas passiones, & vincit, quæ corporis sequuntur complexionem: interdum enim ad iras & concupiscentias

proniores agente anima minus irascuntur, minus etiam concupiscũt, vt in continentibus patet. Non est ergo anima ipsa cõplexio, aut corporum, aut corporearum qualitatum. Prædictæ vero opinioni Galeni, similis est opinio eorum qui animam harmoniam dixere, quippe qui nõ sonorum, sed contrariorum harmoniã intendebant, ex quibus animata corpora componi videbantur. et hæc quidem sententia ab Arist. in libro de Anima Empedocli, a Greg. vero Nisseno Dinarcho ascribitur. impugnatur vero vt præcedens, & vlterius etiã rationibus proprijs. Primo. Omne enim corpus mixtũ harmoniã habeat oportet, & complexionẽ; nec harmonia corpus aut mouere, aut regere potest, vel frenare passiones sicut neque complexio: intenditur etiam & remittitur sicut & complexio. Ex quibus omnibus liquet animã non esse harmoniã sicut neque complexionẽ. Secundo. Harmoniæ ratio magis corporum qualitatibus quam animæ congruit: nam sanitas harmonia quædam humorum est, fortitudo neruorum & ossium, pulchritudo vero membrorum atq; colorum: quorum autem harmonia sit, sensus vel intellectus assignari non potest, nec cæterorum quæ ad animam spectant. Non est igitur anima armonia. Tertio. Nam harmoniam duplicem esse constat, ipsam scilicet compositionem, & ipsius compositionis rationem, seu proportionem, & modum: Anima vero compositio non sit oportet, quippe quamlibet animæ partem esse compositionem aliquarum partium corporis oporteret, quod assignare non contingit: similiter autem compositionis ratio esse non potest; quia cum in partibus corporis diuersis diuersa sit eiusmodi compositionis ratio, singulę partes corporis singulas animas necessario haberent, vt os, caro, & neruus, quæ in diuersa proportione constituta sunt. Hoc autem falsum constat, quippe homo non esset aliqua vna species. Nõ est igitur harmonia anima. Rursus alij longe grauius errantes, animam corpus esse astruxerunt, vt antiqui naturales philosophi, qui nihil pręter corpora esse crediderunt, vt infra patebit: quorum opiniones etsi variæ fuerunt, communi tamen concordia sic refelluntur. Primo. Anima est in ijs inferioribus principium vitæ, nõ quodcunq;: sic enim & oculus, & omne instrumentũ animę esset anima; quippe quod esset principium vitæ, idest vitalis operationis: sed animam principium vitæ dicimus primum, idest quo primo viuimus, quasi principio omnium principiorum vitæ. Et si vero aliquod corpus principium vitæ esse potest, veluti cor in animali est vitæ principium: nullum tamen corpus potest esse vitæ principium primum: quippe esse viuens, aut vitæ principium, corpori non congruit ea ratione qua corpus est, alioquin omne corpus aut viuens, aut vitæ principiũ esset: vnde id ei cõgruit ex eo quod est tale corpus: quod aũt est actu tale, ex

le, ex aliquo ei principio cōgruat oportet, quod actus eius est: sicut calidum calore, & homo humanitate homo, & animatum corpus anima animatum est. Non ergo corpus anima est, consequenter autem nec anima corpus. Secundo. Viuentia cū res sint naturales, ex materiarum forma composita sint oportet: Ex corpore autē & anima, quæ actu viuens facit, componuntur. Igitur animam & corpus formam & materiam esse oportet, vt alterum forma, alterum materia sit. Corpus autē forma esse nequit; quippe quod in altero sicut in materia & subiecto non est. Anima igitur forma erit, si alterum eorum forma est. Non ergo anima est corpus: quia nullum corpus forma est. Tertio. Duo corpora in loco vno eodem tempore esse impossibile est: Anima vero ibi est vbi & corpus quod anima vegetatur: non enim seorsum a corpore anima est, aut viuit. Nō est igitur anima corpus. Quarto. Omne diuisibile, cuiusmodi omne corpus est, continente indiget & vniente partes. Igitur si anima corpus est, aliquid aliud suas partes vniens habeat necesse est: illudq; vtiq; magis erit anima, imo anima animæ: corpus enim anima recedente dissolui videmus, & si iterum illud continens diuisibile sit, ad aliquid & indiuisibile, & incorporeū deuenire oportebit: quod vtiq; erit anima, aut in infinitum erit procedere; quod omnino impossibile esse etiam Philosophus monstrauit. 2. Metaphysic. & 8. Physic. Non est igitur anima corpus. Quinto. Quemadmodum in sequentibus ostendetur, intelligere ullius corporis actus esse nequit: est uero actus animæ, & consequēter anima corpus esse nequit. Vnde hæc opinio, quod scilicet anima corpus sit, a diuina scriptura. Sapient. 2. ex stultorum persona ponitur, de anima profitentium, atq; dicentium: Fumus & flatus est in naribus nostris, & sermo scintillæ ad mouendum cor.

Punctum secundum. Principium nostrę intellectionis, quod hominis animam dicimus, esse quoddam nō incorporeum modo, ut probauimus, uerumetiam & subsistens, sicut lapis, aut arbor, uel equus & homo: non autem inhærens alicui, ut albedo uel calor. Primo. Nam hominem per intellectum omnium corporum formas & naturas posse cognoscere manifestum est. Quod uero aliqua potest cognoscere, nullum eorum in sua natura habeat oportet, sicut pupillam omni colore carere, quæ omnes colores percipit necesse est, & generaliter omnem sensum priuari suo sensibili: ratio uero huius est, quippe illud quod potentiæ cognitiuæ naturaliter inest, aliorum cognitionem necessario præpediret, sicut lingua infecta colerico, ac perinde amaro humore, dulce non percipit, sed amara omnia nunciat. Igitur si intellectuale principiū, idest intellectus, uel anima nostra, in se cuiusuis corporis naturam complecteretur; omnia corpora cognoscere & diiudi-

care non posset. Impossibile est igitur intellectuale principium habere corpus: imo impossibile est quod per organum corporale intelligat. Nam & illius organi corporei determinata natura omnium corporum notitiam excluderet: ueluti si quis determinatus color sit non in pupilla modo, uerumetiã in uitreo uase, infusus liquor uidetur coloris eiusdem. Ipsum igitur intelligibile principium, quod intellectus dicitur, operationem per se habeat oportet, cui corpus ullatenus non communicet. Nihil uero per se operari potest, quod per se subsistere nõ potest: operari enim solius entis in actu est, & ipsum operari ipsum esse præsupponit: unde eo modo aliquid operatur, quo existit: propter quod calidũ, & non calorem calefacere dicimus, quippe calidum est, quod est: calor uero non est, sed calore aliquid tale, puta, calidum est. Reliquum est igitur ut anima humana, quæ mens uel intellectus dicitur, aliquid & incorporeum, & subsistens sit.

Punctum tertium. Brutorum uero animę subsistentes minime sunt. Et si enim antiqui naturales inter sensum & intellectum non distinxerunt, utrumque corporeo principio ascribentes, ex quo sequebatur utrumque esse inhærens: Plato uero inter ea distinxit, utrumque ascribens incorporeo, & immateriali principio, idest animæ secundum seipsam, ex quo itidem sequebatur utrumq; esse subsistens, consequenter autem & brutales animas. Aristoteles tamen distinxit, astruens inter omnes animæ operationes intelligere, cõsequenter autem & uelle, solum sine corporali organo expleri: sentire uero & consequentes operationes animæ manifeste cum transmutatione corporea accidere, sicut pupilla uidendo speciem coloris immutatur, & idem in alijs. Sic igitur manifestum sit, animam sensitiuam per se sine corpore non habere esse, sed omnem talem esse coniuncti: & consequẽter anima brutalis, quæ est sensitiua duntaxat, per se non operatur, & consequenter per se non subsistit: cum unumquodq; similiter sit, & operetur per se uel cũ alio, nec posit quod in se subsistit, esse ociosum. Nec prędictis obstat primo, quod anima hominis est aliquid subsistens, consequenter autem & anima bruti, cum sint eiusdẽ generis: quia licet homo conueniat in genere cum brutis, specie tamen differt: differentia autem speciei attenditur secundum differentiam formæ, & consequẽter differt anima seu forma bruti a forma hominis. Nec secũdo obstat, qđ sensus ad sensibilia sic se habeat ut intellect⁹ ad intelligibilia, qui ea sine corpore intelligit, & consequenter utrumq; per se operatur & subsistit: quia se habent quodammodo similiter inquantum utrumq; est in potentia ad sua obiecta per similitudinem excipienda: & quodammodo dissimiliter, inquãtum sensus a sensibili cum corporis immutatione patitur, unde ab excellenti sensibili corrumpitur: puta, vi-

ta, vi-

ta, uisus a luce nimia: quod in intellectu non cōtingit, quippe qui post maxima intelligibilia magis potest uidere minora. Et si intelligēdo fatigatur corpus, per accidens est: quod scilicet uires sensitiuæ obiecta illi ministrēt, quę sunt in corpore. Nec obstat tertio, quod brutorum anima corpus mouet, quod non mouetur a seipso, & cōsequēter operationē habet sine corpore: quia uis motiua duplex est, scilicet uis appetitiua imperans motum, cuius operatio in anima sensitiua non est sine corpore, imo ira, gaudium, & huiusmodi passiones sunt cū transmutatione corporea: alia uero est exequens motum, per quam membra motui habilia redduntur, cuius actus non est mouere, sed moueri: unde mouere patet non esse actum sensitiuæ animæ sine corpore.

Animam humanam immortalem eße. CAP. IIII.

ET si ex ijs iam haberi potest, quod anima humana immortalis est, quippe quæ sine corpore potest operari, consequenter autem & esse: tamen nonnullis punctis id abundantibus astruetur.

Punctum primum. Circa istam quæstionem multipliciter olim opinatum est. Quidā enim, idest antiqui & naturales Philosophi, intellectum a sensu distinctū minime putātes, sicut sentire ita & intelligere a corporę pendere putarunt, consequenter vero animam intellectiuā esse corruptibilem, & naturam corporeā sequi: vnde eorum aliqui eā esse ignem putarunt, alij vaporem, alij harmoniam. Quam quidem opinionem Aristoteles plenius extinxit, ostendēs intellectum absolutum esse, & a corpore independens habere: omnia enim corpora intelligit, consequenter autē & in se omnia corpora recipit, sicut & visus omnia visa, cōsequenter autē ab omni corpore nudus sit oportet, sicut & omne recipiens a natura recepti nudum est: alioquin si quam naturam corporeā in sua natura complecteretur, illa inexistens prohiberet aliorum notionem: sicut si pupilla colorata esset, omnes colores nequaquam exciperet: imo si per medium coloratum videat, ceu per vitrum viride, omnia viridia videbuntur. vnde intellectus dicitur corporis actus minime esse: & ab Auicena dicitur non esse forma submersa in materia, & in libro de Causis dicitur non esse super corpus delatus. Quidam vero vt Pythagoras ac Plato animā rationalē immortalem norunt, de corpore tamen in corpus migrare putarunt: quod quidem Arist. in 1. de Anima ea ratione destruxit, quod anima corpori & forma & motor sit: determinatæ autem formæ determinatam materiam subesse, & determinato motori determinatū organum necesse est; quemadmodū & ars quælibet proprijs vtitur instrumentis: quo actum putes, vt hæc anima non nisi huius corporis

forma

forma & motor esse posit. Quidam rursus vt Auerroes, & sectatores, & quidã alij, rationalẽ animã ex parte corruptibilẽ, scilicet quantum ad id quod de anima huic corpori propriũ est: ex parte vero incorruptibilẽ esse dixere, scilicet quantũ ad id quod de anima omnibus cõmune est. Intellectum enim agentem, & quidã etiam intellectum possibilem, vnum omniũ hominum esse putarunt, & hunc substantiam incorruptibilẽ & separatam: in nobis autem esse tantummodo phantasmata lumine intellectus agentis lustrata, quæ possibilẽ intellectũ moueant, ac sic eis, vt putarunt, intelligimus. Sed hęc opinio hodie ita est damnata, nedum catholica assertione, verum etiam philosophicis rationibus, vt nos fatigare non sit opus. Quarta igitur positio est, quã vera philosophia & catholica pietas profitetur: aĩam scilicet rationalem substantiam esse a corpore minime depẽdentem, corpus tamen humanum viuificantem ac vegetantem, & secundum humanorum corporum multitudinem multiplicatam, vt quisq; homo habeat propriam nulli alteri communem: quodque corporibus resolutis ipsę animæ separatæ subsistant, nulla alia corpora vlterius adeuntes.

Punctum secundũ. Necesse est ergo quod catholica fides astruit, etiam philosophice non negare, animam scilicet rationalẽ immortalem fore. Primo. Nam ex duplici ratione aliqua res corrumpi posse deprehenditur, aut videlicet per se, aut per accidẽs. Impossibile vero est substantiam, idest, rem subsistentem, per accidens aut generari aut corrumpi, idest, altero aut generato aut corrupto: quippe sic aliquid aut generatur aut corrumpitur, sicut nanciscitur aut deperdit ipsum esse, quod necessario res subsistens per se patitur, non per accidens: vnde peracta generatione ipsa est, non quia aliud, sed quia ipsa est, similiter autẽ & corrumpitur: quę vero non subsistunt, sicut nec per se sunt, sed per aliud cui innituntur (vt qualitates & generaliter accidentia ac formæ materiales, quæ nõ subsistunt) sic nec per se acquirunt vel perdunt esse, sed alio acquirente aut perdente. Anima autem rationalis est per se subsistens, quippe quæ est per se operans, non enim intelligendo vtitur corporeo organo, vt probatum est: nõ autem anima brutalis est per se subsistens, sicut neque per se operans, non enim opus habet sine corpore, quod solum intelligere inter operationes animę sine corporeo organo sit: quippe operationes sensitiuę & infra manifeste per corpus exercentur. Igitur humana anima non nisi per se corrumpi potest: consequenter autem si corruptibilis est, per se corrumpatur oportet. Hoc autẽ ostẽditur omnino impossibile ne dum de anima hac, verumetiam de omni subsistente, quod est forma tantũ. Nam quod alicui secundũ se conuenit, ab eo inseparabile

sit

ſit oportet, ceu ab homine inſeparabile eſt eſſe animal, & a numero
parem eſſe vel imparem: eſſe autem per ſe conuenit formę quæ actus
eſt, vnde materia ex hoc acquirit eſſe in actu, quod formam quoque
acquirit; & ex hoc eſt corrumptioni obnoxia, quod ab ea forma per-
fectioque recedit: vnde ſubſiſtentem formam eſſe deſinere omnino
impoſsibile eſt. Eſt igitur humana anima incorruptibilis. Eſto vero
humana anima ex materia & forma cōponatur, nec ſit forma tātum,
vt nonnulli putarunt, nihilominus tamen incorruptibilem eam eſſe
oportet. Non enim eſt alicubi corruptio, niſi etiam ibi contrarietas
ſit, quod generationes & corruptiones ex cōtrarijs & in cōtraria ſint:
vnde & incorruptibilia ſunt ſol, luna & omnino cæleſtia corpora, q̃d
materia careant contrarietati obnoxia. In rationali vero anima con-
trarietas vlla eſſe nequit: quippe quæ ſecundum ſui eſſe modum re-
cepta recipiat: recipit vero abſque contrarietate quæcunque recipit,
quinetiā ipſa cōtraria ſine contrarietate recipit: non enim cōtrariorū
rationes, quæ de natura contrariorū ſunt, & ibi recipiuntur, ibi ſunt
contrariæ, quin potius eadem ſcientia contrariorū eſt. Impoſsibile eſt
igitur rationalē animam corruptibilem fore. Secundo. Nulla res ex
eo vel in eo corrumpitur, ex quo vel in quo ſua perfectio conſiſtit:
quod videlicet contrariæ ſint eæ mutationes a rei perfectione ad
rei corruptionem. Animæ autem humanæ perfectio in quadam ab-
ſtractione a corpore conſiſtit: perficitur enim anima humana duobus,
ſcientia videlicet, atque virtute: & ſcientia quidem eo amplius, quo
amplius immaterialia contēplatur: virtute vero in hoc, quod corpo-
ris paſsiones non modo non ſequitur, verum aſpernatur, & ſecundū
rationis iudicium temperatas moderatur ac frenat. Non ergo in eo cō
ſiſtit animæ corruptio, quod a corporea mole ſeparatur. Quod ſi di-
xeris animæ perfectionem in ſeparatione a corpore conſiſtere quidē,
verum ſecundum operationem, non vero ſecundum eſſe: prędictæ
rationi ſufficienter nequaquā occurreris. Operatio enim rei, rei ſub-
ſtantiam eſſeq; monſtrat: quippe vnumquodque operatur ſecundū
quod eſt ens, & propria operatio rei, propriam rei naturā conſequi-
tur. Conſequenter autem rei alicuius operatio propria perfici nequit,
niſi etiam rei ſubſtantia perfecta. Igitur ſi in relinquendo corpus, ani-
mæ operatio perficitur, ſubſtantia ſua in ſuo eſſe, ex hoc quod a cor-
pore ſeparatur, minime deficit. Tertio. Perfectibilibus ſuas perfe-
ctiones proportionatas eſſe oportet, vt ſcilicet vtrumque vel corrupti-
bile, vel incorruptibile ſit: alioquin vel ſine perfectione perfectibile,
vel perfectio ſine perfectibili perpetuo eſſet, & conſequenter quod
contra naturam eſt, perpetuum eſſet. Perfectiuū autem hominis pro-
prium ſecundum animam, aliquid incorruptibile ſit oportet: perfici-
tur

tur enim intellectione formaliter, qua a brutis & cæteris, quæ infra sunt, secernitur: effectiue autem re intellecta, quæ cũ vniuersalis sit, incorruptibilis etiam sit oportet. Est ergo humana anima incorruptibilis vtique. Quarto. Appetitum naturalem esse frustra vtique impossibile sit oportet, alioquin Deus aliquid naturale frustra indidisset: hominẽ autẽ perpetuo esse, hominis naturalis appetitus efflagitat: quod inde liquet, quia esse ab omnibus appetitur eo modo quo apprehenditur, puta, a brutis hic & nunc: ab homine autẽ etiam perpetuo, & (vt aiunt) simpliciter, & id ipsum & in alijs, & in nobis experimur. Consequitur ergo homo perpetuitatem secundum animam, qua esse perpetuo & secundũ omne tempus apprehendit. Quinto. Quicquid in alio excipitur, iuxta modum excipientis excipitur, vt experientia docet, & libro de Causis inscribitur. Rerum autem naturalium formæ & simulacra in passibilem nostrum intellectum excipiuntur, vt sunt actu intelligibiles, consequenter autem vniuersales, & immateriales, & consequenter quoque etiam incorruptibiles: Intellectus igitur possibilis quod incorruptibilis sit oportet, consequenter vero & humana anima, cuius intellectus possibilis est aliquid. Sexto. Esse intelligibile ipso esse sensibili, permanentius esse liquet, & confessum est. Quod autem in rebus sensibilibus est primum recipiens, materia scilicet prima, & illud ipsum secundum substantiã suam incorruptibile sit oportet: alioquin si corrumpatur, eiusmodi corruptionis aliquod subiectum prius sit oportet, cõsequenter autem primũ subiectum non erit primum. Igitur longe magis intellectus possibilis, qui intelligibilium formarum primum susceptiuum est, quid incorruptibile est: consequenter vero & anima, cuius ipse aliquid est.

Septimo. Faciens nullo contradicente nobilius facto est, saltem in ipso fieri, vel ante: quia illud actu est, hoc vero in potentia. consequẽter vero intellectus agens noster nobilior sit oportet intelligibilibus, quæ nos intelligimus: cũ apud philosophos ille actu intelligibilia efficiat. Cum igitur talia intelligibilia actu vt sic incorruptibilia sint, multo fortius intellectus agens incorruptibilis est: consequenter autem & anima, cuius lumen is intellectus est. Octauo. Nulla forma corrumpitur, nisi aut actione contrarij, vt calor actione frigidi: aut destructione subiecti, sicut corrupto oculo, visus quoque corrumpitur: aut defitione suæ causæ, quemadmodum sublata præsentia solis, lumen quoque ab aere tollitur. Anima vero humana corrumpi nequit per actionem contrarij, cum per intellectum possibilem ipsa simul receptiua & cognitiua omnium contrariorũ sit: similiter autem neque corruptione sui subiecti, non enim secundum esse dependet a corpore, verum potius subsistens est, vt probatum est: similiter quoque neque

per

per deficientiam suæ causæ, quippe quæ non potest habere aliquam causam nisi æternam, & Deum, cum in esse nisi per creationem non prodeat, vt pote quæ substantia simplex subsistens sit. Nullo igitur modo corrumpi potest. Nono. Si humana anima corrupto humano corpore corrumpatur, eo etiam debilitato animam per se debilitari oportebit: cum enim substantia subito desinat, quæ simul desinunt, simul & in desitionē disponuntur. Non debilitatur autem anima corpore debilitato (nisi per accidens, inquantum scilicet vis animæ organo corporis indiget, sicut debilitatur visus debilitata pupilla) quod inde patet: quia si virtuti ipsi debilitas aliqua per se accideret, organo reparato non repararetur: quod falsum vtique cernimus, quippe quantumcumque vis visiua debilitata videatur, reparato organo, reparatur: vnde non debilitatur anima corpore debilitato, nec etiam sensitiua, vt etiam per illud Aristotelis primo de Anima videre licet: scilicet, Si senex iuuenis oculum acceperit, videbit vtique vt iuuenis. Ex ijs manifestissime liquet, actionis debilitatem propter animæ debilitatem non accidere, sed organi. Cum igitur intellectus sit virtus animæ non indigens corpore, vt liquet ex dictis, neque per se neque per accidens debilis efficitur, aut senio, aut quauis corporis debilitate. Et si interdum in operatione intellectuali debilitas emergit, aut fatigatio, non ex debilitate dixeris ipsius intellectus; verum potius ipsarum virium, quibus eget mortalium intellectus, imaginationis scilicet, memoratiuæ, & cogitatiuæ, ac sensuum. Est ergo intellectus noster immortalis, consequenter autem & animæ intellectiuæ substantia. Decimo. Deus iustus sit oportet, quippe qui veluti vniuersorum causa omnem perfectionem contineat oportet, consequenter autem & iustitiam, quæ est perfectio creaturæ permaxima: Omnibus ergo pro cuiusque operibus tribuat necesse est, quod hoc effectus iustitiæ sit. Aut ergo in præsenti seculo, aut certe in futuro. & quidem in præsenti nequaquam: experimur enim plerumque peiores accipere meliora, & peiora meliores. ergo in futuro. Ergo post corporis depositionem viuat anima oportet. Hæc autem tam egregia de animæ immortalitate sententia Aristotelem minime latuit, qui in primo de Anima dicit, quod intellectus (idest anima intellectiua) videtur substantia quædam esse, & non corrumpitur. Nec verbum illud de substantia aliqua separata, quæ sit intellectus agens, aut etiam posibilis, potest intelligi: quod ex ipsis verbis Arist. in xj. Metaphy. potest intelligi, qui aduersus Platonem dicit, quod causæ mouentes præexistunt, scilicet ipsis effectibus: causæ vero formales sunt simul cum ijs, quorum sunt causæ: quando enim sanatur homo, tunc sanitas est, & non prius, contra hoc, quod Plato posuit formas rerum præexistere rebus. Et

ijs dictis, subdit. Si autem & posterius aliquid manet, perscrutandum est: nam in quibusdam nihil prohibet, vt si anima tale, nō omnis, sed intellectus. Ex quibus liquet primo, quod cum de formis loquatur, vult intellectum, qui est forma hominis, post materiā, idest post corpus, posse remanere. Patet secūdo, quod ille intellectus de quo loquitur in primo de Anima, substantia separata non sit. Pateat etiam tertio, quod licet Arist. senserit animam humanam esse formam, non tamen senserit eam non subsistere, & consequenter corruptibilem: quod tamen Gregorius Niss. illi imposuit: nam a generalitate aliarum formarum, animā intellectiuam excludit, dicens eam post corpus manere, & substantiam quandā esse.

Punctū vltimū. Brutorū animæ nequaq̄ immortales putandæ sunt.

Primo. Si enī immortaliter viueret brutalis aīa, seu certe post corporis depositionē, sine corpore quoq; operari posset, quippe operari viuere præsupponat oportet. Nulla autē eiusmodi animarū operatio sine corpore esse potest: neq; enī aliqua sensus operatio sine corpore est, nec superior aliqua in huiusmodi animabus potest inueniri sensuali prçclarior: neq; enim intelligunt, aut ratiocinantur; quod inde liquet, quia omnia eiusdē speciei vno modo, quasi a natura mota operantur, & non ex arte: omnis enim hirundo similiter nidificat, & omnis aranea similiter telam orditur, & perficit. Pereunte ergo corpore, pereat brutalis anima oportet. Secūdo Quęcūq; forma a materia separata est, intellectiua in actu sit necesse est: primo q̄d intellectus agens ea ratione facit species intelligibiles actu, qua has a materia abstrahit, cōsequenter autē si manet post materiā, idest corpus, brutalis anima erit forma intelligibilis in actu, siue actu intellecta: quippe quę erit forma a materia separata, & cōsequenter etiā erit intellectiua, quippe in separatis a materia idem est intellectus & intellectū primū: secūdo, quia sicut se habet forma ad eleuari super materiā, ita & ad esse cognitiuā se habet, vt experientia docet in gradibus entium, quę cognoscunt: consequenter vero quod in supremo gradu est eleuationis a materia, vt quia est abstractū realiter ab ea, in supremo gradu cognitionis sit oportet, idest in gradu eorū quę intelligunt, cōsequenter vero omnis forma immaterialis intellectiua est: sed brutalis anima intellectiua nō est, alioquin bruta intelligerent, quod est insanire. Ergo a materia separabilis nō est. Tertio. In omni re, quę ad perfectionē quamuis attingere potest, eiusce perfectionis appetitus naturalis inuenitur: bonum enim est q̄d omnia appetunt, singula autē propriū. In brutis autē perpetuitatis essendi appetitus naturalis inuenitur nullus, nisi vt ꝑpetuētur secundū speciē, inquantū in eis inuenitur appetitus generationis, qua species perpetuo sit, quod etiā & plātis, & rebus inanimatis commune

mune est:non autem quantũ ad propriũ appetitũ animalis, inquantũ animal est, qui est appetitus cõsequens appetentis apprehensionem; Quippe cũ anima sensitiua nõ nisi hic & nũc apprehẽdat,esse perpetuũ apprehẽdere nõ potest,& cõsequẽter neq; illud appetitu animali appetere. Non est igitur anima brutalis capax ipsius esse perpetui & sempiterni.

Animam humanam immortalem eße, de mente Aristotelis. CAP. V.

ET si mei non est instituti, quid de immortalitate nostri animi senserit philosophorũ sapientissimus Aristoteles afferre, quippe qui non humana authoritate probare cupio quod sentio: incidẽter tamẽ de sentẽtia & opinione Arist. in re hac cogor rationẽ habere,quo me ipsum ab ijs quæ mihi falso & leuiter (idest me nõ audito) verbo aut scripto Petrus Pomponatius in Apologetico suo imposuit, expurgẽ: quod scilicet viso suo libro,quem de immortalitate (imo de mortalitate) animæ cudit, subriserim & probarim. Hæc enim falso & leuiter dicuntur: quin potius eo viso,ingemui ac dolui, quod ita catholica fides in paruulorum mentibus per christianos elidatur, & eneruetur, & erroribus innumeris sit occasio data, quod iam experientia docet: & si meum fuisset, in librum per ignes, Venetorũ exemplo, animaduertissem. Illustrissimos autem dominos Venetos potius laudaui, & miratus sum, quod nulla habita ratione amicitię ad Perretum Venetijs id effecerunt, quod vbique faciundũ erat, tantũ scilicet scelus flammis vltricibus expiasse. Quamquã vero copiosissime,lucul ẽter & eruditissime,dilectus & filius, & discipulus Bartho. Pissanus ordi. Prędi. eiusmodi opinionem confutarit, adducam tamen & ego quæ quondã in Commẽtarijs primi voluminis nostri cõflati contra eiusmodi opinionem,antequam scriberet Perretus, cõpendiose edideram, & si nec in hãc diem propalata sint. Quantum ad hoc quattuor ex ordine facturus sum. Primo enim tangam breuiter opiniones: secundo adducã quæ dubitationẽ ingerunt:tertio conclusiones pauculas statuã:deniq; vero aduersantium rationibus respondebo. Quantum vero ad primum attinet, tres de re hac opiniones relegi. Primam quidem eorum qui astruxerunt,nõ esse euidens quid de hoc senserit Aristoteles,quorum nonnulli astruxere principia eiusdem illud magis innuere, quod mortalis sit anima,vt Herueus & sequaces quol.primo.q.xj. Alij vero econtra, illud magis innuere, quod immortalis sit, vt Scotus & Scotistæ in.4.dist.43. Opinio vero secunda eorum est, qui senserũt, Aristotelem expresse sensisse eam fore mortalem: quorum primus,quãtum legerim,inter catholicos tractatores Greg. Niss. fuit, qui tamẽ de-

ceptioni ſubiacuit, vt capitulo priore liquet: & idem videtur ſenſiſſe Alexander Aphrodiſeus ſectator Ariſt. qui intellectum poſsibilem corruptibilem putauit, vt recitat diuus Thomas, qui eam opinionem iamdiu euerterat, & ſi eam nunc nonnulli reuocare moliuntur philoſophi, cum laici, tum etiam religioſi, Albertum Magnum, diuum Thomam, & alios præclaros cum humanæ, tum diuinæ ſapientiæ ſtudioſiſsimos tractatores, aut ignaros, aut ſimulatores ſtatuentes: dum Ariſt. aut non intellexerunt, aut ex chriſtiana pietate aliter expoſuere quam pro veritate exponendũ ſenſiſſent. Tertia vero opinio eorum eſt, qui dixere, nec primam, nec ſecundam opinionem ſtare poſſe cum verbis Ariſtotelis, ſed & per illa, & per rationes ex illis deductas euerti: in qua opinione non Albertus modo, & diuus Tho. verum communis theologorũ ſchola eſt, in qua & ego, qui nihil ſum, perſiſto. Nec me ad diuum Thomam affectio portat, niſi quatenus ita ſentio: quippe ſicut Deus, ita & Sancti eius non indigent noſtro mendacio, vt pro ijs dolos loquamur: ſed neque in ijs me aliqua portat elatio, ſed dolor magnus, quo vror ex ſcandalo puſillorum, & deſiderium ingens firmandi infirmos in fide, quibus ad firmiter credendum adiutorio maximo eſt philoſophorũ, Ariſtotelis vero in primis, teſtimoniũ: quemadmodum econtra titubant quidam imbecilles, ſi ea quæ fidei ſunt, in dubiũ verti apud viros præclaros forte audiuerint. & hæc de primo.

Quantum vero attinet ad ſecundum, Ariſtotelis textus tres, & cõtextum vnicum citabo, quibus ſecundi opinãtes innitũtur. Et primus quidẽ in procemio eſt primi de Anima, vbi tex.co.12. & 13. ſic in forma loquitur. Dubitationem autem habent & paſsiones animæ, vtrum ſint omnes communis & habentis, an aliqua etiam animæ propria ipſius. Hoc enim accipere quidem neceſſarium eſt, non autem leue. Videtur autem plurimorum quidem nullum ſine corpore pati, neque facere, vt iraſci, confidere, deſiderare, & omnino ſentire: maxime autẽ aſsimilatur proprio intelligere. Si autem & hoc phantaſia quædam, aut non ſine phantaſia, non cõtinget vtique neque hoc ſine corpore. Si quidem igitur eſt aliquid animæ operum aut paſsionum proprium, continget vtique ipſam ſeparari: ſi vero nullum eſt proprium ipſius, non vtique ſeparabilis. Hæc Ariſtoteles, qui ijs quidem verbis ſane intellectis ad probandam, aut etiam improbandam animi noſtri immortalitatem, fundamenta iecit. Vbi etiam illud in primis aduertendum eſt, quod tres conditionales ediderit. Prima. Si intelligere eſt phantaſia quædam, aut non ſine phantaſia, nõ erit hoc ſine corpore. Secunda. Si eſt aliquid animæ operum aut paſsionum propriũ, continget vtique ipſam ſeparari. Tertia. Si vero nullum eſt ipſius proprium (ſcilicet opus, vel paſsio) non vtique ſeparabilis, ſupple, eſt.

Aduer-

Aduertendum ſecundo eſt, quoſdam & Scotiſtas, & alios dum clariſsime veritati Thomæ obuiare conantur, in fauorem infidelitatis loqui, & dicere, quod tripliciter operatio quæuis dicitur animæ propria, aut communis animæ & corpori, ſcilicet organice, obiectiue, & partialiter. Et organice quidem communem dicunt eam, quæ elicitur quidem a corpore, non tamen toto, verum ab aliqua parte corporis perfecta per aliquam animæ partem poteſtatiuam, eo modo quo ab oculo elicitur viſio, in quo potentiam viſiuam reſidere liquet. Deinde vero, vt aiunt, dicitur ſecūdo operatio communis obiectiue, illa videlicet, cuius elicitiuum principium eſt anima ſola quidem; verum abſque obiecto corporeo exerceri nequit, vti eſt noſtra intellectio in ſtatu viæ: quæ phantaſmata neceſſario, non quaſi organa, ſed quaſi obiecta exquirit. Tandem vero cōmunis dicitur operatio partialiter, negatiue tamen, vt ſi qua a toto compoſito primo producitur: ita videlicet quod anima nulli certe parti corporis eſſet ratio elicitiua aut productiua eiuſmodi operationis, vt accidebat in cōmuni primo modo: nec ipſa etiam anima ſe ſola eam eliceret, vt dicebatur de communi modo ſecundo, ſed eſſet ratio operandi toti compoſito primo: ſicut ſi dicamus, animam ſe volutantis aut ruētis ab alto, eſſe tali corpori rationem quod moueatur ad ima. Similiter quoque, ſecundum iſtos, per oppoſitum dicitur opus animæ propriū tripliciter, aut quia non eſt per corpus veluti per organum: aut quia per illud non ſit tāquam per obiectum: aut quia non eſt per corpus totum tamquam per partem alicuius compoſiti, quod primo operetur. Tertio quoque aduertendum eſt, quod ipſa prædictorum diuiſio eſt mala, & a diabolo excogitata ad obnubilandum veræ philoſophiæ, & chriſtianæ pietatis doctrinam. Quod equidem ex ijs liquet. Nam tertium in ordine membrum eſto in natura conſtare poſsit, tamen a primo vtique non differt, niſi ea ratione, quod illud quod in membro primo facit pars corporis, hoc in membro tertio corpus totum efficit, non autem corporis pars certa, determinata, acſignata. Patet vero in tertio de Anima textu commen. 4. & 5. ab operatione intellectus organum excludi, quia corpus eſt, non autem quia corporis pars, aut corpus totum eſt: quippe ex vtroq; æque ſequitur, quod intellectus aut qualis, aut calidus, aut certe frigidus ſit, ſeu corporis totius ſeu partis alicuius actus ſit: imo hoc magis inferri dixeris, ſi totius corporis, vt a parte organica præſcindit, actus ſit: quod ſcilicet organum iam ſit tali corpore immaterialius, vt pote quod ſpecies rerum ſine materia excipiat. Tertium ergo iſtud membrum, quantum ad præſentem inſtitutionem pertinet, contra primum diſtingui nec debet, nec poteſt. Et præterea cum anima rationalis non operetur niſi per potentias, vt

nunc

nunc suppono: omnis autem potentia animæ, vt inductiue patet, aut habet organum, aut in parte est intellectiua: omnes enim potentiæ sensitiuæ & vegetatiuæ habent organum corporale apud omnes cum medicos, tum philosophos: consequenter autē omnis passio vel operatio communis animæ & corpori per partē corporis, idest organum fit oportet, nisi dicatur ipsum tangere esse operationem, quæ per totum corpus fit, ea ratione quod organum tactus per corpus omne dilatetur: tamen patens est, quod numquam homo toto corpore tangit, imo corporis partes aliquæ sunt, in quibus nequaquam existit anima secundum rationem tactus, verum secundum potentias vegetatiuas dumtaxat, cuiusmodi sunt dentes & vngues, ac caro tactus organum protegens. Non est ergo illa diuisio philosophica, sed diabolica, idest diabolicę malignitati accomoda. Aduertendū est quarto, quod Aristoteles in prima conditionali, quicquid de reliquis dicatur, non loquitur assertiue, aut determinando veritatem: sed inquisitiue & disputatiue potius volens ostendere difficultatem accipiendi de anima veritatem, sicut etiam facit in multis, quæ post ista verba dicit: vnde illa verba quæ post hac sequuntur, scilicet, intelligere, & amare, & odire non sunt animæ passiones, Temist. exponens dicit, quod Arist. ibi assimilatur magis dubitanti, quam docenti: nondum enim destruxerat opinionem dicentium non differre intellectum & sensum. Et ita etiam in proposito, cum necdum eiusmodi opinionem euertisset, dictas conditionales argumentando profert, volens per primam ostendere, quod de passionibus animę accipere notionē difficile sit, quippe etiam illa quæ videntur maxime propria animæ, vt intelligere, videntur esse coniuncti: cum intelligere sit aut phantasia quædam, idest sensus, aut non sine phantasia: vnde etiam in hoc S. Tho. introducit Aristotelem quasi argumentantem, concludens in fine, ac dicens. Et in hoc erit difficultas huius quæstionis: quia scilicet omnes passiones animæ secundum apparentiam videntur esse coniuncti. hæc S. Tho. qui etiam dicit, quod per duas sequentes conditionales ostēdit necessitatem dictæ quæstionis, scilicet, an omnes animæ passiones coniuncti sunt, necne. Quia tamen argumētando Arist. aliquo modo verū dicit, non autem omnino, sed plenam determinationem reseruat ad librum tertium: ideo diuus Tho. eius determinationē quasi præueniēs, dicit hoc ex parte verum, & falsum similiter ex parte. Intelligere enim est animæ propriū, idest sine corporeo organo, & nō proprium, idest sine obiecto corporeo, adducens Aristotelem dicentem, quod phantasmata se habent ad intellectum sicut colores ad visum, qui scilicet ad visum se habent vt obiecta, non autem vt organa, vel instrumenta, vt soluendo dicetur. Secundus autem textus est in tertio de

Anima

Anima a tex.com.17.vsq; ad tex.com.20.vbi Arist. loquẽs de intellectu agente, sic dicit. Quoniam autem sicut in omni natura est aliquid, hoc quidem materia vnicuique generi (hoc autem est potentia omnia illa) alterum autem causa & factiuum, quod in faciendo omnia, vt ars ad materiam sustinuit, necesse est in anima has esse differentias. Et est intellectus hic quidem talis in omnia fieri, ille vero in omnia facere, sicut habitus quidam, & sicut lumen: quodam enim modo & lumen facit potentia existentes colores. Et hic intellectus separabilis & impassibilis & immixtus, substãtia actu ens: semper enim honorabilius est agens patiente, & principium materia. Idem autẽ est secundum actum scientia rei: quæ vero secundum potentiam tempore prior, in vno est; omnino autem neque tempore: Sed non aliquãdo quidem intelligit, aliquando autem non intelligit. Separans autem est solum in hoc quod vere est, & hoc solum immortale & perpetuum. Non reminiscimur autem, quia hoc quidem impassibile: passiuus vero intellectus corruptibilis, & sine hoc nihil intelligit anima. hæc Aristoteles. Quem equidem textum diuus Thomas diuidit per particulas quinque, iuxta ea quæ signauimus, in quarum prima dicit Aristotelem probare, quod in anima sit intellectus agens, quia in omni natura, quæ est quandoque in actu, quandoque in potentia, idest, quæ operatur quandoque in actu, & quandoque in potentia, principium actiuum & passiuum sit oportet, & consequenter ista esse oportet in anima: quod, vt idem innuit, intelligere oportet aliter quam in alijs naturis, quæ non agunt, sed aguntur: in ijs enim agens extrinsecum esse potest, non in anima: quia uon esset arbitrio libera, nec a natura sufficienter in suo gradu instituta. In secunda vero particula, quæ incipit ibi. Et hic intellectus separabilis; ponuntur quattuor conditiones intellectus agentis, scilicet esse separabilem, impassibilem, immixtum scilicet ex corporibus, vel immixtum organo (& in his tribus conuenit cum possibili) & in actu secundum substantiã, in quo differt a possibili, qui secundum suam substantiam est in potentia: quod intellige, quia intellectus agens secundũ suam substantiam vel essentiam est actus non ordinatus ad alium actum quo perficiatur; secus de possibili. Et hoc probat, quia agens agit inquantum est actu, vnde est nobilius passo. In tertia autẽ, quæ incipit ibi: Idem autem est secundum actum scientia rei, incipit loqui de intellectu in actu, dicens quod est idem rei intellectæ, & quod in eo potentia ad scientiam est prior actu, & quod non quandoque intelligit, & quandoque non; cum sit in ipso intelligere, per quod differt a possibili, & habituali. In quarta autem, quæ incipit ibi. Separatus autẽ, loquitur de tota parte intellectiua, quæ separata est, ex hoc qđ sine organo operatur,

quod

quod non potest dici solum de posibili, vel solum de agẽte, & est illud quod dixerat in secũdo, quod hoc genus animæ separatur ab alijs sicut perpetuum a corruptibili. In quinta autem, quæ incipit ibi: Nõ reminiscimur autem, excludit obiectionem, ne scilicet quis credat, quod in anima, si manet post mortem, sit rerũ reminiscentia eo modo quo nunc: quod falsum est, quia pars manens est impasibilis, ideo in ea non sunt pasiones, vt sunt amor, odium, & reminiscentia, & huiusmodi, quæ ex aliqua pasione corporali cõtingunt: pasiuus vero intellectus, idest, pars animæ, quæ nõ est sine dictis pasionibus, est corruptibilis: pertinet enim ad partem sensitiuam, quæ dicitur intellectus, & rationalis participatiue. 1. Ethi. & sine hoc intellectu nihil intelligit anima. Hæc est sententia & mens diui Thomę in sua expositione. Circa istum autem textum, quidam dicunt multa prolixe, & perplura nihil ad nostum institutum attinentia: vnde eorum doctrinam obiter recitabo. Sic autem habent. Nam primo multum laborant in declarando quonam modo in particula prima, natura, sumatur: & tandẽ inferunt, quod ex ratione Arist. non habetur, quod in anima sit agens & patiens diuersis potẽtijs: sed solum quod hę differentiæ sunt in anima sicut in omni natura: per quod volunt isti habere, quod secũdum Arist. intellectus agens sit substantia separata, vt posint perpetuitatẽ, quã Arist. ascripsit intellectui, attribuere ipsi intellectui agenti: consequenter vero negare a posibili, & consequenter ab anima nostra. Vellem autem quemadmodum & æquum est, isti ita secure somniantes, & sine probatione imponentes Aristoteli, quod intellectus agens sit substantia separata, responderent ad rationes diui Thomæ præceptoris sui, qui secundo contra Genti. cap. 78. alias. 77. probat hoc esse falsum in hæc verba: Quia vero plures crediderunt intellectum agentem esse intelligentiam separatam, fuisse de mente Aristotelis, ostendendum ex verbis eius, quod ipse hoc non sensit. Dicit enim primo, quod sicut in omni natura est aliquid quasi materia in vnoquoque genere, & hoc est in potentia ad omnia, quæ sunt illius generis: & altera causa est quasi efficiens, quod facit omnia quæ sunt illius generis, sicut se habet ars ad materiã; necesse est & in anima esse has differẽtias, & huiusmodi quidẽ, scilicet quod in anima est sicut materia intellectus posibilis, in quo fiunt omnia intelligibilia; ille vero qui in anima est sicut efficiens causa, est intellectus, in quo est omnia facere, scilicet intelligibilia in actu, idest intel lectus agens, qui est sicut habitus, & non sicut potẽtia. Qualiter autẽ dixerit intellectum agentem habitum, exponit subiungens quod est sicut lumen; quodam enim modo lumen facit potentia colores esse actu colores, inquantum scilicet facit eos visibiles actu: hoc autẽ circa

intel-

intelligibilia attribuitur intellectui agenti. Ex his autem manifeste habetur, quod intellectus agens non sit substantia separata, sed magis aliquid animæ. expresse enim dicit, quod intellectus possibilis & agēs sunt differentiæ animæ, & quod sunt in anima: neutra ergo earum est substantia separata. Adhuc ratio eius hoc idem ostendit. In omni materia, in qua inuenitur potentia, & actus, est aliquid quasi materia, quod est in potētia ad ea quę sunt illius generis, & aliquid quasi agēs, quod reducit potentiam in actum, sicut in artificialibus est ars & materia: sed anima intellectiua est quædam natura, in qua inuenitur potentia & actus, cum quandoque sit actu intelligens, & quandoque in potentia. est igitur in natura animæ intellectiuę aliquid quasi materia, quod est in potentia ad omnia intelligibilia, quod dicitur intellectus possibilis; & aliquid quasi causa efficiens, quod facit omnia in actu, & dicitur intellectus agens: vterq; igitur intellectus secūdum demonstrationem Arist. est in natura animæ, & non aliquod separatū secundū esse a corpore, cuius anima est actus. Amplius Arist. dicit, quod intellectus agens est sicut habitus, quod est lumen: habitus autem non signatur vt aliquid per se existens, sed alicuius habentis. non est igitur intellectus agens aliqua substantia separatim per se existēs, sed est aliquid animæ humanæ. Non autem intelligitur littera Arist. vt habitus dicatur esse effectus intellectus agentis, sed vt sit sensus: Intellectus agens facit hominem intelligere omnia, quod est sicut habitus. hæc enim est diffinitio habitus (vt Commen. Auerrois ibidem dicit) quod habens habitum intelligat per ipsum, quod est sibi proprium ex se, & quando voluerit, absque hoc quod indigeat in eo aliquo extrinseco: expresse enim assimilat habitui non ipsum factum, sed intellectū quo est omnia facere. Nec tamen intelligendū est, quod intellectus agēs sit habitus per modum quo habitus est in secūda specie qualitatis, secundum quod quidam dixerunt intellectum agentem esse habitum principiorum: quia habitus ille principiorum est acceptus a sensibilibus (vt probat Arist. 2. Posteriorū) & sic oportet quod sit effectus intellectus agentis, cuius est phantasmata, quę sunt intellecta in potētia, facere intellecta in actu: sed accipitur habitus secundū quod diuiditur contra priuationem, & potentiam, sicut omnis forma & actus potest dici habitus: & hoc apparet, quia dicit hoc modo intellectū agentē esse habitū, sicut lumen habitus est. Deinde subiungit, quod hic intellectus, scilicet agens, est separatus, & immixtus, & impassibilis, & substantia actu est: horum autem quattuor, quæ attribuit intellectui agenti, duo supra expresse de intellectu possibili dixerat, scilicet quod sit immixtus, & quod sit separatus: tertiū, scilicet quod sit impassibilis, sub distinctione dixerat. Ostendit enim primo, quod non est passibilis

ſicut ſenſus: Et poſtmodũ oſtendit, quod cõmuniter accipiẽdo pati, paſsibilis eſt, inquantũ eſt ſcilicet in potẽtia ad intelligibilia. Quartum vero omnino negauerat de intellectu poſsibili, dicẽdo quod erat in potentia ad intelligibilia, & nihil horum erat actu ante intelligere, Sic igitur in duobus primis intellectus poſsibilis conuenit cũ agẽte: in tertio partim cõuenit, & partim differt: in quarto autem omnino differt agens a poſsibili. Has quattuor cõditiones agentis probat per vnã rationem, ſubiungens: Semper enim honorabilius eſt agens patiente, & principiũ, ſcilicet actiuum, materia. ſupra enim dixerat, quod intellectus agens eſt ſicut cauſa efficiẽs, & poſsibilis ſicut materia. Per hoc autem mediũ concluduntur duo prima ſic: agens eſt honorabilius patiente & materia: ſed poſsibilis, qui eſt ſicut patiens & materia, eſt ſeparatus & immixtus, vt ſupra probatum eſt. ergo multo magis agens. Alia vero per hoc medium ſic excluduntur: Agens in hoc eſt honorabilius patiẽte & materia, quod cõparatur ad ipſum ſicut agens & actu ens ad patiens, & ens in potentia: intellectus aũt poſsibilis eſt patiens quodãmodo, & potentia ens: intellectus igitur agens eſt, non patiens, & actu ens. Patet autem quod nec ex his verbis Ariſt. haberi poteſt, quod intellectus agens ſit quædã ſubſtantia ſeparata, ſed quod ſit ſeparatus hoc modo, quo ſupra dixit de poſsibili, ſcilicet, vt non habeat organum. Quod autem dicit, quod eſt ſubſtantia actu ens, non repugnat ei quod ſubſtantia animæ eſt in potentia (vt ſupra oſtenſum eſt) deinde ſubiungit. Idem autem eſt ſecundum actum ſcientia rei: in quo Comm. dicit, quod differt intellectus agẽs a poſsibili: nam in intellectu agente idem eſt intelligens & intellectum, non autem in poſſibili. Hoc autem manifeſte eſt contra intentionem Ariſt. Nam ſupra eadẽ verba dixerat de intellectu poſsibili, vbi dixit de intellectu poſſibili, quod ipſe intelligibilis eſt ſicut intelligibilia. in his enim quæ ſine materia ſunt, idem eſt intelligens & quod intelligitur: ſcientia nãq; ſpeculatiua, & quod ſpeculatum eſt idem eſt. Manifeſte enim per hoc quod intellectus poſsibilis, prout eſt actu intelligens, idem eſt cum eo quod intelligitur, vult oſtendere, quod intellectus poſsibilis intelligitur ſicut alia intelligibilia: & primum ſupra dixerat, quod intellectus poſsibilis eſt quodammodo intelligibilia, ſed nihil actu eſt antequam intelligat: vbi expreſſe dat intelligere, quod per hoc quod intelligit actu ſit ipſa intelligibilia. Nec eſt mirũ, ſi hoc dicit de intellectus poſsibili: quia hoc etiam ſupra dixerat de ſenſu ac ſenſibili ſecundum actum: ſenſus enim fit actu per ſpeciem ſenſatam in actu, & ſimiliter intellectus poſsibilis fit actu per ſpeciem intelligibilem actu: & hac ratione intellectus in actu dicitur ipſum intelligibile in actu.

Eſt igitur dicendum, quod poſtquam Ariſtoteles determinauit de

intellectu posſibili & agente, hic incipit determinare de intellectu in actu, dicens quod ſcientia in actu eſt idem rei ſcitæ in actu: deinde dicit: Qui vero ſecundum potentiam tempore prior in vno eſt, omnino autem neque in tempore: qua quidem diſtinctione inter potentiam & actum in pluribus locis vtitur, ſcilicet, quod actus ſecundum naturam eſt prior potentia, tempore vero in vno & eodem: quod mutatur de potentia in actum, eſt prior potentia actu: ſimpliciter vero loquendo, non eſt potentia etiam tempore prior actu, quia potentia non reducitur in actum niſi per actum. Dicit ergo quod intellectus, qui eſt ſecundum potentiam, ſcilicet poſsibilis, prout eſt in potentia, prior eſt tempore quam intellectus in actu: & hoc dico in vno & eodem, non tamen omnino, ideſt vniuerſaliter: quia intellectus poſsibilis reducitur in actum per intellectum agentem, qui eſt in actu, vt dixit, & iterum per aliquem intellectum poſsibilem factum actu. Vnde dicit in 3. Phyſic. quod ante addiſcere, indiget aliquis docente, vt reducatur de potentia in actum. Sic igitur in verbis iſtis oſtendit ordinem intellectus poſsibilis, prout eſt in potentia ad intellectum in actu. Deinde dicit; Sed non aliquando quidem intelligit, & aliquando non intelligit: in quo oſtendit differentiam intellectus in actu, & intellectus poſsibilis. Supra enim dixit de intellectu poſsibili, quod non ſemper intelligit, ſed quandoque non intelligit, quando ſcilicet eſt in potentia ad intelligibilia: quandoq; intelligit, quãdo ſcilicet in actu eſt ipſa: intellectus autem per hoc fit actu, quod eſt ipſa intelligibilia, vt iam dixit: vnde non competit ei quandoq; intelligere, & quãdoq; nõ intelligere. Deinde ſubiungit. Separatũ autem hoc ſolum, quod vere eſt: quod non poteſt intelligi de agente; non enim ipſe ſolus eſt ſeparatus, quia iã idẽ dixerat de intellectu poſsibili; nec poteſt intelligi de poſsibili, quia iam idem dixerat de agente. Relinquitur ergo quod dicatur de eo, quod cõprehendit vtrũq;, ſcilicet de intellectu in actu, de quo loquebatur: quia hoc ſolũ in anima noſtra eſt ſeparatum non vtẽs organo, quod pertinet ad intellectũ in actu, ideſt illa pars animæ, qua intelligimus actu cõprehendens poſsibilẽ & agentẽ. Et ideo ſubiũgit; Quod hoc ſolũ animæ eſt immortale & perpetuũ, quaſi a corpore nõ depẽdens, cũ ſit ſeparatũ. Hęc diuus Tho. ibi: ex quib⁹ liquet quam grauiter & ſapiẽter probet Ariſt. ita ſenſiſſe; cõſequenter autem quam leuiter ſine probatione ſui diſcipuli ab eius mente cũ tãta fidei iactura, & tanto puſillorum ſcandalo recedant. Vnde dictam particulam longe melius diuus Thomas exponit, inferens intellectum agentem eſſe aliquid animæ: aliter non ageret anima, verũ potius ageretur.

Dicũt ſecũdo iſti, quod ſicut cũ dico, intellectus poſsibilis, duo dico: ly intellectum, & ly poſsibilẽ: & quatenus eſt intellectus, opus eius eſt

intelligere: quatenus vero est possibilis, actus eius est pati: ita cũ dicis, intellectum agentẽ, vocem tuam percipe: & sicut quatenus agens est, quod operatio eius sit omnia facere nõ negas: sic quatenus intellectus est, quod operatio eius intelligere sit, non inficiare. Vnde in hoc capitulo, inquiũt, vtramq; operationẽ ei attribuit Arist. primã quasi transeuntem, dicens quod est quo est omnia facere: secundã quasi immanentem, cum dicit, quod est honorabilior patiente, quod est immateriale: immaterialitas enim dat esse intellectiuum, & cum dicit quod scientia secundũ actum est eadem rei, & cũ dicit quod non quandoq; intelligit &c. Hæc isti, qui primo quidem omnes contrariũ sentientes arguunt, quasi propriã vocem ignorarint, consequẽter autẽ & diuum Tho. & Capreo. a quibus habent omne quod sunt. Deinde vero ipsi suam vocẽ ignorãt, quippe qui putant omne quod dicitur intellectus, immediate intelligere, omni alio pręciso: quod in anima rationali falsum liquet, quæ intellectus dicitur, vt hoc eodẽ cap. ex 11. Metaphy. liquet: nec tamẽ intelligit nisi per potentiã, idest intellectũ potẽtiam, ad cuius actum ordinatur: & similiter intellectus agens, intellectus dicitur, non quia intelligat, sed quia ad hoc vt intellectus possibilis intelligat, ordinatur. Deinde vero ex ista sua positione habere volũt, & expresse fatentur, quod quia prima operatio nequit a sensibilibus absolui, quippe quæ terminatur ad illamet, ad quæ intellect⁹ possibilis: ideo ad secundam se transtulit Arist. & illam separatã ac perpetuam astruxit, & ex ea immortalitatẽ intellectus illius statim intulit. hęc isti. Dico vero, quod vt Aristotelem ad rationalis animæ mortalitatẽ trahãt, intellectum agentem cum sit animæ potentia, vt patuit, faciũt perceptiuam potentiam: nec mirum, cum illum faciant substantiam separatã secundum Arist. contra prædicta: & consequenter etiam anima nõ intelliget ex se & libere, sed ad intelligendum agitur ab alio: nec habet iudicium liberum plusquam bruta, quæ a sensibilibus ad sentiendum aguntur: quæ omnia nulli dubium est esse contra mentem Arist. & consequenter & hæc expositio: vnde propter eam cõmunis expositio minime prætermittenda, aut posterganda fuit. Tertio dicunt circa operationem intellectus agentis aduertendum, quod & si hæc tria, scilicet identitas scientiæ cum re scita, prioritas potẽtiæ respectu actus, & continuitas intellectionis, secundum diuersas expositiones, diuersis attribuantur, a littera tamẽ alienæ sunt omnes, quippe quæ vel fictum aliquid asserant, vel dicant aliquid puerile. Fingunt enim quę eiusmodi intellectui agenti vel possibili secundum se, vel secundum totã speciem ascribunt: leuis autem est qui hæc attribuit intellectui in actu secundo, quia a nullius mente quasi dubium excludendum est de intellectu in actu secũdo, quod nõ quandoq; intelligit, quãdoq; vero non

intelligit,

intelligit, cum de omni actu operante certum sit, quod non quandoq; operatur, quandoq; vero non operatur. Deinde vero suā expositionē afferunt. Ego autē dico, diuum Thomam, cuius expositio hic pueri-lis puerililiter astruitur, semper grauissimę & modestissimę, etiam in iuuentute docuisse, quippe qui numquā verbum elatū protulit, nec alicuius offensiuum nisi contra impugnatores, aut religionum, aut pietatis fidei christianæ. Quod vero hic dicitur de intellectu in actu, quod semper intelligit, & non quandoq; sic, quandoq; non, pueriliter dictū non est, & si forte pueriliter intellectum est, quippe euidens quidē est, quod operatio continuata nō est interrupta, vt quandoq; sit, quādoq; non sit: euidens tamen non erat, quod in habitione talis operationis differat intellectus in actu ab intellectu agente, & etiā a possibili: quorum gratia de intellectu in actu illud dictum fuit, vt inter eum & alios intellectus differentia doceretur, & vt doctrina de intellectu compleretur: qui cum secundum Philosophos quadruplex in nostra anima astruatur, agens scilicet, possibilis, habitu, & adeptus, idest in actu: secundum grauissimam expositionē diui Tho. de ijs omnibus, & de substantia animæ, prout ex ea pululant hæ potentiæ, ibi ab Arist. in textu habetur, vbi & expletur sermo de potentia intellectiua, de qua ab inde in eo libro minime tractatur: verū de actibus animæ, & quibusdam alijs. At vero expositio, quam isti subiungunt de mente Arist. secundum quam totus hic textus de intellectu agente ab eis exponitur; primo animam a natura sufficiēter institutam negat, vtpote ex se minime habentem vnde libere iudicet & agat. Et secundo astruere cogitur de mente Arist. esse fictionē Auerrois de modo intelligendi per vnum omnium intellectum immortalem, si nullo nos immortali proprio intelligimus: quod, viso S. Tho. cōtra Auuerroistas, & in contra Gen. in prima parte, nullus nisi proteruiendo diceret. Et tertio Arist. facit diminutū, quippe qui apud istos de adepto intellectu nihil dixisset, nec de separabilitate vel inseparabilitate animæ secundū substātiam, nisi implicite tantum, ea scilicet ratione, qua secundum istos, intellectum possibilem dicit corruptibilē, quod non est rationabile: quia cum ista conclusio, Animam scilicet rationalem esse mortalē, sit falsa etiā philosophice, & cōtrarium senserit præceptor Arist. Plato, & præceptor præceptoris Socrates, nō est probabile quod Arist. cōtra philosophiā & suum præceptorē vnico & dubio verbo, & implicite tantū prolato, eam voluerit astruere: nec minus est improbabile, quod Arist. in cuius doctrina hactenus contra fidem aut veritatem inuentū est nihil vel in moralibus, vel in logicis, vel in physicis, aut diuinis, præter id quod dubitando, nō vt certū, sed vt probabile de mūdi æternitate sensit; in hac conclusione de animi nostri immortalitate defecerit, in quā tota natu

ralis

ralis consideratio videtur ordinari: nec doctrinæ sui præceptoris, quę in hoc vera erat, fuerit capax. Sed hæc est temporis nostri superba malignitas, qua multi putant se inter præclaros philosophos non censendos, nisi contra veram fidem & christianam pietatem aliquid astruant: non quasi verum, sed quasi de mente Auerrois, aut certe Aristotelis, vel eiusmodi; adeo vt pene nihil in gymnasijs de rerũ veritate disputetur, sed de mente philosophorum, maxime Auerrois, cum eneruatione vigoris fidei in mentibus pusillorum: quasi Auerroes eis sit mensura veritatis, quod ex magna ruditate procedit, vt scilicet qui rationum capaces non sunt, scientiam in humana auctoritate possideant, huius viri præcipue, qui veram philosophiam deprauauit, & multa rudissime docuit, vtpote quod vna forma omnes operamur, siue quod vno intellectu omnes intelligimus; & quod substantiæ separatæ a nobis intelligi possunt in hac vita, alioquin frustra, inquit, essent si non intelligerentur a nobis: quod equidem contra experientiam dixeris. Probatio vero sua est puerilis: quia ad hoc ordinatæ non sunt, etiam habent operationem, propter quam principaliter sunt, & consequenter si a nostra intellectione passiua deficiunt, non sunt frustra: quia suum principalem finem assequuntur, qui est operatio propria, vt dicitur in libro de Cœlo & mundo. Sectatores autem eius conantur hoc honeste colorare: quia ad hoc sunt ordinatæ, inquiunt, inquantum entia, & si non inquantum substantiæ tales, Quod adhuc non bene dicitur: Tum quia pari ratione intelligeremus Deum, & cordium secreta, & quæ mala in seculo fiunt, & omnes species vermiculorum in terra, & mari; cum omnia ista, inquantum entia, sub obiecto nostri intellectus cadant, & ad id ordinētur vt intelligantur: Tum quia esto inquantum entia sint ad hoc ordinata vt intelligantur, dico quod intelliguntur a se, & si non a nobis; consequenter autem non sunt frustra: Tum etiam quia ista gloss. ex dictis eius non habetur: Tum etiam quia cum hoc habent alium finem, vt dictum est. Econtra vero Doctores sancti ea quæ philosophiæ sunt, longe subtilius & copiosius item & clarius, quam philosophi tradidere, in qua re præcipue diuus Thomas in libro contra Gentiles, testis est: in quo ad eas conclusiones, ad quas philosophi rationes paucas & obscuras adduxere, diuus Thomas multas adducit, & clariores, & meliores, & conclusiones innumeras astruit, de quibus philosophi ne cogitarunt quidem. Verum quia & veritatis, & christianæ pietatis zelus me longius abduxit, & a speculatiuis ad practica, iam ad propositum redeamus. Quarto vero prædicti, circa separationem intellectus agentis dicunt, Aristotelem iacto illo fundamento in procœmio, quod intelligere si phantasia aut non sine phantasia est, non erit sine corpore: quia non inuenit intelle-

tellectui possibili aliquam operationem sine phantasmate, quam tamen intellectui agenti inuenit: quia scilicet secundum substantiam suam scit actu & semper, statim intulisse illius immortalitatem, & mortalitatem istius: vnde & dicit, quod est separatus sicut quod vere est, idest, separatus est in essendo, & substantialiter. quasi diceret. Intellectus possibilis, quem etiam supradixerat separatum, est separatus sicut rectum, & habet operationem sine corpore, sicut sphera tangit rectum in puncto. Et quia Plato ponens animam nostram habere æternam scientiam secundum se, dicere cogebatur nostrum addiscere aut inuenire esse, aut reminisci; ne quis ad dictam positionem idem sequi putarit. huic tacitæ obiectioni respondet Aristoteles dicens. Non reminiscimur autem, idest, nostrum scire non est reminisci: & causa est, quia iste intellectus perpetuus impassibilis est ea passione, qua intellectus patitur ab intelligibili: quia per suam substantiam est actu intelligens: passiuus vero intellectus, idest possibilis, qui patitur ab intelligibili, dum fit singula sicut sensus, est corruptibilis secundum rem, & sine hoc intellectu possibili anima nihil intelligit: qui tamen secundum Platonem, quia ideis informatus erat a principio, sequebatur scire nostrum aliud nihil esse, quam reminisci. Nescire autem isti se dicunt, quis in hac littera primus mortem somniauit, & inchoauerit exponere quod non reminiscimur post mortem. Si enim, inquiunt, vis falsam istam expositionem conuincere, vide primo ly, reminiscimur; de nobis enim hominibus loquitur in numero plurali, & non de anima: dicendum enim fuisset: Non reminiscitur autem. Vide secundo ly, quia: causalis enim nota est, & illi expositioni seruit ad nihil, imo dicendum fuisset: licet hic intellectus sit possibilis. Vide tertio ly, passiuus intellectus: in nullo enim vnquam opere Aristotelis inuenitur significatum intellectus nomine, nisi vere intellectum. Quare hic solum æquiuocatio? Vide quarto, & sine hoc nihil intelligit anima: si enim de reminiscentia post mortem, & de cogitatiua sermo erat, dicendum erat: & sine hoc nihil reminiscitur anima, & non; nihil intelligit: quia hoc & falsum, & extra propositum est. Vide quinto, quod verba Aristotelis in primo libro textus commenti. 66. quæ afferuntur ad insinuandum, quod quæ illic disputauit, & hic affirmauit, extra propositum sunt: quia manifeste ibi loquitur de ipsa anima, vt distinguitur contra nos: vnde dicit, quod non sunt illius passiones, sed habentis: quia & hoc corrupto, non memoratur, neque amat: hic vero manifeste loquitur de nobis, vt dictum est, dum dicit: Non reminiscimur autem. hæc ex illis quasi formaliter. Circa istam autē particulam dico multa. Primum. Aristoteles neque experientia, neque

ratione

ratione intellectũ agentẽ intelligere probauit, aut quamuis operationem habere, nisi in phantasmata: isti autem expositores illud ex eo haberi volũt, quod in textu dicitur, honorabilior patiẽte, idest possibili. Ex hoc enim inferũt, quod sit immaterialis, idest separat⁹ a materia; ex quo inde inferũt, quod sit intellectus, seu intellectiuus, & cõsequẽter intelligat. Ex his aũt eorũ dictis, duo infero: primũ, quod apud istos voluntas sit intellectus, quia est immaterialis. secundum vero quod isti expositores sint circulantes: quia ex immaterialitate seu separatione a materia, inferũt operationẽ sine phantasmate, ex qua operatione rursus inferũt illius intellectus separationẽ, seu immortalitatẽ. Secundum, apud istos expositores Arist. incongrue probat intellectũ agentẽ esse substantiã separatã, & immaterialẽ. Sic enim arguitur. Intellectus agens est nobilior possibili, qui scilicet apud istos est materialis & corruptibilis: ergo est immaterialis & incorruptibilis, vbi fallacia consequẽtis vtiq; interuenit. Imo isti expositores, veritate etiã ab inuitis pectoribus emergẽte, dum intellectus agẽtis immaterialitatẽ cõcludere moliũtur, ponũt ipsum possibilẽ esse immaterialẽ, quem materialẽ & corruptibilẽ de mẽte Arist. cõcludere moliũtur. Arguũt enim ex persona Arist. hoc pacto. Cũ enim agens honorabilius sit patiente, & patiens sit immateriale, oportet hoc agens quoq; separatũ esse a materia. Et si dicatur, quod nõ eodẽ modo sumitur immateriale, sequitur quod probetur nihil. Tertiũ, secundũ istã expositionẽ, illa particula; Non reminiscimur aũt, minime cõgruit: quia posito quod ille intellectus sit a nobis secundũ substãtiã separatus, operatio eius nõ est nostra: ideoq; vanum est reddere rationẽ, quare secundũ illũ intellectũ, nostrũ scire non est reminisci, cũ ille intellectus æque ad nos spectet vt sol ad oculũ noctuæ, vel ad colores: vnde particulã illã S. Tho. cõgruẽtius introducit, qui etiã in expositione huius tex. mortẽ seu separationẽ introduxit: ex quo secundũ istorũ dictũ sequitur, quod primo somniauit, aut primum somniantẽ sit secutus. Verum isti somniãt illud dictũ esse somniũ, quod tamẽ veritas est, & plena Aristotelicę mẽtis penetratio, apud quem separatio animæ rationalis a corpore, non somniũ, sed res certa est, vel saltẽ meditata & credita: consequenter autẽ fundamentum illius gloss. scilicet post mortem, ab Aristotele sumptum est, qui de ista separatione crebro mentionem fecit, vt docet S. Tho. in Opus. contra Auerroistas, in principio. Nam ipse Aristoteles in 2. Physic. excusat se quod ibi de separatione animæ a corpore non pertractet, sed se ad locum alium, idest Metaphysicam reseruet, dicens: Quomodo separabilis hæc, scilicet anima, se habeat; aut quid sit, philosophię primę est determinare. Item in tertio de Anima mouet quęstionem, vtrum intellectus noster non separatus a magnitudine (idest,

quamdiu anima, cuius est potentia, est in corpore) possit intelligere substantias separatas: in quo innuit, quod aliquid possit intelligere separatus, quod non cōiunctus. Item in. 12. Metaphy. tex. cō. 17. postquā ostenderat formas non præcedere sua susceptiua, siue suas materias, consequēter inquirit, vtrū earū aliqua maneat post materiam: & sic dicit apud intellectum Boetij: Si autem aliquid, idest aliqua forma posterius remanet, scilicet post materiam, considerandum est: in quibusdam enim nihil prohibet, vt si anima huiusmodi est, nō omnis, sed intellectus. omnem enim impossibile est fortasse. hęc Arist. Vbi ly, si, primo loco ponitur assertiue, pro quia, uel saltē dubitatiue pro vtrū. alioquin de hoc non se tractaturū astruxisset: nec hoc ideo quia ipse in se de separabilitate intellectus dubitaret, sed quia in libris Metaphysicalibus, ad quos spectat determinare de substantijs separatis, hoc nōdum probarat, velut ibi dicit diuus Tho. quia non erat illius speculationis, gratia cuius ponitur etiam ly, fortasse. Et profitetur diuus Tho. vbi supra Arist. huiusmodi quæstiones soluisse certissime ī libris, quos patet eū scripsisse, ex his quæ dicit in principio. 12. Metaphy. quos libros dicit se vidisse, licet nec dū in nostrū idioma cōuersos. Patet ergo quod separatio animæ a corpore apud Arist. non est somniū. Quartum, Sanctus Tho. hoc loco intellectum passiuum nō dicit cogitatiuā solum, sed totam partem sensitiuā, vt obedit rationi: quam Arist. ipse in. 1. Eth. vel intellectum, vel rationem participatiue nominat. Et ipse Auerroes infidelium studentium christianorum deus, in Aristotele inuenit id quod isti expositores & christiani, & religiosi in fauorē fidei non inuenerunt. Nam, Sanctus Tho. 2. contra Gen. cap. 54. in principio imponit Auerroi, quod apud eū de mente Arist. homo a brutis specie differt per intellectū passiuū, qui est ipsa vis cogitatiua: & clare patet hoc in tertio de Anima com. 20. in duobus aut tribus locis. Quintum. Dicit autē textus; Non reminiscimur: quia omnis operatio animæ, hominis quoq; operatio cōsueuit dici, cū anima aliquid hominis sit, ipse etiam homo anima separata est, nō essentialiter quidē, verū per principalitatē: quippe vnumquodq; illud esse dicitur, quod est in eo principale, apud Arist. in lib. Eth. & ly, quia, deseruit in proposito, vt inducta diui Tho. expositio docet. Et ly, passiuus, de cogitatiua dicitur, vt patuit: licet forte isti non viderint, quibus in hoc parcendū est: quia in iuuentute scripserunt, quando nō poterant omnia vidisse; potuissent tamen esse ad alios reuerētiores. Ad cętera vero quę videnda dicunt, patet ex dictis. Tertius textus est in primo de Anima in prologo, & est tex. cō. 13. qui iam ex parte citatus est, & nihilominus hic repetitur pro intellectu subijciendi cōtextus, & sic habet. Si quidē igitur est aliquid animę operū aut passionum propriū, contingit vtiq; ipsam sepa-

rari: si vero nullũ est propriũ ipsius, non vtiq; erit separabilis, sed sicut recto inquantũ rectum multa accidunt, vt tangere æneam sphęrã secundum punctũ, non tamen tanget ob hoc separatũ rectum: inseparabile enim si quidẽ semper cum quodã corpore est. Hęc ibi. vbi. S. Tho. elucidans illa verba; sed sicut recto, sic dicit. Si vero nõ esset aliqua propria operatio seu passio animæ; ipsam animã a corpore separari non continget, sed erit de anima sicut de recto. Licet enim multa accidant recto inquantũ rectum, scilicet tangere ęneam sphęrã secundum punctum; nõ tamen accidit ei nisi in materia: non enim tangit rectũ æneã spheram nisi in materia. Sic erit de anima, si nõ habet propriã operationem, quod licet ei multa accidant, nõ tamen accidunt ei nisi in materia. hęc diuus Tho. Contextus autem est in 2. de anima tex. com. xj. vbi sic habetur. Quod quidẽ igitur nõ sit anima separabilis a corpore, aut partes quędã ipsius si partibilis apta nata est, non immanifestum est; quarundã enim partium actus est ipsarum: at vero secundum quasdam nihil prohibet propter id quod nullius corporis sunt actus. hæc ibi. Hunc autẽ contextum exponentes prædicti expositores, dicunt quod separabilitas hic sumitur pro ea separabilitate, quæ est secundum esse, ita quod esse vnius sit separabile ab esse alterius, & vnũ in alio secundũ rem non recipiatur: nec ambo in tertio. Nec referre, vtrum littera legatur de actuali separatione, vt translatio Arabica habet: aut de potẽtiali, vt nostra sonat: quia vtraq; separatio bene infertur ex non esse actũ alicuius corporis. hæc isti in forma. Qui licet possint intelligi vt loquantur exponendo textũ ex persona diui Tho. & diui Alberti: tamen ex hoc habetur primo, quod si ipsi aliter sentiant, ac secundum suam expositionẽ sentire deberent, in suæ doctrinæ ruinam, habent hęc duo magna luminaria contraria: Et vlterius dico secundo, quod necesse est ita esse, vt dicũt hic: quia si quod accidens est animæ corpore nõ sustentatũ, nec ab illo in esse dependẽs, illud a subsistente spiritu sustentetur oportet, & cõsequenter subsistit anima & immortalis est: & rursus oportet, quod si nõ dependet a corpore secũdum esse, quod nec secundũ operari, nisi forte in ratione obiecti: quod non arguit principiũ operandi, non cõmune inseparabile, vt probabitur, & istimet cõcedunt, & secundũ catholicam fidẽ concedere oportet: licet isti de mente Arist. faciant quęstionẽ, qui oppositũ non dixit assertiue, & si disputatiue. Imo si sensit Aristoteles, vt isti astruunt, suã vocẽ ignoret oportet, qui animã ponit mortalẽ, vt isti dicunt, & cum hoc habere partes, quæ nullius corporis actus sint; & consequenter sine organo operentur. & hæc de contextu. Quantum vero ad textum, illud in primis aduertendũ est, quod istimet exponendo textum com. 3. in 3. de Anima, scilicet, Necesse est inquantũ omnia intelligit immix-

immixtum esse sicut dicit Anaxa. vt imperet; hoc autẽ est vt cognoscat: intus apparens enim prohiberet extraneũ, & obstrueret; multa dicunt. Primum. Cũ dupliciter aliqua forma dici possit esse corporea vel sẽsibilis: primo vt in se quidditatiue sit talis, vt forma ignis, secũdo vt etiam si in se non sit talis, sit tamen ex sua natura perfectio rei sensibilis seu corporeæ: cum Aristote. ostendisset intellectum non habere in sua quidditate admixtionẽ rei corporeæ, nunc ostendit, quod non habet eiusdem admixtionem in sua actuatione, ita quod nec in se est aliqua de ijs naturis, nec est perfectio alicuius huiusmodi naturæ: & ad probandum vtrunq; inquiunt, medium est, quia intellectus esse determinatæ naturę, aut determinatæ naturę perfectio, quæ aliorum cognitionem præpediret: & probat eadẽ ratione oportere intellectum esse separatum a parte corporis, & a corpore toto. Secundũ. Quia vero eis videbatur, quod ista eorum positionẽ euerterent, excogitarunt quomodo sustinere possent apud Aristotelem intellectum & separabilẽ a corpore, & mortalem esse, & sic dicunt: Tripliciter aliqua res dicitur naturalis, siue physica, quidditatiue, perfectiue, & existẽter. & similiter tripliciter negatur esse physica, quidditatiue, perfectiue, & existẽter. Verbi gratia. Sphæra non est ens physicum quidditatiue, cum nõ includat ex sua quidditate materiã sensibilem; nec perfectiue: quia non est de ratione sphæræ quod perficiat materiã sensibilem, seu sit perfectio eius; sicut est de ratione aĩę quod sit perfectio corporis sensibilis; & tamen non dicimus sphęram non esse ens physicum existenter: quia in rerum natura inueniri nequit nisi in materia sensibili. Ita rem aliquam esse immixtam corpori, tripliciter cõtingit, scilicet quidditatiue, perfectiue, & existenter. Et ita potest dici de intellectu, sicut insinuauit Arist. in procemio, quod est separatus a corpore, sicut sphęra a natura physica: Et quemadmodum non repugnat, quod sphæra neque est natura physica, neque perfectio naturæ physicę, & tamen existit solum in physicis, & physice: ita potest esse, quod intellectus neq; est in se aliqua natura corporea, neque est perfectio alicuius naturę corporeę, & tamẽ nõ existit, nisi in corpore & corporaliter. Vtrũ autem ratio Aristotelis probans illum immixtũ quidditatiue, & perfectiue, probet eum immixtum existenter, dicunt videri quod sic: quia ęque impeditur omnium cognitio, si intellectus sit igneus quidditatiue, siue realiter, vt patet in gustu amaricato. Et dicunt non posse responderi, nisi dicendo, quod intellectus impeditur de facto, & per accidens in singulis hominibus a cognitione omnium, sicut sphæra de facto nõ est nisi ignea & terrea, quãuis formaliter & perfectiue sit neutra: & sic erit de anima sicut de sphæra, cui attribuitur tangere rectum in puncto: & tamen nulla sphæra inuenitur tangere

rectum in puncto: quia non inuenitur, nisi ignea &c. Hæc ex illis. Qui deinde respondētes ad argumētum a se contra se per istam Aristotelis authoritatem factum, quod aliquę partes animę sint separabiles; respondēt per dictam doctrinā, de quidditatiue, perfectiue & existenter traditam: dicentes, quod in omnibus, quæ docuit Aristoteles de separatione intellectus posibilis, intendit de separatione formali: quia, vt ipsemet docuit, non ducunt ad animam magis separatam, quam rectum, si ad opus proprium non venitur. hæc isti. Ego autem dico de duobus alterum necessario dicendum, aut quod textus Aristotelis istorum expositionē non patitur, aut quod Aristotelem oportet concedere falsa & inopinabilia. Primo enim secundū istū modum dicēdi, oportebit philosophię speculatiuę realis esse genera quattuor: quippe præter physicam, mathematicam, & diuinam, oportebit de intellectu posibili dare aliam: quia secundum istos abstrahit a materia sensibili, quemadmodū & mathematica, & non ab intelligibili, cum sit in corpore, sine quo nō intelligitur, sicut nec accidens aliquod sine subiecto. Secundo oportebit dicere accidens corporale secundum suam propriam quidditatem non perficere suū proprium susceptiuum, quod est corpus sensibile, cui dat esse aliquod, puta, esse intellectiuū vel aliud: & ita non erit de ratione proprij actus esse in propria potentia. Et si dicatur, quod intellectus perficit id quod est corpus sensibile, sed non inquantum est sensibile, sequitur quod calor non erit accidens, vel ens physicum: quippe qui non perficit substantiam sensibilem vt sic, cum in subiecto suo nullam præsupponat sensibilem qualitatē, sed insit ei mediante quantitate: non enim ante calorem inest igni alia qualitas sensibilis. Tertio, quia fateri oportebit, quod virtus corporea & indiuidua suscipiat formas vniuersales & immateriales. Quarto, quia sequitur quod intellectus posibilis in vniuersali operetur siue intelligat: quia posibilis intellectus potest intelligere omnia, & nullus talis intellectus in particulari potest intelligere omnia. Quinto dicere oportebit, quod substantia intellectualis, & cui insit naturalis appetitus perpetuitatis, sit expers, & suo naturali desiderio frustretur. et infinita alia absurda sequuntur ex ista expositione, & positione; & cōsequenter non est rationabilis. Quod autem dicit opinio ista de eo, quod est tripliciter ens esse physicum, est chimera diaboli pro veritate euertenda, & dico omne ens mundi realiter esse diuinū aut physicū, idest spirituale aut corporale: mathematica autē sunt physica, idest accidentia corporū naturaliū, licet per intellectum considerari posint non naturaliter: dico etiam omne ens nō metaphysicū esse naturale quidditatiue ad hūc sensum, quod includit in aliqua sua diffinitione materiam sensibilem intrinsece,

fece, uel per additamentum, cum sit corpus vel accidens corporis. Dico ulterius, quod sphæra naturalis est ens physicum: licet posit considerari metaphysice; & omne quod existenter est ens physicũ, est etiã quidditatiue: quia licet in aliqua sui diffinitione nõ includat explicite materiam sensibilem seu physicã, in aliqua tamen alia includit: unde nec ipsa quantitas sine substantia diffinitur. Quantum ad tertium autem contra dictam positionem, conclusionem oppositam positurus, aliquas alias præparatorias prælibabo. Sit ergo hæc prima. Tam intellectus posibilis, quam agens, apud Aristotelem est pars, idest potentia animæ rationalis. Nam de posibili etiã per istos patet; & pars Thomæ abundanter contra Auerroistas probatur: de agente autem probatum est supra per S. Tho. & probo tripliciter. Primo. Nam Arist. in 2. de Anima tex. com. xi. dicit, quod animã separari secundum partes quasdam nihil prohibet, propter id quod nullius corporis sunt actus. Aut ergo istæ partes, quæ non sunt subiectiue in corpore, sunt intellectus agens & posibilis, aut posibilis & voluntas, aut volũtas & intellectus agens, a sufficienti diuisione: cũ aliæ potentiæ nõ sint quibus separatio cõuenire aut credatur, aut posit, apud quoscunq; expositores. Non autem possunt isti respondere tertium: quippe qui intellectum posibilem apud Arist. actum corporis credunt, & a fortiori uoluntatem, quæ & imperfectior & posterior sit oportet; nec secundum, eadem ratione. ergo primum dicant oportet: consequenter autem apud Arist. vterq; intellectus potentia animę est. Secundo probatur idem. Nam Arist. ratio inducta, quod in omni natura oportet esse agens & patiens, hoc probat: quia licet propriũ agens in natura acta & mota posit esse extrinsecum; in natura tamen libera quod intra sit oportet, quippe nihil ab alio motum vt sic, actui suo dominatur: unde diuus Tho. suo diuinitus rectus ingenio, sic Arist. rationem deduxit. Tertio. Nam diuus Tho. 2. con. Gen. cap. 78. hoc multis rationibus probat, quibus isti sui discipuli, antequã eum postergarent, debuissent respondere. supra uideatur. Secunda. Vterque intellectus tam agens, quam posibilis immortalis est & incorruptibilis apud Aristotelem. nam de agente per istos positores pateat: de posibili autem multipliciter probatur. Primo. Nam omnis res corruptibilis apud Aristotelem aut corpus est, aut virtus in corpore: substantiæ enim spiri uales, aut earum accidentia apud ipsum alterationi minime subduntur, quippe quæ solum sit apud contraria. Apud ipsum autem intellectus posibilis neque corpus est, nec uirtus in corpore, quippe qui non miscetur corpori, vt dicitur in 3. de Anima tex. com. 4. Ergo apud Aristotelẽ immortalis est, & consequenter anima rationalis. Dicunt hi positores, quod non miscetur corpori quidditatiue aut perfectiue, sed existenter

tantum,

tantum, quod nõ arguit immortalitatẽ. Sed cõtra hoc: quia omne accidens corporeum in sua quidditate includit corpus, cum per additamentum diffiniatur, & consequenter materiam sensibilem saltem in cõmuni. Præterea, iam probatum est, quod ad istam doctrinã multa absurda sequuntur. Et præterea si intellectus possibilis est in corpore, est in eo vt forma substantialis vel accidentalis, & sic dat ei aliquod esse, & consequenter perficiat oportet: & consequenter est in eo perfectiue, & veraciter perficit corpus sensibile. Et si dicatur quod corpori assistit, iam subsistit, contra istos. Et si dicatur quod illud quidẽ perficit, sed hoc ex quidditate sua minime habet: hoc vtique nihil est, quia forte nullũ accidens habet quod ex sua quidditate perficiat corpus sensibile vt sic. Quicquid tamen sit de alijs, hoc nulla ex primis qualitatibus sensibilibus habet, sed facit aliquod corpus esse sensibile vt sic: vnde intellectus a corpore non erit caliditate aut sensu separatior. Et præterea si intellectus est in corpore existenter, aut ergo in toto, aut in parte: non in toto quidem, quippe ad cuiusque partis læsionem, eius præpediretur operatio: nec secundum, quia idem esset iudicium de eo, & de sensu, qui & ipse sensibile corpus quidditatiue non perficit; consequenter autem intellectus non nisi indiuidualiter reciperet. Et præterea si est in corpore existenter, cum sit ibi realiter: siue præcedant eum qualitates sensibiles, siue sequantur, & quantus, & extensus, & diuisibilis esset: consequenter autem & calidus aut frigidus per se vel per accidens, & eiusmodi: sicut & sensus, cõtra Arist. 2. de Anima. Secundo probatur idem. Quicquid apud Aristotelẽ est corruptibile, etiam est alterabile: quia corruptio non est nisi per contrarietatem, secundum quam alteratio inducitur: Sed intellectus possibilis apud Arist. est inalterabilis, quia & impassibilis, patet in 3. de Anima tex.cõ.3. quod de passione corruptiua intelligitur, quę abijcit a subiecto, vt patet etiam per istos expositores: vnde neque ab excellenti intelligibili patitur, nisi per accidens ratione corporis, vt libro eodem patet. Est ergo incorruptibilis, & cõsequenter etiam anima rationalis. Tertio. Quicquid apud Arist. est corruptibile, etiam debilitabile sit oportet, sicut & alterabile. Intellectus autẽ possibilis apud Arist. non est debilitabilis, sicut nec noster visus, & a fortiori, nisi gr͞a organi: quia apud eum si senex accipiat oculum iuuenis, vtique videbit vt iuuenis, vt dr͞ in 1. de Anima. Igitur idem quod prius sequatur oportet. Quarto. Quicquid a corpore est separabile, ita qđ est quidem, & tamẽ nõ est corporis actus, est immortale apud Arist. quippe quod sine corpore existit, inalterabile est, quia & ĩmobile ex.6.Phy. Intellectus autẽ possibilis eiusmodi est, q̃nquidẽ aliquæ animæ rationalis partes sunt separabiles. 2. de Anima tex.com. xi. & istæ esse nequeunt

queunt nisi intellectus agens & possibilis, ut in prima cõclusione probatum est. ergo idem. Quinto. Si apud Arist. intellectus possibilis est mortalis, aut corpus, aut aliquid corporeum sit oportet, vt patuit: neutrum vero apud eum est, quippe qui putat eum super actum suũ flecti, vt in 3. de Anima, patet quod nulla corporea virtus facere põt, vt Auice. docuit & experimur. ergo idem. Sexto. Si intellectus possibilis apud Arist. est in corpore existenter vt sphæra, accidens corporeũ sit oportet, habens determinatam naturam corporeã, cum nihil in genere sit vel in mundo quod in aliqua specialissima specie esse nõ oporteat. Hoc autem falsum esse liquet, quia omnia nequaquam intelligeret, vt ipsemet dicit in 3. de Anima. ergo idẽ. Sed dicitur quod est cognoscitiuus omnium de se formaliter, quamuis per accidens impediatur respectu singulorum hominũ. Sed contra hoc, tum quia sequitur quod in vniuersali possit intelligere (& loquor ex parte intelligentis, & non obiecti) cum omnia possit intelligere, & non vt est in singularibus: quod est absonum, quia actus sunt suppositorum: tum quia natura in suis operibus non impeditur nisi raro, & per accidens, & huiusmodi non est in omnibus, sed in paucioribus solum. Septimo. Nam ipse Aristot. 1. de Anima tex. 83. loquens de eo intellectu quo intelligimus, dicit Rationabilissimum est hunc esse nobilissimũ & diuinum secundum naturam. Et in 2. eiusdem, tex. com. 21. dicit. Intellectus & perspectiua potentia videtur genus alterum animę esse, & hoc solum cõtingere separari sicut perpetuum a corruptibili: reliquæ autem partes animæ manifestum ex ijs quod non separabiles sunt. Intellectum ergo qui est pars animæ Aristoteles dicit perpetuum: quod secundum istos expositores de agente non potest intelligi, quem apud Arist. ponunt substantiam separatam. Circa istum autẽ textum, qui contra eos euidenter concludit, sicco pede transeunt. Tertia conclusio. Anima rationalis apud Arist. est immortalis. Probatur primo. Nam omne subiectũ perpetuorum & immortaliũ accidentium, apud omnes philosophos perpetuum & immortale est. Apud Arist. autem rationalis anima perpetuorum & immortalium accidentium subiectũ est, idest, intellectus agentis & possibilis, qui partes seu potentiæ vel accidentia animæ sunt, vt patet per cõclusionem primã, & immortales, vt patet per secundã. Ergo apud Arist. anima rationalis immortalis est. Secundo. Nã apud Arist. vt patet 1. de Anima tex. cõ. 13. si anima habet operationẽ ꝓpriã (intellige actu vel habilitate seu aptitudine) est separabilis a corpore, & cõsequẽter ĩmortalis actu vel aptitudine: nõ em̃ est separata a corpore, vel apta separari, nisi & esse apta nata sit: vnde si absq; corpore operari põt, absq; corpore esse possit necesse est. Ipsa aũt aĩa apud Arist. ꝓpriũ opus habet vtiq; actu vel

aptitudine,

aptitudine, in quo corpus partem & communionem habere nõ possit: quippe apud ipsum habet virtutem & potestatem propriam, in qua potentia separabilis est, inquit ipse 2. de Anima tex. com. 21. & intellectus immixtus est corpori, supple actu. 3. de Anima tex.com. 4. etsi propriam habet potentiam anima, propriam habeat operationem necesse est: quia cuius est potentia, eius est & operatio, ut in libro de Som. & vigilia ipsemet Arist. astruxit. Ergo apud Arist. immortalis sit noster animus oportet. Tertio. Nam omnis substantia operationem sine corpore habere nata immortalis est apud omnes, nullo reclamante, & ratione liquet: quippe quod sine corpore operari potest; & si alterabile est, & sine corpore esse posit oportet, alioquin possibiliter operaretur quidem, nec tamen esset: liquet etiam idem per eam conditionalem, quam supra ex prologo primi de Anima ex Aristot. deduximus: Si anima, inquit, habet operationem propriam, continget eam separari: quæ conditionalis vtique vera non esset, nisi omne tale esset immortale, quippe semper conditionalis vera, necessaria cũ sit, vniuersalem cathegoricam includat oportet: Anima autem humana apud Arist. operationem habet sine corpore, vt in lib. 15. de Animal. cap. 3. clare patet, vbi sic: Mens sola, inquit, extrinsecus accedit, eaq; sola diuina est: nihil enim cum eius actione comunicat actio corporalis. Igitur apud eum anima rationalis immortalis sit oportet. Quarto. Nam ipse idem in primo de Anima tex. com. 21. Intellectus inquit, idest anima intellectiua, & perspectiua potentia, idest intellectus noster, videtur genus alterum animæ esse: alterum inquam, subaudi a vegetatiua & sensitiua: & hoc solum inquit contingere separari sicut perpetuũ a corruptibili. Item idẽ in 12. Metaphy. tex. cõ. 17 Mouentes quidem igitur inquit causæ, vel prius facto existentes, quę autem vt ratio, simul: quando enim sanatur homo, tunc est sanitas, & figura ęreę sphęræ simul & ærea sphæra. Si autem posterius aliquid maneat perscrutandum est. In quibusdam enim nihil prohibet, vt si est anima talis, non omnis, sed intellectus: omnem namque impossibile forsan. Vbi patet quod causæ mouentes secundum eum, idest efficientes, sunt effectibus priores, non autem formæ: sed sunt simul, vt anima cum homine: vtrum vero post effectum remaneat aliqua forma, dicit absolute quod aliquæ manere possunt, sed non forsitan omnes: & dicit, forsitan, quia hoc determinandi non erat ibi locus, vt docuit diuus Tho. Dicit vero quod aliquæ possunt manere, vt si est anima talis, non omnis, sed intellectus: vbi ly, si, stat pro quia: quamuis sicut & de ly, forsitan, dici posit. Nec prodest si dicatur, quod omnia ibi ponuntur sub illa conditione, si: quippe liquet quod ante illam conditionem absolute dixit, nihil prohibere aliquam formam

esse talem; & quod subditur, vt si, ea ratione dicit quæ tacta est. Et sic illum textũ non.S.Tho.modo, verum & Comm.intellexit (quamuis in intellectus natura fallatur) & omnes pene expositores. Et hæc de tertio. Quantũ ad quartũ, præter ea quæ supra sparsim soluta sunt, vnicum principale motiuum prædictorũ reperi tale. Si intelligere est phantasia, aut non sine phantasia, non erit hoc sine corpore, vt inquit Arist. 1. de Anima. Intelligere autem non est sine phantasmate, vt patet in 3.de Anima tex. com. 30. & 39.Non est ergo intelligere sine corpore, cõsequenter autem nec anima. Solutio. Ad horum intellectũ illud in primis notandum est, quod assumpta conditionalis, licet sit argumentatiue prolata ab Arist. vt dictum est, vera tamen est, si pariformiter, & vno modo intelligatur antecedens & consequens, idest vtrumq; actu, vel vtrumque aptitudine, vt sit sensus. Si intelligere est phantasia vel nõ est sine phantasia ĩ actu, nõ est sine corpore in actu, siue non est separatũ a corpore in actu: si vero est phantasia vel non sine phantasia in aptitudine, nõ est sine corpore in aptitudine, siue nõ est separabilis a corpore. Dico autẽ quod est sine phãtasia aptitudine, licet nõ actu in vita ista mortali: & ideo est a corpore separabilis, licet non hac vita durante: vnde in aptitudine loquendo negatur minor, siue positio antecedentis. Igitur ex pręcisa organi exclusione non infertur separabilitas in actu: secus vero in aptitudine, quia operationi quæ sine organo est, non repugnat esse sine phantasmate, cum eliciatur a substantia spirituali per se subsistente, nec dependente a corpore: & quæ consequenter esse potest extra corpus, & habet potentiã propriam corpori nõ cõmunem, quæ scilicet omnino esse potest sine corpore, & consequenter operationẽ similiter propriã: quippe cuius est potentia, eius quoq; sit operatio oportet, vt dictum est. Est autem verissime ista mens Arist. vt patet in 2.de Anima. tex. com.xj. vbi, vt patuit, sic dicit. Quod quidem igitur nõ sit anima separabilis a corpore, aut partes quædam ipsius, si partibilis apta nata est, nõ immanifestum est: quarundam enim partium (scilicet corporis) actus est ipsarum. At vero secundũ quasdam nihil prohibet propter id quod nullius corporis sunt actus. hęc ibi. Ex quibus liquet, quod sunt aliquę partes, idest aliquę potentię animę, quę nõ sunt actus alicuius partis corporis, quę sunt separabiles, vt intellectus vterq;, vt dictum est, etiam si pro isto tempore non operentur sine corporali obiecto. Dependere enim in operando a corpore vt ab obiecto, non tollit subsistentiam operantis: nam subsistunt bruta, quæ nec visionem, nec quamcumq; operationẽ habẽt in extrinseca a corpore vt obiecto inde pendentẽ. Ex ijs autẽ dissonantia quædam inter viros illustres aufertur. Operari enim sine corpore vt obiecto, sine contradictione infert operari sine

corpore vt organo: econuerso autem operari sine organo corporeo, apud aliquos non infert operari sine corporeo obiecto, & verum est sine tali obiecto in actu pro vita ista: apud alios autẽ operari sine organo, infert operari sine obiecto corporeo, & verum est in aptitudine: quippe quod operatur sine organo, licet non sine obiecto corporeo, sine organo sit oportet, cum operari presupponat esse: quod autẽ sine organo est, a corpore nõ dependeat in esse oportet: cõsequenter autẽ intereunte corpore stabit, & tamen tunc non erit ociosum, sicut nec substantia quęuis. operabitur ergo sine obiecto corporeo, seu sine phãtasia. Hanc tamen dissonãtiam alij aliter tollunt. Ad argumentũ ergo dico primo, quod illam conditionalem Arist. arguendo & inquirẽdo inducit. dico secũdo, quod in sensu aliquo vera est: quia si intelligere non est sine phantasia in actu, non est sine corpore in actu: & in aptitudine, si in aptitudine: sed ex non esse sine phantasia in actu, non infertur non esse sine corpore in aptitudine: actio enim quę a phantasia pendet solum vt obiecto sine organo elicita, est potentiæ quæ corpori nõ innititur: consequenter autem pereunte corpore, non peribit: verũ potius in suo subiecto incorruptibili manebit, & tunc poterit esse sine phantasmate ente. Arguitur etiam secundo sic. Nam dictum est quod in proposito proprium & commune tripliciter dicitur, organice, obiectiue, & partialiter. Si ergo proprium & commune primo modo capitur, secunda conditionalis non est necessaria: consequenter autem erit falsa, scilicet si est alquid animæ operum aut passionum propriũ, continget ipsam separari: quia stat corpus ad illam operationem concurrere modo tertio: stat enim quod anima excludat quamcunque partem corporis ab alicuius operationis communione; & tamen sit ratio operandi toti composito primo: & sic operatio & non erit per organum, & erit communis. Non ergo ex operari sine organo, bene infertur separabilitas. Solutio iam patet ex dictis: quia ille tertius modus concurrendi non est dabilis; & si daretur, esset illa operatio cõmunis primo modo, idest organice quãtum ad illud quod operationẽ modo primo communem facit: quod est ratio corporis, non ratio partis aut totius, vt supra dictum est. Multa alia argumenta fiunt ab aliquibus, quæ omnia per prædicta soluuntur. At Perretum respondi minime, quia de his ante eum scripseram: nunc vero respondere non oportet: quia per Fratrem Hieronymum Fornarium Bachalarium, & per Fratrem Bartholomeum Pisanum fundamenta eius euersa sunt. Et hæc de tota ista quęstione.

Aliquas esse substantias intellectuales, humana anima præstantiores. *CAP. VI.*

PRINCIPIVM autem aliud rursus nostræ considerationis ex eo vel maxime lubet assumere, vt ex verę philosophiæ principijs contra fideles infideles christianos, qui Christi fidem minime ea reuerẽtia qua decet complectuntur, expeditionem paremus, vt quæ in diuinis litteris & legunt, & decredũt, aut vix credũt, ex vera philosophia docti credant: & id vel in primis esse aliquas substantias, quæ intellectu vigeant anima humana prętantiores. Nec enim de intellectuali creatura ex participatione loquimur, cuiusmodi est homo intellectu pollens secundum partem, idest animam: sed de ea quæ est intellectualis complete, quasi quædam perfecta & cõpleta natura subsistens. Quod equidem multis punctis efficiemus, illo vel maxime supposito, quod Deus sit, & quod rerum causa voluntaria sit, quod & Theologi ac Philosophi probant, & nullus nisi insanus decredit: quis enim exiguo volumine omnia probarit. Supposita ergo sint hæc.

Punctum primum. Quia nostra cognitio omnis a sensu incipit, qui corporalium est, & corporalia nouit: homines philosophi a principio de veritate rerum naturalium conquirentes, solam naturam corpoream capere potuerunt, adeo vt nihil nisi corpora esse existimarent, etiam animam ipsam nostram contra ea quæ monstrauimus corpus esse dicentes, quos etiam sequuti videntur hæretici Manichæi, Deum lucem quandam esse corpoream infinitis spacijs distantem rati: sic quoque Antropomorphitæ hæretici, Deum lineamentis humani corporis figurarunt, nihil vltra corpora esse putantes. Sed posteriores Philosophi ad incorporeæ substantiæ notitiam deuenere, & horum primus Anaxagoras, qui a principio astruens omnia corpora fuisse commixta, coactus est supra corpora aliquid immixtum & incorporeum astruere, quod corporalia cuncta mouendo ab inuicem ea distingueret, illud vocans intellectum mouentem, & distinguentẽ omnia, quem religio & pietas christiana Deum vocat. Plato vero ad eiusmodi substantias incorporeas astruendas atque monstrandas, alia via processit, quod scilicet existimarit necesse fore, vt ante omne participãs ipso esse, aliquid esset abstractius participatum: consequẽter vero cum omnia corpora sensibilia ea participent, quæ de ipsis prædicãtur, naturas scilicet generum ac specierum, & aliorum quæ de ipsis vniuersaliter dicuntur, sicut Socrates participat naturam hominis (neque enim in Socrate est omnis humanitas, sed pars vna humanitatis) equus iste naturã equi, & hic ceruus naturam cerui: etiã omnium huiusmodi rerũ naturas siue species posuit Plato a sẽsibilibus abstractas

ſubſiſtere, & has ſubſtantias ſeparatas nominabat. Ariſt. vero ad idem ſubſtantias, ſcilicet incorporeas aſtruendas proceſsit ex motus cæleſtis perpetuitate. Oportet enim cæleſtis motus (ſicut & actionũ omnium ac motionum) aliquem finem eſſe; qui equidem finis, ſi non ſemper modo vno ſe habeat, ſed vel per ſe, vel per accidẽs moueatur, illũ cęleſtem motũ non ſemper vniformiter ſe habere neceſſe eſt: nam etiã id videmus, quod motus naturalis grauiũ & leuium intẽditur, cũ fini, ideſt loco proprio vicinatur, aliter ſcilicet ſe habente fine motus, quã prius, propter maiorem vel minorem propinquitatẽ ad mobile quod mouetur. In motibus autẽ cæleſtium corporum vniformitatẽ ſemper obſeruari perſpicuum eſt, (vnde & Aſtronomi per millia annorum ante enuntiare poſſunt futuras eclypſes) ex qua etiam perpetuitatẽ huius motus Ariſt. argumẽtatus eſt. Oportebat igitur eum aſtruere finem huiuſmodi motus, nec per ſe, nec per accidens moueri poſſe: cõſequenter autem illum non eſſe corpus, quod ſemper eſt mobile. Igitur ei neceſſarium fuit aſtruere ſubſtantiã aliquam omnino a corpore ſeparatam, quæ reſpectu cæleſtis motus finis eſſet & gratia cuius.

Punctum ſecundum. Tres autem iam dictæ poſitiones in hoc diſſidere videntur, quod Anaxagoram quidem, ſecundũ principia ab eo ſuppoſita, vnicam immaterialẽ ſubſtantiam aſſeuerare oportuit. Platoni autem multas ponere incumbebat, & inuicem ordinatas, ſaltem ad numerũ & ordinẽ ſenſibilium ſpecierũ, quas abſtractas aſtruebat: quicquid de generibus aut aliquibus tranſcendentibus dicatur. Poſuit enim primum abſtractũ, quod eſſentialiter & vnum, & bonum eſſet; & conſequẽter diuerſos ordines intelligibiliũ, ut etiam dicetur. Ariſt. quoq; ideo poſuit plures, quod in cælo appareant multi motus apud eũ perpetui & vniformes: cuiuſlibet autẽ motus eiuſmodi oportet eſſe aliquem finem propriũ, qui ſubſtantia eſt incorporea, vt patuit: conſequenter autẽ neceſſe fuit eum ponere multas ſubſtãtias incorporeas ordinatas ſecundum numerum & ordinem cæleſtiũ motuum; nec exceſsit vltra, quippe qui in ſuis philoſophicis documentis hoc habuerit proprium, a manifeſtis minime diſcedere. Sed iſtę vię tres trium philoſophorum, Chriſtianę pietati nõ ſunt multum accõmodæ: quippe qui nec cum Anaxagora ſenſibilium mixtionem ponimus; nec vniuerſalium realem abſtractionẽ cum Platone; nec cæleſtis motus æternam perpetuitatem cum Ariſtotele, & conſequẽter ad manifeſtationem inſtituti noſtri alijs vijs incedamus oportet.

Punctum tertium. Oſtenſuri ergo ſumus ex diuina prouidẽtia, quæ rebus omnibus perfectionem ſecundum earum modum optime aſsignauit, conſequẽs fuiſſe, quod quędã ſubſtantiæ intellectuales crearentur in ſummo rerũ vertice conſtitutę. Primo. Nã vt ait. S. Tho. lib. 2.

contra

contra Gent. cap. 46. tunc effectus maxime perfectus est, quando redierit in suum principium, vnde & figurarum perfectissima circulus est, & motuum omniũ, qui circularis est, quod in his ad principiũ redeatur. Redeunt vero ad suum principiũ, & singulę, & omnes creaturæ ea ratione, qua principij sui similitudinem attingunt secundum esse suum, suamque naturam; quod in quadam assimilatione est, in qua perfectionem nanciscuntur; sicut & omnes effectus perfectos dixeris, vbi causæ agenti similantur, vt ignis igni, & homo homini generãti, & domus arti ædificatoriæ. Cum igitur diuinus intellectus & voluntas productarum creaturarum principium sit, (sicut & omnium artificiatorum intellectus & voluntas artificis) Deus enim mundum fecit, & non nisi volens vt artifex, ad vniuersi ex creaturis cõstituti perfectionem necessarium fuit aliquas esse intellectuales creaturas in intellectuali natura Deo consimiles. Secundo. Supra perfectionem primam in rebus additur perfectio secunda, quippe duæ perfectiones finitæ aliquid plus sint oportet, quam altera tantum. Sicut autem ad perfectionem primam rei, esse eius & natura cõcurrit; sic rei operatio ad secundam. Igitur ad consummationem vniuersi perfecti, esse aliquas creaturas oportuit, quæ redirent in Deum, nedum naturæ, verũ etiam operationis similitudine: quod equidem aliter quam per actum intellectus & voluntatis esse non potest, quippe nec Deus aliter erga seipsum operatur. Igitur ad optimam perfectionem vniuersi, oportuit aliquas esse creaturas intellectuales. Tertio. Ad hoc vt perfecte diuinæ bonitatis repræsentatio per creaturas esset, nõ solum quod res bonæ fierent, verumetiam quod ad aliorum bonitatem agerẽt, oportuit: quippe & Deus & bonus est, & alijs bonitatem largitur. Perfecte autem aliquid alicui in agendo similatur, quando non modo eadem est species actionis, verumetiam idem modus agendi. Ad summam igitur rerum perfectionem opportunum fuit, vt creaturæ essent aliquæ, quæ agerent eo modo quo Deus, qui per intellectum & voluntatem agit, vt dictum est. Quarto. Similitudo effectus ad eam causam, quam efficientem dicunt, in ipsa forma effectus consistit, quę in agente pręest: agit enim omne agens sibi simile in ea forma qua agit. Hæc aũt agentis forma plerumque in effectu ipso æque & in eadẽ natura, vt in agẽte erat, recipitur; vt cum ignis ignem, & homo hominem generat: plerumque vero recipitur modo longe inferiore, sicut domus quæ in mẽte artificis intelligibiliter existens quid spirituale est, & tamẽ in rebus materialibus materialiter recipitur, videlicet in lignis, lapidibus, & cemento. Igitur vniuersi summa perfectio id exquirit, vt non modo secundum secundam, verumetiam secundum primam assimilationem creaturæ Deum imitentur. Forma autem qua Deus creaturam efficit,

forma

forma est intelligibilis, seu intellectualis eius conceptio: est enim agẽs per intellectum, vt dictum est. Ad summam igitur vniuersi perfectionem, creaturas aliquas esse necesse est, in quibus secundum se forma diuini intellectus & exprimatur, & imprimatur, quod est eas esse natura intellectuales. Quinto. Ad efficiendum creaturas Deum mouet aliud nihil, nisi sua bonitas, quam rebus alijs communicare statuit, per modum assimilationis ad ipsum: quippe, qui in agendo finem alium quam seipsum, qui sua bonitas est, habere nequit: alioquin aliquid foret eo nobilius. Inuenitur autem vnius similitudo in alio dupliciter, & quidẽ in primis quantũ ad esse naturæ, ceu similitudo caloris ignis in re est ignita per illum: deinde vero secundum cognitionem, veluti est similitudo ignis in visu aut tactu. Vt igitur diuina similitudo in rebus perfecte sit modis possibilibus, diuinã bonitatẽ rebus modis prædictis duobus communicari oportuit, scilicet in essendo, & cognoscẽdo eam vero cognoscere solus intellectus potest, quippe quæ sub sensu non cadat. Igitur creaturas intellectuales esse necesse fuit. Sexto. In omnibus quæ decenter ordinata sunt, habitudo secũdorum ad vltima imitatur habitudinem primi ad omnia secunda & vltima: licet quandoque deficienter. Deus autem omnes in se creaturas comprehendit, quippe qui sit prima causa virtute cõtinens omnes effectus. Et hoc in corporalibus creaturis repræsentatur & ostenditur, licet per alium modum: quandoquidem semper corpus superius inferius continet, & cõprehendit: tamen secundum extensionem quantitatis, cum creaturas omnes Deus modo simpliciore, & minimę quantitatis contineat: vt igitur nec in hoc modo simpliciter cõtinẽdi, Dei imitatio deesset creaturis, creaturæ intellectuales factæ sunt, quæ corporales continerent: non quidem extensione quantitatiua, verum per intelligibilem modum: Quippe quod intelligitur, in intelligente est, & eius intellectuali operatione comprehenditur. Sic ergo liquet supra animam humanam asse aliquas substãtias intellectuales, quas Philosophi intelligẽtias, diuinæ litteræ angelos vocant, idest nuncios, quod nobis scilicet annuncient diuina.

Punctum quartum. Ex dictis vero iam ostendi posset, nullam substantiam ex toto intellectualem, esse corpus. Primo. Nullum enim corpus (ea ratione qua corpus, secus vt causa effectiua) aliud continet nisi quantitatiua mensuratione: vnde & se toto aliquid totum continet, & partem parte: maiorem quidem maiore, & minorẽ minore. At vero intellectus non comprehendit rem intellectam eiusmodi quantitatiua commensuratione, cum se toto intelligat, & cõprehendat totum, & partẽ; maiora quoq; in quantitate, & minora. Igitur nulla substantia ex toto intelligens, est corpus. Secundo. Corpus nullum cor-

poris

poris alterius substantialem formam potest excipere, nisi interueniente corruptione, suam perdiderit, vt experimenta testantur. Intellectus autem ex eo quod corporum omnium formas exceperit, corrumpitur minime, verum perficitur magis, intelligendo enim perficitur: intelligit autem ex eo vel maxime, quod in se intellectorū formas excipiat. Igitur sequitur idem quod priore ratione. Tertio. Indiuiduorū eiusdem speciei diuersitatis principium, est diuisio quantitatiua materiæ: huius enim ignis forma, ab ignis illius forma non alia ratione secernitur, nisi quod sint in diuersis partibus ꝑ quas materia diuisa est haud dubium diuisione quantitatis solius, sine qua materia vtique indiuisibilis est. Quod autem recipitur in corpore, secundum quantitatis diuisionem recipiatur oportet. Ergo forma non recipitur in corpore nisi vt indiuiduata. Si igitur intellectus esset corpus, formæ rerum intelligibiles in eo minime reciperentur, nisi vt indiuiduatę. Intelligit vero intellectus res per rerū formas apud se habitas. Non ergo intelligeret vniuersalia, sed particularia sola, quod falsum experimur. ergo idem.

Quarto. Secundum suam speciem solam agit omne agens, quippe cuilibet agenti sua forma, a qua specię nāciscitur, est agēdi principiū. Igitur si intellectus corpus est, intellectus operatio ordinē corporum non excedit. Igitur sola corpora intelligat necesse est, cuius oppositū experimur in nobis, qui nō sumus intellectus, sed habemus intellectū, idest animam intellectiuam. ergo idem. Quinto. Si substantia intellectus est corpus, aut finitum igitur, aut infinitū corpus sit oportet. Non autem erit corpus infinitum, quippe tale esse non posse actu, in Physicis ostensum est, & nos supponamus. Igitur si corpus est, corpus finitum est. Hoc vero esse impossibile vel ex hoc pateat, quod in nullo finito corpore infinita potentia esse potest, vt etiam in Physicis demonstratum est: potentia vero intellectus quodammodo infinita est, quippe qui infinitum intelligat, numerorum species semper augēdo, & similiter figurarum ac proportionum: vniuersale quoq; cognoscit, puta, hominem vel animal, quod secundum suum ambitū virtute infinitum est, quippe quod infinita indiuidua sub se cōtinere possit. Ergo substantia intellectualis corpus non est. Sexto. Impossibile est duo corpora in inuicem se concludere & continere, quippe continens semper contentum excedat oportet. Duo vero intellectus se inuicem continent & comprehendunt, quippe qui se inuicem intelligūt. ergo idem. Septimo. Nullius corporis actio super agens ipsum reflecti potest. ostensum est enim in Physicis nullum corpus a seipso moueri, nisi forte secundum partem: ita videlicet quod vna pars eius mouēs sit, & alia mota. Intellectus vero supra seipsum agēdo reflectitur, quippe qui seipsum non secundum partem modo, verumetiam secundū totū

intelligat.

intelligat. Ergo idē. Octauo. Actio corporis ad actionē aliquam minime terminatur: ſicut nec motus ad motum, vt in Phyſicis probatū eſt. Actio autem ſubſtantiæ intelligentis, ad actionē terminari poteſt, quippe intellectus ſicut rem intelligit, ita & ſe intelligere vtique intelligit, & ſe intelligere ipſum intelligere, & ſic in infinitum: vnde ſubſtantiam ex toto intelligentem eſſe corpus impoſsibile eſt. Quæ vero habet partem intellectiuam, & partem non intellectiuam, vt homo, corpus vtique eſſe poteſt.

Aliquas eſſe ſubſtantias intellectuales incorporeas. CAP. VII.

ET ſi vero ex dictis iam haberi poteſt, aliquas eſſe ſubſtantias intellectuales omnino incorporeas, quas Philoſophi intelligentias, Chriſtiana vero pietas angelos dicit; id tamen clarius ex ſequentibus punctis eluceſcet.

Primum. Nulla ſubſtantia intellectualis alteri corpori elementari vniri vt forma poteſt, quā humano. Notanter dicitur elementari, quatenus a cæleſtibus præſeruemur, de quibus an animas habeant, vt ſol, luna & vniuerſaliter aſtra, dubitatio & inter philoſophos, & inter ipſos theologos fideles extitit, quam equidē quæſtionem conſulto prętereo, quod noſtro inſtituto nihil attinet. Notanter etiā dicitur, vt forma, propterea quod aliud ſit eſſe motorem, atque aliud eſſe formam: vnde qui cæleſtia corpora ab intelligentia animari formaliter negant, admittunt tamen intelligentiam etiam eis vniri vt motorem mobili, & equidem naturaliter proportionato, & commenſurato ac proprio. Sic ergo præſens punctum deducitur philoſophice. Si enim natura intellectualis alteri corpori elementari, quam humano vnitur vt forma, vtiq; aut mixto, aut ſimplici vniatur oportet, cum inter hæc medium ſit nullum. Non poteſt autem vniri mixto, quia illud a toto ſuo genere oporteret eſſe complexionis maxime temperatæ inter omnia mixta, cum talia cernamus tanto nobiliores formas ſortiri, quāto magis ad complexionis temperamentum attingunt: conſequenter autem quod formam nobiliſsimam vtpote ſubſtantiam intellectualem nāciſcitur, temperatiſsimum ſit oportet: vnde etiam videmus carnis mollitiē, & tactus bonitatem æqualitati complexionis atteſtantia, ſigna eſſe bonitatis intellectus. Complexio vero maximæ æqualitatis vna tantum ſit oportet, & ea eſt, quæ humano corpori congruit. Igitur ſi intellectualis ſubſtantia alicui corpori mixto vniatur, illud eiuſdem naturæ cum humano corpore ſit oportet; forma quoque eius neceſſario eiuſdem naturæ erit cum humana anima: & conſequenter inter hominē & animal illud differentia ſpecifica minime erit. Similiter autē neq; corpori

corpori simplici, puta vni quattuor elementorum vniri potest intellectualis substantia. Primo. Nam vnumquodque corpus eiusmodi & in toto, & in partibus simile est: eiusdem enim naturæ ac speciei totus aer & pars aeris est; & tota aqua, & aquæ pars: habet enim eundem motum, & itidem de alijs est. Similibus autem mobilibus & motibus, similes formæ debentur. Si igitur dictorum corporum aliqua pars animata sit anima intellectuali, puta aeris, aer totus, omnesque aeris partes eadem ratione ea anima erunt animata. Hoc autem manifeste & plane falsum est: nulla enim operatio vitalis in aeris aut alterius elementi partibus apparet. Non igitur alicui parti aeris, vel similium corporum, substantia intellectualis vnitur vt forma. Secundo. Si alicui corporum simplicium substantia aliqua intellectualis vnitur vt forma, aut intellectum tãtum habebit, aut etiam potẽtias alias, puta sensitiuas, aut nutritiuas, vt in homine liquet. Et equidem si intellectum tantummodo habet, corpori frustra vniatur oportet: omnis enim forma corporis aliquam habet operationem propriã per corpus; intellectus autem nullam habet operationem ad corpus pertinentẽ, nisi secundum quod mouet corpus: intelligere enim non est operatio talis, quæ per corpus expleatur, vt probat Arist. 3. de Anima, & pari ratione etiam velle. Elementorum etiam motus sunt a mouentibus naturalibus, idest generantibus, nec mouẽt seipsa, vnde propter eorum motum ea esse animata non oportet. Si vero dicta substantia habet etiam alias potẽtias animę, cum partes illæ aliquorum organorum partes sint, oportebit in partibus elementorum diuersitatẽ organorum esse, quod sensui & simplicitati eorum vtiq; repugnat. Non ergo substantia intellectualis alicui elemento, aut eius partibus vniri potest. Tertio. Quanto aliquod corpus est propinquius materiæ primæ, tanto est ignobilius: quippe quod magis in potentia & minus in actu completo sit. Elementa autem ipsa, materiæ primæ sunt propinquiora quam mixta corpora, cum & ipsa sint mixtorum corporũ materia prima. Sunt igitur elementorum corpora secundum speciem suã ignobiliora corporibus mixtis. Cum ergo nobilioris corporis nobilior forma sit oporteat, impossibile est formarum nobilissimam animam, scilicet intellectualem, elementorum corporibus vniri. Quarto. Si corpora elementorum, aut eorũ partes aliquæ nobilissimis animabus, quæ sunt intellectuales animæ, animata forent, quanto aliqua corpora elemẽtis viciniora sunt, propinquiora quoq; ad vitam sint oportet, quæ est ab anima. Hoc vero minime apparet, verum contrarium magis: nam plantæ minus habent de vita quam bruta, cũ tamen elemẽto terræ viciniores sint: mineralia quoq;, quæ adhuc propiora sunt, de vita habent nihil. Non igitur substantia intellectualis aut elemẽto, aut

parti elementi vnitur. Quinto. Nam omnium viuentiū corruptibiliū vita, per cōtrarietatis excellentiā corrumpatur oportet: bruta enim & plantæ ab excellenti calido & frigido, humido ac ſicco mortificantur. In corporibus vero elementorū harū cōtrarietatū excellentiæ præcipue ſunt. Impoſsibile igitur eſt in eis eſſe vitā, & conſequēter intellectualē ſubſtantiā eis eſſe vnitā eo modo quo forma. Sexto. Elementa, & ſi ſecundum totū ſunt incorruptibilia, partes tamen ſingulæ corruptibiles ſunt, vtpote quæ contrarietati ſubiectę ſint. Igitur ſi hæ partes ſubſtantias cognoſcentes habent vnitas, maxime videtur eis cōpetere vis diſcretiua corrumpentiū: quæ equidē ſenſus tactus eſt, qui calidi & frigidi, ac ſimilium contrarietatū diſcretiuus eſt: propter quod etiam quaſi neceſſarius, vt a corruptione præſeruet, omnibus animalibus adeſt. Hunc aūt ſenſum ineſſe corpori ſimplici impoſsibile vtiq; ſit oportet, cum organum tactus oporteat contrarietatibus actu carere, & ſi non potentia; quod ſolū in mixtis temperatis cōtingit. Igitur impoſsibile dixeris aliquas elemētorū partes animatas fore anima cognitiua, nedū intellectiua. Septimo. Omne corpus viuens aliquo modo ſecundū animā localiter moueatur oportet: nam corpora cæleſtia, ſi tamen animata ſunt, circulariter rotata mouentur: animalia vero perfecta motu progreſsiuo; oſtrea vero & ſimilia motu dilatationis & conſtrictionis; plantæ quoque motu augmenti & decrementi, quod eſt vtcunque localiter moueri. Sed in elementis, motus qui ſit ab anima, apparet nullus, ſed naturalis tantummodo ſurſum vel deorſum: aut circularis quantum ad ignem, aut aerem attinet, quæ ex cæli motu & ipſa rotantur. Non ſunt igitur corpora viuentia.

Punctum ſecundū. Si vero dicatur, quod ſubſtantia intellectualis, & ſi elemento vel parti eius nō vnitur vt forma, vnitur tamē vt motor proprius & cōnaturalis eo modo, quo intelligētiæ corporibus cęleſtibus vniūtur, vt infra probabitur: primū quidē in aere hoc dici impoſsibile eſt. Nā cū pars aeris per ſeipſam terminabilis nō ſit, nō poteſt pars eius aliqua determinata motū propriū habere, gratia cuius rei intellectualis ſubſtātia illā motura iūgatur. Et præterea, ſi qua ſubſtātia intellectualis vnitur alicui corpori naturaliter ſicut motor proprio mobili, oportet ſubſtātiæ illius virtutē motiuā limitari ad corpus mobile, cui naturaliter vnitur: nā cuiuſlibet motoris proprij virt⁹ in mouēdo propriū mobile nō excedit: alioquin natura operādo ſupefflueret, faciēdo per maius, quod æque bene poteſt facere per minus. Ridiculū autē videtur dicere, virtutē cuiuſq; ſubſtātiæ intellectualis aliquā determinatā partē alicuius elemēti, aut corp⁹ mixtū in mouēdo nō excedere. Nō ergo dicendū videtur, quod aliqua ſubſtātia intellectualis vniatur alicui corpori elemētari, aut ſimplici aut mixto naturaliter vt motor,

nisi

nisi etiã sibi vniatur vt forma. Preterea, Motus corporis elemẽtaris ex alijs principijs causari potest, quã ex substãtia intellectuali. Igitur superfluũ esset gratia motuũ huiusmodi substãtias intellectuales corporibus elementaribus naturaliter vniri. Ex ijs vero corollarie liceat inferre, falsam esse opinionem Apuleij, & quorũdam Platonicorũ, qui dixerunt dæmonia esse animalia corpore aerea, mente rationalia, animo passiua, tempore æterna: falsam quoq; itidẽ esse quorundã Gentilium sententiam, quod elemẽta sint animata, ac perinde more deorum colenda: falsam itidem esse opinionem dicentium angelos & dęmones habere corpora naturaliter vnita; quæ quidem corpora de natura esse superiorum vel inferiorum elementorum astruebant.

Punctum tertium. Sunt ergo aliquæ substantiæ intellectuales corporibus nõ vnitæ, quas intelligentias vel angelos dicũt siue bonos, siue malos. Vt vero Christiani, qui theologis minus quam philosophis credunt, erubescant; rationem Arist. ad hoc probandum vltimo loco relinquẽtes, id ex sacris theologis astruamus, vt horum rationes quantũ numero & virtute Aristotelicæ præstent, quisq; vel rudis intelligat.

Arguitur ergo sic. Primo. Nam quod supra alias ostensum est, & nunc ab omnibus est confessum, supponentes videlicet, quod destructis corporibus humanis, substantia intellectualis quasi perpetua maneat, sic proceditur. Nam si substantia intellectus, quæ remanet vna sit omnium, sicut quidam, idest Auerroes & Auerroistæ dicunt, aut verius fingunt; necessario sequitur, eam secundum suum esse a corpore esse separatam, sicque nostra intentio stabilita est, quod scilicet aliqua intellectualis substantia sine corpore subsistat. At vero si corporibus destructis, plures intellectiuæ animæ manent, aliquibus substãtijs intellectualibus sine corpore subsistere conueniat oportet: præsertim cum animam de corpore transire ad corpus, alias ostensum est, & nunc supponatur esse impossibile. Non tamen animabus conuenit per se ea subsistentia, quam habent a corpore separatæ, sed per accidens tantum, cum naturaliter sint corporum formæ, & naturaliter appetant esse in corpore, vt experimur: & probat ratio, quippe omnis pars in suo toto esse cupit. Vnde hinc naturali ratione etiam ad futurã resurrectionem argumentamur, quasi scilicet esse animę extra corpus, cum sit contra naturam, nõ possit esse perpetuũ. Cum autem eo quod est per accidens, prius sit id quod est per se, etiã aliquę substãtiæ separatæ animabus priores per se separatæ sint oportet. Secũdo. Quicqd de ratione generis est, puta animalis, de ratione quoq; speciei sit oportet, puta hominis; nõ tñ ecõtra, de rõne generis est quicquid est de ratione speciei: sicut rõnale de rõne est hominis, nõ aũt aĩalis. Quicquid vero est de rõne speciei, & nõ gñis, vt rõnale, nõ est necesse omnibus

ſpeciebus gen̄eris ineſſe.multę enim ſunt brutorū ſeu irrationabilium animalium ſpecies.Subſtantiæ autē intellectuali cōuenit ſecundū ſuū genus quod ſit per ſe ſubſiſtēs,cum habeat per ſe operationē, ideſt intelligere, quod nullū habet organum corporale per quod expleatur; immo oportet ab omni corpore eſſe denudatum, alioquin intelligere nequiret omnia corpora, vt deducit Ariſt. ſicut nec pupilla videret omnes colores,ſi aliquem haberet innatum.De ratione vero rei per ſe ſubſiſtentis non eſt quod alteri vniatur, alioquin omnis ſubſtātia corporea in ſpecie completa vniretur alteri ad conſtituēdam aliā in infinitum,quod eſt inſanire. Non eſt igitur de ratione ſubſtantiæ intellectualis ſecundū ſuum genus,quod ſit corpori vnita: & ſi hoc ſit de ratione alicuius ſubſtantiæ intellectualis,quæ eſt anima. Sunt igitur aliquę ſubſtantiæ intellectuales corporibus nō vnitę. Tertio. Nam ſuperius in ſuo vltimo ſemper inferius cōtingit in eius ſupremo, ſicut & in corporibus integrantibus mundum, ſuperficies concaua ſuperioris & conuexa inferioris adeo ſe contingunt,quod mathematice ſiue ſitu ſunt vna; phyſice tamen, ſiue ſubiecto ſunt duæ.Natura autem intellectualis eſt corporali ſuperior, & eam contingit ſecundum aliquam partem ſui,quæ eſt anima rationalis. Oportet igitur quod quemadmodum corpus perfectum rationali vel intellectiua anima in genere corporū ſupremū eſt; ita anima rationalis,quæ vnitur corpori in genere ſubſtantiarū intellectualiū infima ſit.Sunt igitur aliquæ intellectuales ſubſtantiæ,non vnitæ corporibus,ſuperiores anima ſecundum ordinē naturæ. Quarto.Si quid in genere quopiā imperfectū inuenitur,ante illud in genere eodē naturę ordine aliquid perfectū ſit oportet;perfectū enim imperfecto natura prius eſt: Quia licet hoc indiuiduum, quod modo generatur,puta bos,aut equus,vel homo,prius imperfectū ſit, deinde vero perfectū: in quolibet tamen genere horū oportet imperfecta a perfectis oriri,non econtra. Vnde ſimpliciter perfecta ſunt priora, & actus prior potētia,vt patet in 10. Metaphy.Formæ aūt quę ſunt in materijs,actus imperfecti ſunt, quippe quæ nō habeāt eſſe cōpletum.Sunt igitur aliquæ formæ,quæ ſunt actus completi per ſe ſubſiſtētes in cōpleto eſſe vel ſpecie. Omnis vero forma per ſe abſq; materia ſubſiſtēs eſt ſubſtātia intellectualis:Immunitas enim materię cōfert eſſe intelligibile,cuius ſignū eſt: q̄a vnūquodq; eſt cognitiuū magis vel min⁹ ſecūdū remotionē a materia,vnde maxime materialia nō cognoſcūt,vt elementa, mineralia, & plantæ: Et cōſequēter quod eſt in ſummo gradu immaterialitatis, vt quia eſt immateriale, in ſummo gradu cognitionis,q̄ eſt intellectiuū eſſe, ſit oportet,ſecūdū regulā logicalē:Sicut ſic ad ſic, & magis ad magis,ita maxime ad maxime.Sunt ergo aliquę ſubſtātię intellectuales corporib⁹ nō vnitę. Quinto.Subſtantia

stantia sine quãtitate esse potest, & si nõ econtra: substãtia enim aliorũ generũ prima est tẽpore, ratione, & cognitione apud Philosophos. Nulla autem substantia corporea est sine quantitate. Possunt igitur quædam esse in genere substantiæ absque corpore omnino. Omnes autem naturæ possibiles in rerum ordine inueniuntur, aliter enim vniuersum imperfectum esset; in sempiternis etiam non differt esse & posse. Sunt igitur aliquæ substantiæ absque corporibus subsistentes post primam, quæ Deus est, qui in genere non est, vt per se confessum est; & supra animam, quæ corpori vnita est. Sexto. Si ex duobus aliquibus inuenitur aliquid compositum, & alterum eorum inuenitur per se; quod est minus perfectum, etiam reliquum quod est perfectius, & reliquo minus egens, per se inueniatur necesse est. Inuenitur autem aliqua substantia composita ex substantia intellectuali & corpore, vt per se de homine patet: corpus autem inuenitur per se sine natura intellectuali, sicut in brutis ac plantis, & in omnibus inferioribus corporibus. Igitur multo fortius substantiæ intellectuales corporibus non vnitæ, inueniantur oportet. Septimo. Substantiam rei, suæ operationi proportionatã esse necesse est: eo quod operatio rei actus sit, & bonum substantiæ operantis: maximeque ea, quam immanentẽ vocant: actus enim in suceptiuo disposito & conuenienti sit oportet: Substantiæ autem intellectualis operatio propria intelligere est, vt cõfessum est. Igitur intellectualem substantiam talem esse oportet, quæ dictæ operationi congruat. Intelligere autem cum operatio sit per organum corporeum non exercita (nullus enim Philosophus aut Medicus vnquam potuit intellectui organũ designare, sed solum phantasię & ceteris sensibus) non indiget corpore nisi ea ratione quod intelligibilia a sensibilibus sũmuntur: omnis enim nostra cognitio a sensibus proficiscitur, Arist. & experientia docentibus. Hic autem modus intelligendi imperfectus est: perfectus enim est, vt ea intelligantur, quæ secundum suam naturam intelligibilia sunt. Quod vero nõ intelligantur nisi ea quæ secundum se intelligibilia non sunt, sed fiunt intelligibilia per intellectum accipientem, ac abstrahentem a sensibus, imperfectissimus modus intelligendi est. Si igitur ante omne imperfectum in quolibet genere oportet esse perfectum aliquod, vt probatũ est; oportet ante animas humanas intelligentes per dictum imperfectum modum, aliquas esse intellectuales substantias, quę ea intelligãt, quæ secundum se intelligibilia sunt, a sensibus cognitionem minime capientes, ac per hoc omnino a corporibus separatas. Octauo ac vltimo argumẽtatur per rationem Arist. Nam ipse. 12. Met. tex. com. 43. sic argumentatur. Motum continuum regularem, & quantum in se est indeficientem, oportet esse a motore, qui nec per se, nec per accidens

cidens moueatur: propterea enim motus animaliũ non est perpetuus, quia mouens, idest anima per accidens mouetur moto corpore; & cõsequenter mouens non semper est in eadẽ dispositione mouendi: Plures etiam motus oportet esse a pluribus motoribus. Motus autem cæli continuus, & regularis, & quantum in se est, indeficiens est, & præter primum motum, sunt multi tales motus in cælo, vt Astrologorum consideratio manifestat. Igitur esse oportet plures motores, qui non moueantur nec per se, nec per accidens. Nullum autẽ corpus mouet motu locali pręcise, nisi localiter moueatur: quippe oportet quod impellat, vel trahat, vel giret; quæ omnia sine locali motu mouentis minime perficiuntur: motor autẽ incorporeus vnitus corpori mouetur per accidens ad motum corporis, vt de anima liquet. Oportet igitur esse plures motores, qui non moueantur, neq; sint corpora, neque corporibus vniti. Motus autẽ cælestes sunt ab aliquo intellectu, vt infra probabitur. Sunt igitur plures substantiæ intellectuales corporibus non vnitæ.

Quod etiam Diony. 4. cap. de di. no. firmat, dicẽs angelos & immateriales, & incorporeos esse. Per hoc vero Sadducęorum positio tollitur, qui dicunt, spiritum non esse. Et positio antiquorum naturalium, qui dicebant, omnẽ substantiam esse corpoream. Et positio Origenis. quod nulla substãtia post diuinam Trinitatem absque corpore subsistere potest. Et positio multorum aliorum, quod angeli & boni, & mali habeant corpora naturaliter vnita.

Punctum quartum. Substantiæ intellectuales incorporeę ab anima humana specifice distinguntur. Primo. Maior est differentia animæ humanæ ad substantiam separatam, quã vnius talis substantię ab alia. Substantiæ autem separatæ omnes adinuicem specie distinguntur, vt ostendetur puncto sequẽti. Multo igitur magis, & substantia separata, quam intelligentiam dicunt, specie differt ab anima. Secundo. Vnaquęq; res habet proprium esse, secundum rationem suæ speciei: quorũ enim ratio essendi diuersa est, horũ species quoq; diuersa sit oportet. Esse vero humanæ animæ & intelligentiæ non est unius rationis: nam in esse substantiæ separatæ corpus communicare non potest, sicut in esse humanæ animæ potest: quippe quæ secundum esse vnitur corpori sicut forma materiæ. Anima igitur humana ab angelicis spiritibus specie differt. Tertio. Quod secundũ seipsum speciẽ habet, cũ eo quod secundum se speciem nõ habet, eiusdem speciei esse nequit. Substãtia autem separata habet per se speciẽ, vt liquet; quia pars compositi ex materia & forma esse nequit, esset enim corporea: anima vero speciẽ per seipsam non habet, sed pars est humanæ speciei. Impossibile est igitur quod eiusdem speciei sit cũ substantijs separatis. Quarto. Species rei ex propria operatione percipitur: operatio enim virtutem, &

virtus

virtus essentiam demonstrat. Propria autem operatio animæ humanę est intelligere, accipiẽdo a phãtasmatibus & sensibus, vt experiẽtia testatur, non autẽ substantiæ separatæ, cũ non habeat organa corporea, in quibus oportet esse phantasmata & sensus; vnde est alius omnino modus intelligendi vtriusq;. Non sunt igitur hæc eiusdem naturæ vel speciei. Quinto. Vbi sunt partes diuersæ, & multo fortius vbi vnũ habet compartẽ, & non aliud, nõ potest esse species vna, quippe cum partium diuersitate non stat vnitas totius. Sed intelligentia & anima humana sunt eiusmodi: quia anima habet corpus compartem hominis: intelligentia autem est sine corpore, vt probatum est. Non sunt ergo vnum specie rationalis anima & angelus.

Punctum quintũ. Sed neq; aliquę duæ intelligentiæ conueniunt in vna specie: verũ omnes sunt specie differẽtes. Primo. Ostensum est enim quod intelligentiæ sunt quędam quidditates sine corpore subsistentes: Species autẽ rei est, quam significat diffinitio, quę signum est quidditatis rei: vnde quidditates subsistentes sunt species subsistentes. Plures ergo substantiæ separatę esse non possunt, nisi sint species plures. Secũdo. Quæcunq; sunt idem specie, numero vero differũt, materiã habeant oportet: differentia enim quæ est ex forma, speciem: quæ vero est ex materia, numerũ variat. Substantiæ autẽ separatę nõ habẽt omnino materiã, neq; q̃ sit pars earũ, neq; cui vniãtur vt formę. Igitur plures eiusdẽ speciei esse, est omnino impossibile. Tertio. Nã in rebus corruptibilibus ad hoc in specie vna sunt indiuidua plura, vt natura speciei, quę perpetuo in vno indiuiduo saluari non potest, saluetur in pluribus: vnde etiã in corporibus incorruptibilibus, in specie vna nõ est nisi indiuiduũ vnum, vt vnus sol, vna luna. Substantię vero separatæ natura in indiuiduo vno perpetuo saluari potest: quippe incorruptibilis est, vt alias probatũ est. Non igitur oportet esse in eis indiuidua plura sub specie vna. Quarto. In vnoquoq; id quod est speciei, eo quod est indiuiduationis principium nobilius est, præter rationem speciei existens. Igitur specierum multiplicatio plus perfectionis plusque nobilitatis vniuerso addit, quam multiplicatio indiuiduorum in specie vna. Perfectio autem vniuersi maxime consistit in substantijs separatis. Magis igitur competit ad vniuersi perfectionem, quod plures sint substãtię secundum speciem diuersæ, quam quod in eadem specie multæ sint secundum numerũ. Quinto. Corporibus cælestibus intelligentiæ potiores sunt & perfectiores: In corporibus autem cælestibus propter eorum perfectionem non inuenitur in specie vna nisi indiuiduum vnum; tum quia vnumquodque eorum constat ex materia tota suæ speciei: tum quia in indiuiduo vno est perfecte virtus speciei ad complendum illud in vniuerso,

ad quod

ad quod sua species ordinatur, sicut in sole & luna præcipue patet. Multo igitur magis in substantijs separatis non inuenitur nisi iudiuiduum vnum in specie vna.

Quid de substantiarum incorporearum seu intelligentiarum natura ac numero Philosophi senserint, præcipue Plato & Aristoteles. CAP. VIII.

QVIA vero iam aliquas intelligentias, aut angelos esse monstrauimus, superest vt etiam de numero eorum aliquid dicamus; sic enim etiam plenius diabolica figmenta detegemus; quod in toto hoc opere est nostrum principalius institutum. Hoc autem multis punctis faciemus, prius tamen Gentilium falsas opiniones prælibantes.

Punctum primum. De natura rerum qui primo, idest ante omnes alios philosophari cęperunt, sola corpora in rerum natura esse existimantes, prima rerum principia corpora aliqua siue elementa posuere, aut vnum, aut plura, quibus omnibus eorumque sequacibus videbatur nullas esse substantias incorporeas, quas nos angelos dicimus: sed eorum quisq; illud idem elementum, cui auctoritatem principij ascribebat, deum putauit. Verum Epicurei ex doctrina Democriti originem trahentes, posuerunt quosdam deos corporeos quidem, sed tamen in effigie humana, & penitus ociosos, nihil curantes, vt fruendo voluptatibus beati essent. Huic autem opinioni antiqui restiterunt. Anaxagoras enim primus, & si cum cæteris naturalibus Philosophis principia corporalia poneret; primus tamen inter Philosophos posuit rerum incorporale principium, idest intellectum, credens corporalia omnia quæ sunt, cum essent mixta, non posse distingui, nisi per omnino immixtum nihil habens commune cum reliquis. Licet autē opinio hæc cęteris verior sit, quæ solum materialem naturam ponebant, tamen a veritate multipliciter deficit. & quidem primo, quia vnicum intellectum posuit, qui mundum fecit distinguendo commixta, qui est Deus, & consequenter de angelis nihil edocuit. Secundo, quia intellectum illum non posuit vniuersale essendi principium, verum distinguendi solum: quippe qui non dicebat corpora commixta ab eo intellectu esse, sed solum distingui: vnde iste suus intellectus videtur fuisse similis in officio intelligentiæ, quę mouet primum cælum, vel certe solem, quæ herbas in elemento terræ confusas & cōmixtas inde educendo distinguit. Præter hoc tamen debuisset alium intellectum posuisse, qui res commixtas effecisset.

Punctum secundum. Contra hanc autem opinionem primorum philosophorum naturalium, sufficientiori via Plato processit, dicens

naturas

naturas quasdam a materia fluxibilium separatas, in quibus veritas fixa resideret, quibus hęrendo, humana anima cognosceret veritatem: contra sentẽtiam antiquorũ, qui omnes cõcorditer asseuerabant certam rerũ veritatẽ minime posse sciri, quod corporalia in fluxu iugiter essent, ac perinde sensus nostros decipi, qui sola corpora discernunt. Posuit autem Plato duo rerum genera a sensibilibus abstracta, mathematica scilicet, vt quantitates; & vniuersalia, quæ dicebat species vel ideas: & id ea ratione, quia existimauit aliqua ita esse abstracta & subsistentia in re, sicut sunt in nostri intellectus apprehensione, qui id quod in sensibilibus est, sine sensibilibus apprehẽdit, vt hominẽ sine hoc & illo homine, puta, Sorte & Petro: quod quidem intellectus noster dupliciter efficit; primo videlicet abstrahendo mathematica a materia sensibili, vt dum superficiem sine colore speculatur; vel abstrahendo vniuersalia a singularibus, vt hominem a Socrate & Platone. Mathematica autẽ posuit media inter species & sensibilia: quod cum illis conueniant in esse separata, & cum his in esse plura in specie vna; possumus enim in mathematicis plura apprehendere vnius speciei, puta, duas lineas æquales, quod non est in speciebus: quippe homo in vniuersali, & secundum speciem est vnus tantum. In speciebus quoq; talem ordinẽ statuit, vt quod in intellectu simplicius erat, etiam in rerum ordine prius esset. Itaque primum rerum principium & Deum summum dicebat primam ideam vnius, quod nominabat secundũ se vnum, & secundũ se bonũ, quia primũ quod est in intellectu, inquiebat, est vnum, & bonũ; quippe qui non intelligit vnum & bonum, nihil intelligit: vnum autẽ & bonũ se consequuntur. Sub hoc aũt vno primo diuersos ordines participantiũ & participatorũ statuebat in substantijs a materia separatis, quos quidẽ ordines omnes deos secundos dicebat, quasi quasdam vnitates secundas post primam & simplicem vnitatem. Rursus, quia omnes aliæ species participant vno, ita etiam intellectus, ad hoc quod intelligat, oportet entium speciebus participet: vnde sicut sub vno Deo, qui est vnitas prima simplex, sunt aliæ rerum species quasi vnitates secundæ, & dij secundi: ita sub ordine harum specierum, seu vnitatum ponebat ordinem intellectuum separatorum, qui supra dictis speciebus participarent ad hoc quod actu intelligẽtes forent, inter quos tanto quisque erat superior, quanto primo intellectui propior, qui specierum participationẽ plenissimam habere dicebatur; sicut & in dijs, & vnitatibus, tanto quisq; erat superior, quanto vnitatem primam perfectius participabat. Nec tamen per separationem intellectuum a dijs excludere volebat intelligentiam, qua intelligentes essent; sed volebat quod superintellectualiter intelligerent per seipsos, & nõ participatione specierum: ita

tamen, quod nullus esset vnus vel bonus, nisi primi vnius & boni participatione. Tertium quoque ordinem statuebat animarum, quarum superiores tantum intellectiuam virtutem participarent; Non enim anima intelligit ex eo quod anima: alioquin intelligeret anima omnis; & anima secundum totum id quod est, esset intellectus: cuius contrarium experimur; quippe nec bruta vel plantæ intelligunt, nec in homine vires sensitiuæ aut vegetatiuæ sunt intellectus. Sub animarum vero ordine, quarum proprium dicebat mouere se secundum seipsas, ordinem corporum ponebat: quod scilicet per se non moueantur, nisi animata sint, vt per se moueri accidat corpori, nō ex eo quod corpus, sed quod animatum sit: quæ vero carent anima, ab alio moueantur. Supremū tamen corporum, idest primum cęlum, primo motu rotatum, dicebat motum a suprema anima participare, & sic deinceps vsq; ad infimum cælestium corporū. Sub ijs autē corporibus posuere Platonici alia corpora immortalia, quę apud eos perpetuo animas participabant, scilicet aerea vel ętherea, quorū corporum quędā dicebāt a terrenis corporibus penitus absoluta, quæ dicebant corpora dæmonum: quędam vero terrenis corporibus indita, vt corpus quod dicebāt habere animam nostram incorruptibile & inuisibile, cum quo est & habitat in corpore isto terreo, quod gestamus, sicut nauta in naui est: non enim ponebāt hoc corpus, quod videmus immediate participare animam. Dicebat vero Plato hominū ac dęmonū quosdam bonos, & quosdam malos esse: sed cælestes animas & intellectus separatos, & deos omnes bonos esse firmabat. Igitur Plato inter Deum summum & nos, quattuor rerū ordines statuebat, vel potius somniabat, scilicet secundorum deorum, intellectuū separatorum, animarum cęlestium, & dæmonum: qui ordines vniuersi angelorum nomine censerentur, si vera docuisset: quippe & dæmones in scriptura angeli dicuntur, verum satanæ: ipsę etiam cęlestium corporum animę, si tamen animata sunt, de quo alias, inter angelos connumerandæ sunt, vt in Ench. Aug. diffiniuit. Ex hac narratione liquet, quod substātiarum immaterialiū multitudinem copiosam valde Plato crediderit. Huius autē Platonicę positionis radix efficaciam nō habere, manifestum est. Non enim est necesse, vt ea quę separatim intellectus cōcipit & intelligit, separatim etiam in rerum narura consistant, ceu intelligimus hominē non intellecto colore, vel calore, aut frigore: qui tamen sine ijs esse nequit. Vnde nec vniuersalia, puta hominē, equum, ceruum, oportet ponere separata extra singulares homines, equos, aut ceruos, subsistētia: & similiter nec mathematica pręter sensibilia: quippe vniuersalia sunt essentiæ ipsorum particularium, & mathematica quædam sunt corporum sensibilium terminationes, & vt dicunt, accidentia.

Punctum

Punctum tertium. Et ideo naturæ miraculum ac stupor Arist. manifestiori & exploratiori via ad substātias separatas vestigandas incessit, per viam scilicet motus concludens, cum omne quod mouetur moueatur ab alio, & non eatur in infinitum, standum in vno primo mouente immobili, & in vno primo mobili quod mouet se. Et vlterius intendens concludere cælestis motus æternitatem, & consequenter infinitatem virtutis mouentis primi (nihil enim æterno mouet, nisi infinita virtus) & consequenter eius immaterialitatē, cū nulla virtus in magnitudine infinita sit; vnde oportet, apud ipsum, primū motorem esse incorporeum. Item, cum in genere mobilium appetibile sit mouens non motum: appetens vero & mouens & motum, cōcludit quod primum mouens immobile est sicut bonum quoddā appetibile, & quod primum mouens seipsum est primum mobile, quod mouetur per appetitum, quo appetit primū mouens. Qui equidem appetitus intellectualis est, quippe cum in genere appetibilium & appetētium primū est quod est secundum intellectū: quia appetitus sensitiuus nō potest attingere secundum se bonū, seu simpliciter & absolute, cum tale nō cadat sub apprehēsione sensus, verum solius intellectus. Igitur primū mobile & appetens, & intelligens est, & consequenter est corpus animatum anima intellectuali, quia nihil mouetur nisi corpus, cōsequenter autē omnia cęlestia corpora, citra primū, erunt animata anima propria, & habentia vnumquodq; suū appetibile separatū, quod est proprius finis sui motus, quia vnumquodq; eorum mouetur æterno motu sicut & primū. Sic igitur secundū opinionem Arist. sunt multæ substantiæ separatę nullis penitus vnitę corporibus, quæ fines sunt cęlestium motuū; sunt & multæ intellectuales substantiæ cælestibus corporibus vnitæ. Harum autē numerū Arist. inuestigare conatur secūdū numerū cælestium motuū, seu cælestiū lationum. Quidā tamen sectatorum eius, Auicenna, scilicet harum numerū assignat, nō quidē secūdum motuū numerū, sed magis secundū numerū planetarū, & aliorū superiorū corporū, idest stellati, & sine stellis orbiū: quod scilicet, multi motus ordinari videātur ad vnius stellę motū. Et quemadmodū omnia reliqua cęlestia corpora sub vno primo cælo continentur, cuius motu omnia alia reuoluuntur: ita quoq; sub prima substantia separata, quæ Deus vnus est, omnes reliquę separatę substantię ordinentur oportet, & sic etiā sub anima primi orbis, animę omnes cælorū & orbiū secundorum. Sub corporibus autē cælestibus, secundū Arist. ponuntur animata sola corpora animaliū & plantarum, non autē elementorum, vt quidā posuere. Et sic nullū corpus animatū inter nos & cælū Arist. posuit, quippe secundū eum, nullū elementum animatū est, consequēter autem inter nos & Deum solum duplicem ordinem intellectualium

substantiarum esse putauit, animarum scilicet cælestium, cęlestia corpora per appetitum & desiderium mouentium, & earum substantiarum separatarum, quæ fines sunt cælestium motuum.

Punctum quartum. Et quidem hæc positio Aristotelis Platonica certior videtur, quod scilicet ab his quæ sensui manifesta sunt, parum secedat: eadem tamen minus sufficientior videtur. Et primo quidem, quod multa secundū sensum videantur, quorū ratio reddi potest minime secūdū ea quę ab Arist. tradūtur, vt patet in hominibus energumenis, seu arreptis a diabolo, & in operibus magorū, ī quibus aliqua fiunt, quę nō nisi ab intellectuali substantia fieri possunt. Tentauerūt igitur quidā sectatores Arist. vt ex epistola Porphyrij ad Enebontem Aegyptium videre licet, ad cęlestiū constellationū influxus ista reducere: quod in quibusdam eorum minime posse fieri manifestum est, quę nō nisi ab intellectu proficisci possunt, vt quod idiota arreptitius latine loquatur, vel de ignotis sciētijs aut disciplinis, vel iuxta vulgare alterius gentis sibi inauditum: vel quod operibus magorum factę imagines loquantur, responsa dantes, aut etiam se moueant: horum autem omnium causa secundū Platonicos assignabitur, si per dęmones fieri dicantur. Et secundo, quia congruū non videtur immateriales substantias ad numerum corporalium substantiarū coarctari, quippe ratio finis ex his quę ad finē sunt conuenienter nō accipitur, sed econtra: inferiora autē propter superiora esse quasi propter finē, nullus dubitat, cū propter nobilius ignobilius sit. Vnde virtus & magnitudo superiorū non accipitur cōgrue ex inferiorū contēplatione, vt cælestiū corporū magnitudo, ac numerus ex elemētariū corporū dispositione, quæ ad illa cōparata quasi sunt nihil, in quibus tot sunt species quot sydera. Numerus autē, virtus, & dispositio substantiarū immaterialiū longe magis substantias corporales excedit, quam cælestia corpora reliqua excedant. Vnde numerus, virtus, ac dispositio immaterialium substantiarum, ex cælestium motuum vel corporum numero apprehendi perfecte non potest. Quod vt euidentius constet, ipsum processum Aristotelicę probationis assumamus. Assumit enim primo, quod nullus motus esse potest in cælo, nisi qui ad alicuius stellę delationem ordinatus sit; quod equidem satis probabiliter dictum est: omnes enim orbium substantiæ esse videntur propter astra, quæ inter cælestia corpora & nobiliora, & manifestiorem effectum habentia sunt. Assumit deinde, quod omnes substantiæ superiores impassibiles & immateriales fines sunt, quippe quæ optima quædam sunt, quod itidem rationabiliter dictum est: nam bonum habet rationem finis, vnde per se optima in entibus fines sint aliorum necesse est. Quod vero concludit hunc esse numerum substantiarum immaterialium, qui

est

est cælestium motuum, ex necessitate non sequitur; est enim finis proximus, est & finis remotus, nec oportet finem proximum supremi cæli esse substantiam primā immaterialem, quę Deus est Opt. Max. verum id probabilius est, inter Deum & primum orbem, multos esse immaterialium substantiarum ordines, quarum inferior ad superiorem vt ad finem ordinetur, & ad earum infimam ordinetur proxime primus cælestis orbis. Oportet enim rem quamlibet suo proximo fini esse congruentem ac proportionatam quoquomodo: vnde propter maximam immo infinitam distantiam primę immaterialis substantiæ ad primum orbem corporeum, & aliud corpus omne, non est probabile quod primus orbis ordinetur ad primam immaterialem substantiā sicut ad proximum finem alicuius cælestium motuum, sed ad quādam intelligentiam creatā: & idem de inferioribus cælestibus motibus dici potest. Igitur necessarium non est, nō esse plures immateriales substantias, quam sit numerus cælestium motuum: quod etiā ipse Arist. præsentiens & præuidens, non induxit hoc quasi necessarium, verum quasi probabile dictum, dicens: Tot rationabile est suscipere: necessarium enim dimittatur fortioribus dicere. non enim se reputabat idoneum, qui posset in talibus aliquid ex necessitate concludere. Posset etiam alicui videri dictum processum Arist. ad substantias immortales astruendas insufficientem & incōgruum esse, quippe qui processit ex sempiternitate motus, quæ falsa est, cum fidei veritati repugnet. Verum si quis eius rationem solerter inspiciat, etiā motus æternitate sublata, processus non tollitur, quippe sicut ex motus æternitate motoris infinita potentia concluditur; ita idem ex motus vniformitate concludatur oportet. Motor enim qui semper mouere non potest, necessario quandoque tardius, & quandoq; citius mouet, secundum quod paulatim motiua virtus eius expirat. in motibus autē cælestibus omnimoda vniformitas est. Vnde vtiq; concludi potest, quod motori primi motus ad semper mouendum virtus insit, & consequenter idem sequatur oportet.

Punctum quartū. Ex dictis facile deprehēdi potest, Plat. & Arist. in quo consonent, & in quo dissideant, quantum attinet ad substātias immateriales: conueniunt enim primo in modo existendi ipsarum. Nam Plato omnes immateriales substantias inferiores citra primam, dixit esse vnum & bonum participatione primi, quod secūdum se est vnum & bonum: omne autē participans aliquid, ab eo accipit a quo participat, & quantum ad hoc effectus eius est: sicut aer habet lumen participatum a sole, qui causa est illuminationis aereæ, & consequenter apud Plat. summus Deus omnibus substantijs immaterialibus causa est, quod earum quælibet & vna, & bona sit: quod etiam Arist. sen-

sit,

ſit, quippe qui dicit neceſſe eſſe, vt quod maxime ens eſt, alijs eſſendi cauſa ſit. Conueniunt ſecundo quantum ad naturalē ipſarum qualitatem ſeu conditionem, quippe vterq; has ſubſtantias a materia immunes aſtruxit, non autem a compoſitione actus & potentiæ. Quicquid enim ens participat, ex potentia & actu cōpoſitum ſit oportet: quia quod recipitur vt participatum, actus ſit participantis oportet, & conſequenter cum omnes ſubſtantiæ præter primam ſint participantes apud Platonem, omnes ex potentia & actu eſſe compoſitas oportet: quod itidem dicere apud Ariſt. neceſſe eſt, quippe qui dicit rationem veri & boni actui congruere: vnde quod eſt primum verum, & primum bonum, actus purus ſit oportet: ab hoc vero quæ deficiunt, permixſtionē potentiæ aliquam habeant oportet. Conueniunt tertio in ratione prouidentiæ. Nam apud Platonem ſummo Deo, qui id quod eſt ipſum vnum, & ipſum bonum eſt, ex primæua bonitatis ratione proprium eſt inferioribus cunctis prouidere, & inferiorum cuiq; inquantum primi boni rationem participat: prouidere his, qui poſt ſe ſunt, nō eiuſdem ordinis modo, verumetiam diuerſorū: Et conſequenter primus intellectus ſeparatus toti ordini ſeparatorum intellectuum prouidet, & ſuperior quilibet ſuo inferiori, totuſq; dictus ordo animarum ordini & inferioribus ordinibus prouidet. Rurſumq; idem obſeruari putatur in ipſis animabus vt ſupremę quidē, videlicet cęlorū, inferioribus animabus prouideant, & toti inferiorū corporū generationi: item ſuperiores animæ dæmonum ſcilicet inferioribus, ideſt animabus hominum: aſtruebant enim Platonici dæmones inter nos & ſuperiores ſubſtantias eſſe mediatores. Ab hac vero prouidentiæ ratione, etiam Ariſt. non diſcordat, ponens bonum vnum ſeparatum, quod omnibus prouidet, ſicut vnum imperatorem vel regem, ſub quo diuerſi rerum ordines ſunt, ita videlicet quod rerum ordines ſuperiores perfectæ ordinem prouidentiæ aſſequuntur, vt eis defectus vllus minime inueniatur; inferiores vero illum aſſequuntur minus perfecte, vnde multis defectibus ſubiacent: Quemadmodum in priuata domo liberi, qui perfecte aſſequūtur regimen patriſfamilias, deficiunt in paucis, aut etiam in nullis: ſeruorum autem actiones in pluribus deficiant oportet, vnde in corporibus inferioribus naturalis ordinis defectus, quamplures emergunt: in ſuperioribus autem corporibus, ideſt cæleſtibus, minime. Propter quod etiam Plato dæmonum quoſdam bonos, quoſdam vero malos aſtruxit, ſicut & hominum: deos vero, & intellectus, & cæleſtes animas omnino abſque malitia eſſe. Sunt vero alia, in quibus prædicti duo philoſophi diſſident. Primo quidem, quia, vt etiam ſupra dictum eſt, ſupra cæleſtes animas duplicem ſubſtantiarum immaterialium ordinem Plato aſtruxit, intellectus ſcilicet,

&

& deos, quos omnes asserebat esse species intelligibiles separatas, quarum participatione intellectus intelligunt. Arist. vero vniuersalia separata non ponens, vnum solum ordinem rerum supra cælorum animas astruxit, in quo etiam ordine primum esse posuit summum Deum, sicut & Plato summum Deum primum dixit in ordine specierũ, quasi summus Deus sit prima idea vnius ac boni. Hunc autem ordinẽ Arist. vtrumque habere astruxit, vt scilicet & intelligens & intellectum esset, siue species intellecta; ita videlicet quod summus Deus intelligeret nõ superioris alicuius participatione, quod perfectio eius esset, sed per suam ipsam essentiam: & idem dicendum esse existimauit in cæteris substãtijs separatis sub Deo summo ordinatis, præter id quod inquantum a primi simplicitate deficiunt, & eius perfectione summa, eorum intelligere superiorum participatione perficitur. Sic igitur secundum Arist. huiusmodi substantiæ, quæ sunt fines cælestium motuum, sunt etiam intellectus intelligentes, & intelligibiles species: non tamen eo modo species, quo Plato species posuit, quas videlicet existimauit esse horum sensibilium naturas sine materia subsistentes. sensit enim Arist. quod sint omnino altiores. Secundo vero, quia Plato intellectuum separatorum numerum ad numerum cælestium motuum non coarctauit: non enim ex causa ista ad eorum positionem mouebatur, sed ipsam rerum naturam secundum se considerans: Arist. vero a sensibilibus recedere recusans, ex sola motuum consideratione ad ponendas substãtias separatas deuenit, ideoque numerum earum cælestibus motibus coaptauit. Tertio autem quia Arist. inter animas cælorum & hominum, medias animas non posuit, sicut posuit Plato: vnde nec ipse Arist. nec sectatores Arist. de dæmonibus quidquam tetigere. Et hæc quidem de opinionibus Arist. & Platonis.

Punctum quintum. Quid vero de substantijs separatis alij Philosophi senserint, dicendum est, quod eorum qui Plat. & Arist. sequuti sunt, quidam ab eorum positionibus declinantes, errarunt in deterius circa eiusmodi, quantum ad conditionem, siue naturam, originem & prouidentiam. Et quantũ ad naturã quidẽ Auicebron in libro Fontis vitæ, contra ea quæ superius demõstrata sunt, existimauit omnes substãtias sub Deo ex materia & forma cõpositas, deceptus primo, quod sicut in intellectu ex genere & specie res compositas vidit, existimarit in re itidẽ esse: deinde vero quod esse subiectũ & receptiuũ eodẽ modo in omnibus dici crediderit. Quantum ad originem vero errarunt quidam, dicentes huiusmodi substantias causam effectiuam sui esse nõ habere. Quidã vero alij, quod habeãt quidẽ causam, sed non a primo principio omnes immediate. Quidã quoq; existimarunt eas omnes a primo principio immediate quidem habere esse, non autem viuere, &

intelli-

intelligere, sed hæc inferiores a superioribus habere. Quidam vero eorum processum immediatum a primo principio seruare volentes, dixerunt, eas omnes a Deo immediate processisse, & inuicē ęquales, quod sensit Origenes. Quidam vero circa earum prouidentiam errātes, eis singularium rerum cognitionem subtraxerunt. Omnes tamen prædictos errores Manichæorum error longe transcendit, rerum originem non reducentes in vnum principium, sed in principia duo, bonorum scilicet & malorum, & vtrumque corporale: bona scilicet in lucem infinitam, corpoream quidem, sed tamen vim intellectiuam habentem, & mala in infinitas quasdā corporeas tenebras, & consequenter etiam errantes circa prouidentiam omnia non sub vno principio, sed sub contrarijs statuentes: vnde in omnibus prædictis articulis, scilicet conditione, origine, & prouidentia aberrarunt, & quidem valde irrationabiliter. Nihil enim agere potest nisi quatenus ens aliquid in actu est; quia vnumquodque quale ipsum est, tale agit alterum: agitur autem alterum ex hoc, quod in actu fit, siue nūc primo est. Nihil igitur vel agit, vel agitur, nisi inquantum bonum est, quippe bonum dicitur aliquid ex hoc, quod actum & propriam perfectionem consequitur: malum vero quia his priuatur: inquantum autem aliquid est malum, in tantū ab eo quod est perfectę agere, vel agi deficiens est: sicut ædificatorem malum dicunt, quod in arte ædificatoria deficiēs sit; & malam domum aut structuram, quod perfectionem propriam non attingat. Præterea, etsi forma corporis intelligendi virtutem habere possit, vt anima rationalis; ipsum tamen corpus hanc habere virtutem omnino impossibile est, quippe intellectus nec corpus, nec corporis actus est, alioquin non esset omnium cognitiuus, vt in 3. de Anima probauit Arist. Si igitur primum principium habet intellectum, vt supra probatum est, & sentiunt omnes sanæ mentis homines, neq; lux corporea, neque corpus aliquod sit oportet. Et præterea, non potest esse principatus & regimen malum inquantum est malum: quia bonum habet rationem finis: in quem scilicet aliquem finem omnis gubernatio tendit, secundum cuius rationem quæ sunt ad finem in eum ordinantur. Omnis igitur gubernatio est secundum rationem boni; consequenter autem non potest esse regimen malum, inquantum est malum. Frustra igitur posuerunt duo prædicta regna, aut etiam principia. Videtur autem hic error quemadmodum & alij prædicti processisse ex eo, quod ea quæ circa particulares causas considerarūt, in vniuersalem rerum omnium causam transferre conati sunt. Sicut quia viderunt contrarios particulares effectus, ut calefactionum & frigefactionum a contrarijs particularibus causis effluere, hunc contrariorum a contrarijs processum putarunt vsque ad prima rerum principia

pia minime cessare, quę bonum & malum crediderunt, sub quibus videtur contineri contraria omnia, cum eorum semper alterum sit deficiens, vt nigrum; & alterum perfectum, vt album. Verum in contrariorum consideratione defecere, quippe sicut habent cõtrarias causas proximas ex eo, quod specificis differentijs se cernuntur: ita communem rationem generis, qua conueniunt, habeant oportet. Causa autẽ quanto communior, & ad plura se extendens, tanto superior est. Contraria igitur prima principia non sunt, verum potius omnium vnam communem causam esse oportet.

Quid de intelligentiarum natura & numero habeat philosophia uera, & Christiana traditio. CAP. IX.

QVIA iam esse intelligentias, idest, incorporeas & intellectiuas separatas substantias monstrauimus, necnon quid Philosophi multipliciter aberrantes, de earũ numero & naturali conditione persenserint, nunc iam circa prædicta, secundum veræ philosophię principia & Christianæ religionis documenta, veritatem edoceamus oportet, & quidem multis punctis.

Punctum primum. Quantum ergo ad conditionem, & naturales proprietates attinet, quidam ex christicolis, angelos corporeos astruxerunt, & ex materia formaque compositos, quod in primis sensisse videtur Orig. in Periarchon. Quidam vero dixerunt eos quidem incorporeos esse, verum ex materia formaque constantes, vt Auicebron in libro Fontis vitæ: tamen secundum veram philosophiam, & incorporei, & immateriales sunt, vt ex his patuit, quæ supra cap. tertio & quarto deduximus: quod etiam diuinæ litteræ, & diuinarum litterarum tractatores astruxerunt. Quod enim incorporei sint, liquet per illud; quia spiritus dicuntur, Hebræ. 1. Omnes sunt administratorij spiritus. Et in Psal. 103. Qui facit angelos suos spiritus. Nomine autem spiritus in diuinis litteris aliquid incorporeũ designari consueuit, secundum illud Ioã. 4. Spiritus est Deus. & Isa. 31. Equi eorum caro, & non spiritus. Ex verbis etiam diuinarum scripturarũ id haberi põt, quod sint angeli non incorporei modo, verum etiam omnino immateriales. Nam eos virtutes litteræ diuinæ appellant, secundum illud Psal. 102. Benedicite Domino omnes virtutes eius. & Luc. 21. Virtutes cælorum mouebuntur: quod de sanctis angelis Doctores omnes exponunt. Nullum autem materiale virtus est, verum potius virtutẽ habet: sicut nec est essentia, quam virtus sequitur, sed essentiam habet, ceu homo non est sua essentia siue humanitas, sed id est quod humanitatem habet. Vtrunque etiam eorum, scilicet angelos, & incorpo

reos & immateriales esse, tenuisse Dionysiũ 4.cap.de di.no. patet, vbi eos a materia mundos astruit; & in primo cap. cæl. hier. vbi eos incorporeos dicit, vnde frequenter eos dicit cælestes intellectus, seu diuinas mentes, quod aliquid & incorporeum, & immateriale sonat, vt 3. de Anima probatur.

Punctum secundum. Quantum vero ad originẽ attinet, supra omnes a Deo factos supposuimus, sicut & omnem aliam creaturam, quãquam ex philosophicis demonstrationibus, quibus omnia ab vno esse probantur, astruere potuissemus, ex diuo Tho. & aliunde, nisi mihi esset breuitatis cura pręcipua. Religio autẽ christiana firmissime docet, eos oẽs a Deo esse ꝓductos, vt de sum. Tri. & fi.cath.ca. Firmiter. Vnus Deus æternus pater, & filius, & spiritus sanctus sua omnipotẽti virtute simul ab initio temporis, vtrãq; simul de nihilo condidit creaturam, spiritualẽ & corporalẽ, angelicã videlicet & mũdanã, ac demum humanam quasi cõmunem ex corpore & spiritu constitutã. Quod etiã diuinis litteris probatur: quia in Psal. 148. dicitur. Laudate eũ omnes angeli eius; & enumeratis alijs subditur: quia ipse dixit, & facta sunt. Vnde & Diony.4.cap. cæl.hier. dicit, cælestes substãtias esse primo & multipliciter in participatione Dei factas, & in. 5. ca. de di. no. & expressius.4.ca.cæl. hier. dat intelligere, quod a Deo immediate omnes sunt producti, dicens quod super omnia bonitas vnamquamque rem constituit in ordine, qui competit suæ naturæ. Repugnat vero christianæ pietati, si dicatur cũ Platonicis & Peripateticis, eos a summa quidem deitate originem traxisse, sed tamen ab ęterno, quippe quæ dicit eos incœpisse postquã aliquando non fuerant: unde Isa. 40. Leuate in excelsum oculos vestros, & videte quis creauit hæc, scilicet superiora omnia. Et ne id intelligatur de corporibus cælestibus solum, subditur: Qui adducit (scilicet ad esse de non esse) militiã cæli, idest spiritualiũ & cælestium substantiarum exercitũ, quem sic scriptura nominare cõsueuit propter ordinẽ earum, & virtutẽ in exequendo, quæ Deo placuerunt, iuxta illud Luc.2. Facta est cum angelo multitudo militiæ cælestis: unde Diony. 10. ca. de di.no. dicit, quod ea quæ in scripturis dicuntur æterna, non oportet simpliciter intelligere coæterna Deo, qui est ante æuũ; quia æterna dicit ea quæ incorruptibilia sunt: quod de substantijs spiritualibus præcipue dictum videtur. Quando autẽ sint creati, ex scriptura expresse nõ habetur: tamen quod post corpora nõ sint creati ratio suadet. Neq; enim decuit perfectiora simplicia posterius creari: unde & in principio Gen. vbi rerum creatio describitur, cælum, quod dignius est, terræ antefertur, cum dicitur: In principio creauit Deus cælum & terram. Quod etiam scripturæ authoritate firmatur. Nam ex illo verbo Iob. 38. Cum me laudarent astra matutina

& iubilarent omnes filij Dei: Aug. 11. de ciuit. Dei arguit, quod iam erant angeli quãdo facta sunt astra, idest quarta die: Nec sunt, inquit, facti tertia die: qa quid tunc factũ sit patet, quia scilicet terra ab aquis discreta est: nec secunda, quia tunc firmamentũ factũ est: et subdit, ꝙ sunt illa lux, quæ dei nomen accepit. Igitur secundũ ipsum, cũ rebus corporeis creati sunt, & ipsius cæli nomine signantur, cũ dicitur: In principio creasse Deum cælum & terram, Forma vero eorũ perfectio-ue lucis productione denotatur, vt idem super Gen. ad litteram astruxit. Sed vt Damascenus tertio libro testatur, quidã angelos genitos ante omnem corporeæ materiæ creationẽ asseruere: Quia (vt Gre. Theologus dixit) Deus primũ excogitauit angelicas virtutes, & cælestes, & eius excogitatio eius opus fuit. et huic sententiæ ipse Damas. consentit, & sequitur Hieronymus dicti Grego. Nazanzeni discipulus super epi. ad Titum, sic dicens. Sex millia necdũ nostri tẽporis cõplentur annorum, & quantas prius æternitates, quanta tẽpora, quantas origines sęculorũ fuisse arbitrandũ est, in quibus angeli, throni & dominationes, cęterique ordines seruierunt Deo, absq; tẽporũ vicibus atq; mensuris, & Deo iubente substiterunt. Neutrũ autẽ sanę doctrinæ contrariũ fore diuus Tho. attestatur, quippe nimis præsumptuosũ videtur asserere, tãtos ecclesiæ doctores a sana doctrina pietatis deuiasse: Quod dictum diui Tho. verum subintellige pro eo tempore, quo illi ita scripsere: ex post facto tamen sanæ fidei illud repugnat, cũ iam Ecclesia oppositũ credat, & statuerit, scilicet, spiritualem, idest angelicã corporalemq; naturam simul creatã, de Sum. Tri. & fide cath. cap. Firmiter.

Punctum tertium. Quantum autẽ ad distinctionem eorum attinet, quantũ quidem ad naturalia, supra dictum est, quod oẽs specie differũt, & cõsequenter naturales proprietates habeãt differentes oportet, quod scilicet speciẽ consequantur, sicut alia est qualitas propria ignis, calor videlicet; alia aeris, quia humiditas; alia aquę, qa frigiditas; & alia terræ, idest siccitas: q̃tum vero ad gratuita & voluntaria, dicetur cap. sequenti, quod quidam eorũ boni, & quidam mali sunt, licet Deus oẽs fecerit bonos, ipsorum vero quidam se sua voluntate fecerint malos.

Punctum quartum. Quantum vero ad numerum intelligentiarũ, secundum verã philosophiã, & christianã pietatẽ, sunt longe plures quã philosophorũ quisquã potuerit vel somniare quidẽ, vt lumine fidei suffragante, christiani tractatores dixerunt, & cum philosophice, tum etiam theologicę ex diuinis litteris probarunt. Quamobrem antequã id probemus, illud notandũ est in primis (vt etiã patet ex his q̃ superiore capite dicta sunt) quod ab intelligentiarũ perfecta notione, humana anima longe deficiat oportet, quippe quæ ad intelligentias, q̃ ex natura notissima quædam sunt, eo modo se habet, quo etiam ad lu

men & iubar solis oculus noctuæ, quæ non nisi in obscuris graditur, & videt, vt secundo Metaphy. docuit Arist. Vnde, vt idem in vndecimo de Animalibus dicit, de eis pauca valde scire possumus, quãquam illud quod nosse possumus de huiusmodi, licet perexiguum & topica tantũ ratione teneamus, periucundũ sit & peramatũ. Igitur Philosophi de eiusmodi demonstratiue quidẽ pene nihil, topice vero seu probabiliter parũ enunciarunt, quod in numero angelorũ statuendo eorum diuersitas arguit. Quidam enim eorũ, vt etiã aliqualiter patet ex dictis, intelligentiarum numerum secundũ numerũ motuum cæli existimauerunt, vt Arist. 12. Metaphy. qui etiã numerum eiusmodi motuum, ab Astronomis sui temporis exquisiuit. Quidam vero secũdum numerum sphęrarum, vt Auic. Quidam quoque secundum numerum specierum sensibilium, vt Plato. Quidam etiam tantum vnam intelligentiam posuere, vt Anaxagoras intellectum separantem mixta, & quidam hæretici, qui vnum tantum dixerunt esse angelum, quem varia nomina sortiri putant, secundum uarietatem suarũ actionũ. Quidã vero eas omnino negarũt, nihil incorporeũ putantes, vt Empedocles & Democritus, ac cæteri philosophorum naturalium primorum: & Sadducæi Iudæorum. Quidam postremo eas quidem nõ negarũt, verum dixerunt eas in numero esse nobis incerto, volentes in scripturis angelum intelligi omnem virtutem, qua expletur ordo prouidentiæ diuinæ, quasi nunciũ diuinæ voluntatis siue spiritualis sit, siue corporea, vt Rabbi Moyses, adeo vt vim concupiscibilem angelum cõcupiscentiæ vocet: substantias tamen separatas dicit esse in eo numero, quo philosophi dixere.

Punctum quintum. Vt vero stylum ad præcipuos philosophos deducamus, sententiam Platonis volentis substantias separatas esse rerũ sensibiliũ species, vtpote si poneremus ipsam humanitatẽ, vel equinitatẽ separatas, ac per hoc intelligẽtias esse in eo numero quo & sensibiliũ species, Arist. hac rõne damnat, & explodit, quod de rõne sensibiliũ specierũ materia sit; vnde ipsa humanitas, si a materia vel humano corpore separata est, iam nõ humanitas, sed natura altior est, & sic de alijs. Sententiã vero Arist. nõ esse necessariã etiã ex dictis supra cap. 5. planũ est. In his enim quæ ad finẽ quempiã ordinãtur, necessitas ex fine sumatur oportet, non econtra, vt ipsemet. 2. Physic. docuit: vnde si in cælestes substãtias, cælestes motus eo teste ordinantur, earũ numerus ex motuum illorum numero necessario concludi nõ potest. Dicetur enim quod sunt substantiæ aliæ ordinis altioris, quam illæ sint, quæ fines sunt proximi cælestium motuum: quemadmodum si instrumenta artificialia vt serra & dolabra, propter homines mechanicos sunt, qui eis vtuntur, nihil prohibet esse & alios homines, qui

eiusmodi instrumentis non vtuntur, sed his qui vtuntur imperitant. Vnde, vt supra patuit, ipsemet Aristoteles suam rationem non esse necessariam & vidit, & fassus est.

Punctum sextum. Reliquum igitur est, vt ex vera philosophia angelos longe plures esse quã cælestes motus astruamus. Primo. Nam substantiæ intellectuales, secundum suum genus, transcendunt omnem naturam corpoream, consequenter autem in eis gradum & superioritatem accipere oportet secundum eleuationẽ earum supra corpoream naturam. Sunt autem quædam spirituales substantiæ supra corpoream naturam, secundum naturam sui generis, quæ tamen corporibus vniuntur vt formæ, vt patet ex dictis, & in humanis animabus experimur. Et quia esse substantiarum intellectualium secundum suum genus a corpore dependentiam minime habet, vt supra ostensum est, inuenitur alius eiusmodi substantiarum altior gradus, quę etsi corporibus vt formæ non vniuntur, sunt tamen aliquorum determinatorum corporum motores, vt de his quæ cælum mouent, infra probabitur. Similiter autem natura intellectualis a mouendo non dependet, quippe mouere ad earum primam ac præcipuam operationem, scilicet intelligere, consequens est; & cõsequenter est aliquis substantiarum intellectualium gradus, in quo non motores proprij aliquorũ corporum sunt, sed substantiæ motoribus superiores. Secundo. Sicut per suam naturalem formam agit quod naturaliter agit, vt ignis: ita quod per intellectum agit, per formam sui intellectus agit, vt in artificibus liquet. Igitur sicut agens per naturam proportionatum est patienti ratione suæ naturalis formæ: ita & agens per intellectum per formam intellectus patienti proportionatum est, vt videlicet eiusmodi sit forma intellectiua, quod in recipiente materiam per actionem agentis induci possit. Igitur proprios orbium cęlestium motores, qui per intellectũ mouẽt (si in hoc opinionẽ substinere volumus Arist.) tales intelligentias habeant oportet, quæ sint per orbium motus explicabiles, & quæ in naturalibus educi & perduci queant. Sed supra conceptiones intelligibiles eiusmodi, aliæ vniuersaliores sint oportet: quia intellectus rerum formas vniuersalius quam earum esse sit in rebus apprehendit: vnde & videmus speculatiui intellectus formam vniuersaliorem esse quã practici; & inter artes practicas vniuersalior est imperantis, quam exequentis conceptio. Oportet autem substantiarum intellectualiũ gradus accipere secundum gradũ intellectualis operationis propriæ quibusque. Ergo supra intellectuales substantias proxime orbes mouẽtes, alias superiores esse oportet. Tertio. Nam inter ea quæ naturali ordine distant, multos est gradus medios inuenire, sicut inter perfecta bruta, & plantas: quædam imperfectiora

animalia

animalia sunt, quæ & cum plantis communicant quantum ad fixionem, vt ostrea, & conchilia; & cum brutis perfectis, quantum ad sensum. Cum ergo Deus, qui est substātia prima, a corporum natura maxime distet, valde rationabile est, vt in rerum ordine multi gradus interiaceant.. Quarto. Nam Deus non solum vniuersalem rerum corporearum prouidentiā habet, verum potius suam prouidentiā etiam ad res singulares etiam minimas extēdit: quippe qui tanquam prima causa efficiens, & mouens in omni efficiente efficit, & in omni mouente ad finem motus mouet, & hoc per intellectum, cum sit artifex voluntarius, vt diximus: quod est prouidere, scilicet per intellectum in finem dirigere & mouere. In rebus autem singularibus prouidentia diuina directis, Deus interdum præter ordinem vniuersalium causarū, cælorum videlicet, & intelligentiarum motricum, quædam operatur, vt dum suscitat mortuos, & morbos incurabiles curat, & generaliter miracula operatur, vel hominum mentes cælo eminentiores illuminat. Igitur non solum substantias incorporeas Deo deseruientes in vniuersalibus naturæ causis ponere oportet, verumetiam & deseruientes Deo in his quæ particulariter Deus operatur, præcipue in mentibus, quæ cælestibus motibus non subduntur.

Punctum septimum. Immo angelici spiritus, & intelligentiæ, siue substantiæ incorporeę & immateriales sunt in multitudine maxima, & nobis incomprehensibili: quod & philosophice & theologice probatur. Et philosophice quidem. Primo. Nam Deus inter omnia vniuersi perfectionem maxime intendit in rerum creatione, quippe omne agens sui effectus totum parte plus diligit. vnde quanto perfectiora sunt aliqua, tanto in excessu maiori creata sunt, sicut experimur in corporibus incorruptibilibus, quæ simplicia elementa quattuor, & continua, & discreta quantitate præcellunt, quippe orbes perplures & stellæ sine numero sunt specie & substantia differentes. Cum igitur intelligentiæ sint prima & præcipua pars vniuersi, numero excedunt omnes rerum creatarum species. Secundo. Etsi enim indiuidua materialia corruptibilia, per materiam multiplicentur, species tamen rerum materialium, non per materiam, sed per formam multiplicentur oportet: non enim hominem & lupum duas esse species materia facit, cum eadem posibiliter in vtraq; specie sit, vt si lupus hominem, vel homo lupum cōmedat. Si autem formæ materiales multiplicant species materialium, longe magis formæ immateriales species immateriales multiplicabunt: quia habent esse completius & vniuersalius, quam materiales, quę ad materiæ capacitatem limitantur. Non ergo sunt minoris numeri quam species rerum materialium, cuiusmodi sunt elementa, mineralia, herbę, plantę, bruta, pisces,

aues, & stellæ. Tertio. Magis est vnumquodque multiplicabile secundum suum intellectualē esse, quam secundum materiale: multa enim intellectu capimus, quæ nequeunt esse in materia: ex quo contingit, quod lineæ rectæ & finitæ cuilibet additio mathematice fieri potest, non autem naturaliter, quippe aliqua est tam longa linea, qua nulla posit esse maior, vt axis cælestis: raritas etiam corporum, velocitas motuum, & diuersitas figurarum, in infinitum intellectuali apprehensione augeri potest, quod tamen in natura esse nequit. Substantiæ autem, quas separatas dicimus, sunt in esse intelligibili secundum suam naturam. Maior igitur multitudo in eis esse potest, quam in rebus materialibus, pensata vtriusque generis ratione. In perpetuis autem non differt esse & posse. Excedit igitur multitudo substantiarum separatarum materialium corporum multitudinem.. Theologice quoque sic probatur. Nam diuina scriptura, Danie. 7. de cælestibus spiritibus dicit: Millia millium ministrabant ei: & decies millies centena millia asistebāt ei. Quod non ideo dicitur, quasi hoc numero comprehendātur apud Sanctos: sed vt eorum numerus nobis incomprehensibilis per hos magnos numeros ostendatur. vnde Diony. 13. cap. cæl. hier. & Gregorius in glo. Dan. numerum illarum substantiarum attestantur omnem naturalem multitudinem excedere. Deinde quanta sit angelorum multitudo, ipsa eorum custodia ostendit, quippe, vt Theologi docent, & tenet doctorum Christiana traditio, solum infimi angeli custodiunt, id est, de infimo ordine, & consequenter illius ordinis multitudo tanta est, quanta vllo tempore in mundo est multitudo viuentium, cum quilibet habeat vnum angelum ex communi Sanctorum doctrina. Alij vero ordines quanto superiores, tanto copiosiores sunt. Sicut ergo infiniti quodammodo sunt homines nunc viuentes, ita infiniti sunt angeli infimi ordinis, vt de alijs, & de dæmonibus taceamus.

Aliquas substantias immateriales posse peccare, & esse malas.

CAP. X.

CVM igitur angelos, vel intelligentias esse longe plures quā, philosophi somniarunt, ostenderimus: iam ex his nōnullas esse posse malas, sequentibus punctis ostensuri sumus. Primum. Substantiæ intellectuales, quas intelligentias vocant, sunt volentes necessario. Primo. Inest enim omnibus appetitus boni, cum bonū id sit, quod appetunt omnia, vt philosophi tradunt, qui equidem appetitus in his quæ propria cognitione carent, naturalis dicitur, ea ratione qua dicimus lapidem appetere esse deorsum: in his vero quæ sensitiua cogni-

tione

tione potiuntur, dicitur appetitus animalis in concupiscibilem irascibilemq; scissus: in intelligentibus autem appetitus intellectualis seu rationalis dicitur, qui est voluntas. Substantiæ igitur intellectuales creatæ voluntatem habent. Secundo. Quod per aliud est, ad id tanquã ad prius reducitur quod per se est: vnde apud Philosophũ. 8. Phy.tex.com.33. Mota ab alio, in prima reducuntur mouentia seipsa, in syllogismis itidẽ conclusiones, quæ ex alijs innotescunt, in prima principia per se nota reducuntur. Sunt vero in substantijs creatis nõnulla, quæ ad operandum seipsa non agunt: aguntur autem naturæ vi, vt inanimata, plantę, & bruta: neque enim in eis est agere, & non agere. Ad alia ergo prima, quæ seipsa agunt, reductio fiat oportet. Prima autem in rebus creatis intelligentiæ sunt, seu substantiæ separatæ, vt etiam supra ostensum est. Hæ igitur substantiæ ad operandum se agant oportet, quod voluntatis est proprium, qua substantia quæque suo actui dominatur, vt pote in se habens quod agat, aut etiã non agat. Igitur creatæ intelligentiæ voluntatem vtique habent.

Tertio. Cuiuslibet operationis principium forma est, per quam vnumquodque actu est. Igitur secundum modum formæ modus operationis formam consequentis sit oportet. Igitur forma, quæ non est ab ipso agente per formam operationem causat, cuius agens dominus non est: si qua forma vero est, quæ ab ipso sit, quod per ipsam operatur, etiam consequentis operis dominium habebit. Formæ autem naturales, ex quibus & naturales motus, & naturales operationes sequuntur, ab his minime sunt, quorum sunt formæ: sed totaliter ab extrinsecis agẽtibus, cum per naturalem formam vnumquodque esse habeat in sua natura: nihil autem sibi causa essendi esse potest. Et ideo quæ mouentur naturaliter, a seipsis minime mouentur: non enim seipsum graue deorsum mouet, sed quod ei formam grauitatis dedit, generans. In brutis quoque formæ aut sensatæ, aut imaginatæ, quæ bruta mouent, ab ipsis brutis adinuentę non sunt, sed receptæ in eis ab exterioribus sensibilibus agentibus in sensum, & diiudicatæ per æstimationem naturalem: vnde licet quoquomodo dicantur mouere seipsa, inquantum eorum vna pars mouens est, alia mota; ipsum tamen mouere eis ex eis non est; sed partim ex exterioribus sensatis, & partim quoque à natura: inquantum enim appetitus mouet membra, dicuntur seipsa mouere, quod supra inanimata habent, ac plantas: inquantum vero ipsum appetere in eis necessario est ex formis acceptis per sensum, & iudicium naturalis ęstimationis, non sibi sunt causa quod moueantur, vnde non habent actus sui dominium. Forma vero intellecta seu conceptio, per quam substantia intellectualis operatur, ab ipso est intellectu, vtpote per

ipsam

ipsum concepta, & quodãmodo excogitata, vt de forma artis liquet, quam artifex & concipit, & excogitat, & per eam operatur: Ad operandum igitur seipsas agunt intelligentiæ, vt operationis suæ dominiũ habentes. habent igitur voluntatẽ. Quarto. Actiuũ passiuo, & motiuum mobili proportionatum esse oportet: in habentibus autẽ cognitionem, vis apprehẽsiua ad appetitum se habet vt motiuũ ad mobile: nam comprehensum per sensum vel imaginationẽ, aut intellectũ, intellectualem vel animalẽ appetitum mouet. Apprehensio autẽ intellectiua non determinatur ad quædã, sed omniũ est potius: vnde & de intellectu possibili dicit Philosophus in tertio de Anima, qđ sit quo est omnia fieri. Appetitus igitur intellectualis substantię est ad omnia se habens. Hoc autem voluntatis est proprium, ad omnia se habere, vt liquet in tertio Ethi. quod possibilium sit & impossibilium. Igitur substantiæ intellectuales voluntatem habeant oportet.

Punctum secundum. Sunt quoq; in agendo arbitrij liberi. Primo Quod enim ex arbitrio agant, ex eo vel maxime manifestũ fit, quod per intellectiuam cognitionem iudicium de operandis habent: libertatem autem necesse est eas habere, si habent dominium sui actus, vt ostensum est. Sunt igitur dictæ substantiæ liberi arbitrij in agendo.

Secundo. Nam liberum est, quod sui causa est; consequenter autem quod nõn est sibi causa agendi, non est liberum in agendo. Quęcunque vero neque mouentur, neque agunt nisi ab alijs mota, non sunt sibi ipsis causa agendi. Sola ergo mouentia seipsa libertatem in agendo habent, & hæc sola iudicio agunt: nam mouens seipsum diuiditur in mouens & motum: motus autem est appetitus ab intellectu vel phantasia, aut sensu motus, quorum est iudicare. Horum igitur hæc sola libere iudicarit, quęcunque in iudicando seipsa mouent. Nulla autem potentia iudicans seipsam ad iudicandum mouet, nisi supra suum actũ flectatur: oportet enim si se ad iudicandum agit, quod suum iudicium cognoscat, quod quidem solius intellectus est. Sunt igitur animalia irrationalia quodammodo liberi quidem motus, siue actionis, non autẽ liberi iudicij: inanimata autem, quę solum ab alijs mouentur, neque liberę actionis, aut motus sunt: intellectualia autẽ non solum liberę actionis, sed etiã liberi iudicij, quod est liberum arbitriũ habere. Tertio. Forma apprehensa est principiũ mouens, ea ratione qua apprehenditur sub ratione boni vel conuenientis: actio enim exterior in his quæ seipsa mouent, procedit ex iudicio, quo iudicatur aliquid esse bonũ, vel conueniens per dictã formam. Si igitur iudicans ad iudicandũ seipsum moueat, oportet quod per aliquã altiorẽ formã apprehensã se moueat ad iudicandũ, quę quidẽ esse nequit, nisi ipsa ratio boni vel conuenientis, per quam de quolibet determinato

bono vel conuenienti iudicatur. Illa igitur sola se ad iudicandum mouent, quæ cōmunem boni vel conuenientis rationē apprehēdunt. Hęc autem sunt sola intellectiua. Sola igitur intellectualia se non solū ad agendum, sed etiam ad iudicandum mouent. Sola igitur ipsa in iudicando sunt libera, quod est liberum arbitrium habere. Quarto. A conceptione vniuersali actio motusq; nō sequitur, nisi particulari apprehēsione mediante, eo quod motus & actio erga particularia sit: intellectus autem naturaliter est vniuersaliū apprehensiuus. Igitur vt ex apprehēsione intellectus sequatur motus, aut actio quęlibet, oportet vniuersalem cōceptionē intellectus applicari ad particularia: Sed vniuersale continet in potentia particularia multa. Potest igitur applicatio conceptionis intellectualis fieri ad plura atq; diuersa. Iudiciū igitur intellectus de agibilibus ad vnū tantum determinatū nō est. Habent igitur omnia intellectualia arbitriū liberū. Quinto. Iudicij libertate carent aliqua, vel quod nullum habeant iudiciū, ceu cognitione carentia, vt lapides ac plantæ: vel quod habent quidē iudicium, sed a natura determinatū ad vnum, vt bruta: naturali enim ęstimatione ouis lupum inimicū iudicat, & nociuū, ipsumq; ex hoc iudicio fugit: similiter autem in alijs est. Quęcunq; igitur de agendis iudiciū habent non a natura ad vnum determinatū & fixū, necesse est liberi esse arbitrij, huiusmodi vero sunt intellectualia cuncta: intellectus enim apprehendit non solū hoc vel illud bonū, sed ipsum bonū commune. Vnde cū intellectus per formā apprehensā moueat voluntatē: in omnibus aūt mouens & motū oportet esse proportionata, voluntas substantię intellectualis nō erit determinata a natura nisi ad bonū cōmune. quicquid igitur sibi offertur sub ratione boni, in illud voluntas inclinari potest, nulla determinatione naturali prohibente in contrariū. Omnia igitur intellectualia liberam voluntatem habeant oportet, ex iudicio intellectus venientem, quod est liberum habere arbitrium: quod diffinitur, liberum de ratione iudicium.

Punctum tertiū. Possunt autē intelligentię per liberū arbitriū malę esse & peccatrices, cōsequenter autē mali dęmones esse. Nam omnis creatura rationalis in sua natura contēplata peccare potest: Et si alicui rationali creaturę, quod peccare nequeat, ascribatur; hoc non ex conditione naturæ, sed ex dono gratiæ fit oportet. Cuius ratio hæc est. Nā aliquē peccare aliud nihil est, quā a rectitudine actus, quā habere debet, declinare; siue accipiamus peccatū in naturalibus, siue in artificialibus, siue in moralibus. Solū autē illū actum a debita rectitudine declinare nō contingit, cuius regula est ipsa virtus agentis: Quippe si manus artificis regula ipsa foret, nunquā nisi recte lignū incidere artifex posset, etsi incisionis rectitudo ab alia sit regula, incisionē rectam, &

non

non rectam esse continget. Sola autem diuina voluntas sui actus est regula, quippe quæ ad superiorem finem, quo reguletur, minime ordinatur: omnis vero creaturæ voluntas in suo actu rectitudinem minime habet, nisi ea ratione qua diuina voluntate regulatur, ad quam finis vltimus attinet: quemadmodum cuiusq; inferioris voluntas iuxta superioris voluntatem regulanda est, vt voluntas militis secundum voluntatem ducis. Sic igitur in sola voluntate diuina peccatum esse nequit: in qualibet vero voluntate creata peccatum esse potest. Vnde & Iob. 4. de Deo dicitur, quod in suis angelis reperit prauitatem. Nec prædictis obstat, primo quod secundum philosophos in corporibus cælestibus, quæ angelis inferiora sunt, non potest esse malum, & consequenter neque in angelis. Non obstat, inquam, quia illa corpora non habent operationem nisi naturalem: vnde quemadmodum in eorum natura corruptionis malum esse nō potest, ita & in eorum naturali actione inordinationis malum esse nequit. Non est vero simile de angelis, quippe qui præter actionem naturalem, habent eam quæ est liberi arbitrij, secundum quam in eis contingit esse malum. Non obstat secundo, quod naturale est angelis moueri motu dilectionis in Deum, in quo non peccatur: quod autem eis est naturale, semper inest, & consequenter nunquam peccant. Non obstat inquam, quippe eis naturale est diligere Deum, vt ipse est principium naturalis esse, naturaliumque bonorum: non est vero eis naturale eū diligere ea ratione, qua obiectum est supernaturalis beatitudinis, sed hic amor est gratuitus, à quo angelus auerti peccando potuit.

Punctum quartum. Potest autem in intelligentijs primo, & immediate esse solum peccatum superbiæ secundum affectum. Nā cum dupliciter in aliquo posit esse peccatum aliquod, secundum reatum videlicet, & secundum affectum vel appetitum: secundum reatum quidem in eis omne peccatum esse potest, dum homines ad omnia crimina possunt inducere, & consequenter omnium peccatorum reatū incurrere: secundum affectum vero in eis omnia peccata esse nequeunt, sed illa solum, ad quæ spirituale naturam affici contingit, quæ non contingit esse bona corpori propria; sed quæ spirituali naturæ cōgruant; quippe nihil afficitur, nisi ad id, quod suæ naturæ potest esse conueniens. In bonis vero spiritualibus, quæ sola intelligentijs cōgruere posse liquidum dixeris, peccatum esse nequit, dum ad ea quis afficitur secundum se, cum vera bona sint: sed solum per hoc tantū, quod in affectu eiusmodi superioris regula nō obseruatur, quod videlicet aliud nihil est quam superbire, scilicet superiori non subdi, & quidem in eo quod debitum est. Vnde peccatū primum angelorum aliud esse nequit, quā superbia: Consequenter autē in eis esse potest etiam

inuidia: Nã eiusdẽ rationis est affectũ aliquid appetere, & cõtra eius oppositũ reniti. Inuidus aũt ex hoc de alterius bono tristatur, quod illud sui boni impeditiuũ putat; qđ in angelis esse nequit, nisi singularẽ excellẽtiã affectẽt, quæ equidẽ singularitas per alterius excellentiã cesset oportet; vnde post peccatũ superbię ĩ eis cõsequi potuit inuidię morbus, qđ de hominis bono dolere potuere, & etiã de excellẽtia diuina, secundũ quod Deus malis intelligentijs cõtra earũ voluntatẽ vti potest in gloriã diuinam: quod superbis, imo superbissimis illis angelicis spiritibus grauissimũ dixeris. Hæc duo igitur peccata, superbia & inuidia sola in malis angelis esse possunt secundũ affectũ, & quę sub istis cõprehenduntur, vel ad ista, vt aiunt, reducuntur. Etsi enim delectantur obscœnitatibus carnaliũ peccatorũ, Aug. teste. 4. de Ciui. Dei. Hoc non est ideo quasi ad huiusmodi delectationes afficiantur, verũ potius hoc totũ ex inuida mente processerit, quod in peccatis hominum quibuscunq; lętẽtur, inquantũ humani boni impedimenta sunt. Nec obstat, quod spiritui spiritualia, sicut carni carnalia vitia congruunt: spiritualia autẽ sunt nõ modo superbia & inuidia, verumetiã auaritia, accidia & ira, & cõsequẽter etiã ista in angelis esse posse videntur. Non obstat inquam. Nam auaritia, secundũ quod peccatum speciale est, immoderatus est appetitus rerum temporaliũ, quæ pecunia mensurari possunt, sed auri maxime & argenti; vnde & græco vocabulo philargiria dicta est, id est, amor argenti: & ad eiusmodi intelligentiæ minime afficiũtur, sicut nec ad carnis voluptates: vnde in eis auaritia proprie dicta esse nequit. Si vero auaritia dicatur omnis cuiuscunque boni creati immoderata cupiditas, sub superbia contineatur oportet, quæ in eis esse potest. Ita vero sicut & concupisentia cum quadã corporea passione est, vnde in angelis esse nequit nisi metaphoricę. Accidia vero tristitia quædam est, qua homo ad spirituales actus propter corporis laborem moratur, qui intelligentijs non cõgruit. Et si liquet, quod sola superbia & inuidia peccata sunt spiritualia pura, quæ dęmonibus congruant, ita tamen vt nec inuidia pro passione, sed pro voluntate sumatur alterius bono retinenti.

Aliquas intelligentias actu & rẽ ipsa esse malas, & peccatrices.
CAP. XI.

QVIA intelligẽtias posse peccare, & malas fieri ostensum est, iã ita esse monstremus oportet, quod licet ex diuinis litteris clarum sit; nunc tamen quãdo principaliter rationi naturali propter Christianos infideles innitimur, id sequentibus punctis astruetur.

Punctũ primũ. Intelligentię aliqua mira operãtur apud Auicennã. Nam

Nã fuit eius positio, quod longe magis ad aliquorũ productionẽ substantijs spiritualibus materia obsequatur, quamcontrarijs agentibus in natura: vnde ad earum apprehensionem interdum in istis inferioribus, quod effectus aliquis sequatur astruxit, aut pluuiarum, aut sanitatum, etiam nullo corpore medio agente. Cuius equidem rei signum ab anima nostra capiendũ putauit, quæ cum in sua imaginatione fortis extiterit, ad solam apprehensionẽ suum corpus immutat: sicut qui graditur in trabe alta, de facili ruit, quippe qui ex timore imaginatur casum; non caderet autem si esset trabs ita in imo, vt timere nequiret: manifestum etiam est ad solam imaginationem corpus aut ad irã, aut ad libidinem incalescere, & similiter ad solam apprehensionem infrigidari, vt in timentibus liquet: immo plerumque ex imaginatione forti, ad ægritudinem trahitur, puta, febrem, aut lepram, per quẽ etiam modũ putauit animam purã & passionibus corporeis non subiectam, verum dominantem potius in sua apprehensione fortem: dominari corpori nedum proprio, verum etiam alieno, adeo vt eorum vtrũque apprehensioni obediat ut sanetur ad eius apprehensionẽ infirmus, aut eiusmodi aliquid sequatur, & accidat: Et id fascinationis causam putauit: quippe, inquit, anima cuiusquam in malitia seu certe maleuolentia vehementer affecta, impresionem nocumenti habet in quosdam, præcipue uero propter carnium teneritudinẽ facile susceptiuos impresionum. Vnde existimauit longe magis ad substantiarũ separatarum apprehensionem, quas animas seu motores orbium cælestium dixit, sequi in his inferioribus effectus nullo corpore medio. Quæ quidem Auicennę sententia atque positio alijs suis positionibus satis est consona; quippe qui putauit omnes inferiorum corporum formas substantiales a separata quadam substantia effluere; & corporalia agentia solum materiam disponere ad separati agentis impresionem excipiendam. Hoc tamen non est verum apud Arist. qui probat in 12. Metaphy. formas existentes in materia, non esse a formis immaterialibus, sed ab eis, quæ itidem in materia sunt: sic enim inter faciens & factum similitudo est. et de hoc infra, vbi de angelica potestate tractabitur. Quod vero ex fascinatione sumitur extra de impresione animæ in corpus, eius positionem parum firmat: neque enim ex apprehensione animæ corporalis immutatio sequitur, nisi apprehensioni aliqua iungatur affectio, aut concupiscentiæ, aut gaudij, vel timoris, & eiusmodi: quæ cum determinato aliquo motu cordis eueniunt, ex quo vlterius totius corporis immutatio sequitur, vel secundũ locũ, vel secundũ alterationẽ. Vnde adhuc stat, ꝙ spiritualis apprehensio corpus nõ alteret, nisi locali motu medio. Fascinatio vero non ideo accidit, quod vnius apprehensio alterius corpus immutet, sed quia per

motum

motũ cordis adiunctũ corpus immutat, cuius immutatio ad oculũ per tingens afficere poteſt corpus extrinſecum; præcipue ſi facile immutabile ſit, veluti etiam oculus menſtruatæ ſpeculum inficit.

Punctum ſecundum. Intelligentiæ in his inferioribus, etſi miracula propria virtute facere nequeunt, tamen res miras veraciter efficiunt. Nam vt patuit, & rurſus etiam infra clarius patebit, ſubſtantia ſpiritualis creata, propria virtute in inferioribus nihil efficit, niſi medio locali motu. Eſt enim hoc in uirtute earum, vt patebit, quod ad localẽ motum inferius corpus illis obſequatur: conſequenter autem per localem motum ad effectus aliquos educendos aliqua actiua naturaliter admouere poſſunt, ceu etiam ars fabrilis ad ferrum emolliẽdum ignẽ admouet. Hoc tamen miraculum cum non ſit, intelligentiæ miracula ſua virtute (quicquid ſit de diuina) non faciunt. Cum tamẽ naturales res locali motu naturalibus vel artificialibus rebus localiter admouerint, vtuntur eis tanquam quibuſdam inſtrumentis, veluti etiam medicina herbis nonnullis ad ſanitatem vtitur. Ex inſtrumento vero procedit effectus non ſolum propriæ virtuti reſpondens, verumetiam vltra propriam virtutem inquantum agentis principalis virtute agit: ſicuti ſerra & ſecuris lectum non efficiunt, niſi ea ratione qua agunt ab arte ad talem effectum admota: nec naturalis calor carnem adgeneraret, niſi virtute animæ vegetabilis, eo ut inſtrumento vtentis. Conueniens igitur eſt ex ipſis rebus naturalibus, aliquos altiores effectus emergere, ex eo quod quaſi inſtrumentis intelligentiæ ſpirituales vtuntur. Igitur effectus eiuſmodi, quamquam ſimpliciter miracula dici nequeũt, quod ex naturalibus cauſis proueniant: nobis tamẽ dupliciter mirabiles redduntur ex eo in primis, quod per eiuſmodi intelligentias, res naturales ad aliquos effectus admouentur modo nobis diſſueto: vnde ingenioſorum artificum opera miramur, quod ſcilicet qualiter operentur nõ attingimus: deinde vero quod cauſæ naturales admotæ aliquid virtutis ſortiuntur, ex hoc quod ſunt inſtrumenta ſpirituũ, quod etiã ad miraculi rationem magis acceſſerit. His aũt modis dæmonũ aſtutia & efficacia mira faciunt magi, vt tandẽ probabo nõnullis prelibatis.

Punctum tertium. Opera mira magorũ ex corporũ cæleſtiũ impreſſione eſſe nequeunt. Fuerunt enim qui dicere voluere, mira per artes magicas effecta cæleſtium corporum influxibus perfici, non autẽ a ſubſtantijs ſpiritualibus: cuius rei ſignum dixere, quod eiuſmodi operum patratores ſyderũ ſitus obſeruant, & herbarũ, ac aliarum rerum corporalium auxilia quædam admoueant, quaſi materiã parantia ad cæleſtis virtutis influxum. Hoc tamen his quæ nobis apparent, & experimentis patent aduerſatur. Primo. Cum enim ex principijs corporeis intellectũ cauſari poſſe impoſſibile ꝓbauerimus ſupra, impoſſibile

ſibile eſt effectus intellectualis naturę ,ꝓprios cæleſtis corporis virtute cauſari: In eiuſmodi autē magorum operatis, quædam videntur, quæ non niſi creaturæ ſpiritualis opera eſſe dixeris, vt ea quibus de furtis ſublatis reſponſa dãtur, & de eiuſmodi quæ ſolo intellectu fieri poſſe confeſſum eſt. Non igitur verũ eſt,omnes eiuſmodi effectus, ſola corporũ cæleſtium virtute cauſari. Secundo.Ipſa loquela cũ ratione,rationalis naturæ effectus eſt, vt cernitur: In dictis vero operibus aliqui hominibus colloquentes apparent,& de rebus varijs ratiocinantes.Igitur eiuſmodi ſola cæleſti virtute perfici plane eſt impoſſibile. Si vero dicatur huiuſmodi apparentias ſecundũ exteriorem ſenſum non eſſe, verum potius apud imaginationem tantũmodo, hoc dupliciter impugnatur:Et quidē in primis,quia nulli formæ imaginatæ apparent quaſi res veræ,niſi ab exteriorib⁹ ſenſibus alienatio fiat:eſſe enim minime pōt,quod ſimilitudinibus quaſi rebus attēdatur,niſi ſenſus naturali iũdicio ligato. Huiuſmodi vero apparitiones ad homines fiunt,qui exterioribus ſenſibus libere vtuntur. Igitur quod hæc viſa vel audita ſecũdum ſolam imaginationem ſint, eſt impoſſibile. Deinde vero ex quibuſcunque formis imaginatis intellectualis cognitio vlli cõuenire nõ poteſt, vltra naturalem, vel acquiſitam ſui intellectus facultatē:quod & in ſomnis apparet,in quibus & ſi qua futurorũ præſignatio fit, non tamen quicunque ſomnia viderit,eorum ſignificata etiã intellexerit. Per eiuſmodi vero audita aut viſa in magorum operatis,plerumq; aliquibus intellectualis cognitio aduenit vltra eorum intellectus facultatem;veluti ſecretorum theſaurorum reuelatio, futurorum & occultorum manifeſtatio, & quandoque etiam de diſciplinarum documentis vera reſponſa. Igitur oportet, quod aut illi apparentes, & colloquentes ſecundum imaginationem tantum,non uideant: aut ſaltē alicuius ſuperioris intellectus virtute hoc fiat, vt homo in eiuſmodi notitiam educatur: non autem cæleſtium virtutum operatione fiat. Tertio. Principaliter, quod virtute cæleſtium corporum fit, effectus naturalis ſit oportet. Nam formæ naturales ſunt, quæ in his inferioribus cæleſtium corporum virtute cauſantur. Quod igitur nulli rei poteſt eſſe naturale, cæleſtium corporum virtute non fiat oportet. Quædam vero talia per dictas operationes fieri dicuntur, ceu quod ad alicuius pręſentiam, quæcunque ſera pandatur, quod quis inuiſibilis reddatur, & multa eiuſmodi, quæ narrantur. Non eſt igitur poſſibile hoc fieri cæleſtium virtute corporum. Quarto. Cuicunque cæleſtis corporis virtute confertur quod poſterius eſt,ei vtiq; & quod prius eſt conferatur oportet. Moueri autem ad habere animam perſe conſequitur: animatorum enim proprium eſt mouere ſeipſa. Impoſſibile eſt igitur fieri virtute cæleſtium corporum,quod aliquod

inanimatũ

inanimatum per ſe moueatur. Fieri autem hoc per magicas artes compertum eſt, quod ſtatua aliqua per ſe moueatur, aut vocem edat. Igitur magicarum artium effectus cæleſti virtute effici poſſibile non eſt. Si dixeris, ſtatuam illam cæleſtium corporum virtute ſortiri aliquod vitæ principium; hoc vtique impoſſibile ſit oportet. Et quidem in primis, quia in viuentibus omnibus, vitæ principium forma eſt ſubſtantialis, quæ dat eſſe viuum: viuere enim eſt eſſe viuentibus, teſte Philoſopho. 2. de Anima. Aliquid vero ſubſtantialem formã recipere nouiter niſi amittat antiquam, impoſſibile eſt: Generatio enim vnius, neceſſario alterius corruptio eſt. In fabricatione autem alicuius ſtatuæ, nulla forma ſubſtantialis abijcitur, ſed ſecundum figuram ſolam trãſmutatio fit, quæ accidens eſt: manet enim forma cupri vel alterius eiuſmodi. Igitur impoſſibile eſt eiuſmodi ſtatuas ſortiri aliquod vitæ principium. Deinde vero, ſiquid per vitæ principium moueatur, illud habere ſenſum neceſſe eſt: mouens enim aut ſenſus, aut intellectus eſt. Intellectus vero in generabilibus & ſenſibilibus nõ eſt ſine ſenſu: ſenſus autem nequaquam eſt vbi tactus non eſt, nec tactus ſine organo medie temperato: quæ temperies in lapide, cera vel metallo, & huiuſmodi, ex quibus ſtatua fit, non inuenitur. Igitur huiuſmodi ſtatuas moueri per vitæ principium non eſt verum. Demum vero viuentia perfecta non generantur ſolum ex virtute cæleſti, verum cum hoc ẽt ex ſemine: homo enim hominem generat, & ſol: Quæ vero ex cęleſti virtute ſine ſemine generantur, animalia ſunt ex putrefactione genita, infirmiora inter cætera & ignobiliora. Igitur ſi per ſolam cæleſtem virtutem huiuſmodi ſtatuæ vitæ principium ſortiuntur, per quod ſeipſa moueant, inter animalia ignobiliſsima quædam ſint oportet: quod tamen falſum eſſet, ſi per vitę principium intrinſecum operarentur; Nam in eorum actibus operationes nobiles apparent, cum de abditiſſimis rebus reſponſa ferant. Non igitur poſſibile eſt, quod per vitæ principium moueantur. Quinto. Effectum naturalem cæleſtiũ corporum virtute productum, abſque artis operatione inueniri contingit: etſi enim aliquorum artificio quis ad ranarum generationem operetur, vel alicuius huiuſmodi, abſque omni tamen artificio ranas gigni contingit. Si ergo cæleſti virtute huiuſmodi ſtatuæ, quæ arte necromantica fiunt, ſortiantur vitæ principium, abſque arte etiam dabitur inuenire eiuſmodi ſtatuarum generationem, quod falſum conſtat. Igitur eiuſmodi ſtatuæ virtute corporis cæleſtis nec mouẽtur, nec habent vitę principium. Pręter hæc vero poſitio Hermetis exploditur, teſte Aug. 8. de Ciui. dei. profitentis, quod ſicut Deus cæleſtium deorum, ita homo effictor eſt deorum, qui in templis ſunt humana proximitate contenti, ſtatuas dico animatas ſenſu & ſpiritu plenas &c. Quam

etiam

etiam positionem euertit Scriptura diuina, quæ dicit: Simulacra gentium argentum & aurum &c. Non videtur tamen omnino negandũ, quin in prædictis magorum effectibus ex cęlestium corporum influxu aliquid virtutis esse posit: ad illos tamẽ solos effectus, quos virtute cęli inferiora aliqua corpora possunt efficere; id enim neque diuus Thomas negarit.

Punctum quartum. Ex aliqua intelligentia opera magorum efficaciam sortiuntur. Primo. Nam vnde magicæ artes habeant efficaciam, facile perpendi potest, si earum in operando modus obseruetur. Vtuntur enim vocibus quibusdam significatiuis ad determinatos effectus producendos: vox autem inquantum significatiua est, non nisi ab aliquo intellectu virtutem habet, vel ex intellectu proferentis, vel eius ad quem profertur. Ex proferentis quidem intellectu, sicut siquis intellectus tantæ virtutis sit, quod sua conceptione res posset efficere: quam quidem conceptionẽ vocis officio producendis effectibus quodammodo præsentat. Ex intellectu vero eius ad quẽ sermo dirigitur, vt cum per significationem vocis in intellectu receptam ad aliquid efficiendum inducitur audiens. Non autem dici potest, quod voces illæ significatiuæ prolatæ a Magis, ex intellectu proferentis efficaciam nãciscantur: quia cum virtus essentiam consequatur, virtutis diuersitas principiorum essentialium diuersitatem arguit: intellectus autem hominum cõmuniter huius dispositionis inuenitur, quod eius cognitio ex rebus causatur magis, quam sua conceptione res causare posit. Si igitur sint aliqui homines, qui verbis conceptionem sui intellectus exprimentes, res posint propria virtute transmutare, alterius erunt speciei, & homines æquiuoce dicentur. Secundo. Virtus faciendi, per disciplinam minime acquiritur, sed cognitio solum aliquid faciendi: Per disciplinam vero acquirunt aliqui, quod huiusmodi operationes magicas efficiant. Non est igitur in eis ad huiusmodi effectus producendos virtus aliqua, sed cognitio sola. Si vero dicatur, quod huiusmodi homines in sua natiuitate ex virtute stellarum sortiuntur præcæteris dictam virtutem, ita quod quantumuis instruantur cæteri, id ex natiuitate non habentes, in operibus eiusmodi efficaces esse nequeunt: primo quidem dicendum est, quod super intellectum cælestia corpora non possunt imprimere, vt alias multipliciter ostensum est, consequenter autem ex stellarum virtute intellectus cuiusque hanc virtutem sortiri non potest, quod repręsentatio suæ conceptionis per vocẽ sit alicuius effectiua. Si vero dicatur, quod etiam imaginatio aliquid in vocum significatiuarum prolatione operetur, super quam imprimere possunt cælestia corpora, cum huius operatio per corporale organũ fiat, hoc esse nequit quantum ad effectus omnes, qui per artes huius-

L modi

modi fiunt: Ostensum est enim quod huiusmodi effectus omnes non possunt stellarum virtute produci, & consequenter neque ex stellarum virtute potest quis hanc virtutem sortiri, vt eosdem effectus producat. Relinquitur ergo, quod effectus eiusmodi per intellectum aliquem compleantur, ad quem sermo eiusmodi voces proferentis dirigitur. Huius autem rei signum est. Nam eiusmodi significatiuę voces, quibus magi vtuntur, inuocationes sunt, supplicationes, adiurationes, aut etiam imperia quasi ad alterum colloquentis. Tertio. In artis huius obseruationibus vtuntur magi quibusdam characteribus & figuris determinatis. Figura autem nullius actionis principium est, neque passionis: alias mathematica corpora & actiua, & passiua essent. Non ergo per determinatas figuras materia disponi potest ad effectum aliquē naturalē suscipiēdum. Non ergo vtuntur magi figuris aliquibus quasi dispositionibus: relinquitur ergo quod eis vtuntur solum quasi signis: non enim est aliud determinatum dare: Signis autem non vtuntur nisi ad alios intelligentes: habent ergo magicæ artes efficaciam ab illo intelligente, ad quem magi sermo dirigitur. Si dicatur vero, quod figuræ aliquę aliquibus cælestium corporum aptantur, & ita inferiora corpora per aliquas cælestium corporum figuras ad impressiones excipiendas determinantur, videtur hoc irrationabiliter dici. Non enim ordinatur aliquod patiens ad suscipiendas determinationes agētis, nisi per hoc quod est in potentia, & consequenter ea sola ipsum determinant ad spiritualem impressionem excipiendam, per quæ fit quodam modo in potentia. Per figuras autem non disponitur materia, vt in potētia sit ad aliquā formā: quia figura, secundū suam rationē, ab omni abstrahit materia, & forma sensibili; quippe quæ est mathematicum quoddā. Nō ergo per figuras & characteres determinatur corpꝰ quodcunq; ad cælestis corporis influentiā recipiendā. Quarto. Figuræ aliquæ cælestibus corporibus appropriātur vt effectus, nā ab eis causantur inferiorū figuræ. Prædictæ autē artes characteribus aut figuris nō vtūtur quasi cælestiū corporū effectibus, verū potius sunt effectus hominis operātis per artē. Igitur appropriatio figurarum ad aliqua corpora cælestia ad propositū facere videtur nihil. Quinto. Per figurā minime disponitur aliqua materia naturalis ad formā, vt patuit. Corpora igitur, in quibus eiusmodi figurę impressę sunt, eiusdē sunt habilitatis ad cælestē influxū excipiēdū cū corporibus alijs eiusdē speciei. Quod autē aliquid imprimatur in vnū corū, quæ sunt æque disposita propter aliquid sibi appropriatū ibi inuentū, & nō in aliud, nō est operātis per necessitatē naturæ, sed per electionem. Patet ergo, quod artes eiusmodi figuris vtētes ad effectus producendos, ab aliquo per naturā agente efficaciā nō habent: sed ab aliqua intellectuali substantia per

intelle-

intellectum operante. Hoc etiam & ipsum nomen demonstrat, quod figuris imponunt, characteres eas dicentes: character enim signum est, in quo datur intelligi, quod figuris eiusmodi non vtuntur nisi vt signis alicui intellectuali naturę exhibitis. Quia vero figurę in artificialibus sunt quasi formæ specificæ, potest quis dicere apud diuum Tho. quod nihil prohibet, quin constitutionem figurę, quæ imagini speciem dat, consequatur aliqua virtus ex influentia cælesti: non secundum quod figura est, sed secundum quod causat speciem artificiati, quod adipiscitur virtutem ex stellis. Sed de litteris, quibus aliquid in imagine inscribitur, vel alijs characteribus nihil aliud potest dici, quam quod signa sunt, vnde non habent ordinem nisi ad aliquem intellectum. Quod etiam ostenditur per sacrificia, prostrationes, & alia eiusmodi, quibus vtuntur, quæ aliud nihil esse possunt, nisi signa reuerentiæ exhibitæ alicui intellectuali naturæ.

Punctum quintum. Ea intelligentia, quę magorum operibus efficaciam præstat, mala est. Primo. Præstare enim patrocinium his quæ sunt contraria virtuti, non est intellectus bene dispositi. Hoc autem in eiusmodi artibus contingit: fiunt enim plerumque adulteria, furta, homicidia, & multa alia eiusmodi maleficia procurantur, vnde vtentes his artibus, malefici vocantur. Non est ergo bene disposita secundum virtutem intelligentia, cuius auxilio huiusmodi artes innituntur. Secundo. Non est intellectus bene dispositi secũdum virtutem, familiarem esse sceleratis, & eis patrocinari, non autem quibuslibet optimis: Huiusmodi autem artibus vtũtur plerumq; homines scelerati. Non est igitur intellectualis natura, cuius suffragio artes huiusmodi sunt efficaces, bene disposita secundum virtutẽ. Tertio. Nam intellectus bene dispositi est reducere homines in ea quæ sunt hominũ propria bona, quæ equidem sunt bona rationis, consequenter vero ab his ad quædã bona minima homines abducere, intellectus est dispositi indecenter. Per eiusmodi vero artes nõ acquirunt homines profectum quempiã in bonis rationis, quæ videlicet scientiæ sunt & virtutes: sed in quibusdam minimis veluti furtorum inuentione, deprehensione latronum, & eiusmodi. Igitur intelligentiæ, quarum auxilio hæ artes vtuntur, non sunt secundum virtutem bene dispositæ. Quarto. In dictarum artium operibus illusio quædam & irrationabilitas videtur: requirunt enim hominem re venerea non attrectatum, cum tamen plerumque ad illicitos concubitus conciliandos adhibeantur: In opere vero intellect⁹ bene dispositi, nihil irrationabile & sibi diuersum apparet. Igitur idẽ quod prius: Quinto. Nõ est secundum intellectũ dispositus bene qui propter commissa scelera alicui ad suffragãdum prouocatur: Hoc vero in istis artibus fit, nam in harum executione innocentes pueros

aliqui necasse leguntur. Non igitur sunt intellectus boni, quorum auxilio ista fiunt. Sexto. Nam intellectus bonum proprium veritas est. Cum igitur boni sit bonũ adducere, cuiuslibet intellectus bene dispositi esse videtur alios ad veritatem perducere: In operibus vero magorum plerumque ea fiunt, quibus homines ludificentur & fallantur. Igitur intellectus cuius suffragio vtuntur, secũdum mores bene dispositus non est. Septimo. Intellectus bene dispositus, veritate qua delectatur, allicitur, non mendacio. Magi autem in suis operibus quibusdam mendacijs vtuntur, quibus eos alliciant, quorum auxilio vtũtur: comminantur enim quædam, veluti quod nisi inuocanti succurrat, cælum ipsæ inuocans comminuet, aut deponet sydera, vt Porphyrius narrat in epistola ad Anebuntem. Illæ igitur substantiæ inuocatæ non sunt bene dispositæ secundum intellectum. Octauo. Non videtur esse habẽtis intellectum bene dispositum, vt si superior sit, subdatur imperanti tanquam inferior: aut si inferior sit, ab eo sibi quasi a superiore supplicari patiatur. Magi autẽ eos quorum auxilio vtuntur, suppliciter inuocant quasi superiores, & cum aduenerint eis quasi inferioribus imperant. Nullo igitur modo vidẽtur bene dispositi secundum intellectum.

Punctum vltimum. Aliquæ sunt intelligentiæ malæ, quas dicunt idiomate græco cacodæ dæmones, latino vero dæmones simpliciter. Nam rationes prædictæ, quibus quod aliquæ sint intelligentię nõ bonæ probatum est, probant quod sint aliquæ malæ, vt patet discurrendo per singulas: & ex hoc quod omne opus liberi arbitrij, cum deliberatione scilicet elicitum, si nõ est bonum, malum sit oportet, vt diffuse Theologi probarunt, et hoc litteræ diuinæ minime tacuerunt. Dicitur enim Ioan. 3. quod diabolus ab initio peccat: & Ioan. 8. dicitur de eodem, quod est mendax, & mendacij pater, & quod homicida erat ab initio: & Sapien. 2. quod eius inuidia mors introiuit in orbem terrarum; & in locis innumeris scripturarum eiusmodi patent.

Qualiter & quot intelligentiæ peccarunt. CAP. XII.

ETSI vero ad nostrum institutum necessarium minime est qualiter, aut quot ex intelligentijs peccarunt: propter curiosos tamen lectores, quibus eiusmodi ex Theologorum fonte haurire non vacat, id multis punctis efficiemus.

Punctum primum. Nullam intelligentiam naturaliter esse moraliter malã. Primo. Si qua enim intelligentia secundũ naturã suã mala esset moraliter, naturaliter tenderet in malũ, consequẽter autẽ in illud per se, nõ per accidens tẽderet: nõ enim aliquid per accidẽs in id tẽdit, in quod

in quod naturaliter tendit, vt lapis deorſum. Hoc vero eſt omnino impoſsibile: omnia enim tendunt in bonum verum, vel apparens, quia in id tendunt, quod iudicant ſibi conueniens: vnde & bonum dicitur quod omnia appetunt. 1. Ethi. Non igitur ſecundum ſuam naturam malę ſunt ſpirituales intelligentiæ. Secundo. Quicquid in rebus eſt, aut cauſa, aut cauſatum ſit oportet, alioquin non omnia adinuicem ordinarentur. Aut igitur eiuſmodi ſubſtantiæ ſunt cauſæ tantum, aut etiam cauſatæ. & quidem ſi cauſæ, malum alicuius cauſa eſſe nequit niſi per accidens: eſt enim priuatio quædam, quæ nõ niſi per accidens principium eſt. Omne autem quod eſt per accidens, ad id reduci oportet quod eſt per ſe, & conſequenter oportet in eis eſſe aliud prius eorũ malitia, per quod ſunt cauſę: primum autem in vnoquoq; eſt eius natura & eſſentia. Non igitur ſecundum ſuam naturam ſunt malę. Idem etiam ſequitur ſi ſunt cauſatę. Nullum enim agens agit niſi intendens ad bonum, & conſequenter malum non poteſt eſſe effectus cauſæ cuiuſcunque niſi per accidens. Quod autem ſecundum accidens tantum cauſatur, ſecundum naturam eſſe non poteſt, cum omnis natura modum determinatum habeat, quo per ſe procedit in eſſe. Non eſt igitur poſsibile eiuſmodi ſubſtantias ſecundum naturam eſſe malas.

Tertio. Secundum modum naturæ propriæ omne ens habere proprium eſſe manifeſtum eſt, Eſſe vero, inquantum huiuſmodi, bonum eſt: cuius ſignum hinc habetur, quod eſſe ab omnibus deſideratur & appetitur. Igitur ſi ſubſtantię huiuſmodi ſecundum ſuam naturam eſſent malæ, eſſe haberent nullum. Quarto. Nihil eſſe poteſt quin a primo ente eſſe habeat, vt ſuppoſitum eſt, & a philoſophis multipliciter probatum. Primũ vero ens eſt primum & ſummum bonum, vt liquet. Cum autem omne agens inquãtum huiuſmodi, agat ſibi ſimile, oportet quæ a primo ente ſunt, bona eſſe. Prædictæ igitur ſubſtantiæ, ſecundum quod ſunt, & naturã aliquam habent, malæ eſſe non poſſunt. Quinto. Aliquid vniuerſaliter boni participatione priuatum eſſe impoſsibile eſt: quippe cum idem ſit appetibile, & bonum, ſiquid eſſet omnino expers boni, appetibile in ſe haberet nihil. vnicuiq; autẽ eſt appetibile ſuum eſſe. Igitur ſi quid ſecundum naturam ſuam dicatur malum, illud nõ eſſe quaſi ſimpliciter malum oportet; ſed ideo ſic dici, quod ſit malum huic, vel quantum ad hoc: ſicut venenum non eſt ſimpliciter malum, ſed huic, cui eſt nociuum: vnde quod vni venenum, alteri cibus eſt. Hoc autem ex eo contingit, quod particulare bonum, quod proprium eſt huius, contrarium eſt bono particulari quod eſt proprium alterius: veluti bonum proprium ignis calor, aquæ bono proprio frigori contrariatur, illudq; pro viribus deſtruit. Quod igitur ſecundum ſuam naturã ordinatur in bonum non particulare, ſed ſimpliciter,

pliciter,impoſsibile eſt etiam ſecundum hunc modum naturaliter eſſe malum. Talis vero eſt omnis intellectus:nam bonũ eius in propria operatione eſt,quę vniuerſaliũ eſt,& eorum quę ſunt ſimpliciter. Non eſt igitur poſsibile intellectũ aliquem ſecundũ ſuam naturã eſſe malum, non ſimpliciter modo,verumetiã ſecundũ quid. Sexto. In omni habente intellectũ, naturali ordine intellectus appetitũ moueat oportet: proprium enim obiectũ voluntatis,bonum intellectũ eſt: Bonũ autem voluntatis in eo eſt, quod ipſa intellectũ ſequitur, ſicut in nobis bonũ eſt,quod eſt ſecundũ rationem eſſe:quod autẽ eſt pręter hoc,malũ eſt. Igitur naturali ordine ſubſtantia intellectualis vult bonũ. Impoſsibile eſt igitur dictas ſubſtãtias naturaliter eſſe malas. Septimo. Cum voluntas in bonũ intellectum ſicut in propriũ obiectum & finem naturaliter feratur, impoſsibile eſt quod intellectualis ſubſtantia malã ſecũdum naturã habeat voluntatẽ, niſi eius intellectus naturaliter erret circa iudiciũ boni: Nullus vero intellectus eiuſmodi eſſe poteſt: falſa enim iudicia in operationibus intellectus ſunt ſicut monſtra in rebus naturalibus,quæ non ſunt ſecundũ ſuam naturã, ſed præter naturam: nam bonũ & finis naturalis intellectus cognitio veritatis eſt. Impoſsibile igitur eſt aliquẽ intellectum eſſe,qui naturaliter in veri iudicio erret. Neq; igitur poſsibile eſt,quod ſit aliqua ſubſtantia intellectualis, habens naturaliter voluntatẽ malam. Octauo. Nulla potentia cognitiua a ſui obiecti cognitione deficit, niſi aut propter defectum aliquem,aut propter aliquã ſui corruptionẽ: quippe quæ ſecundũ propriam naturã ad cognitionẽ talis obiecti ordinatur, ſicuti viſus a coloris notione nõ deficit,niſi circa ipſum corruptio aliqua extiterit. Omnis vero corruptio & defectus pręter naturã ſit oportet:quia natura intendit eſſe & perfectionẽ rei. Impoſsibile igitur eſt,quod ſit aliqua virtus cognitiua, quæ a recto ſui obiecti iudicio naturaliter deficiat: proprium vero obiectum intellectus verum eſt. Impoſsibile igitur eſt aliquem intellectum eſſe circa veri cognitionem naturaliter oberrantem. Neque igitur voluntas aliqua poteſt naturaliter a bono deficere. Quod etiam diuinæ litteræ confirmarunt: Nam omnis creatura Dei bona dicit. 1. Tim. 4. Et vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona Gen. 1. Et intellige vnumquodque in genere ſuo, ſcilicet naturæ vel moris. per hoc vero Manichæorum error excluditur, qui eiuſmodi ſubſtantias intellectuales. quas aſſueto nomine dæmones vel diabolos vocamus,naturaliter eſſe malas aſſeruere. Excluditur etiam opinio, quam Porphyrius in epiſtola ad Anebuntem narrat, dicens eſſe quoddam ſpirituum genus, cui exaudire magos ſit proprium natura falax, omniforme, ſimulans deos, & dæmones, & animas defunctorum: & hoc eſt quod efficiat hæc omnia, quæ videntur eſſe

praua:

praua: ceterum circa ea, quæ vere sunt bona, nihil opitulari: immo vero ista nec nosse, sed mala conciliare, & insimulare, atque impedire, & inuidere virtutis sedulos sectatores, & plenum esse temeritatis & fastus, gaudere odoribus, adulationibus capi. Hæc quidem Porphyrij verba naturam dęmonum, quorum auxilio magicę artes vtuntur, satis aperte declarant; in hoc solo reprehensibilia, quod eis hanc malitiam naturaliter inesse firmarunt.

Punctum secundum. Consequenter vero his loquendo dicimus, nec in primo istanti suæ creationis intelligentias malas esse potuisse; Nam actus, qui rei cōuenit in suo primo instanti, inest ei a suo authore naturaliter; sicut motus lapidis deorsum inest ei a suo generante, & generaliter motus grauium & leuium, qui cum rei natura incipiunt, a generante insunt. Author vero angeli Deus sit oportet, cum sola creatione producatur, qui Deus non potest esse causa peccati. Non ergo in primo instāti angeli peccare potuerunt. Augustinus tamen. 11. super Gen. ad lit. & 10. de Ciuitate Dei, hanc pertractans quęstionem, in neutro loco aliquid determinat: & in primo videtur in illud inclinari, quod in primo instanti suæ creationis peccarint; in secūdo vero quod non peccarint, sed id quod diximus verum est.

Punctum Tertium. Sunt ergo intelligentiæ malæ ex suo libero arbitrio. Primo. Nam aut natura, aut voluntate sunt malæ: quia malum peccati, de quo sermo habetur, est actio; agens autem omne aut naturale, aut voluntarium est: Sed non sunt malæ natura, vt probatum est. Ergo voluntate & arbitrio libero malæ sint oportet. Secūdo. Si non sunt malæ voluntate, natura malę sint oportet, vt patuit: Non sunt autem malæ natura: quia in primo instanti suo malæ fuissent, quippe ea quæ ex natura conueniunt, simul insunt cum natura, alioquin esset causa aliquando, & non esset effectus. Sunt ergo malę voluntate. Tertio. Omne voluntarium a voluntate est: Omne vero peccatum seu malum morale voluntarium sit oportet, quia peccatum est actus humanus malus: humanus vero actus non est nisi deliberatus sit, siue ab homine inquantum homo, etsi posit esse hominis. Omne ergo peccatum a voluntate est. ergo & quod intelligentiarum est.

Punctum quartum. De multitudine autem malarum intelligentiarum, vel dæmonū per naturalem rationem demonstratiue aut parum, aut nihil possumus enuntiare: probabiliter autē constat esse plurimos ex his quę experimur, quippe qui videmus multos energumenos siue arreptitios, quos non est probabile ab vno dæmone in partibus maxime tam distantibus obsideri: videmus etiā quod simul innumerabiles homines de vitijs tentantur. Secundum scripturas vero non est dubium,

um, quod ſint plures, dicente Domino, quod ignis paratus ſit diabolo & angelis eius. Et Paulus ad Ephe.6.ait; Nō eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principatus & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus. Et in Apoc. inducuntur a Deo multi, vt cum angelis bonis congredi auderent: Immo ex ſcripturis colliguntur ſeptē duces in malignis ſpiritibus, ſecundum ſeptem vitia capitalia, qui cōtra genus hominum cum ſuis turmis aſsidue pugnant. Immo voluere nonnulli Theologi, quod ſingulis hominibus ſunt in exercitium dati ſinguli ſpiritus mali. Vide diuum Tho. 2. di.11.q.1.art.5. Ex quo ſequitur dęmonum multitudinem eſſe maximam. Et hoc indubie credendum eſt, quod ſit dęmonum innumerabilis multitudo.

Punctum quintum. Vtrum vero de intelligentijs plures peccauerint, & factæ ſint dæmones, quam remanſerint; dicendum eſt quod non. Nam peccatum eſt cōtra naturalem inclinationem intellectualis naturæ quicquid ſit de animali vel brutali: ea vero quę contra naturam fiunt, vt in paucioribus accidunt; natura enim ſuum effectum conſequitur aut ſemper, aut in pluribus, experientia teſte: vnde plures ſunt angeli boni quam mali. Quod etiam ſcriptura diuina in ſpirituali ſenſu non tacuit, quippe 4.Reg.6.vbi cum miniſter Eliſei plenū montem equitibus Syrijs conſpexiſſet, ac timeret, Eliſeus hortatus eum non timere, dixit; Plures nobiſcum ſunt quæ cum illis: quod de bonis angelis, qui contra malos nobis ſunt in auxilium, exponitur. Nec obſtat primo, quod bonum dicitur eſſe in paucioribus, malum vero in pluribus, quippe de hominibus hoc a Philoſopho dicitur, qui cum duplicem habeant inclinationem naturæ, ſpiritus ſcilicet ad intelligibilia bona, & carnis ad ſenſibilia, ſenſibilia vtpote notiora magis ſequuntur, in quo eorum peccata ſunt. Non eſt autem ſimile de ſpiritibus, in quibus eſt vnica ſolum inclinatio, & illa ad bonum.

Punctum ſextum. Vtrum vero intelligentia inter peccantes nobilior & prior, prima fuerit inter omnes bonas & malas naturæ ordine; dicendum eſt, de hoc eſſe opiniones: demonſtratiue enim nihil de re iſta ſcimus. Damaſcenus enim lib.2.ca.4.ſenſit, qđ maior inter peccātes terreſtri ordini fuit prælatus. Gregor. vero ī ea Homelia, quā de cētum ouibus edidit, dixit quod primus angelus qui peccauit, dū cunctis agminibus angelorum prælatus eorum claritatem tranſcenderet, ex eorum comparatione clarior fuit. vtraq; autem opinio habet probabile fundamentum: Nam in peccato eſt aduertere, & contemplari duo, ideſt pronitatem, vel inclinationem ad peccandum; & motiuum, ideſt, obiectum reſpectu cuius eorum peccatum fuit. Et quidem ſi pronitas ad peccandum in angelis attendatur, minus videntur peccaſſe

ſuperiores,

ſuperiores: ideoque hoc aduertens, & conſiderans Damaſcenus, dixit, peccantium maximum terreſtri, ideſt corporeo, rerum inferiorum ordini præfuiſſe. Quæ quidem opinio opinioni Platonicorum, quam Auguſt. 9. & 10. de Ciuitate Dei recitat, conſona videtur, qui dixere, omnes deos fuiſſe bonos; ſed dæmonum quoſdam bonos, & quoſdam malos: deos appellantes ſubſtantias intellectuales, quæ ſunt a globo lunari ſuperius: dæmones vero ſubſtantias intellectuales, quæ ſunt a globo lunari inferius; ſuperiores tamen hominibus ordine naturæ. Quæ quidem opinio eſt quaſi a fide aliena abiicienda, quippe tota creatura corporalis adminiſtratur a Deo per angelos, vt Aug. lib. 3. de Trin. aſtruxit. Conſequenter autem nihil prohibet dicere, inferiores angelos diuinitus diſtributos ad inferiorum corporum miniſteria: ſuperiores vero ad ſuperiorum corporum regimen, ſupremos vero ad aſsiſtendum Deo: & ſecundum hoc Damaſ. eos qui ceciderunt de inferioribus extitiſſe dicit, in quorum etiam ordinibus boni aliqui remanſere. Si vero motiuum angelorum ad peccandum contemplemur, id in ſuperioribus maius fuit; quippe dæmonum peccatum ſuperbia fuit, vt ſupra dictum eſt: cuius motiuum excellentia eſt, quæ in ſuperioribus fuit longe maior, maxime vero in ſupremo. Cum enim ſint pene infiniti, vt probatum eſt; quiſque tamen eorũ ab inferiore ſpecie differt, ſicut equus ab aſino, vt probatum eſt ſupra. Vnde ſupremus infimum tot gradibus ſuperat, quot angeli ſunt creati: & conſequenter quodammodo infinitis. Vnde eum qui inter peccantes maior fuit, Gregorius rationabiliter ſupremũ putauit, quaſi maximum ad peccãdum motiuum habuerit. Et eſt hæc opinio probabilior, quia angelicum peccatum non proceſsit ex pronitate, quam conſiderauit Damaſ. ſed ex ſolo libero arbitrio, quod fuit excellentia propria delectatum, quam conſiderauit Greg. conſequenter autẽ magis videtur conſideranda ratio à motiuo peccandi, quam à pronitate ſumpta. Non eſt tamen inde alteri opinioni præiudicandum: quia etiam in principe inferiorum angelorum aliquod ad peccandum motiuum potuit affuiſſe. Si autem vera eſſet opinio Damaſc. de quolibet nouem angelorum ordinum non potuerũt aliqui cecidiſſe, vt liquet. At ſi vera eſt Gregoriana (vt credimus) & poſsibile, & veriſsimile eſt de ordine quolibet aliquos cecidiſſe, quemadmodum etiam in quemlibet prædictorum ordinum ad ruinæ angelicæ reparationem homines aſſumuntur. Quamquam in litteris diuinis quorundam angelorũ nomina dæmonibus non attribuuntur, vt Seraphim, & Thronorum, quippe quæ ab ardore charitatis, & a Dei inhabitatione ſumãtur, quę duo peccato mortali, in quo dæmones ſunt, repugnãt. Nec tamen prædictis obſtat, quod Ezech. 28. Angelus inter peccãtes ſupremus di-

citur Cherub: ordo autem Cherubim non est primus, sed secundus: primus vero est ordo Seraphim apud Diony. 7. cap. angel. hierar. & consequenter non videtur inter omnes angelos primus extitisse. Non obstat inquam, quippe Cherubim interpretatur, plenitudo scientiæ: Seraphim vero, ardentes, seu incendentes; & consequenter Cherubim a scientia nominatur, quæ cum mortali esse potest: Seraphim vero à charitatis ardore, qui mortali peccato repugnat. Et ideo primus angelus peccās, quāquam fuerit Seraphim, tamen Cherub dictus est in detestationē peccati. Non obstat etiam, quod si angelus inter omnes summus peccauit, diuina intentio, quæ est vt intellectualis natura beatificetur in nobilissima creatura, frustrata fuisset. Non obstat inquam, quippe intentio diuina in neutris frustratur; siue stantibus, siue cadentibus angelis: vtrorumque enim euentum Deus prænouit, & ex vtroque gloriam habet, dum illos bonitate saluat, punit vero hos iustitia sua. Ipsa vero intellectualis natura à suo fine cadit, si peccat; nec hoc inconuenit in creatura quantumcunque sublimi. Sic enim à Deo intellectualis creatura instituta est, vt in arbitrio eius sit agere propter finem, & vt possit saluari & damnari, & saluetur si malit. Non obstat vltimo, quod angelus quanto superior, tanto in Deum inclinatior est, & consequenter tanto minus a Deo potest peccando recedere. Dico enim quod illa inclinatio, & in eo, & in omni creatura factibili in infinitum nobilior semper est cum libertate arbitrij, vt semper possit peccare si velit. Quomodo autem peccantis angeli, peccatum alijs angelis cadentibus fuerit occasio cadendi, præsentis nequaquam est speculationis.

Punctum vltimum. Contra vero ea quæ & rationibus, & litteris diuinis astruximus, scilicet esse malas intelligentias, quas dæmones appellamus, videtur omnino posse argumentis adniti septem; quibus videtur omnino probari posse contrarium. Argumentum primum. Nam quod nulla intellectualis substantia naturaliter corpori vnita sit, præter animam humanam, iam supra ostensum est: nisi secundum quosdam id de animabus cælestium corporum astruatur, quas tamen malas credere non est congruum, cum cælestium corporum motus adeo sit bonus & ordinatus, vt ordinis vniuersi in istis inferioribus principium sit: omnis autem alia cognitiua potentia præter intellectū, corporeo & aīato vtitur organo; & consequenter in huiusmodi substantijs, quæ corpora non vegetāt, præter intellectū, potētia cognitiua est nulla, & consequenter quicquid cognoscunt intelligunt: in eo autē quod quis intelligit, non errat; ex defectu enim intelligendi prouenit omnis error. Non potest igitur in substantiarū intellectualiū cognitione esse error. Nullum autē peccatū voluntatis absq; errore esse potest,

test, quippe voluntas in apprehensum bonum semper tendit: vnde nisi in apprehensione sit error, in voluntate error, idest, peccatum esse non potest. Igitur in substantijs eiusmodi errorem esse posse non videtur. Secundum. Peccatum voluntatis in nobis circa ea accidit, de quibus veram scientiam in vniuersali habemus, per hoc quod in particulari rationis iudicium eam ligante aliqua passione præpeditur: quæ equidem passiones in dæmonibus esse nequeunt, quod sint sensitiuæ partis, quæ sine corporeo organo minime operatur. Igitur si eiusmodi substantiæ ab omni organo separatæ in vniuersali rectum iudicium & veram scientiam habent, in particulari falsam habere nequeunt, consequenter autem nec peccare.

Tertium. Circa obiectum proprium virtus cognitiua decipitur nulla, sed circa extraneum solum: in coloris enim iudicio visus decipitur minime: verum cum homo per colorem de sapore, vel rei natura dijudicat, deceptio euenit. Proprium vero intellectus obiectū rei quidditas est, & consequenter intellectus deceptio interuenire non potest, modo puras rerum quidditates apprehendat: sed omnis intellectiua deceptio inde proueniat oportet, quod forma rei phantasmatibus mixta concipitur, & apprehenditur, vt in nobis euenire liquet. In substantijs vero intellectualibus, & incorporeis talis intelligendi modus est minime, quod phantasmata sine corpore esse nequeant. Non est ergo posibile in earum cognitione errorem incidere, consequenter autem nec in earum voluntate peccatum. Quartum. Propterea in operatione intellectus componentis ac diuidentis falsitas accidit, quod absolute rei quidditatem non apprehendat, sed apprehensæ rei componat aliquid: in ea vero operatione qua quodquid est apprehendit, falsum non accidat oportet, nisi forte per accidens, secundum quod in hac quoque operatione aliquid de ea quæ est intellectus componentis & diuidentis admiscetur: quod equidem contingit, inquantum noster intellectus non statim, sed quodam inquisitionis ordine ad notitiam quidditatis rei cuiuspiam pertingit: veluti cum primo apprehendimus animal, & deinceps oppositas differentias vna reiecta alteram generi colligamus, eousque dum ad speciei diffinitionem attingamus. In quo equidem processu falsitas posset accidere, vt generis differentia capiatur, quod generis differentia non est. Sic autem procedere ad quod quid est de aliquo cognoscendum, intellectus est ratiocinando de vno excurrentis in aliud, quod substantijs separatis congruit minime, cum discurrere sit rationis, & non intellectus. In harum igitur substantiarum notione error incidere non potest, consequenter autem nec in earum voluntate

peccatum. Quintum. Cum nullius rei appetitus nisi in bonum propriũ tendat, impossibile dixeris id cuius est vnũ solum bonum, in suo appetitu aberrare: ꝓpter quod, & si in rebus naturalibus peccatũ accidit propter defectum in executione appetitus contingentem; in naturali tamen appetitu nunquam accidat peccatum necesse est. semper enim lapis tendit deorsum, siue perueniat, siue impediatur. In nobis autem accidit in appetendo peccatum, quia cum ex spirituali & corporali natura nostra componatur, sunt in nobis bona plura, idest secũdum intellectum & sensum, vel etiam secundum corpus, quorum bonorum nostrum ordo quidam est, secundum quod minus principale ad principalius est referendum: & propterea in nobis voluntatis peccatum accidat oportet, cum tali ordine postergato, id quod nobis est bonum secundum quid, contra illud appetimus, quod nobis est bonum simpliciter: Talis vero compositio, & bonorum diuersitas non adest substantijs separatis, quin potius omne earum bonum secundũ intellectum est. Non igitur possibile est, vt videtur, quod in eis sit voluntatis peccatum. Sextum. Ex superabundantia aut defectu volũtatis peccatum in nobis accidit, in quorum medio virtus consistit. Vnde in ijs, in quibus superabundantiam & defectum nequaquam est accipere, sed medium solum, voluntatem peccare non contingit: nullus enim peccare potest in appetendo iustitiam, nam ipsa iustitia medium quoddam est. Substantiæ vero intellectuales prędictæ nihil nisi intellectualia bona possunt appetere: Ridiculum enim est astruere, quod bona corporalia velint angeli, aut cupiant, qui secundum suam naturam sunt incorporei; aut bona sensibilia, quibus non est sensus. In bonis vero intellectualibus superabundantiam aut defectũ esse impossibile est, quippe quæ secundum se media sunt superabũdantiæ, & defectus: sicut verum inter duos errores mediat, quorum vnus secundũ plus, alius vero secundũ minus est: vnde & sensibilia & corporalia bona in medio sunt, si secundum rationem sunt. Non videtur igitur quod substantiæ intellectuales separatæ possint voluntate peccare. Septimum. Substantia incorporea a defectibus remotior est substantia corporea. In substantijs autem corporalibus, quæ a contrarietate remotæ sunt, nullus potest defectus accidere, in corporibus videlicet cælestibus: multo igitur minus accidere potest in substantijs separatis, nedum a contrarietate, verum & ab ea, & a materia, & a motu remotis. Ex quibus videtur defectus aliquis posse cõtingere; vbi potest peccatum contingere. Et hæc quidem sunt contra prædicta quorundam argumenta, ad quæ soluenda via pateret facilis, ei qui vellet Platonicorum figmenta sectari, apud quos dæmones corpora

habẽt

habet naturaliter vnita, ac partem sensitiuam & passiones, idest iram, odium, & eiusmodi; & consequenter etiam in eis posset secundum eos aliud genus cognitionis inueniri quã intellectiuæ: Quia apud Platonẽ anima sensitiua incorruptibilis est, & cõsequenter operationem habeat oportet, cui corpus non cõmunicet, & consequenter cognitio sensitiua esse posset in substantia spirituali etiam corpori nõ vnita, & consequenter passiones, & sic manet eis radix eadem peccandi, quæ & in nobis. Sed illorum vtrumque falsum est; & primo quidem, quod corpora habeant vnita, vt probatum est supra. Secundo vero quod operationes animæ sensitiuæ sine corpore esse quæant: quod hinc patet, quod aliquo sentiendi organo corrupto, sensus operatio vna corrumpitur, sicut visio, corrupto oculo: propter quod tactus organo corrupto (sine quo animal esse nequit) quod animal moriatur oportet. Ad euidentem autem horum solutionem, illud in primis considerandum occurrit, quod sicut in agentibus, ita & in finalibus causis ordo est, vt videlicet a fine principali pendeat secundarius, sicut & secundarium agens a principali. In causis autem agentibus, peccatum tunc accidit, cum secundarium agens ab ordine exorbitauerit principalis: sicut cum ex curuitate tibia deficit ab executione eius motus, quem appetitiua virtus imperabat. Pari ergo modo & in finalibus causis peccatum voluntatis, cuius obiectum bonum est, incidat oportet; cum secundarius finis sub ordine principalis minime concluditur. Quælibet autem voluntas naturaliter illud vult, quod est volentis bonum proprium, scilicet ipsum esse, cuius etiam contrariũ velle nequit. In eo igitur volente, nullum voluntatis peccatum potest accidere, cuius bonum vltimus finis est, quod sub alterius finis ordine non continetur, verum potius sub eius ordine continentur alij fines vniuersi. Eiusmodi autem volens solus Deus est, cuius esse bonitas summa est, quæ & finis vltimus est. In Deo igitur voluntatis peccatum esse nequit: In omni autem volente alio, cuius bonum propriũ sub alterius boni ordine contineatur oportet, peccatum voluntatis potest incidere; modo in sua natura consideretur. Etsi enim cuique volenti naturalis inclinatio voluntatis est ad suijpsius perfectionem volendam & amandam, ita vt huius contrarium velle non posit: non tamen est ei naturaliter inditum, vt ita perfectionem suam in alium finem ordinet, quod ab eo deficere non posit, cum superior finis suę naturæ non sit proprius, verum superiori naturæ potius. Relinquitur igitur suo arbitrio, quod perfectionem suam in superiorem ordinet finem, aut certe non ordinet: In hoc enim quæ voluntatem habent ab his differunt quæ voluntate carent, quod habentia eam, se, suaque ordinant in finem; vnde & liberi arbitrij esse dicuntur: non

haben-

habentia vero, se minime ordinant in finem; ordinantur vero a superiore agente, quasi in finem acta ab alio, non a se. Potuit igitur peccatum incidere in separatæ substantiæ voluntate, ex eo vel maxime, quod bonum proprium propriamque perfectionem in Deum finem vltimum non ordinauerit, sed proprio bono inhæserit vt fini. Et quia ex fine regulas actionum sumi oportet, necesse est vt ex seipsa, in qua finem statuit, alia regulariter disponeret; nec eius voluntas a superiore aliquo regularetur, quod soli Deo congruit. Secundum hoc vero illud intelligendum est, quod Dei æqualitatem appetiuerit, non equidem vt suum bonum diuino bono esset æquale. Hic enim error eius intellectui non potuit insidere, & hoc appetendo, appeteret se non esse, cum specierum distinctio secũdum gradus varios rerum proueniat. Velle autem alios regulare, & suam voluntatem a superiori non regulari, est velle præesse, & quodammodo non subijci, quod est superbiæ crimen. Vnde conuenientissime dicitur, quod primum dæmonis peccatum superbia fuerit: verum quia ex errore vno circa principium, varius & multiplex error consequitur; ideo ex prima inordinatione diabolicæ voluntatis multiplex culpa prouenit, & odij scilicet ad Deum se & punientem, & resistentem eius superbiæ; & inuidiæ ad hominem, & eiusmodi. Illud quoque considerandum est, quod cum proprium alicuius bonũ ad plura superiora ordinatur, volenti liberum est ab ordine alicuius eorum recedere, & ab ordine alterius non recedere, siue superior, siue inferior sit: sicut miles sub rege & duce exercitus ordinatus suam voluntatem in bonũ ducis & nõ regis ordinare potest, aut econtra: si tamen Dux ab ordine recesserit regio, bona militis voluntas erit ab ordine ducis recedens, & nõ regis; mala vero, si ducis voluntatem contra voluntatem regiam sequatur: ordo enim inferioris principij ab ordine pendet superioris. Substantiæ autem separatæ non modo sub Deo ordinantur, verũ etiam a prima ad vltimam vsque earum vna sub alia ordinatur, cum omnes specie differant, vt ostensum est. Et consequenter inuicẽ differant oportet sicut nobilior, ac perinde superior, & minus nobilis, ac perinde inferior. Et quia in quolibet volente sub Deo potest esse peccatum voluntatis, si in sua natura pensetur, possibile fuit vt aliqua de superioribus intelligentijs aut etiam suprema inter omnes haberet in voluntate culpam. Et hoc quidem satis probabile est, vt earum suprema peccaret, vt dictum est: non enim in suo bono prima peccantium quieuisset, sicut in fine sibi supremo & vltimo, nisi bonum suum valde perfectum extitisset. Igitur fieri potuit, vt de inferioribus aliquæ suum bonum sua voluntate in ipsam primam ordinarent, a diuino ordine recedentes, quæ similiter cum prima peccarunt: aliæ vero in voluntatis suæ

tis suæ motu diuinum ord nem seruantes ab ordine supremæ peccantis, quamuis naturæ ordine superioris sine culpa recederent. His prælibatis, facile dicta argumenta soluuntur. Ad quattuor prima. Non cogimur dicere errorem in angelico intellectu extitisse, quasi aliquid bonum iudicarit, quod bonum non sit: sed bonum superius, ad quod bonum proprium referendum erat, non considerauit, vt debuit, ideoq; peccauit: cuius quidem inconsiderationis occasio fuisse potuit voluntas in proprium bonum intense conuersa: est enim liberum voluntati in hoc vel in illud magis vel minus conuerti. Ad quintum. Patet angelum bonum aliquod non appetiuisse, nisi vnum & sibi proprium: in hoc vero fuit eius culpa, quod superius bonum in quod sponte debuit ordinari, prætermisit: sic enim in nobis peccatū ex hoc est, quod inferiora bona, scilicet corporis, absque rationis ordine concupimus: et ita in hoc peccatum fuit in diabolo, quod bonum proprium, non retulit in diuinum. Ad sextum. Patet quod etiam virtutis medium prætermisit, inquantum superiori ordini se non subiecit, sicque sibi dedit plusquā debuisset; Deo vero minus quam ei deberetur, cui omnia veluti primæ regulæ debent esse subiecta. Non est ergo ibi prætermissum medium per superabundantiam passionis; sed solum per iustitiæ inæqualitatem, quæ circa operationes est. In substantijs enim illis operationes esse possunt; passiones vero esse non possunt. Ad septimum. Non oportet si in superioribus corporibus error potest esse nullus, aut certe defectus, propter ea in eiusmodi substantijs culpam esse non posse: corpora enim & quæque ratione carentia solum aguntur, non vero seipsa agunt, vnde exire nequeunt a regula primi illa agentis & mouentis, nisi ex hoc quod primæ regulæ sufficienter rectitudinem non excipiunt: quod equidem ex materiæ indispositione contingit: propter quod etiam corpora superiora, in quibus materiæ indispositio locum minime habet, nunquam a regulæ primæ rectitudine deficere potuere, nec possunt. Substantiæ vero immateriales non aguntur tantum, verum se ad actus proprios agunt: quod in eis tanto magis est, quanto fuerit earum natura perfectior. Quorum enim est perfectior natura, est & in agendo virtus perfectior: vnde quin eis culpa dicto modo inesse posit, nō impedit naturæ pfectio, ex hoc scilicet, quod sibijpsis inhærēt, superioris agentis ordinē minime attendentes.

Intelligentias malas, seu dæmones esse in naturali sapientia præstantißimos.

CAP. XIII.

QVIA igitur aliquas esse intelligentias malas in magorum operibus suffragantes, quas dæmones appellarunt, probatum est: iā

nunc ad nostrum in hoc primo libro institutum propius accedentes, inuestigare tentabimus, quo nam pacto effectuum, quos supra cap. 2. commemorauimus, dæmones causa esse posint: Et cum causa sint scientia, malitia, potestate: eorum scientiam præsenti capite nonnul lis punctis reserare tentaturi, non quidem quantum expostulat res ip sa, sed quantum præsens exigit institutum.

Punctum primum. Substantiæ separatæ, seu certe intelligentiæ, vel angelici spiritus, siue boni sint, siue mali, non accipiunt cognitionem à rebus sensibilibus, seu per species à rebus acceptas, vt accipit genus humanum. Primo. Sensibilia enim secundum suam na turam nata sunt apprehendi per sensum, sicut per intellectum intelligibilia: consequenter autem omnis substantia cognitiua ex sensibilibus cognitionem capiens, sensum habeat oportet, & consequenter organum corporeum, & consequenter corpus naturaliter vnitum. Substantiæ autem separatæ non habent corpora naturaliter vnita, vt superius probatum est. Non igitur intellectiuam cognitionem ex rebus sensibilibus sumunt. Secundo. Altioris virtutis altius obiectum sit oportet. Virtus vero intellectiua intelligentiæ, virtute intellectiua animæ humanę altior sit necesse est, quippe cum humanus intellectus in ordine intellectuum infimus sit, vt ex præmisis haberi po test. Obiectum autem humanæ animæ, aut phantasma, aut non sine phantasmate est, vt experimur: quod in ordine obiectorum re sen sibili exteriori superius est, sicut ex ordine virtutum cognitiuarũ planum est. Obiectum igitur substantiæ separatæ, res extra animam exi stens esse non potest, vt immediate ab ea accipiat cognitionem; sed neque phantasma, quod est proprium animæ nostræ: vnde relinqui tur, vt aliquid sit phantasmate altius, & consequenter oportet quod sit aliquid spirituale intelligibile actu, cum nihil præter hoc in ordine obiectorum sit phantasmate altius. Tertio. Secundum ordinẽ intellectuum, intelligibilium ordo sit oportet: Sed ea quæ sunt secun dum se intelligibilia in ordine intelligibilium, his superiora sunt, quæ intelligibilia nequaquam sunt, nisi nos ea intelligibilia faciamus, cuiusmodi oportet esse omnia à sensibilibus accepta, quippe sensibilia non sunt intelligibilia secundum se, quæ noster intellectus intelligit. Igitur intellectus substantiæ separatæ cum nostro intellectu superior sit, non intelligit intelligibilia à sensibilibus accepta: sed quæ sunt secundum se intelligibilia actu. Quarto. Cuiusque rei operationis propriæ modus proportionaliter modo naturæ & substantiæ eius respondet, ut singillatim uidere licet, quod nobilioris naturæ sit modus operandi nobilior, ut animalium & plantarum: unde illa sentiunt, & no n ista: Substantia uero separata, intellectus est per se existens, non

in cor-

in corpore quouis. Igitur eius intellectualis operatio intelligibilium erit, quæ in corpore nullo fundantur, consequenter autem eorũ erit, quæ a sensibus non accipiuntur: quippe talia sunt in corpore aliquo quoquo modo fundata, vt nostra in phantasmatibus sunt, quæ sunt in organis corporeis. Igitur intelligentiæ cognitionem a sensibilibus accipiunt minime. Quinto. Sicut in rerum sensibilium ordine materia prima vltimum & infimum est, ac per hoc in potentia tantum est ad formas sensibiles vniuersas: ita intellectus noster possibilis infimus in ordine intelligibili existens, in potentia ad omnia intelligibilia sit oportet, sicut tabula in qua nihil est pictum: Sed quæ in ordine sensibilium sunt supra materiam primam, actu habent formam propriam, qua constituuntur in esse sensibili. Igitur pari modo intelligentiæ, quæ in ordine intelligibilium sunt supra intellectum possibilem humanum, actu sunt in esse intelligibili: Intellectus autem a sensibilibus notionem accipiens, in esse intelligibili non est actu, sed potentia. Igitur intelligentiæ a sensibilibus cognitionẽ non capiunt.

Sexto. Superioris naturæ perfectio ab inferiori natura non pendet, vt liquet: Perfectio autem substantiæ separatæ in intelligendo est, quippe quæ intellectualis est. Igitur eius intelligere a rebus sensibilibus non dependet, quasi ex eis capiat notionem.

Punctum secundum. Etsi vero angeli aut boni, aut mali per species a rebus sensibilibus scientiam non accipiunt, non tamen omnia per suam substantiam intelligunt: sed oportet eorum essentiæ species aliquas, vel idola rerum repræsentatiua superaddere, vt omnia intelligant contenta sub ente, quod obiectum est intellectus eorum. Si enim omnia per suam substantiam intelligerent, oporteret omnia in eorũ substantia contineri, quantum etiam ad ea, in quibus ab vna intelligẽtia distinguuntur omnia alia: oportet enim intellectum esse in intelligente quantum ad ea omnia quæ de eo intelliguntur, sicut & sensata oportet esse in sensu, vnde anima per intellectum & sensum dicitur fieri omnia, idest intelligibilia & sensibilia: Sed per angeli substantiã nequeunt omnia in angelo esse: nam quæ infra, & quæ supra angelum sunt, in substantia quidem eius sunt quodammodo, scilicet quãtum ad ea, in quibus cõmunicant, non tamen sunt in ea perfecte, idest secundum propriam rationem; quippe angelica substantia finita & limitata existens, secundum propriam rationem ab alijs distinguitur: In essentia autem Dei sunt omnia perfecte, & secundum propriã rationem, sicut in ea operatiua virtute non limitata ad genus & speciem, a qua est quicquid in re est tam commune, quam proprium. Vnde solus Deus per suam essentiam habet notitiam propriam de rebus omnibus, non autem intelligentia bona, vel mala: consequen-

ter autem per superadditas species intelligat oportet.

Punctum tertium. Quanto autem superiores naturæ ordine sunt angeli siue boni, siue mali, tanto per superadditas species vniuersaliores intelligant oportet. Nam solus Deus omnia per vnum intelligit, vt ostensum est. Quanto ergo aliqua naturæ ordine vni Deo omnia vno intelligenti propiora sunt, tanto magis vnitæ, & consequenter paucioribus eadem intelligant oportet: & consequenter superiores angeli quasi Deo viciniores paucioribus speciebus ea omnia intelligunt, quæ inferiores pluribus: cuius rei etiã in nobis exemplum est. Quidam enim adeo rudes sunt, vt veritatem intelligibilem non nisi minutatim capiant, alijs eleuatioris ingenij vnico principio multas cõclusiones capientibus. Nec obstat si dicatur, quod secundum hoc vna superioris angeli species erit propria multorum ratio, quæ angelus inferior multis speciebus nouit. Dico enim quod idem esse nequit ratio propria multorum adæquata: eminenter vero secus, vt de essentia diuina patet: vnde sicut illa propria ratio est omnium, ita vna creata species esse potest non omnium quidem, sed multorum: sicut etiam in anima humana continetur ratio propria sensitiuæ & vegetatiuæ.

Punctum quartum. Ex dictis vero iam pateat, quod distantia localis intelligentiarum, cognitionem minime impedit. Primo. Nam localis distantia per se comparatur ad sensum, non vero ad intellectum, nisi per accidens, pro quanto notitiam accipit a sensu: nam sensibilia ad determinatam distantiam sensum mouent, intelligibilia vero actu, secundum quod intellectum mouent, non sunt in loco, quippe quæ a corporali materia separata sunt. Cum igitur intelligentiæ a sensibilibus notitiam minime capiant, in earum cognitione localis distantia operatur nihil. Secundo. Nam humana anima separata a corpore in sua intellectione, locali distantia non impeditur: non enim tunc cognoscit abstrahendo (sic enim determinata distantia exquireretur, vt vel sensibilia agerent in animam, vel econtra) sed ex influxu luminis diuini seu specierum ex lumine diuino in eius intellectum, cum sensibus careat: talis autem cognitio distantia locali non impeditur. Vnde & diues cognouit Abraham in limbo a longe. Luc. 16. A fortiori ergo intelligentiæ intelligunt ex locali quacumque distantia. Nec obstat quod Aug. dicit in libro de diuinat. dęmo. cap. 3. quod dæmones propter celeritatem motus aliqua nobis ignota denunciant: quod equidem nihil esset dictu, si eorum notitiam localis distãtia non impediret. Non obstat, inquam, quia secundum eam opinionem loquitur, qua quidam, dæmones habere corpora naturaliter vnita putarunt, secundum quam sensus quoque habere potuissent, & consequenter in noscendo locali distantia præpediri: quam equidem

opinionem

opinionem etiam libro eodem recitando tangit, magis quam asseren do, vt liquet de Ciuit. Dei lib. 21.

Punctum quintum. Palam etiam ex dictis est, quod operationi intellectuali intelligentiarum tempus non misceatur. Nam sicut intelligibilia actu absque loco sunt, ita absque tempore etiam sint oportet: nam localem motum tempus consequitur, vnde ea sola mensurat, quæ vtcunque in loco sunt. Et ideo intelligere substantiæ separatæ supra tempus est. Operationi autem intellectuali nostræ tempus adiaceat oportet: quod ex phātasmatibus notitiam capiamus, quę determinatū tēpus aspiciunt. Inde est, quod in cōpositione ac diuisione intellectus noster aut præteritum, aut præsens, aut futurum tempus semper adiungit; intelligendo autem quodquid est, nequaquam: intelligit enim illud abstrahendo intelligibilia à sensibilibus conditionibus, vnde secundum illam operationem neque sub tempore, neque sub aliqua rerum sensibilium conditione intelligibile apprehendit. Componit autem, aut etiam diuidit applicando prius abstracta intelligibilia ad res, in qua applicatione tēpus cointelligatur oportet.

Punctum sextum. Ex dictis etiam liquet, intellectum intelligentiarum actu semper intelligere. Primo. Quod enim quandoque in actu, quandoque in potentia est, tempore mensuretur oportet: ibi enim successio est, quæ tempore solo diiudicatur, quod numerus omnis motus est: nec obest, si successio illa continua non sit, quippe etiam tempus aliquod discretum sit oportet, alioquin successiua discreta non haberent mensuram: Intellectum autem intelligentiæ supra tempus esse probatum est. Non est igitur quandoque actu intelligens, & quandoque non intelligens. Secundo. Omnis substantia viuens, operationem aliquam vitæ actu habet ex sua natura, quæ inest ei semper: licet aliæ quandoque insint illi potentia tantum, veluti semper nutriuntur animalia, etsi non sentiunt semper: Substantiæ autem separatæ sunt substantiæ viuentes, vt liquet ex dictis: alioquin essent ignobiliores nobis, & omnibus viuentibus; nec habent aliam operationem vitæ præter intelligere, & si qua ad intelligere sequatur, vt velle ac posse. Igitur semper actu intelligentes sint oportet. Tertio. Nam cælestia corpora intelligentiæ per intellectum mouent apud philosophos: Motus vero ille semper continuus est. Igitur intelligentiarum intelligere semper actu sit oportet. Idē vero sequitur & si dicta corpora mouere non dicantur, quippe quæ cælestibus corporibus altiores sunt: vnde si eiusmodi corporis operatio propria, idest motus, continua est, longe magis continua erit ea quæ intelligentiarum est, idest intelligere. Quarto. Omne quod quādoq; operatur

quandoque vero non operatur, aut per ſe, aut per accidens moueatur neceſſe eſt: vnde & quod nos quandoque intelligamus, quandoque non intelligamus, ex alteratione circa partem ſenſibilem accidit, vt in 8. Phy. dicitur: Subſtantiæ vero ſeparatæ nequaquam per ſe mouẽtur, quippe quæ non ſunt corpora; neque per accidens, quippe quæ non ſunt vnitæ corporibus. Igitur ſuum intelligere continuum, non autem interciſum ſit oportet.

Punctum ſeptimum. Similiter quoque ex dictis liquet, angelum, aut bonum, aut malum non intelligere diſcurrendo a magis noto ad minus notum, aut ad notum ab ignoto. Nam cum rerum creatarum vniuerſitas graduata ſit ſecundum inferioritatis ſuperioritatiſque naturam, nec duæ ſint rerum ſpecies realiter æquales: quod generum differentiæ præ ſe ferunt, quarum ſemper vna reliqua nobilior eſt: ſicut natura infima ad proximam ſibi ſuperiorem ſe habet, ita illa ad aliam vſque ad ſupremam ſe habeat oportet. Illum itaquæ in ſubſtantijs ſpiritualibus gradum & ordinem tenent intelligentiæ ſiue bonæ ſint, ſiue malæ, quem in natura corporea cæleſtia corpora ſortiuntur. Nam ſicut illæ ſupra humanos ſunt intellectus, quos infimos in eo genere nouimus: ita hæc corpora ſupra corruptibilia ſunt, quæ itidem in corporeo genere infima ſunt: vnde & cæleſtes mentes a Dionyſ. dicuntur. Diſtant vero in eo cæleſtia & terreſtria corpora; quia hæc ſuã vltimam perfectionem motu & mutatione conquirunt: illa vero ex ipſa ſua natura eam ſtatim nanciſcuntur. Sic ergo & infimi, ideſt hominum intellectus, quodam intellectualis operationis motu, ſiue diſcurſu veritatis cognitionem nanciſcuntur, vt experimur, dum ſcilicet ex vno cognito in aliud cognoſcendum nituntur: qui ſi ſtatim in ipſa notione noti principij concluſiones inde educibiles omnes agnoſcerent, locum in eis diſcurſus non haberet. Et hoc in angelis ſit oportet, quippe qui in his quæ naturaliter norunt, quæcunque in eis noſci poſſunt, ſtatim inſpiciunt, quaſi a natura ipſa ſuam perfectionem ſtatim nacti. Vnde & intellectuales dicuntur, quia etiam apud nos intelligi dicuntur, quæ ſtatim naturaliter nota ſunt: quo fit, vt etiam habitus principiorum, quæ naturaliter ſtatim nouimus, intellectus dicatur: animas vero humanas hoc modo veritatẽ nõ cogneſcẽtes, ſed diſcurſu quodam non intellectuales, ſed rationales dicimus, quamquã ex influxu ſuperiorum intellectuum aliquid intellectualis luminis participent in principiorum notitia, ſicut & elementa mundi a cælo circularẽ motum vtcunque participant, vt de aere, conſequenter & de igne monſtrat ſtella comata, & de mari fluxus refluxuſque. Nec obſtat, quod angeli vnũ per aliud norunt, vt boni creaturas ꝑ verbũ, & mali per ſuam ſubſtantiã, & ſpecies inditas. Neque enim cognoſcere

ſcere vnum in alio vel per aliud, puta, ſpeculum, & ſimul viſa in ſpeculo, eſt diſcurrere: ſed cognoſcere vnum ignotum ex alio prius noto, hoc diſcurſus eſt. Nec ſecundo obſtat, quod ſuperior virtus, ideſt angelica, poſsit omnia, quæ & inferior, ideſt humana, & cõſequenter ſyllogizare. Nam ſuperior & inferior virtus, quando eiuſdem ſunt ordinis, poteſt ſuperior quod & inferior, alias nequaquam (ſicut homo aſino ſuperior, aſinum generare nequiret) niſi altiori modo: & ſic angeli ſyllogizare poſſunt, quod ſyllogiſmum cognoſcant, & in principijs concluſiones, & in cauſis effectus, & econtra: non tamen ſic ſyllogizant, vt ignotæ rei notitiam ſyllogizando ex cauſis in cauſata, vel econtra perquirant. Non obſtat etiam, quod apud Iſidorum dæmones per experientiam multa cognoſcant: experimentalis autem notitia diſcurſiua ſit, vt in fine libri Poſteriorum patet. Nam in angelis tam malis quam bonis experientia per quandam ſimilitudinem dicitur, prout ſcilicet ſenſibilia præſentia norunt, tamen abſque omni diſcurſu.

Punctum octauum. Sed neque componendo aut diuidendo intelligunt. Nam quod noſter intellectus aut diſcurrendo aut componendo intelligat, ea ex radice manat: quia videlicet ſtatim in prima rei apprehenſæ notitia propter intellectualis luminis debilitatem inſpicere nequit quicquid in ea continetur: ſicut enim in ratiocinante intellectu concluſio principijs, ita in componente & diuidente prædicatum ſubiecto cõparatur: & ſicut ſi ſtatim in principio ipſo intellectus cõcluſionem videret, nequaquam diſcurreret vt eam videret: ſimiliter ſi ſtatim in apprehenſione quidditatis ſubiecti, notitiam haberet omnium quæ poſſunt aſcribi ſubiecto, non intelligeret componendo & diuidendo, verũ ſolum intelligendo quodquid eſt. Cum igitur in angelo ſit lumen intellectuale perfectum, adeo vt in rerum naturalium notitia proficere nequeat, ſed ſtatim eam nanciſcatur, vt probatũ eſt; neque diuidit, neque componit: quamquam & diuiſiones & compoſitiones intelligit, ſicut & ſyllogiſmorum diſcurſus: Cuius ſignum dixeris, quod cum voces in ſubiecta creatura corporea formant angeli, affirmando & negando loquuntur, quamuis non affirmando, aut negando intelligant. Nec obſtat, quod compoſitio aut diuiſio (vt in 3. de Anima dicitur) eſt vbi & intellectuum multitudo, vt in intelligentia, quæ per diuerſas ſpecies intelligit; & non omnia ſimul, vt dicetur. Dico enim quod non omnis intellectuum multitudo compoſitionem cauſat, ſed eorum tantum, quorum vnum aut alteri attribuitur, aut ab altero remouetur: quod in angelo eſt minime, qui rei quidditatem intelligendo, omnia ſimul intelligit, quæ nos aut negando, aut componendo de ea poſſumus intelligere.

Punctum

Punctum nonum. Non potest autem in intellectu intelligentiæ siue bonę, siue malę in ordine ad naturaliter cognoscibilia error aut falsitas intercidere. Nam huius rei veritas ex superioribus vtcunque dependet. Nam quod nec componendo, nec diuidendo angelus intelligat, superius monstratum est: sed tantummodo intelligendo quodquid est. Intellectus vero circa quodquid semper verus est, sicut & sensus circa propriũ obiectum, vt in 3. de Anima Arist. profitetur. Per accidens tamen in nobis deceptio intelligendo quodquid est contingit, secundum scilicet rationem alicuius compositionis, vel cum vnius rei diffinitionem vt rei alterius diffinitionem accipimus: vel cum diffinitionis partes inuicem non cohærent; sicut si pro alicuius rei diffinitione, animal quadrupes volatile capiatur, nullum enim animal tale est. Et hoc quidem in compositis accidit, quorum diffinitio ex diuersis sumitur, quorum alterum materiale, atque alterum formale est. Intelligendo autem quidditates immateriales, nõ est falsitas, vt in 9. Metaphy. dicitur, quippe quæ vel totaliter non attinguntur, & de eis intelligitur nihil, vel cognoscuntur vt sunt. Sic igitur in angelico intellectu per se falsitas esse nequit, per accidens tamen contingit alio modo quam in nobis. Nos enim quandoque componendo & diuidendo ad quidditatis intellectum venimus, veluti cum diffinitionem diuidẽdo demonstrandoq; inuestigamus: quod equidem in intelligentijs nõ contingit, sed modo alio. Nam per rei quod quid est, res omnes quæ ad rem attinent, norunt: quod equidem potest esse respectu eorũ quæ rei naturaliter ascribuntur, aut ab ea remouentur innotescendi principium: non autem eorum quæ à supernaturali Dei ordinatione dependent. Angeli igitur, siue intelligentiæ bonæ, rectæ & ordinatæ voluntatis cum sint, per rei quidditatem de his quæ rei supernaturaliter attinent non iudicantes, nisi salua ordinatione diuina, nec in naturalibus, nec in supernaturalibus rebus falluntur, seu nec per se, nec per accidẽs falluntur. At vero dæmones, idest, intelligentiæ malæ, atque damnatę, per suam peruersam voluntatem intellectum à diuina sapientia subducentes, de rebus interdum absolute secundum naturalem cõditionem iudicia ferunt, & in his quidem quæ rei naturaliter attinent, non falluntur: decipiuntur vero interdum posibiliter quantum ad ea quę supernaturalia sunt, sicut si considerantes hominem mortuum, non resurrecturum iudicent; & videntes Christum hominem, Deum esse non putent.

Punctum decimum. Circa immaterialia autem, intelligentia siue bona, siue mala, tria cognoscit. Et primo quidem seipsam. Nam etsi in actione transeunte, materia siue obiectum in quod actus transit, ab agente separatum sit, vt calefactum à calefaciente, & ab ædificante

ficante ædificatum: in actione tamen, quæ in agente manet, ad hoc vt ab agente actio procedat, obiectum agenti vniatur oportet, sicut sensibile vniri oportet sensui, vt sentiat actu: & ita se habet obiectũ vnitum potentiæ in huiusmodi actione sicut forma, quæ est actionis principium in agentibus alijs: Sicut enim calor in igne calefactionis est formale principium; ita species rei visæ (quæ est res visa in esse visibili) in oculo est visionis formale principium. Considerandum vero est, quod eiusmodi species obiecti in cognitiua virtute quandoque est potentia tantum, & tunc est cognoscens in potentia tantum, & ad hoc vt cognoscat, oportet potentiam reduci in actum speciei. Si autem semper eam habeat absque mutatione, vel priore eius receptione, nihilominus cognoscere potest. Ex quo inferre liceat, quod moueri ab obiecto, de ratione cognoscentis non est, inquantum cognoscens est, sed solum inquantum potentia cognoscens. Nihil etiam differt ad hoc vt forma sit actionis principium, an inhæreat necne: nam species quę est intelligendi principium, aliquando inhæret, vt in nobis: aliquando autem non inhæret, sed subsistit, vt in Deo. Igitur siquid in genere intelligibilium sit forma subsistens intelligibilis, intelligit quidẽ: quia immaterialitas intellectiuam virtutem confert, vt probatum est: & intelligitur, quia intelligibilis actu est; & à seipso intelligitur, quia sibiipsi intelligibiliter, & obiectiue, immo identice præsens est. Angelus autem cum subsistat & immaterialis sit, forma intelligibilis subsistens sit necesse est, consequenter autem & actu intelligibilis: se ergo per se intelligit. Nec prædictis obstat, quod Diony. 6. ca. ange. hierar. dicit, angelos ignorare proprias virtutes, & consequenter substantiã propriam. Hoc enim secundum antiquam translationem dictum est, quæ per nouam in hoc est correcta: quamquam & illud verum sit, vt scilicet ignorent angeli suas virtutes, secundum quod ab ordine diuinæ sapientiæ proficiscuntur, quæ angelis incomprehensibilis est. Nec similiter obstat, quod intellectiua cognitione, quæ sola angelis adest, singularia materialia non intelliguntur à nobis. Singularia enim materialia non intelliguntur à nobis, non quia singularia, verum quia materialia potius: vnde si qua singularia immaterialiter subsistunt, ceu angeli; illa nihil prohibet intelligibilia esse actu. Secundo. Circa immaterialia omnis intelligentia intelligit, & nouit omnem aliam. Nam substantiæ separatæ intelligunt ea quæ per se sunt intelligibilia, vt ostensum est: Per se autem intelligibilia sunt substantiæ separatæ: immunitas enim à materia facit aliquid esse per se intelligibile, vt ex superioribus patet. Igitur substantiæ separatæ sicut obiecta propria substantias separatas intelligunt, vnaquæque scilicet seipsam, & alias. vnde apud August. 2. super Gen. ad lit. Quæ in Dei verbo æternaliter

naliter

naliter prȩextiterunt, ab eo fluxere dupliciter: & primo in angelicum intellectum, per hoc quod Deus angelicȩ menti rerum, quas in naturali esse produxit, similitudines influxit: secundo vero, vt in proprijs naturis subsisterent. Hoc autem quidam ea ratione posse fieri dicunt, quod vna intelligentia alterius causa sit; prima quidem secūdæ, & sic deinceps: in omni autem causa est similitudo effectus, & in omni effectu similitudo causæ. Sed hoc non bene dicitur. Nam cum intelligentiæ sine materia subsistant, vt probatum est, possunt sola creatione produci: creare autem solius Dei est, vt nunc supponimus: vnde præter Deum nulla intelligentia alterius causa est; vnde vna aliā per species supperadditas nouit, sicut & se per se, vt dictum est. Et species quidem, qua vnus alium nouit, ab angelo noto differt, cuius est similitudo: quia species habet esse intentionale; angelus vero, cuius est similitudo, habet esse naturale & reale. Nec prædictis obstat primo, quod quilibet intellectus angelicus habet in se aliquam naturam determinatam, & consequenter illa videtur alterius impedire notionem intus apparens, iuxta verbum Arist. in 3. de Anima de humano intellectu, si in se aliquam haberet corpoream naturam, aut pupilla aliquē colorem &c. Non obstat, inquam: quippe verbum Philosophi intelligitur de natura, quæ ita cognoscitur, quod non est ratio cognoscendi, sicut albedo respectu visus, & humanitas respectu intellectus: non autem de ea quæ est obiectum cognitum, & ratio cognoscendi, vt lux in pupilla, & similitudo humanitatis in posibili intellectu: talis enim natura vim cognitiuam non impedit, sed iuuat. Et talis est angelica substantia, quæ est ratio angelo cognoscendi se perfecte, & alia imperfecte, vnde speciebus superadditis opus est. Non obstat secundo dictū libri de Causis. Omnis intȩlligentia scit quod est supra se, inquantum est causata ab eo; & quod est sub se, inquantum est causa eius: vnus autem angelus alterius causa non est: consequenter autem videtur illum non cognoscere. Non obstat, inquam: quippe ratio causæ & causati ad hoc quod angelus vnus alium cognoscat, facit nihil, nisi ratione similitudinis, in qua causa causatumque communicant: vnde si in angelis similitudo sine causalitate ponatur, in vno cognitio alterius maneat oportet. Non obstat tertio, quod species, qua angelus angelum nouit, nō videtur innata: quippe sequeretur si Deus nouiter angelum crearet, ille a prius creatis intelligi non posset: sed neque videtur acquisita, quia angeli superiores inferiores cognoscere non possent, a quibus accipiunt nihil. Non obstat, inquam: quia Deus vniuerso quod fiendum instituerat, proportionatam fecit quamcunq; creaturam; consequenter vero si instituisset facere plures angelos vel plures rerum naturas, plures species intelligibiles mentibus angelicis impresisset,

presſiſſet, ceu ſi ædificator domum maiorem facere voluiſſet, fundamentum quoque maius effeciſſet. Vnde eiuſdem rationis eſt, quod Deus adderet aliquam creaturam vniuerſo, & angelo ſpeciem aliquā intelligibilem. Si ergo Deus vniuerſo adderet angelum, conſequenter autem naturam vnam ſpecificam, cuilibet angelo creato adderet ſpeciem: & ſicut nunc intelligunt per inditas, tunc intelligerent per inditas & acquiſitam, non a ſenſu, ſed a Deo. Tertio autem Quæq; intelligentia naturaliter intelligit Deum quoquomodo. Nam tribus modis res aliqua cognoſci poteſt. Primo per ſuæ eſſentiæ in cognoſcente præſentiam, ſicut ſi lux in oculo videatur, quomodo dictum eſt intelligentiam ſeipſam intelligere. Secundo per præſentiam ſuæ ſimilitudinis in potentia cognoſcitiua, ſicut ex hoc videtur lapis, quod in oculo lapidis ſimilitudo reſultat. Tertio ex hoc, quod ſimilitudo rei non a re ipſa immediate accipitur, ſed ab alia, in qua reſultat, ſicut hominem videmus in ſpeculo. Primæ cognitioni aſsimilatur diuina, qua Deum per eius eſſentiam videmus, quod naturaliter creatura non poteſt, vt nunc ſupponitur: tertiæ vero ea qua Deum per creaturas cognoſcimus, ideſt, per Dei ſimilitudinem in creatura reſultantem: ſecundū illud Rom. 1. Inuiſibilia Dei &c. Vnde Deum videre dicimur in ſpeculo: cognitio autem qua Deum angelus per ſua naturalia videt, inter prædictas mediat, & ſimilatur illi, qua res per ſpeciem ab ea captam cernitur: quia enim in ipſa angelica natura impreſſa eſt imago diuina, per ſuam eſſentiam Deum angelus nouit, inquantum Dei ſimilitudo eſt: ſicut ſi nummus imaginem Cæſaris tenens, ſe intelligeret, Cæſarem intelligeret. Nec tamen angelus Dei eſſentiam videt, quippe quam nulla creata ſimilitudo ſufficit exprimere, vt ſuppono.

Punctum vndecimum. Quid vero circa naturalia intelligat bonus, aut etiam malus angelus, dico quod multa. Et quidem primo naturalium rerum ſpecies vniuerſas cognoſcit. Primo. Nam cum naturali perfectione intellectus eorum ſtatim a ſuæ conditionis exordio perfectus ſit, vtpote ſtatim totus in actu exiſtens, nec inſtar noſtri paulatim ſuam perfectionem colligens (vt monſtratum eſt) ſuum obiectum, ideſt, ens intelligibile vniuerſaliter comprehendat oportet: alioquin ſiquid ſub ente contentum non attingeret, quantum ad illud attineret, in potentia eſſet, & non in actu: Sub ente vero intelligibili etiam rerum corporearum omnium naturæ & ſpecies continētur; ſunt enim vera & vere entia. Eas igitur omnes ſubſtantiæ ſeparatæ cognoſcunt. Secundo. Nam cum rerum ſpecies ſicut ſpecies numerorum diſtinguantur ex 8. Metaphy. & patet: quia ordine quodam conſiſtunt, nec duæ ſunt æquales (vt probatum eſt) oportet vtcunque in ſuperiori ſpecie, quod inferioris eſt, contineri, ceu numerus maior continet minorem.

norem. Cum igitur supra substantias corporeas omnes sint substantiæ separatæ, quæcunque in substantijs corporeis sunt per modum materialem, in separatis sint oportet per modum intelligibilem: quod enim in aliquo est, per modum eius in eo est. Intelligunt igitur angeli tam boni quam mali omnes materialium rerũ species, & quæcunq; eis insunt. Tertio. Si substantiæ separatę cælestia corpora mouent, vt philosophi posuere, omne ex cælesti corpore pullulans & emergens, ipsis quidem corporibus sicut instrumentis ascribitur (mouent enim mota:) ipsis autem intelligentijs sicut principalibus agentibus attribuatur oportet: mouent enim cælos. Causant vero omne tale per cælos eo modo quo artifex suum opus per sua instrumenta, per intellectum scilicet: agunt enim & mouent per intellectum & voluntatem, cum in eis aliæ non subsint vires. Intelligunt ergo omnia quæ vel generantur, vel etiam corrumpuntur. Nec obstat, si quę intelligentiæ cælos immediate non mouent, quia cum motrices sint de infimis, deputantur enim corporibus administrandis, mouentium actio ab alijs superioribus pendet: sunt enim omnes subinuicem positæ, vt monstratum est. Si vero generabilia quasi proprios effectus corruptibiliaque cognoscunt, longe magis ipsas cælestium corporum species tanquam instrumenta propria norunt. Nec obstat, quod res materiales ex hoc videbuntur perfectiones esse immaterialium: intellectum enim perfectio est intelligentis. Non obstat, inquam: quippe res intellecta intelligentis perfectio non est nisi similitudinis suæ gratia, quā in intellectu habet. non enim qui extra animam est lapis, intellectum nostrum perficit, sed lapidis similitudo, quę nostro intellectui insidet. Similitudo ergo rei materialis in angelico intellectu existens, forma & perfectio eius est: & hoc non absurdum, sed verum est. Secundo vero intelligentię tam bonę quam malę nō species modo omnes corporeæ naturæ norunt, verumetiam & singularia cuncta. Quia enim rerum similitudines in earum intellectibus vniuersaliores & efficaciores sunt ad rerum notitiam, quam in nostro, per eas res naturales non modo secundum rationem generis vel speciei norunt, vt noster intellectus, verum etiam secundum indiuidua. Primo, cum enim rerum species in intellectu existentes immateriales sint, secundum quod in nostro intellectu sunt, cognoscendi singularia per materiam indiuiduata, nequeunt esse principium: sunt enim virtutis adeo contractæ & coarctatæ, vt vna in vnius solum notitiam ducat: vnde quemadmodum genericæ naturæ similitudo in cognitionem generis ac differentiæ ducere non posset, vt scilicet per animalis speciem etiam rationalem nouerimus, vt per eam species noscatur: ita quoque specificæ naturæ similitudo in notitiam principiorum speciei & indiuiduantium

tium

tium, quæ sunt principia materialia ducere non potest, vt per eam indiuiduum in sua singularitate noscatur, immo ex abstractione ab his causatur, vnde in ea ducere nequit. Similitudo vero in intellectu substantiæ separatæ, cum sit virtutis vniuersalis, vna & immaterialis existens, in principiorum speciei notitiam & indiuiduantium ducere potest, adeo vt per eam intelligentia non generis modo & speciei naturam posſit suo intellectu comprehendere, verumetiam & indiuiduorum omnium: consequenter autem nec infinitorum indiuiduorum habet species infinitas, eiusmodi enim species non est ab indiuiduis abstracta. Vnde sicut affirmatio affirmationis, ita negatio negationis est causa: & sicut abstractio in nobis singularium ignorantiam ponit, ita in angelis non abstractio tollit. Secundo. Nam intelligibiles rerum species, & ad nostrum, & ad angelicum intellectum ordine contrario veniunt: quippe ad nostrum per viam resolutionis, idest abstractionis a conditionibus materialibus indiuiduantibus veniunt, vnde per eas singularia à nobis nequeunt cognosci: ad angelicum autem veniunt quasi per viam compositionis: habet enim species ex assimilatione sui ad primam intelligibilem speciem diuini intellectus, quæ a rebus equidem abstracta nequaquam sit oportet, verum potius rerum factiua est: factiua, inquam, non modo quo ad formam, verum etiam quantum ad materiam, quæ est indiuiduandi principium. Species igitur intellectus angelici, etiam indiuiduandi principia respiciũt, vnde singularia cognoscit, quamquam ea intellectus noster non cognoscat. Tertio. Quod inferior virtus potest, & superior vtique posſit necesse est; quamquam altiori modo, si altioris & alterius ordinis sit: quo fit vt virtus inferior plerumque per plura quam superior operetur; & quanto inferior, per plura; per pauciora vero, quanto superior: vnde vna virtus sensus communis apprehendit omnia quæ quinque exteriores sensus apprehẽdunt. Anima autem humana substantia qualibet separata naturæ ordine inferior est; & ipsa per duo principia intellectum videlicet, & sensum, & vniuersalia, & singularia nouit. Eodem ergo modo hæc omnia intelligentia nouit, & altiori modo, idest, potentia vna cognitiua, quam solam habet. Quarto. Si a spiritibus separatis apud philosophos mouẽtur cælestia corpora, qui per intellectum ac voluntatem agunt & mouent, quod vires alias non obtineant, mobile a se motum cognoscunt: quod singulare quoddam sit oportet, si mouetur: situs etiam per motum renouati singularia quædam sunt, nec ignorari ab ea substantia posſunt, quæ per intellectũ ad hos mouet: & multo minus a superioribus, quę etiã cęlesti motu producuntur, singularia corruptibilia norunt illi motores, cum vt artifices ea producant. Singularia ergo horum materialium norunt intel-

ligentiæ, siue bonæ, siue malę sint. Non cognoscunt vero intelligentiæ in spiritualibus vel corporalibus primo quidem futura in seipsis, idest, vt aliquando erunt in suis existentijs. Nam angeli in suis causis futura longe acutius, quã nos possunt agnoscere; & certe si ex eis necessario emergant, vt crastinus ortus solis: coniecturaliter vero, quæ vt in pluribus: nullo vero modo, quæ raro eueniunt. In seipsis vero futura nouisse, Dei solius est, non solum quæ necessario vel in pluribus, sed etiam quę casualiter & raro emergunt. Nam in sua æternitate quæ toti tempori adest, illudq; concludit, Deus omnia videt semper eodẽ modo: alioquin si futuro in esse posito, nouo modo illud videret, sua visio non esset tota æterna, sed cresceret: quilibet autem intellectus creatus ab ista æternitate deficit, & consequenter ab huiusmodi cognitione, quæ æternitatem consequitur: Quia quod sub tempore est: vt aliquo modo omne æuiternum, in quo succesio aliqua sit oportet, vt probabo pene statim: non potest habere præsentia omnia, quæ toto tempore fiunt. Vnde diuinitatis insigne est nosse futura. Isa. 41. Annunciate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus, quia dij estis vos. Nec obstat, quod intellectus angeli est supra tempus, cuius differentiæ sunt præsens & futurum; & parificatur intelligentia æternitati, idest æuo, vt dicitur in libro de Causis. Dico enim quod intellectus angeli, etsi est supra tempus physicum continuum, quo motus corporales metimur: non tamẽ supra, sed infra discretum est, quo succesio intellectionum & volitionum angelicarum mensurantur: non enim intelligunt angeli omnia simul, vt probabitur: de quo tempore Aug. 8. super Gen. ad lit. Deus, inquit, creaturam spiritualem mouet per tempus. Non obstat secundo, quod angelus per species vniuersales, & a rebus non acceptas intelligat, quæ æqualiter ad præsens & futurum protenduntur. Dico enim, quod licet de se æqualiter ad præterita, pręsentia, & futura se habeant; ecõtra tamẽ ista ad illas non eodẽ modo se habẽt: nã pręsentia quidẽ naturã habent, qua speciebus intellectus angelici similentur, & per eam nosci posint: præterita vero eã aliquãdo habuere, sed futura nunquam: vnde per eas agnosci nequeunt nisi ponantur in esse, & cõsequenter actu similentur. Non obstat tertio, quod sicut secũdum locũ, ita & secundũ tẽpus dicitur aliquid distans: nec intellectionem angelicam impedit distãtia prima, & consequenter nec secunda. Dico enim, quod non est simile de vtraque distantia: quippe quæ loco distant, in rerum natura sunt, & speciem aliquam participant, cuius similitudo in angelo est: quod de distantibus tempore, idest futuris, verũ nõ est. Non cognoscunt etiam cordiũ cogitationes angelicæ illæ mentes, idest volitiones, & intellectiones, vt sunt voluntariæ: quia naturalia omnia per substantiam suã aut species inditas norunt,

quibus cogitationes a voluntate dependentes non colligantur, ſicut cauſis colligantur effectus: ſed ſoli Deo vt cauſæ ſubijciuntur, & voluntati: Hoc tamen intellige ſecundum Aug. in lib. de Diuin. dæmo. niſi cogitationes in corpore ſigna relinquant: quia iam talia colligationem habent ad ſpecies angelici intellectus mouentis omnia corpora. Paucæ vero (meo iudicio) ſunt cogitationes ſpiritibus malis occultæ propter ingenij angelici ſagacitatem. Quin etiam cauendum eſt, ne quis intimis ſuis cogitationibus fidat, quaſi neſciat perfidus hoſtis, quid homo intendat: interdum enim ipſe cogitatus ſuggerit, & inde eos ſaltem coniecturaliter & probabiliter nouit. Nec obſtat, quod angelus ſpecies intelligibiles animæ vel alterius norit, quorum nouit ſubſtantiam & accidentia: quia non ſequitur, quod norit quomodo angelus vel anima ſpeciebus intelligibilibus voluntate vtatur; Immo licet angeli cognoſcant actum appetitus brutalis, qui non eſt liber, ſed alterius cauſæ corporalis vel ſpiritualis impreſsionem ſequitur, quam angelus nouit: non tamen ſequitur, quod nouerit motus appetitus ſenſitiui hominis, & apprehenſionem phantaſticam, ſecundũ quod a ratione & voluntate mouetur: quia etiam inferior pars animę quoquomodo ratione participat, ſicut obediens imperanti, Eth. 1. Nec tamen ſequitur, quod ſi angelus id quod in phantaſia vel appetitu ſenſitiuo hominis eſt, nouit, id noſcat quod in cogitatione aut voluntate eſt: quia voluntas & ratio appetitui ſenſitiuo, & phantaſiæ non ſubiacent, ſed eis diuerſimode vti poſſunt.

Punctum duodecimum. Cognoſcit vero intellectus angelicus ſimul omnia quæ vna ſpecie cognoſcit, non autem quæ pluribus. Sicut enim vnitas termini ad vnitatem motus, ita vnitas obiecti ad vnitatem operationis requiritur: vna ergo operatione multa & ſenſu, & intellectu noſcuntur aliquando: quia aliqua vt vnum, & vt plura accipi poſſunt: vt partes continui, quæ plures ſunt, ſi quælibet ſeorſum capiatur, nec ſimul, nec vna operatione aut ſenſu, aut intellectu noſcuntur: ſed ſi capiantur vt ſunt vnum in toto, vnum ſunt, & vna operatione ſenſu & intellectu noſcuntur, vt patet in tertio de Anima. Sic etiam intellectus noſter ſimul ſubiectum prædicatumque cognoſcit, vt partes ſunt vnius propoſitionis, & duo comparata vt in comparatione vna conueniunt. Igitur multa vt diſtincta non poſſunt ſimul intelligi, ſed vt in intelligibili vno vniuntur, ſimul intelliguntur. Vnumquodque autem actu intelligibile eſt, ſecundũ quod eius ſpecies in intellectu eſt; conſequenter autem quæcumque per vnam ſpeciem intelligibilem cognoſci poſſunt, vt vnum intelligibile cognoſci poſſunt, & conſequenter ſimul cognoſci: quæ vero noſcuntur per ſpecies diuerſas, vt diuerſa intelligibilia noſcuntur, nec ſimul noſcũ-

tur.

tur. Angeli ergo boni, quantum ad notitiam habitam in verbo diuino, simul norunt quæcunque norunt: quia vna specie, idest, diuina essentia norunt. Quantum ad notitiam vero, qua boni aut mali res per innatas species norunt, ea simul intelligunt, quæ vna specie norunt, vt saltem vnam specialissimam speciem cum suis indiuiduis, aut etiam subalternam, aut genus, prout speciebus altioribus intelligunt. Ex his liquet, quod dæmon quicunque, etiam minimus, nouit omnia quæ dicam cum suis viribus & proprietatibus. Primo omnia elementa, secundo omnia metalla, tertio omnes lapides, quarto omnes herbas, quinto omnes plantas, sexto omnia reptilia & animalia terræ, septimo omnes aues, octauo omnes pisces, nono omnes orbes & motus cælorum, decimo omnes & singulas stellas & constellationes, & aspectus cælestes, ac influxus; vltimo omnes substantias immateriales, & vt dictum est, omnium horum virtutes.

Dæmones naturali uirtute esse potentissimos. CAP. XIIII.

IN substantia spirituali tres tantum esse potentias notum est: intellectum, voluntatem, & virtutem: quæ tamen a voluntate minime secernitur re ipsa, sed ratione tantummodo. Et de voluntate quidem eorum ibi actum est, vbi & probatum, quod sint aliquæ intelligentiæ malæ: de eorum vero intellectu capitulo priore. Quantum autem se eorum extendat naturalis virtus, seu potestas nisi a Deo comprimatur, paucis punctis eluceat.

Punctum primum. Angelus & bonus, & malus potest moueri ex loco in locum, licet æquiuoce nobiscum aut corpori. Angelus enim in loco esse potest, vt experientia docuit de bonis, qui in aliquibus corporibus assumptis apparuere, vt patebit; & de malis, qui aliquãdo humana corpora obsident. Et præterea ipsi philosophi intelligentias ponunt in orbibus cælestibus ab eis motis, alioquin ea non mouerent, cum mouens & motum oporteat esse simul. 7. phy. Non tamẽ est Angelus in loco eo modo quo corpus, scilicet sua quantitate molis, replendo spatium loci, quia hanc intelligentia non habet: sed alio modo, idest sua quantitate virtutis, quo spiritualia corporalia tangunt: sicut verbum ferens conceptum mentis, tangit cor, aut dolore, aut gaudio afficiens: immo & corporalia distantia, sicut luna lunatici caput sua virtute contingit. Vnde Angelum esse in loco, est contactu virtutis attingere locum, vel mouendo, vel ornando, vel præsidendo: quomodo etiam litteræ diuinæ in cælo esse angelos asserunt. Quod autem est in loco, nisi sit infinitum attingens omnem locum, cuiusmodi non est intelligentia creata (vt supponitur) nisi etiam sit

loco

loco determinato alligatum a natura, vt forte motores cælorum determinatæ parti; vel etiam a violentia, vt aliqui dæmones a Deo ligati sunt in inferno; vel a superioribus spiritibus etiam malis in ampullis vel anulis, & eiusmodi. Quod, inquam, sic est in loco, necessario potest moueri in loco: quia si in loco est aliquo, quia ibi operatur, si desinit operari ibi, & in alio loco operetur, necessario in alio loco erit, vt angelus, qui erat Sodomæ, dum illam euertebat, si deinde euertisset Niniuem, ab vno loco ad alium transiuisset: quod est localiter moueri. Vnde angelum esse in loco, est operari in loco; moueri autem localiter, est successiue operari in diuersis locis: quod est æquiuoce moueri localiter nobiscum & corpori.

Punctum secundum. Potest autem in suo locali motu angelus transire per medium, & ab extremo in extremum sine medio. Nam in motu locali angeli, idest, in successione operationum eius, vel contactuum spiritualium ad loca diuersa, continuitas adesse potest, & etiam abesse. Adesse quidem; nihil enim prohibet angelo assignare locum diuisibilem per contactum indiuisibilis suæ virtutis: sicut Deus indiuisibilis totum mundum tangit, & anima totum corpus, quod vegetat: sicut etiam corpori assignatur locus diuisibilis ratione suæ magnitudinis. Vnde sicut corpus successiue, & non simul locum prius a se occupatum deserit, consequenter vero exinde in locali motu eius continuitas causatur, & adest: ita etiam intelligentia successiue locum diuisibilem assignatum deserere potest, & sic continuus motus eius erit. Potest etiam continuitas abesse: potest enim locum etiam diuisibilem simul totum deserere, & toti alteri loco simul se per contactum applicare: quia sua operatio ex parte operantis indiuisibilis cum sit, sicut & omnis intellectio ac volitio, simul tota incipit, & simul tota desinit. Quæcunque vero Aristot. de motu dicit in libris philosophiæ naturalis, sunt dicta de motu corporum, vt pote, quod mobile est diuisibile, & dum mouetur partim est in termino a quo, & partim in termino ad quem: quamquam & hoc secundum in motu angelico continuo admitti potest, modo partialitas non ad substantiam angeli, aut eius virtutem vel operationem in se referatur; sed ad obiectum seu locum occupatum, & ad operationem, consequenter ex parte obiecti, non in se, vel ex parte angeli. Si igitur continuus sit motus angelicus, necessario angelus ab extremo in extremum motus, medium transit. Medium enim, vt 6. Physic. liquet, est in quod prius venit quod continue mutatur: ordo enim prioris & posterioris in motu continuo est secundum ordinem prioris & posterioris in magnitudine, vt 8. Physicorum liquet. Si vero motus angeli continuus non sit, potest ab extremo in extremum

transire medio non transito. Nam angelum sic ab extremo in extremum transire, est illum operari prius in vno extremo, postea in alio: hoc autem facere potest absque hoc quod operetur in medio: quia cũ libere operetur (ut probatum est) deserto vno loco, poterit alteri ad libitum applicari: vnde si nunc in oriente operetur, & statim post in occidente, erit pene subito ex illo ad illum locum sine medio motus. Immo impossibile est in motu discreto, quin omittat medium, vt diuus Tho. demonstrat. 1.q. 53. ar.2. Sed bona ratione pertranseo. Ex his vero patet, quod angelus a loco maxime distanti ad alium maxime distantem velocissime potest moueri, immo æque velociter ad distantem vt ad propinquum, cum eius moueri sit eius operari: ubi autẽ cessat operari alicubi, potest ad libitum alibi operari, cum ipse de se non sit in loco, & consequenter æqualiter omni loco sit propinquus, ubi desinit alicubi operari. Infinita subtilissima de re hac dici potuissent, sed sicco pede trãseo, quia ad nostrũ institutũ nõ sunt necessaria.

Punctum tertium. Etsi angelus bonus vel malus localiter mouere potest, non potest tamen corpoream materiam pro suo voto mutare formaliter, idest, de forma in formam, sine medio agente corporeo. Nam illud in primis sciendum est, Platonicos existimasse materiales formas, vt asini, bouis, lapidis, & eiusmodi, ex immaterialibus formis causari: quippe qui materiales formas participationes quasdam existimarunt immaterialium formarũ, quos quantum ad aliquid Auice. secutus, posuit omnes formas, quæ in materia sunt, a conceptione procedere intelligentiæ, & agentia corporalia solum ad formas disponere. Qui in hoc uidentur aberrasse, quod formam quasi aliquid per se factum putarunt, vt sic ab aliquo formali principio quasi a sibi simili procederet. Verum, ut in septimo Metaphy. probauit Arist. Compositum est quod proprie fit, sicut & compositum est quod proprie est, quasi subsistens: forma autem non est proprie, nec ens dicitur, quasi ipsa sit uel existat, sed quasi id, quo aliquid est; consequenter autem nec ipsa proprie fit: proprie enim id fit, quod quando factum est, proprie est, cum fieri sit via ad esse: sicut proprie mouetur ad terminum, quod proprie illum attingit. Cum igitur factum sit simile facienti (agit enim sibi simile agens omne) id quod res naturales efficit, similitudinem habet cum composito, quod proprie fit & est, uel quia est compositum, sicut ignis generat ignem; uel quia in sua uirtute totum compositum quantum ad materiam & formam habet, quod Dei solius est proprium. Igitur omnis informatio materiæ cum sit a producente compositum, vel a Deo est immediate, vel ab aliquo agente corporali, non autem immediate ab angelo. Nec huic puncto obstat primo, quod conceptioni animę obedit materia corporalis,

sicut

ſicut ex conceptione animæ corpus ad calorem, aut frigus, aut venerẽ immutatur, & multo magis ad conceptionem intelligentiæ, & conſequenter ei obedit ad nutum. Dico enim non eſſe ſimile, quippe anima noſtra corpori vnitur vt forma, conſequenter autem non eſt mirum ſi ex conceptione eius tranſmutatur: pręſertim cum motus ſenſitiui appetitus, qui cum quadam tranſmutatione corporea fit, ſubdatur rationis imperio: angelus autem non ſic ſe habet ad corpus. Nec obſtat ſecundo, quod corpus materiam ad formam aliquam tranſmutare poteſt, vt cum ignis ignem generat, conſequenter autem id videtur poſſe ſuperior virtus intelligentia. Dico enim quod ſuperior virtus id poteſt quod & inferior; ſed ſolum excellentiori modo quando ad ordines diuerſos attinent, ſicut intellectus ſenſibilia nouit longe excellentiori modo, quam ſenſus: & ſimiliter angelus materiam ad formã trãſmutat excellentiori modo quam corpus ideſt, mouendo agentia corporalia tanquam cauſa ſuperior. Nec ſimiliter obſtat tertio, quod tota natura corporea angelicum inſtrumentum eſt, vt patuit: conſequenter autem in inferioribus effectibus aliquid eſt ex virtute principalis agentis angeli, quod attingere nequit inſtrumentum, ideſt agens corporeum, & illud eſt principale in effectu: ſicut inſtrumentum animæ calor naturalis digerit quidem carnem, tamẽ anima ſua virtute generat, conſequenter autem principale in effectibus corporalibus, ideſt forma ſubſtantialis, ex virtute eſt angelica. Nõ obſtat, inquã, quia, nihil prohibet angelica virtute in rebus naturalibus aliquos ſequi effectus, ad quos agentia corporea nequaquam ſufficerent: hoc tamen non eſt materiam obedire angelis ad nutum: ſicut nec coquo obedit materia ad nutum, qui per ignem arte moderatum, aliquem decoctionis modum operatur, quem per ſe ignis efficere nequiret: cum reducere materiam in actum formæ ſubſtantialis non excedat virtutẽ corporalis agentis, quia ſimile ſibi facere natum eſt. Vnde dicit Aug. 3. de Tri. Non eſt putandum iſtis tranſgreſſoribus angelis ad nutum ſeruire hanc viſibilium rerum materiam, ſed Deo ſoli.

Punctum quartum. Obediunt autem inferiora corpora angelis etiã malis ad nutum, quo ad motum localem. Primo. Nam experientia nos docet, totam naturam creatam graduatam & ordinatam a Deo eſſe, conſequenter autem quod in inferiori eſt ſupremum, immediatum ei, quod in ſuperiori eſt infimum, ſit oportet, & in his ſcilicet ſupremo & infimo naturæ etiam ſpirituales vniuntur ſuo modõ, ſicut corpora per ſua vltima ſunt ſimul: ſicut in anima noſtra videmus ſupremum eſſe id quod angelis conuenit, ſcilicet principiũ intelligere ſine diſcurſu. Videmus etiam in elementis, ſupra naturalem & proprium motum rectum, eſſe circularem, qui cælo eſt proprius: quod & Dionyſio non

latuit: quippe qui in 7.ca. de di. no.dicit, quod ſapientia diuina coniungit fines primorum principijs ſecundorum: ex quo patet, quod natura inferior in ſui ſupremo a ſuperiori quodam ſuo modo cōtingitur. Natura vero corporea ſpirituali inferior eſt, vt liquet, quia ſpiritus corpus viuificat, & mouet, ac nobilitat. In corporea autem natura inter omnes motus, ſupremus eſt localis, vt probatur in 8. Phyſic. cuius etiā ratio eſt, quia mobile ſecundum locum non eſt in potentia ad aliquod intrinſecum inquantum huiuſmodi: ſed ad extrinſecum ſolum, ideſt locum, nec a mobili aliquid abijcit abſolutum, ſed relationem tātum, vel vbi. Igitur natura corporalis nata eſt a ſpirituali immediate moueri ſecundum locum: quod etiam in anima experiri licet, quæ corpus attingit vt motor medio locali motu cordis. Vnde & philoſophi localē motū ſupremorū corporū intelligētijs aſcripſerūt: & Aug. dicit in 3. de Trin. quod angeli adhibēt ſemina corporalia ad effect⁹ aliquos producēdos, quod niſi per localē motū eſſe nequit. Secūdo. Nam quod poteſt maius, vtiq; & minus poſsit oportet: Sed angelici ſpirit⁹, & quidē etiā de infimis, poſſunt maius, ideſt mouere cæleſtia corpora, ſecundum philoſophos, & ſententiā Domini, dicentis, virtutes cælorū in die iudicij mouēdas, ideſt amouendas a corporum cæleſtiū motione. Ergo vtiq; poſſunt min⁹, ideſt mouere corpora inferiora. Tertio. Nā quod natura inferior poteſt, vtiq; ſuperiorē poſſe, licet altiori modo, neceſſe eſt, vt ex dictis patet: Sed natura inferior, ideſt anima rōnalis aliquod corpus inferius localiter mouet ad nutum, vt ſuū corpus immediate, & per illud alia. Ergo & angelus ſiue bon⁹, ſiue malus. Et ſi dicatur, quod vtique concluditur angelum poſſe mouere aliquod corpus, vt mobile proprium, ideſt cęlum, & per illud alia, & non aliter: hoc nihil eſt, quia angeli habentes mobile proprium & proportionatum, ſunt infimi, ſupra quos innumeri ſunt (vt ſupra oſtenſum eſt) qui in mouendo excedunt proportionem mobilis cęleſtis, & conſequenter non limitantur ad motum cæli, ſed eis & cæli, & omnia corpora obediunt ad nutum locali motu: ita tamen quod cælum ſolum ad motum vno modo, quia alias ordo naturæ euerteretur: alia vero, ideſt inferiora, ad omnem partem ſine detrimento mouere poſſunt, modo totum vnum elementum de loco ſuo non mutent: quod nequeunt, quia ſic habet ordo inditus naturæ a Deo. Quarto. Quanto motor altioris eſt virtutis, tanto mobile ei proportionatum altius eſt. Vnde & apud philoſophos motor ſphæræ lunæ, ſphęram ſolis ſuperiorem mouere nequiret: & ſic de reliquis. Sed intelligentiæ ſunt altiores anima humana, quæ determinata eſt immediate ad corpus vnum mouendum, humanum ſcilicet. Ergo intelligentiæ immediate mouere poſſunt humanum, & aliquid altius, & conſequenter omnia inferiora humano. Quinto.

Anima

Anima humana mediate vel immediate potest mouere omnia inferiora, vel ex toto, vel in parte: & succesiue omne totum mixtum, etiam turrim. Ergo a fortiori angelus etiam satanæ, & altiori modo. Sexto. Nam idem in sacris litteris, & christianis tractatoribus patet, apud quos dubium non est, dæmonem esse tantæ virtutis, vt non vnū modo, verum & multos homines simul, & pene subito, posset ad distantia loca portare: Et nil mirum, quia dæmones angelis bonis sunt in naturalibus pares, & interdum maiores, cum de omnibus ordinibus ceciderint, & inter omnes supremus. Vnde & dæmon, apud multos catholicos expositores, Christum ex deserto in templum, & inde in montem excelsum portauit, Luc. 4. & itidem angelus bonus portauit Habacuc, Dan. 8. Nec scriptura aut Sancti ascribunt hoc virtuti Dei, sed naturæ angeli, quæ etiam in malis est. Item Cyprianus adhuc malus, per dæmones Iustinam virginem habere tentabat, licet nequiret, quia signo crucis munita præualebat. Idem etiam in vita beati Iacobi patet de Hermogene & Phileto. Nostri etiam temporis magi crebro ad longinqua loca a dæmone feruntur, quinimmo & alios secum volentes per æthera in caballo fremente, idest in dæmone, sub forma caballi per aera vehunt, monitos primum ne crucis signo se muniant: sicut & de scientia certa Henricus Institoris sic refert. Quidam scholaris tunc, nunc sacerdos Frisingensis diœcesis, adhuc vt creditur viuens, referre solitus erat, semel se a diabolo ad partes remotas per aera delatum. Alius quoque sacerdos superest in Oburdorum oppido: qui illius consodalis existens, dictam subuectionem corporeis oculis vidit, qualiter scilicet clamans, & eiulans sublatis in cælum lacertis, ferebatur, & hac ex causa: Congregatis enim multis scholaribus in ceruisiæ potagijs, concordarunt vt portator ceruisiæ nihil exponeret, vnus ergo pro ceruisia conatus exire, densissimam nubem in ipsa ostij apertione statim offendit, qua territus statim redijt, & potum ferre omnino recusauit. Etsi diabolus adesset, respondit alius, potum afferam: & sic egressus, omnibus alijs videntibus in aera subleuatus ferebatur, clamans & eiulans. Et in vita beati Petri de Simone mago patet, quem quasi volantem ex Capitolio dæmones efferebant, quem Petrus intelligens a malignis spiritibus portari, eos adiurauit per Christi nomen ne illum deferrent, & statim illis obedientibus Christo, magus corruit. Quidam quoque, cuius nomen, quia adhuc viuit, taceo; & qui inde conuersus habitum sanctæ religionis excepit, cum post virginem quandam insaniret, eius ei copia promissa est a strigimaga, si se portari sineret ad ludum: quo assentiente, equus fremens per aera longe tulit, transeuntem terras, flumina & loca, quæ nunquam viderat, & quæ deinde visa

recognouit, & virgine similiter delata potitus est: quamuis Dei miseratione nunc pœniteat. Et de huiusmodi, experientiæ infinitæ sunt, quas negare, insanire est. Ex his vero sequitur, quod quęcunque locali motu inferiorum corporum effici possunt, diabolus possit efficere, sicut potest domum, aut vrbem succendere: quia ignem ferre potest, & admouere. Videatur etiam infra libro secundo. cap. 1. puncto quinto, & puncto octauo.

Punctum quintum. Angelos etiã malos corpora posse assumere, & in speciebus diuersis apparere. Primo. Nam quæcunque locali motu corporum inferiorum effici possunt, diabolus potest efficere, vt statim patuit. Eiusmodi autem est effictio corporis, quod videatur humanũ, vel leoninum, aut lupinum, & eiusmodi. Nam huiusmodi corporum similitudo in figura & colore consistit: per motum autem localem fieri posse figuram nulli dubium, immo ipsam nisi per localem motũ addendo, subtrahendo, mutando, aut disponendo fieri non posse clarum est; experientia teste: similiter per motum localem induci posse colores, testatur opus Pictorum, per sua instrumenta corpora colorata admouendo. Igitur in quacunque specie possunt dæmones apparere. Et vlterius, vt patebit, possunt istæ apparitiones fieri in sola phantasia. Secundo. Nam cum spiritualis natura corpore superior sit, ab ea obedientiam habeat oportet: Sed hanc non habet quantum ad augmentum vel alterationem, sicut nec quãtum ad formarum susceptionem, vt patuit supra. Ergo eam quantum ad motum localem habeat oportet, cum his solis motibus obediat: motu vero locali per condensationem, & rarefactionem, & applicationem actiuorum naturalium corpus omne figurari & colorari potest, vt in nubibus de vtroque experimur, & consequenter angelus in omni specie apparere potest. Et de his apud diuinas litteras, & catholicos tractatores non est dubium: quia angeli boni crebro leguntur in diuersis formis apparuisse, & in eos (teste Paulo) se transfigurat angelus satanæ: Vnde apud Greg. in Dial. moniali in forma perpulchræ & teneræ lactucæ apparuit: Antonio vero in forma disci argentei, & pueri parui, & huiusmodi: & cuidam Eremitæ in forma speciosæ puellæ, adeo vt allectus ad nefandum actum, se vltima dispositione pararet: & tunc euanuit, & irrisit brutalem virum, cui induxit velle, et subtraxit posse coire. An vero huiusmodi corpora vera corpora sint, vtique dicẽdum est quod sic, veritate figuræ, & colorum (alioquin exterioribus sensibus non viderẽtur) & veritate alicuius naturæ corporeæ: quia sine subiecto accidentia illa, idest figura & color, non subsisterent: non autem veritate naturæ, quam præ se ferunt, vt scilicet sint vera humana, aut leonina, aut eiusmodi corpora; alioquin non subito interire, & in fu-

in fumum resolui possent. Ex qua vero materia eiusmodi corpora sumant, dicendum est communiter secundum Theologos, quod non ex terra: quia nequirent statim resolui; neque ex aqua, eadem ratione; neque ex igne, quia tangentes vrerent: sed ex aere. Cuius signum dixeris, quod nonnulli huiusmodi corpora gladio perfodere, aut truncare annixi, id nequiuerunt: quia partes aeris diuisi statim cõtinuantur. Aeris tamen nomine omnem vaporem, quantumcumque grossum, intelligimus. Sicut vero circa se eiusmodi corpora effingunt, ita & circa homines possunt effingere, ut in diuersis speciebus & ipsi uideantur, aut etiam occultentur, & reddantur inuisibiles: cui veritati etiam Maro fingendo attestatur, qui nube sepsit AEneam.

Punctum sextum. Quid vero possint dæmones circa homines ex dictis ostensurus, dico multa. Primum. Angelus bonus hominem potest illuminare, ut apud omnes catholicos confessum est: nec in hoc nos laborare oportet, maxime quia instituto nostro parum, aut nihil auxilij confert: angelus vero malus, cũ naturali virtute ea possit, quæ & bonus, hominem posset illuminare si vellet, eius intellectum confortãdo: omnis enim uirtus inferior a superiore fouetur, & uigoratur: sed eius peruersa uoluntas istud minime patitur: quia cum uelit hominis deceptionem, uelle nequit luminis intellectualis eius vigorationẽ, quæ deceptioni repugnat: potest vero hominem docere ordinando species intelligibiles ac imaginarias, tam bonus angelus bono fine, vt doceat, quam malus malo fine, ut fallat: unde in hoc iuuat hominem ut sciat dubitare; deinde uero eum deserit ne sciat iudicare, & idem in desperationem deducat, ut in scrupulosis facit. Secundum. De uoluntate uero hominis nihil dico, cum planum sit eam a creatura aliqua efficaciter in aliquid cogi non posse. Tertium. De hominis uero phantasia & sensibus, multa scribenda occurrunt. Nam euidentibus indicijs experimentisque liquet, uirtute dæmonum hominibus aliqua sensibiliter ostendi: quod equidem quandoque per id fit, quod dęmones exteriora quædam corpora humanis sensibus exhibent, uel quæ præexistant a natura formata, uel quæ ipsi formarint per naturalia semina, modo iam explicato; & in hoc nullum, nisi insanis, est dubium. Dupliciter autem hominum sensus dæmones immutare & possunt, & assueuerunt. Nam dupliciter sensus immutatur, uel ab exteriori, veluti cum immutatur a sensibili: uel interiori, quemadmodũ uidemus quod perturbatis spiritibus & humoribus, sensus quoque immutatur: lingua enim febrientis omnia amara sentit, quippe quæ humore colerico plena sit. phrenetici etiam mira se uidere putant: Vtroque autem modo sua naturali virtute angelus cum bonus, tum etiam malus hominum sensus immutare potest: quippe qui sensui exterius sensibile

aliquod potest opponere, vel a natura, vel a se formatum & extructũ, sicut dum corpora assumunt: itidem potest interius spiritus & humores commouere, & ad phantasiam sensumq; cõmunem deducere, ex quibus sensus diuersimode immutentur: quæ omnia ex prioribus liquent, cũ naturali motu rerum inferiorum effici posśint, vt liquet. Potest autem angelus vterq;, & lucis, & satanæ sua naturali virtute hominis phantasiam mouere: quod equidem sic ostendi potest. Nam supra monstratum est, quod quãtum ad localem attinet lationem, angelo ad nutum natura hæc corporalis obsequitur. Quæ ergo locali corporum motu effici possunt, siue spirituũ, siue humorum, virtuti naturali angelicæ, etiam dæmonum subsint necesse est. Apparitiones autem imaginarias locali motione humorum atq; spirituum aliquando posse fieri perspicuũ est, vnde in eo libro, quẽ de Somno & vigilia Arist. edidit, apparitionis somniorum causam redditurus, dicit: Cum dormierit animal, descendente plurimo sanguine ad principium sensitiuũ, idest sensum cõmunem, simul descendũt motus, idest impreśsiones ex motionibus sensibiliũ relictæ, quę in spiritibus sensualibus conseruantur, & sensitiuum principiũ mouent sic, vt apparitio quædam fiat, acsi tũc a rebus ipsis exterioribus immutaretur sensitiuum principium: Et tãta esse potest humorum spirituumq; cõmotio, vt etiam vigilãtibus eiusmodi apparitiones fiant: sicut in phreneticis & melancholicis patet. Quemadmodum igitur per naturalem humorũ motionẽ hoc agitur, & quandoq; etiam hominis voluntate, voluntariè imaginantis priora visa; ita etiam idem fieri potest boni maliq; angeli virtute: & quandoq; quidem cum alienatione ab exterioribus sensibus, quãdoq; etiã sine ea. Nec tamen prædictis obstat, quod de ratione phantasię videtur esse motus factus a sensu, vt patet in libro de Anima: & sic videtur ei repugnare, quod fiat per immutationẽ angeli. Dico enim, quod principium phantasiæ a sensu est secundum actum: non enim imaginari possumus, quæ vllo modo non sensimus, vel secũdum totum, vel secundum partem, ceu cęcus natus colores imaginari nequit: aliquãdo tamen actus phantasiæ mouente diabolo excitatur per impresiones prius a sensu factas, & seruatas interius. Nec secundo, quod angelus non potest imprimere formas in materiam sensibilem, & consequẽter neq; transmutare species, quæ sunt in imaginatione, quę sicut spiritualiores, ita nobiliores quoq; sint oportet. Dico enim, quod angelus imaginationẽ transmutat, non quidem imprimendo formam nullo modo prius impressam, vel sensatam: non enim adducere posset cæcum, vt de coloribus haberet phantasmata: sed hoc facit per motum localem spirituum & humorum. Non obstat etiam, quod in visione imaginaria, homo rerũ similitudinibus, quasi rebus ipsis adhæret, quod est decipi,

cipi, & consequenter hoc ab angelo bono esse nequit; consequenter autem nec a malo. Dico enim quod angelus eiusmodi visionem causans aliquando etiam intellectum illuminat de visis, cõsequenter autem nec deceptio incidit: quandoq; vero eius operatione solum imaginariæ similitudines apparent: nec tamen ab angelo causatur deceptio, sed ex defectu intellectus eius, cui talia ostenduntur: sicut nec Christus deceptionis causa fuit, multa turbis in parabolis proponens. Sed contra videtur, quod dęmon hominum sensus pręstigiosis apparitionibus ludificare nequeat. Illa enim forma quæ videtur (vt dum quis aspicit in aqua, vel in igne, & huiusmodi, vt dum homo videtur equus) alicubi sit oportet. Non autem potest esse in sensu, quia sensus speciem non habet nisi a rebus acceptam: nec iterum potest esse in re quę videtur, sic quod mulier videatur equa, quia duę formæ substantiales non possunt esse in eodem: & pręterea, res illa videretur talis ab omnibus: nec iterum in aere circunstante, qui susceptibilis figuræ non est, nec semper vnus idemque manet circa rem illam, pręcipue quando mouetur. Ergo videtur, quod eiusmodi ludificationes per dæmones fieri nequeant. Solutio. Formę quæ videntur in præstigijs, nõ nisi in sensu sunt: quod tamen dupliciter esse potest opere dæmoniorum. Primo, vt species, quæ sunt in thesauro imaginationis seruatæ, dæmonis interuentu ad organa sensuum defluant, veluti contingit in somno, excepto quod ad organa exteriora non attingunt, quia sunt ligata: vnde quando species illæ sensus exterioris organa contingunt, vniuntur acsi essent res præsentes extra, & actu sentirentur. Secundo esse potest ex immutatione organorum, quibus immutatis fallitur iudicium sensus, sicut patet in eo qui gustum corruptum tenet, cui omnia videntur amara: quod dæmones facere possunt virtute quarumdam rerum naturalium: sicut ad euaporationem fumi herbæ cuiusdam, trabes domus serpentes videntur, & multa eiusmodi experimenta inueniuntur.

Ex dictis reddi posse rationem omnium, mirandorum effectuum dæmonum, & strigimagarum. CAP. ultimum epilogans.

IAM ex dictis ergo epilogando, omnium effectuum maleficorum, strigimagarum, incãtatorum, & eiusmodi ratio in genere facile reddi potest per puncta nonnulla.

Punctum primum. Maleficium a malefaciendo dictum (vt ipsum nomen sonat) malum alicui illatum, & consequenter iniustum damnum importat: damnũ enim iuste illatum nõ est malũ simpliciter, sed huic vel illi. Tripliciter ergo maleficium dicitur, primo rerũ damnum

volun-

voluntariũ, & iniuſtũ. Secũdo damnũ perſonæ iniuſtũ, & voluntariũ: ſi enim nocumentum præter propoſitum inferatur (ut quia Iudex ex imperitia male iudicauit, uel e domo aliquid eiectũ eſt quod nocuit) non quidem maleficium, ſed quaſi maleficium eſt. Inſti. de oblig. quæ ex qua. delic. per totũ. Tertio damnum perſonæ iniuſtũ illatum a diabolo per hominẽ, vel inſtante homine, a quo maleficio vſitatius quis maleficiatus dicitur, ſi patiatur: & maleficus vel malefica, ſi illud diabolo medio fieri curauit pacto expreſſo, vel tacito incidente. Ad hoc autem tertio modo dictum maleficium ſignũ fœderis inter maleficũ & diabolum pertinet, quod ſignum & ipſum dicitur maleficium, vt infixio gladij, vel gladius infixus infra circulum, plumarum inuolutio, imago cerea acubus confixa, & eiuſmodi. Ad hoc etiam maleficium reducitur omnis diuinatio, & incantatio, & omnis alligatura, vt 26. q. 5. Nec mirum.

Punctum ſecundum. Ad quid ſe diabolica ſapientia extendat, etſi ex dictis patet epilogando, tamen ex diuo Tho. 1. q 64. ar. 1. ad 5. & 2. di. 18. q. 2. ar. 1. & 3. cõtra ca. 154. dico, quod dęmones tripliciter norunt veritatẽ, per naturam, reuelationẽ, & experientiã. Et per experientiã quidem norunt inclinationes hominum, & ſuperandi modum, dicẽte Cypriano, quod diabolus omnia tentandi genera, inſidiaſque deijciẽdi, vſu ipſo uetuſtatis edidicit. Experientia tamen ibi ſumitur improprie & æquiuoce pro notitia rei ſingularis quacunque. Per reuelationem vero cognoſcunt quantum Deo per ſe, uel bonos angelos reuelanti placuerit. Per naturam vero, vt liquet. 1. q. 89. ar. 3. & q. 109. ar. 5. & ueri. q. 2. ar. 4. & 2. contra cap. 97. a principio ſuæ inſtitutionis dæmones ſtatim norunt per ſpecies innatas omnes rerum ſpecies, ſpirituales & corporales a Deo productas, per quas etiam ſpecies quiſque eorum actu conſiderans naturam ſpeciei ſimul diſtincta cognitione, omnia eius indiuidua nouit, vt ſimul omnes homines qui fuerunt & ſunt, & omnes leones, & ſic de alijs, vt etiam patet 1. q. 57. ar. 2. & 2. di. 3. q. 3. ar. 3. & 2. contra cap. 98. Ex quibus liquet, quod quilibet dæmon etiã minimus, nouit omnes angelos bonos ac malos, & virtutes eorum, & idem de omnibus cælis, & ſtellis ac conſtellationibus, & aſpectibus, & influxibus earum: & de uolucribus, & piſcibus, & beſtijs, & reptilibus, & arboribus, & plantis ac ſeminibus earum, & de lapidibus, metallis, & elementis.

Punctũ tertium. Ad quid uero ſe extendat diabolica poteſtas, quãtum ad motum corporum, etſi ex dictis patet, epilogando tamen & obiter ex diuo Tho. prima. q. 105. ar. 1. & q. 110. ar. 2. & 3. & 4. & q. 114. & q. 117. & 2. di. 7. q. 3. ar. 1. & 3. contra cap. 103. dico tria. Primum. Angeli mali, vt de bonis taceamus, nequeunt naturaliter

aliquam

aliquam imprimere formam in aliquod susceptiuum: quod de corporalibus intellige primo, cuiusmodi sunt formæ substantiales, & accidentia corporum: secus de spiritualibus, quia possunt illustrare phantasmata, immo etiam intellectum absolute, licet non ex suppositione iniqui sui finis, licet nõ sit ibi proprie impressio luminis, sed vigoratio: et secundo intellige de formis habentibus esse per modum quietis; secus per modum transeuntis, etiam in corporalibus: possunt enim mouere localiter, cõsequenter autem illam imprimere formam, ad quam localis motus sequitur, quæ impressio quædam est non durans. Secundum. Angelis malis, quantum attinet ad motum localem, omnia corpora inferiora obediunt ad nutum, vt probatur vbi supra: ita quod sicut humana anima se habet ad mouendum vnum corpus solum sibi vnitum; ita spiritus illi tanquam nobiliores & eleuatiores se habẽt ad mouendum inferiora omnia, eo excepto, quod terram totam, aut aliud elementũ mouere nequeunt: & idem dicit Mal. q. 16. ar. 10. ad 8. quippe hoc esset naturæ ordinem euertere; possent tamen mouere turrim, aut montem. Sed contra hoc. Nam idem est motus glebæ & totius terræ. 4. Physic. ergo potẽs mouere vnum, potest mouere & reliquum. Sol. Negatur consequentia; quia vnum mobile est ei proportionatũ, non reliquum. Tertium. Angelus malus naturaliter tanta celeritate moueri potest, vt tempore imperceptibili ab oriente in occidentem, & a cælo in terram moueri possit, & econtra, nullo medio pertrãsito: cum suum moueri sit suum operari: quod est successio cõtactuum rerũ circa quas mouetur, eo scilicet modo, quo nostra imaginatio a Mediolano Parisios transit, non imaginato Lugduno, vt patet. 1. q. 53. potest etiam moueri continuè, transeundo medium. Consequẽter autem potest aliquod corpus celerrime deferre, modo illud celeritatẽ motus patiatur. Ex his vero tribus sequitur dæmonem posse facere quæcũq; locali motu effici possunt, aut per motionem virtutum actiuarũ, quæ sunt in tota natura, vt pluuias, ventos, & eiusmodi: & similiter condensare aerem, & illum figurare, & in eo apparere in forma viri, aut mulieris, aut bestiæ, & huiusmodi, vt experimenta multa, & Sancti docuere.

Punctum quartum. Ad quid vero diabolica potestas specialiter circa hominem se extendat quantum ad animam, corpus, substãtiam, ac famam, etsi ex dictis iam liquet; epilogando tamen ex diuo Tho. in locis citandis dico multa. Primum. Angelus bonus in nostrum intellectum naturaliter potest imprimere. 2. di. 8. ar. 5. ad sextum. prima sec. q. 80. ar. 2. sec. secundæ. q. 172. & 3. contra ca. 154. quod tamen non est imprimendo formam vel lumen nouum, sed nostrum lumen vigorando.

do.secundo vbi supra, & Veri.q.11.ar.3.ad tertium. Angelus vero malus in nostrum intellectum nō potest imprimere, vt liquet in locis prę-citatis: quod tamen non intelligitur absolute, quippe, cum hoc naturalem proprietatem angelicam consequatur, bonis & malis angelis congruat oportet: intelligitur autem ex suppositione sui iniqui finis, & suæ iniquæ voluntatis, vt dictum est: potest autem malus hominem priuare vsu rationis. prim. sec. q. 80. ar. 3. quippe qui potest humores & spiritus omnes hominis ad caput deducere, immo organa sensus de capite posset auferre, si permitteretur. Secundum. Dæmon nostram potest immutare voluntatem, non equidem directe mouendo, verum suadendo exterius, & concitando passiones. Mal.q.16.art.11. Tertium. Tam boni quam mali angeli agunt possibiliter in nostra phantasmata applicando suum lumen, illaque ordinando. 2.di.2. & prim. sec.q.80. art. 3. quod malus quidem angelus non ea intentione facit, vt homo ad intelligendum iuuetur, & illuminetur; sed vt norit dubitationes percipere, quas dissoluere nequeat, vt in scrupulosis, aut rectius grupulosis accidit, qui subtilissime quidem dubitant, ineptissime vero soluunt, & dijudicant, nullum pene iudicium in proprijs habentes. Quartum. Dæmones hominem ad peccatum aliquod efficacissime, nisi reprimantur, inclinant, operando interius, scilicet in phantasiam & appetitum sensitiuum. prim.sec.q.80.art.2. Mal. q. 16. art. 11. Quod intellige, quia per motum spirituum, in quibus sunt phantasmata, illa ad imaginationem deducunt, quæ vel alliciant cōcupiscentiam, vel irascibilem concitent: Et inclinare possunt intellectum ad iudicandum, & nolentem ad volendum illud, quod ad peccati patrationem conducit. Adde vero, quod existentes in homine spiritus mouere possunt, & per eos concupiscentiam excitare. Adde similiter, quod etiam per exteriora ad idem tripliciter inducūt. Primo exterius suadendo, sicut Christo tentator affuit in humana forma locuturus, & Sanctis nonnullis in forma iuuencularum blandientium vsque ad barbæ attrectationem, & deteriora itidē. Secundo, aliquid exterius ostendendo fictum, vt Antonio argenteam mēsam, Moniali lactucā, & adeuntibus ludum eius viros & feminas, & ioca carnalia: aut certe ostendendo aliquod verum, ceu ecclesiam adeunti procurando occursum dilectæ feminæ, aut quod aliquid turpe aut videat, aut certe audiat. Tertio, aliquod extrinsecum corpus intromittēdo, quippe qui cū ad nutum possit corpora mouere localiter, homine dormiēte, vel alias in stomachum nostrum inferre potest quæ iram, aut quæ concupiscentiam moueant, puta aromata, vinū, tubera, & eiusmodi. Quintum. Dæmon omnes hominis sensus cum interiores, tum exteriores immutare

tare poteſt. 1. q. 111. ar. 3. et 4. Veri. q. 1. ar. 3. q. 12. ar. 8. Pot. q. 6 ar. 3. ad 3. Mal. q. 16. ar. 1. ad 16. Quod intellige ſic, & eo modo, vt etiã homo decipiatur, aliter re apprehenſa quam ſit: quod equidem fieri poſſet multipliciter. Primo ex hoc, quod ex aere corpora format, oſtendens quæ vere non ſunt, ſicut aliquos terruit aliquãdo ſub forma draconis; & Monialis apud Greg. credidit ſe manducare lactucam, & erat corpus aereum. Secundo, applicando per motum localem actiua quædam naturalia, quæ hoc poſſunt, ſicut apud diuum Tho. quędam herba fumigans, trabes facit apparere ſerpentes. Tertio, reducẽdo ſpiritus, qui in homine ſunt ad phantaſiam, & eam ſuo modo immutando: & conſequenter etiam ſenſus, vt de præſtigijs dictum eſt, vt apparet in phreneticis, arrepticijs, & inſanis. Quarto, per aoraſiã vel aoraſiã, quæ cæcitas eſt, qua celantur nobis non omnia, ſed quædam, ſicut oculi diſcipulorũ euntiũ in Emaus tenebantur ne Chriſtum cognoſcerẽt: poteſt enim graphio quod quæris prętendere chartam, aut tabulæ cui inſidet, ſupra ponere aliam ſimilem, in qua non ſit graphiũ: & ſtrigimagæ prætendere formã bouis, & reliqua. Sextũ. Poteſt etiam dæmon in corpus humanũ infirmitates inducere, vt patuit in Iob: quẽ repente vlcere peſſimo toto corpore percuſsit; infirmitates inquã omnes, quę medio inferiorum corporum poſſunt inferri: quippe qui omnium eorum virtutes norit, & ea omnia corporibus humanis poſsit admouerę. Septimum. Poteſt etiam in facultate nocere, vt patuit in Iob, quẽ ſubito accepta licentia omni facultate priuauit, & res omnes penitus ademit: & itidem nocere poteſt in fama, quippe qui ſumere poteſt humanam ſpeciem, & obloqui, & caſus effingere, in quibus delinquere videamur: ſicut ſub lecto cuiuſdam ſancti viri in forma puellæ latuit, vt ibi inuentus, illum infamiæ notaret: quod & fecit, licet Deus occurrerit.

Punctum quintum. Quid vero cupiat diaboli iniqua voluntas, etſi iam ex dictis liquet: tamen obiter ex diuo Tho. dico multa. Primum. Liberum arbitrium dęmonum in malo firmatum, & obſtinatũ eſt, nec ad bonum regredi aut vult, aut poteſt. Mal. q. 16. ar. 5. Veri. q. 24. ar. 10, vnde omnis motus liberi arbitrij eius eſt inordinatus. Veri. vbi iam. ar. 11. quippe qui in ordine ad ſuum malũ finem vult quæcunq; liberę vult, & lethaliter peccat in omni ſua volitione. 1. q. 64. ar. 2. ad quintũ, prim. ſec. q. 89. ar. 4. & 2. di. 7. etſi quem habet naturalẽ voluntatis motum in bonum, illum mala electione deprauat. Secundum. Animas defunctorum ſe eſſe peruerſi dæmones fingunt, vt viuentes ad ſui familiaritatem alliciant, & inde ſeducant. 1. q. 89. ar. 8. ad ſecundũ. q. 117. ar. 4. Mal. q. 16. art. 1. Tertium. Similiter per mendacia, & vanas

superstitiones aduocati ueniunt, vt homines talia credant. Pot. q. 6. art. 10. ad octauum. Quartum. Et similiter alliciuntur, aut se allici fingunt diuersis generibus herbarum, animalium, carnium, rituum, ut signis aliquorum sibi placentium, nõ ut rebus sibi placentibus. 1. q. 115. art. 5. ad tertium. & Pot. q. 6. art. 10. Quintum. Et similiter ad inuocationem diuinæ uirtutis aduenjunt, ne a participatione diuinę iustitiæ omnino exclusi uideantur. Pot. q. 6. art. 10. ad quintum. Sextum. Et similiter licet cælestibus orbibus non sint subiecti, sub certa tamen constellatione vocati adueniunt, vt vel decipiant, & in errorem inducant humanum genus: vel a superioribus dæmonibus coacti. 1. q. 115. ar. 5. & Pot. q. 6. ar. 10. & Quol. 2. q. 7. Septimũ. Et similiter a virginibus vocati veniunt, vt homines in diuinitatis suæ opinionē adducant, quasi munditię sint amatores. Pot. q. 6. ar. 10. ad quartum. Octauum. Et similiter per necromanticos aduocati & rogati, aut etiam iussi, inferiores sibi dæmones corporibus alligant, puta anulis & gemmis, vel ampullis, & eiusmodi. 2. quol. q. 2. ar. 1. & quol. 3. q. 1. ar. 1. Quod ideo faciunt, vel quia illos odiunt (est enim inter dæmones odium crudele. 1. q. 109. ar. 2. ad secundum. 2. dist. 6. ar. 4. licet in oppugnandis nobis omnes consentiant & concordent) vel vt necromanticos lucrifaciant: vnde & superiores curant arrepticios, inferiores ab eorum corporibus expellentes, nõ tamen ab animabus. 3. q. 43. art 2. ad tertium, quod scilicet faciunt eadem ratione, vt eos homines, qui eos ad hoc inuocant, lucrentur, aut alios. Decimum. Et similiter in lunæ augmento, amplius lunaticos vexant, vt lunam infamię notēt, quasi scilicet malam Dei boni creaturam, & rursus quia tunc lunatici ad patiendum aptiores sunt. Vndecimum & vltimum. Dæmones omni ingenio & virtute homines a salute auertere nitũtur. 16. q. 2. Visis. & hoc ratione multiplici. Primo quidē, quia vsq; ad iudicij diem in summo sua pœna non est, crescit enim accidentaliter semper: tunc vero in summo erit, & omnes qui iam in mundo hoc ad nostrum exercitium versantur, ad ima profundi detrudentur: vnde iudicium Dei futurum timent: quod quia erit electorum numero completo, omnibus viribus adnituntur ne compleatur; qui tanto tardius cõplebitur, quanto pauciores saluantur: ideoq; homines damnari curant. Secundo, quia inuident homini, consequenter autem de bonis eius cruciantur: vnde, vt dicitur in dicto cap. Visis. Dæmon satis dolet & erubescit, charitatem quam in cælo nequit habere, homines constantes ex lutea materia tenere in terra. Hæc ibi.

Punctum vltimum. Iam ex dictis in genere ratio dari potest, & causa omnium mirandorum effectuum damnabilis creaturæ, siue angelicæ,

cæ, siue etiam humanæ per multa obiter dicta. Primum. Homines diabolici, qui ope dæmonis miranda operantur, omnes cũ diabolo aut expresse, aut tacite pacta iniere, vt August. testatur: et expresse quidẽ, quando pacti sunt vt in suffragium vocatus adsit, vel quando expressa intentione effectum sui operis a diabolo expectant, ei sacrificantes, vel thura ponentes, & eiusmodi: tacite vero, dum quędam faciunt aut noxia, aut leuia, ad quorum factionem satanas operari consueuit, in quibus effectus non expectatur a Deo, sed a fortuna, vel diabolo, vel quocunq; modo eueniat. Secundũ. Eiusmodi effectus vniuersi, quãtum nunc sapio, saluo iure calculi melioris, ad quinq; reducuntur: & hi sunt; Aut diuinationes in primis vel præstigiose, vel quomodolibet factæ; Aut infirmitates secundo & damna; Aut tertio sanationes; Aut quarto falsæ apparitiones; Aut quinto omnis effectus mirabilis, & iudicio vulgi creaturæ impossibilis. Tertium. Quantum vero ad diuinationes attinet, dictum est quomodo dæmones possint futura aut scire, aut etiam docere; præsentia autem occulta nobis omnia norunt, exceptis cordium deliberatis cogitationibus: vnde consilia principũ, & omnium hominũ, tractatus, & corporũ dispositiones, thesaurosque, & cuncta sub terra latentia norunt; & breuiter, cogitationibus dumtaxat exceptis, omnia, quæ aut sunt, aut fuere nouerunt, nisi prohibeantur a Deo. Sicut apud diuum Thomam prohibiti sunt beatæ Mariæ virginitatem scrutari. Et de prædictis omnibus diuinare per certitudinem norunt: & coniecturaliter de his, quæ a præsentibus deriuantur: puta, quod tale bellum erit, vtpote, qui norint regum consilia, & qualitates: & quod talis vincet, vtpote, qui sciant militum vires; & de pręsentibus etiã distantibus, quia ea norunt, & subito nunciant. Quartum. Quantum vero ad morbos & sanitates attinet, patet quod omnia nociua & proficua remedia dæmon norit, & genus omne medicinæ, ac veneni & nociui; & ea repente a partibus etiam longissimis & abditissimis afferre, & admouere corporibus, etiã inuisibiliter, siue sub specie aliena potest, & interius per os, aut aliter inferendo, dum homo se aut bibere, aut aliud aliquid sumere putat, medetur. Et hinc est quod anus carminatrix, & omnis incãtator morbos mirabiliter etiam a iumentis curat: mirabilis enim est medicus iste, qui ei cooperatur occulte ex pacto tacito vel expresso: & idem de sanatione iudicium est: cum oppositorum eadem sit ars & disciplina. Quintum. Quantum vero attinet ad apparitiones, iam ex dictis pateat, quod per aeris condensationem possunt quã maluerint oculis speciem ostentare, aut etiã abscondere, speciem alterius rei prætendendo, veluti abscondere aureum, superiecta specie papyri, & eiusmodi: licet interdũ diuina prouidentia

uidentia eos aliter quam vellent apparere cogat, sicut Euæ coactus est serpentis speciē præ se ferre, vt vel sic horreret. Vnde teste diuo Thoma super Iob, frequenter in bestiarum figuris visuntur, quibus eorum vitia Deo volente detegantur, & pateant. Sextum. Quantum vero ad mirandos effectus attinet (cuiusmodi est acus euomere, clauos, pilos, ossa magna, vel quod plumę sint ingeniosissime consertę, & huiusmodi) patet quonam modo fieri queant: quia aut ista sunt illusiones, vt ea videantur, quæ vere non sunt, siue per naturalia actiua admota ista sint facta, vel per aorasiam, aut aeris condensationem, & colorationem: aut si veræ res sunt, ipse diabolus locali motu rerum ista inuisibiliter effecit, & inde visibiliter ea pandit, & valde magna per foramen paruum interdum educens: quippe qui ad libitum ea in partes diuidit & reunit, cum eiusmodi & partes eorū ad nutum localiter moueat, vt superius probatum est. Tempestates quoq; & procellas omnes aliquorū motu locali potest efficere, vt liquet ex dictis.

DE STRIGIMAGARVM DAEMONVMQVE MIRANDIS,

LIBER SECVNDVS.

De intellectu capituli Episcopi. 26. q. 5. CAP. I.

EXPLETO iam, diuino munere, libro primo, de principijs & causis mirandorum, quæ damnatæ creaturæ, dæmones, & strigimagæ operantur; iam secundo manum admoueamus tempus vrget, specialius de secta strigimagarũ, & actis eius ac remedijs locuturi. In primis autem intellectum capituli Episcopi. 26. q. 5. vnde hic paruus codex occasionem sumpsit, dare oportet: quod multis punctis fiat necesse est.

Punctum primum. Verba dicti capituli ad propositum nostrũ opportuna. Illud etiam non est omittendum, quod quædam sceleratæ mulieres retro post satanam conuersæ, dęmonum illusionibus & phãtasmatibus seductæ, credunt se & profitentur cũ Diana nocturnis horis dea paganorum, vel cum Herodiade, vel cum innumera multitudine mulierum equitare super quasdam bestias, & multarum terrarum spacia intempestæ noctis silentio pertransire, eiusque iussionibus obedire velut dominæ, & certis noctibus ad eius seruitiũ euocari. Sed vtinam hæ solæ in sua perfidia perijssent, & non multos secum ad infidelitatis interitum pertraxissent. Nam & innumera multitudo, hac falsa opinione decepta, hæc vera esse credunt, & credendo a recta fide deuiant, & errore paganorum inuoluuntur, cum aliquid diuinitatis, aut numinis extra vnum Deum arbitrantur. Quapropter sacerdotes per ecclesias sibi commissas, populo Dei omni instantia prędicare debent, vt nouerint hæc omnia falsa esse, & non a diuino, sed a maligno spiritu talia phantasmata, mentibus fidelium irrogari arbitramur. Siquidẽ ipse satanas, qui transfigurat se in angelum lucis, cum mentem cuiusq; mulieris ceperit, & hanc per infidelitatẽ sibi subiugauerit, illico transformat se in diuersarum species personarum, atque similitudines, & mentem, quam captiuam tenet, in somnijs deludens, modo lęta, modo tristia; modo cognitas, modo incognitas personas ostendens, per queq; deuia deducit: & cum solus spiritus hoc patitur, infidelis, hoc non in animo, sed in corpore euenire opinatur. Quis enim in somnijs, & no-

cturnis visionibus non extra seipsum educitur, & multa videt dormiẽdo, quæ nunquam vigilando viderat? Quis vero tam stultus & hebes sit, qui hæc omnia, quæ in solo spiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitratur? cum Ezechiel propheta in spiritu, non in corpore viderit. & Paulus non audeat dicere se raptum in corpore. Omnibus itaque publice anunciandum est, quod qui talia credit, & his similia, fidẽ perdit: & qui rectam fidem Christi non habet, hic non est eius, sed illius in quem credit, idest diaboli. Nam de Domino nostro scriptũ est: Omnia per ipsum facta sunt. Quisquis ergo credit posse fieri aliquã creaturam, aut in melius, aut in deterius immutari, aut transformari in aliã speciem, vel in aliam similitudinẽ, nisi ab ipso Creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta sunt, procul dubio infidelis est, & pagano deterior; Hæc ibi. Pro quorum notitia illud scito, errorem fuisse Paganorum, ex hominibus fieri heroas, si boni essent meriti; alias dæmones, qui essent lares, laruæ & manes, vt per Aug. liquet. 8. de ci. de. ca. 11. de quo vide Mal. q. 16. ar. 1. in corpore. Et. 3. contra cap. 106.

Punctum secundum. Secta strigarum simul & maleficarum (quã strigimagarum diximus) ea non est, de qua in dicto cap. Episcopi, mentio habetur. Differt enim hæc ab illa. primo quantum ad credere. Nam illa quidem primo credebat, aliquam mulierem (puta aut Dianam, aut Herodiadem) versam in deam, & consequenter esse spiritum bonum, & habere aliquid numinis: & secundo se vocari, & super bestias duci ad seruitium deæ cuiusdam: & tertio quod vna creatura ab alio, quam a vero Deo mutaretur in aliam creaturam vel speciem eius, puta, mulier in deam, vel homo in speciem canis; quæ tria in textu patent: & quarto quod talis dea esset spiritus bonus: quæ quatuor sunt contra fidem, vt ex littera patet. Secta autem strigimagarum nullũ horum credit, sed spiritum eis apparentem, diabolũ scit esse, & fatetur: quãquam aut voluptatis gratia, aut desperatione ei se subijcit: consequẽter autem credit illum non esse hominem versum in deam bonam, nec se ad alicuius deæ seruitium vocari: nec creaturam vnam mutari in aliam deam, aut spiritum bonum. Conueniunt tamen quantum ad credere in aliquo: quia & strigimagarũ secta aliquãdo deluditur, vel deludi potest (sicut & alij homines) vt credat in corpore fieri quod in solo spiritu fit, idest imaginatione, vel sensu: non tamen illuditur in intellectu, vt in sequentibus patebit. Differunt secundo, quantum ad operari, quia illa non negat expresse fidem, aut conculcat crucem, vel abutitur sacramentis, aut admittit maleficia, vt secta strigimagarũ: immo quæ agit, sub specie & colore boni agit, putans spiritui bono deseruire, vt patet in textu. Conueniũt vero, quia nocte solaciãtur ambę cum diabolo vere, licet vna scienter, alia non, verum credens eum spiritum

ritum

ritum bonum. Vnde iſta ſecta non eſt illa: quod etiã tenuerunt duo ſolemniſsimi iuris vtriuſq; doctores, dominus Aug. Boca de Sauiliano in quodã ſuo conſilio, & dominus Io. Graſſus, qui hoc ſuſtinuit Taurini, & ſenſerunt de hac ſtrigimagarum ſecta nihil in ſacris canonibus haberi: quod etiã ſenſit Inno. VIII. qui in bulla (de qua forte infra in principio tertij libri) hanc ſectam nuper exortam aſtruxit; ideſt, circa annum Domini. 1404.

Punctum tertium. Etſi vero hęc & illa ſecta, & in credere, & in operari concordant quoquo modo: non tamen adeo, vt vtraque in dicto cap. Epiſcopi, ſimul damnetur & reprobetur, cum dicitur: Qui talia, & his ſimilia credit, fidem perdit. Nam eiuſmodi ſectæ in tribus aſsimilantur generibus, & in vnoquoque illorum generum ſpecie diſtant, ſcilicet, hæreſis, ſuperſtitionis, & illuſionis. Quantum ad primum enim, & ſi ambæ ſunt in genere hæreſis, ſpecie tamen diſtinguuntur, quippe illa credebat aliquid numinis extra Deum eſſe, vnde eſt hæretica proprie: non autem ſecunda, quia nihil hæreticũ credit; facit tamen quę ſapiunt hæreſim: quippe quæ adorat diabolum, crucem conculcat, fidem negat ore, & ſi non corde: vnde eſt hæretica præſumptiue: quia ei quem diabolum credit, diuinos honores exhibet. Et præterea iſta a fide apoſtatat, cum totum neget, non autem illa, cum expreſſo verbo fidem minime abneget. Quãtum etiam ad genus ſuperſtitionis, quod vtrique commune eſt, differunt ſpecie: quippe illa eſt in ſpecie pythonum, in illis enim dæmon loquebatur, & miranda faciebat: iſta vero cum hoc complectatur, & pene omnem aliam ſpeciem ſuperſtitionis, ſuperaddit maleficiorum crimen: vnde etiam compoſito nomine exprimitur, quamquam etiam non plene. Quantum ad tertium vero, ideſt illuſionem, etiam ſpecie diſcernuntur: quia illuſio illius vſque ad intellectum pertingebat, vt crederet falſa de fide, non autem iſtius (vt dictum eſt) verum potius omnis iſtius illuſio in ſenſu exteriori, vel interiori ſiſtit: qui equidem ſenſus iudicat aliqua eſſe caballos, aut hircos vel alias beſtias, & ſunt dæmones in corporibus aereis, vt eorum iudicat intellectus: & aliqua eorum ſenſus iudicat eſſe viros, aut feminas, & incubi aut ſuccubi dęmones ſunt, & eiuſmodi. Quod autem dicitur de altero ſimilium, non ea ratione qua ſimile, ſed qua diuerſum, de reliquo non procedit, cuiuſmodi eſt illud, & his ſimilia: quia illud de ſecta illa dicitur quantum ad rationem ſpeciei, inquantum extra Deum aliquid numinis credit, in quo ab iſta differt: non autem ratione generis, in quo congruunt ambę. Et ſi inſtetur, hoc dici de locali motione, in qua conueniunt, illud vtique non eſt verum, de quo dic, vt infra puncto ſeptimo.

Punctum quartum. Strigimagas ad diabolicum ludum realiter &

incedere, & deferri posse planum est. Nam eas incedere posse probare superfluum est, cum ludus est prope: & de facto omnes de quibus in secundo cap. primi libri dictum est, suis pedibus ludum adiere diabolicum: posse vero eas a diabolo ferri, iam ex his liquet, quæ libro primo cap. penul. ex philosophia, & sacris litteris, ac tractatoribus citata sunt; & in hoc de posibili consentiunt omnes: quippe angelicis spiritibus cum bonis, tum etiam malis, ad nutum, quantum ad motum localem attinet, inferiora corpora obsequuntur, secundum August. & Theologos vniuersos, eo modo, quo humanæ aut brutali animæ corpora propria obsequuntur, modo non cohibeantur a Deo; Vnde & magi in hoc opere dæmonum frequenter vtuntur, vt historiæ docent. Immo dæmones hominem etiam inuitum localiter ferre possunt, nisi comprimantur a Deo, sicut de quodam puero nobili & monacho Pet. Damia. & Vincen. in Spe. refert. lib 26. cap. 63. quod cum vespere in cella quieuisset, mane in pistrino clausis ianuis inuentus requisitus de negocio, dixit à quibusdam hominibus ad conuiuium magnum se deductum fuisse, vbi epularum omnium deliciæ videbantur, qui eum manducare coegerunt, & illum deinde per superiora pistrino intulerunt. Guilel. quoque in vltima parte de vniuerso, dæmonem dixit posse puerorum translationem facere, vnum pro alio supponendo, vel etiam Deo permittente, dæmone pueruli locum tenente. Cuius rei signum dixeris, quod eiusmodi Acheruntinos pueros vix quattuor aut quinque mulieres lactare sufficerent, semper eiulantes, & nunquam pinguescentes, quod interdum ex blasphemijs virorum aut vxorum Deo permittente euenit, vt cum dicunt; vellem diabolum potares, & eiusmodi.

Punctum quintum. De facto vero ad diabolicum ludum strigimagæ, an semper, aut nunquam, aut aliquando tantum realiter eant, aut portentur. dico quod interdum realiter suis pedibus adeunt ludum, quando est prope, vt de omnibus supra in primo libro recitatis liquet, Et stultum est dicere quod iuerint in spiritu, cum dicant se tali hora iuisse, antequam irent dormitum, & rediuisse tali: nisi forte dicatur, quod in suo sensu & vigilia, immo in tortura positæ quod somniarũt, credãt fuisse in re; quod est insanire. Nec est verum hoc accidisse mulieribus de secta alia, de qua in ca. Episcopi, vt patebit puncto sequẽti. Aliquando autem deferuntur in spiritu, idest phantasia, & hoc vt ipsę fatentur, tunc est, quando personaliter adire ludum nolunt; cupiunt tamen ea scire, quæ fiunt in illa concione: tunc enim cum certis obseruationibus dormitum vadunt, ponentes se ad latus sinistrum mariti in nomine omnium diabolorum, qui illis ostendunt quæ fiunt in ludo, aliquãdo quidẽ in somno, aliquãdo vero etiã antequam dormiant,

miant: emittũt enim, cooperãte diabolo, vaporẽ glaucũ ex ore, & in eo ope diabolica vidẽt quę in ludo peragũtur. Nã auctores Mallei maleficarũ duo magni viri, maxime magister Henri. insti. qui aduersus impiũ Antoniũ Roselli scripsit, eiusq; blasphemum opus de Monarchia christiana damnauit, ita referũt se ab incineratis strigimagis, & a pęnitẽtibus didicisse. Aliquãdo etiã ferũtur realiter, alioquin oporteret primo pene infinitos processus inquisitorum iuridice factos negare, & cõsequẽter iura ipsa. Negare etiam secũdo id quod quisq; homo in se experitur, scilicet, quod quis quando est in suo sensu inter vigiliam & somnum discernit: quod strigimagæ non facerent, si realiter non feruntur; cum dicant in vigilia, immo in tormentis, se realiter delatas. Negare etiam tertio sensum: multa enim circa hoc multi experti sunt, quæ rationabiliter plus negari nequeunt esse in veritate facta, quam me nunc scribere: quod vtique potest quisque pro voto negare, dicendo me aut alios illudi præstigio, vt scribere videar, & non scribam. Res est & scripta, & famosa quam refero, & paulo antequã habitum diui patris Dominici sumpserim, expleta. Comi Vicarius ordinarij & Inquisitor, vel curiositate, vel quod forte plene strigimagis, quas carceribus detinebant, non credebant, media vna earum ludum, qui non longe aberat, adierunt; & omnia e regione viderunt. Verum omnibus inde licentiatis, dæmon caput ludi fingens se eos durante ludo non vidisse, repente omnem concionem denuo reuocauit, & illos duos iudices adeo baculis ceciderunt, quod infra quindenam vterque interijt. Sic Deus eorum curiositatem, & forte alia crimina, permittendo, mulctauit. Deferuntur ergo aliquando realiter & vere, aliquando etiam de die inuisibiliter. quod vtique diabolus potest per modos, de quibus docet Præceptorium Diule. præcepto primo. cap. 11. q. 1. Vide de hoc quod scilicet realiter aliquando ferantur, supra libro primo ca. pe. puncto quinto: vide etiam circa finem huius capituli.

in 1475 - v. Touron III. 716

Punctum sextum. Quis autem sit sensus dicti capituli verus, sic pateat. Primo enim illud sciendum est, quod aliquid est vel dicitur mere spiritus, vt intellectus, & omnis sensus interior, qui non habet organum manifeste: aliquid mere corpus, vt lapis: aliquid quoque inter hæc medium, vt sensus exterior, qui & corpus & spiritum sonat, idest organum patens & virtutem animæ, veluti visus sonat pupillã, & vim discretiuam coloris: Consequẽter vero secundum hæc tria aliquid dicitur dupliciter fieri in corpore, & similiter dupliciter in spiritu, ex eo quod factum in sensu medio inter illa duo extrema, & in corpore & in spiritu fieri quoquo modo dicitur: videlicet eo modo, quo medium vtrumque extremorum dicitur, ad aliud, & aliud relatum, ex quinto Physicorum. Color enim viridis ad albedinem

relatus, nigredo; ad nigredinem vero, albedo est. In corpore ergo aliquid dupliciter fieri potest: & quidem primo proprie, vt quia extra omnem sensum hominis tale aliquid veraciter fit, ceu nũc ego scribo: & secundo improprie aliquid in corpore fit, idest, in sensu corporeo, seu exteriori, habente scilicet organum corporeum patenter & manifeste, puta in oculo: sicut si ope diabolica oculus meus videat quod aut non est, aut non vere est: aut etiam naturaliter, sicut apud diũũ Tho. quædam herba fumigans trabes facit apparere serpentes. Et similiter duobus modis aliquid in spiritu fit, & quidem in primis, quia in intellectu fit, aut sensu non corporeo, idest nõ habente organum corporis manifeste, vt in imaginatiua virtute: secundo vero improprie, scilicet quia fit quidem in sensu, sed corporeo, idest corporeum habente organum manifeste, non autẽ extra sensum veraciter. Proprie ergo in corpore fit, quod extra omnem sensum fit: proprie etiã in spiritu fit, quod in intellectu, aut sensu interiore fit: quod vero in sensu exteriore fit tãquam in medio, vtroque modo fieri dicitur. Secundo vero notandum est, quod delatio mulierum ad Dianæ deæ paganorum, vel alterius famulatum, dupliciter intelligi potest esse realiter, siue in corpore. Primo scilicet, vt quæ ad hoc concurrunt, sint realia, non omnia, sed quædam tantum, vt motus, non autem bestia: et sic aliquando est realis, vt quia realiter quidem feruntur: tamen bestia nõ est vera bestia, sed verus dæmon apparens bestia. Et secundo, quia omnia ad hoc concurrẽtia sunt realia, & sic nunquam realiter feruntur quando bestijs feruntur: quia ipse bestiæ non sunt veræ bestiæ: nec dea ipsa vera dea: sed ista fiunt in spiritu, idest in sensu exteriori, & imaginatiua, & in intellectu etiam in casu cap. Episcopi. In casu vero strigimagarũ fiunt in sensu & imaginatiua, non autem in intellectu, quia ipsæ sciũt illas bestias non esse veras bestias, & personam apparentem neque Deum, neque spiritum bonum esse, sed diabolũ, vt ex earum confessionibus liquet: vnde & dictum est, quod in illudi in hoc distat hoc superstitiosorum genus ab illo. Sciendum est tertio, quod cap. Episcopi. saluari oportet, cum sit Concilij Anquirensis, quod apostolica sede probatum putarim: alioquin quomodo sacris decretis fuissent eius dicta commixta. Quæ etiam dicta sunt, cũ vera sint, & rationibus ac experimentis probata, & hæc & illa sic oportet intelligere, vt vera sint. Hoc vero non sine magna difficultate fieri posse ostenderunt Canonistæ, qui & huic textui glossam nõ adiecerũt, præter illam paruulam: In corpore, idest sensu corporeo. & rursus etiam hodie in capituli huius lectione cæcutiunt, non credẽtes & processibus, & historijs, & experimẽtis, quod diabolus interdum hominem spontaneum & inuitum portarit; immo nec philosophiæ, quæ vtiq; demonstrat hoc esse possibile, vt liquet supra

pra ex primo libro. Et hoc totum ideo eis accidat oportet, quia capitulum istud non intellectum, sed creditum quod sit intellectum, obturat sensus eorum, adeo vt Romæ viri peritissimi, propter capitulũ istud contra quendam strigimagum procedere recusarent, qui ab inquisitore peritissimo & expertissimo Fratre Aug. Papiensi ordinis Prædicatorum citatus fugerat, cum nihilominus esset propter fugam inchoato processu iudiciatus: & insuper laboraret infamia huiusmodi apostasię, probata per testes. 14. essetq; per testes viginti & duos accusatus, quorum nonnulli essent incinerati, & nõnulli pænitentes. Et in causa erat capitulum Episcopi solum: cuius rei gratia cum essem ego coniudex, coactus hoc opusculum cœpi. Sciendum est quarto, secundum nonnullos etiam peritissimos theologos (vt de Scoto & sequacibus liquet. 4. di. 10. q. 2.) quod vnum corpus diuina virtute potest esse simul & eodem tempore in locis duobus: in vno quidem naturaliter, in alio vero diuina virtute. Quod non ideo dico, quia verum putem: sed vt intelligant Canonistæ, quod si peritissimus & subtilissimus doctor ita credere potuit, hominem posse diuino opere simul esse, consequenter autem sentire & videre in duobus locis, longe magis in hoc decipi potuere mulieres credulæ, vt virtute creditæ deæ potuerint credere se ibi fuisse vere & realiter, vbi per somnium vel quemcunque raptum esse potuerunt. Immo in hanc vsque diem multi fideles in hoc errant, vt putent vel diuũ Ambrosium, vel Frontonem, vel alios simul alicubi, puta Mediolani astitisse altari, & eodem tempore virtute Dei interfuisse exequijs alibi celebratis pro beato Martino, vel alio. Crediderũt ergo mulierculæ illæ, se vere equitare, & veras bestias ad veram deam, & vera seruitia: & ad ista credebant se virtute illius deæ euocari & iuuari, cuius virtute illas bestias factas existimabant, vt patet in fine capituli, in verbo transformari. Quomodo autem pro tunc ipsæ mulieres in se essent dispositę, vtrum scilicet dormientes, aut raptę extra sensus, forte non considerabant; quamuis in se reuersæ, norant se talia vidisse iuuante dea: & consequẽter non eo modo, quo alia videbant extra dicta seruitia, & in vigilia positæ. Et ex his quidem sensus dicti capituli quoquo modo patet; clarius tamen ex sequenti puncto patebit.

Punctum septimum. Capitulum ergo illud videtur prohibuisse, ne quis credat strigimagas realiter diabolico ludo inferri: quippe quod licet de strigimagis non loquatur, sed de alia secta potius, vt mõstratũ est: de illa tamen loquitur vt videtur, inquantum habet commune cũ ista credulitatem delationis realis: tamen dico, quod reuera illud non prohibet, nec ex illo cap. nisi ignoranter deduci potest. Primo enim nõ est dubium, quod eo tempore strigimagarum secta non erat: quippe quæ ortũ habuit circa annos Domini. 1404. tẽpore Innocentij VIII.

vt pa-

vt patet in bulla, quam idem edidit, infra libro tertio forte recitãdam:
Non ergo hoc capitulum loquitur de secta strigimagarum in specie, vt liquet: nec in simili, quia istæ sectæ in fide, in superstitione, in illusione differunt, vt patuit; & specialiter in reali delatione dissentiunt: quia illę eam a bono spiritu & vera dea fieri putabant, ut patet in textu: strigimagæ autem dicũt se aut suis pedibus ludum adire, aut a malo spiritu euehi, unde ab omni uerbo sancto & signo crucis abstinere docent eos, quos illuc deducere moliuntur. Quando autem aliquæ sectæ non sunt eædem, & in aliquo facto non sunt similes, quod de una in facto illo dicitur, intelligere de alia est rude. De consti. Translato. Secundo. Si ad multorum canonistarum mentem, & ad prædictũ sensum quod strigimagæ realiter a diabolo non feruntur d. cap. loquitur: quod absurdũ est, irrationabiliter, & uane, seu inualide loquitur: tum quia prohiberet credere id quod philosophice possibile esse monstratum est, scilicet malam intelligentiam posse hominem ferre: quid autem stultius, quam iubere ne quis credat lupum fecisse, aut diabolum quod facere potest. Tum etiam quia ridendum argumentum esset: illę mulierculæ ferebãtur a diabolo in spiritu uel phantasia, ergo nulla mulier a diabolo fertur realiter: & maxime quia utriusq; ratio probabiliter reddi potest, quare scilicet illæ in spiritu, istæ interdum in spiritu, interdum realiter feruntur. Illę enim sub specie famulatus ad bonum spiritum decipiebantur, ideoque diabolo expediebat, ut non essent uigilantes, quando talia peragebant, ne deprehenderent fallaciã dæmonis: istę vero decipiuntur gratia uoluptatum, ideo expedit eidem ut sint uigilantes, tum ut magis alliciantur uoluptatibus, tum ut grauius peccent. Non enim sufficit diabolo adorari in somno, quando homo nec habet iudicium, nec potest habere peccatum: unde ista in uigilia fieri curat, ut grauiter istę peccent & pereant. Tertio. Nam quicquid aliqua lege prohibetur, ex legis ratione prohibetur, quę scilicet legislatoris intentionem & mentem comprehendit: lex enim nõ est aliud quam ratio legis, apud Panor. in cap. fi. de rescrip. & Cinum ac Bal. & omnes scribentes in. l. non dubium. C. de legi. & in. l. scire leges. ff. eo. Realitas autem huius delationis quantum attinet ad strigimagas, immo nec quantum ad eas mulieres, de quibus in. d. cap. non reprobatur ex dicti capituli ratione: quod inde patet, quia in hoc ratio illa consistit, quod hi quorum credulitas ibi reprobatur, errore paganorum conuoluuntur, credentium aliquid numinis extra Deum, quasi animę mortuorum uertantur in deos uirtute non diuina. Non ergo huius delationis realitas credi prohibetur, nec quantum ad strigimagas, neque quantum ad alias mulieres. Quarto. Nam quicquid lege aliqua, maximeque canonica prohibetur, ad rationabilem, non au-

tem

tem ad absurdum intellectum prohibetur, di.4.cap. Erit autẽ. Sed credulitas realis delationis strigimagarum, quantum ad motum localem, & spacia pertransita duntaxat, reprobari nequit per dictum capitulũ ad rationabilem intellectum: quia sequitur, quod credentes historijs, & infinitis processibus inquisitorum, & experimentis quamplurimis ueris & probatis istam realitatem comprobantibus, inuoluantur errore paganorum, credendo aliquid numinis extra Deum, & creaturã habere virtutem rerum immutatiuam, & prædicta fieri a bono spiritu, & eiusmodi; quæ omnia absurda sunt, vt liquet. Quinto. Nullius statuti Spiritu sancto editi (cuiusmodi est omne conciliare rite editum, & probatũ) intellectus potest esse improbabilis & stultus. Hoc enim asseuerare est Spiritum sanctum blasphemare. Sed intellectus aliquorũ Canonistarum in verbis di.cap. quod scilicet strigimagæ non realiter, sed in somno ferantur ad ludum, semper est improbabilis & stultus; quippe qui aliquid asserat, quod omnis homo in seipso falsum experitur, hoc scilicet quod strigimagæ ferantur in somnis, & quando vigilant credant se delatas fore vigilantes & realiter, sicut asserunt etiam in quæstionibus & cruciatibus: quis enim tam excors esse potest, vt vigilans inter vigiliam & somnum non discernat? vt quod somniauit credat se vidisse dum vigilauit eadem sua naturali virtute: hoc enim phreneticorum est proprium. Si dicatur, quod illę ipsę, de quibus in di. cap. Episcopi agitur, credebant se vidisse vigiles, quę somniarant: dico non esse simile, quia illę credebant se vidisse auxilio deę ad proprium seruitium euocantis, quam credebant operari posse vt Deus operatur, vnam scilicet creaturam in aliam mutando: aut id faciendo quod vna persona simul in duobus locis esset, vel qualitercunque diuina virtute id esse putabant, vt patet ex textu. Non est ergo ille verus intellectus di.cap. Sexto. Si capitulum illud hanc delationem credere prohibet quasi falsam, ideo hoc esse necesse est, quia hoc non est dæmoni aut possibile, aut permissum, aut certe quia dæmon ista non vult: quæ enim facere potest, & facere permittitur, & facere vult, quis negabit eum actu facere? & consequẽter sine errore & peccato credi possunt, quia vera. Non est vero putãdum tertium, vt scilicet mala quę potest, & quæ permittitur facere, nolit efficere: conatur enim omnibus modis humanum genus offendere, quibus potest. 6.q.2. Visis. Quod maxime potest per istam delationem facere, per quam animã delati offendit, ideo se ei dantis, vt sic ad eius ludum feratur voluptatis gratia: necnõ & bonos quosque, quos etiã distantes offendit, & pueros paruos enecat, maxime non baptizatos, dũ ad eos maleficas etiam apertis ianuis quæ firmatæ erant, adducit. Similiter nec primum, scilicet quod id nequeat dæmon, vt patet ex dictis libris primo cap. pe. Similiter autem

nec

nec secundum, quippe Deus si maiora permittit, non est ratio quin & minora permittat: permittit autem Deus maiora, vt quod pueri innocentes occidantur & comedantur, maxime a proprijs parentibus, potissimum fame non laborantibus: vel etiam quod per dęmones pueri permutentur in cunis, vt docuit Guil. & quod magi tot facinora admittant, aut etiam quod boni interdum similia patiantur, immo permisit Christum portari, Mat 6. apud Greg. & Chryso. Nullo ergo modo capitulum illud eiusmodi credere prohibuit. Vellem autem istis tam incredulis interdum eueniret, quod & in agro Comensi, vbi Episcopi vicarius, necnon inquisitor, curiositate ducti, experiri voluerũt quid in ludo illo diabolico fiat: & medio strigimagæ, quam captiuam detinebant vsi, ludum adierunt, vbi tot verbera iubente diabolo, & permittente Deo, fustibus exceperunt, quod vix domum se conferre valuerunt, infra quindenam morituri. Ita annales tradunt, vt etiam supradictum est. Vide etiam dicta libro primo cap. 14. Adde rem mirabilem, quam de seipso narrare consueuit Placentinus quidam, nũc, nisi a breui spacio interierit, monachus sancti Benedicti, congregationis S. Iustinæ, dictus dominus Hieronymus. Is puellam in sæculo diligens, ea potitus est medio cuiusdam strigimagę, cui assensit adire ludum diaboli, quæ vtrumque assistẽte dæmone ad ludum illum traduxit hoc pacto: Expoliatus inter manum & brachium se certo vnguento liniuit, designans certum characterem, vt docebat illa strigimaga, illaque itidem fecit: & similiter dicta puella ibidem præsens, & iam ab eo violata, & statim omnes sublati sunt per aperturam tecti: & ipse quidem super equo frementi, vt videbatur, & tanta velocitate ad nucem Beneuenti, ferebantur, vt aer scissus acutissimum sibilum redderet: ibi vero millia hominum ac mulierum multa fuere, cum exiguo lumine tripudiantium. Peracto ludo, per Venetias delatus vt prius domũ redijt, & Venetias ipsas, quas nũquã viderat, notauit, & alia inter media loca eũdo ac redeundo, & flumina: quę omnia cum nunquam vidisset, postea visa recognouit, & Venetias in primis. Regressus domum, expleta libidine in virginem, iamque facinus valde perhorrens, vt forte erat bene natus, aut diuina pietas miserata est, Episcopum seu certe vicariũ eius adiẽs, plene fassus est, & ecclesię ianuis reclusis solemniter vapulauit: & Deo miserante, religionem ingressus, honeste vixit, & forte etiam viuit in præsens. Qui in re hac exacte certus esse cupit, fratrem Andreã Genuensem, nunc obsequijs Beatissimi Domini nostri vacantem, virũ cum religiosæ vitæ, tum etiam doctrinæ eminentis, interroget. Testes viuos exhibeo. Ad hęc, ne & ludi ipsi diabolici atque spectacula somnia putentur, aliud quoque referam. Crebro pueri puellæque duodecim, aut decem, vel octo annorum, doctrina & cohortatu inquisitorũ

resipi-

resipiscunt, qui & in tantæ rei miraculum instar illius ludi saltare iubentur: idque ita faciunt, vt nullus sapiens negare posit, quin altiori quadam arte, & quæ humanam transcendat, sint edocti. Nam cum illæ choreæ per omnia humanis dissimiles sint: quod in illis femina post dorsum masculi teneatur, & non antecedendo, sed retrocedendo saltetur: & in fine cum reuerentia præsidenti diabolo soluenda est, ei terga dantes inclinent caput, non in ante, sed retro: & pedem non flectāt retro, sed in ante eleuantes in altum. Id totum vero tanta gratia & venustate perficiunt, vt id statim & in pueritia sit impossibile didicisse. Siquis vero hęc aut negat, aut dubitat, certus effici potest nō modo in agro Comensi, ac Brixiano, vbi eiusmodi vigent; verumetiam hic Romæ per fratrem Io. Bapt. de Viqueria Priorem Brixianum, necnō fratrem Hiero. de Berthenorio socium protolectoris in Gymnasio magistri Thomæ Placentini vicarij nostri. Id vero summopere cupio, vt reuerendissimus aliquis ex dominis nostris Cardinalibus id muneris assumat, vt decem ex his puerulis & puellis Romam traduci curet (quod facillimum est) quo & vrbi Romæ spectaculum grande præbeat, & incredulis velamen grandius auferat cæcitatis. Sed contra arguitur ex verbis dicti capituli. Nam dicit prædicta fieri in somnis, & solo spiritu, inter quæ est delatio. Solutio. Dico primo, quod capitulum per exaggerationem loquitur, sicut & doctores sancti, veluti Aug. interdum sic exaggerat cōtra Arrium, vt videatur fauere Sabellio; & eo casu verba apud doctores nō extendēda, sed pie exponēda sunt: & sic quia frequēter huiusmodi in somnis, & spiritu, idest imaginatione fiūt, & dicū tur simpliciter in somno vel spiritu fieri, licet aliquādo aliter fiāt. Dico secūdo, quod semper fiūt in somno & spiritu, in dicta secta, nō autē in secta strigimagarum: & differentiæ ratio assignata est: quia scilicet sub specie boni & ficte diabolus melius decipit in somno: sub specie autē experiendæ voluptatis in vigilia melius. Sed contra responsionem. Dicit enim textus, hæc omnia fieri in solo spiritu: ergo extra spiritum non fiunt, & consequenter semper in spiritu fiunt. Solutio. Primo quidem textus non loquitur in strigimagis, in quibus si loqueretur, diceretur quod omnia fiunt in solo spiritu quantum ad aliquid, nō quantum ad totum, quod concurrit: feruntur enim realiter quantum ad motum & spacium: bestia tamē, vel aliquid huiusmodi cōcurrens, est in solo spiritu, idest sensu interiori vel exteriori, nō autem in spiritu, idest in intellectu ad quem earum illusio nō attingit, vt dictum est. Si autem textus intenderet omnia hęc quo ad omne concurrens, semper in omni secta in spiritu fieri, irrisorie ex particulari, idest, Paulo, & Ezechiele probaret vniuersale de omni & semper. Non intendit ergo textus omnia ista semper in spiritū fieri, vel in somnis, nisi forte apud

illam sectam, quia insufficienter probaret: sed intendit quod non est vera dea, aut vera bestia, quam isti vidēt: & assignat quomodo in hoc decipi homines aut feminæ potuerunt: quia hoc est uidendo in somnis & phantasia, quod possibile esse probat ex somnijs nostris & uisionibus Ezechielis, & Pauli. Videatur etiam de hoc cap. sequenti, ubi quædam argumenta soluentur, & ibi etiam puncto tertio. Videatur etiam in calce huius secundi libri, ubi forte tractatum Io. Fran. Ponzinibij cribrabimus. Præterea arguitur sic a quibusdam. Nam in beati Germani uita legitur expertum fuisse contrarium, & similiter alias: quippe mulieres de tali delatione infamatæ, ac proinde obseruatæ eo tempore quo se delatas putarunt, ad latera maritorum iacuisse inuentæ sunt: Sol. Vellem responderent mihi isti subtiles argumentatores, qua experiētia constat, id quod uiro adiacebat, mulierem potius fuisse, quam in mulieris specie dæmonem. Si ergo se nihil probare minime uident: cęcutiunt. Sicut autem ibi legitur, quod imaginarie deferantur, ita legitur & alibi quod ferantur realiter plerumque, & crebro. Legant hi (modo placeat) Tho. Brabantinum in eo libro, qui de Apibus inscribitur, & de phātastica & reali delatione, multa mirāda conspiciant: Legant & Nider in Præceptorio præcepto primo, & in Formicario, & sileant.

Esse in rerum natura maleficiam. CAP. II.

IAM vero in primis ipsa maleficia (vnde hoc genus hominum magi, siue malefici dicuntur) in rerum natura esse vel posse esse monstremus: non quidem mera naturali ratione vtentes (vt libro primo fecimus, quod etiam infidelibus satis esset) verum & diuinis litteris, & diuinis tractatoribus quasi testibus vtendum nobis opportune est. Hoc autem multis punctis agemus.

Punctum primum. Circa maleficium, idest malum illatum a diabolo homini per hominem, vel homini ab homine suffragante diabolo, errores extitere. Quidam enim, vt diuus Tho. in 4. di. 34. testatur, maleficium nihil in mundo esse existimarunt, nisi in existimatione hominum, qui effectus naturales, quorum causę occultę erāt, maleficijs imputabant: quod equidem doctrinæ Sanctorum repugnat, qui & dæmones esse, & potestatem supra corpora nostra & imaginationem habere firmarunt, modo a Deo permittantur: vnde malefici per eos aliqua mira possunt efficere, vt etiam primo libro monstrauimus. Procedit vero, inquit, Tho. hęc opinio ex radice infidelitatis: quia scilicet dęmones esse non crediderunt, nisi in vulgi æstimatione tantummodo, vt terrores, quos sibijpsi facit homo ex sua æstimatione dæmoni ascribantur: & quia etiam ex imaginatione vehementi aliquæ figurę quales co-

les cogitantur, in sensu apparent, creduntur dæmones videri, & nõ vi-dentur. Sed hæc omnia non vera fides modo, verumetiam vera phi-losophia & experientia repellit, quibus dæmones vere esse constat: & multa posse naturæ suæ subtilitate, quæ nequeunt homines, vt proba-tum est libro primo: eos vero qui eos ad talia inducunt, maleficos di-cimus. Rursus alij dixere maleficos quidem esse, maleficiales vero ef-fectus non efficere, sed cogitare tantum: ac per hoc non vere, sed ima-ginarie ad maleficium concurrere: sic quod effectus maleficiales rea-liter quidem in maleficiato sunt, non tamen realiter a malefico fiunt. Rursus vero alij econtrario concedunt maleficum realiter ad malefi-cium operari, non tamen reale, sed phantasticum. Sumpserunt vero hi erroneum ex canone fundamentum. 26. q. 5. Episcopi, vbi quod de illis mulieribus phantastice fieri dicitur, ad omne maleficium extendi putarunt, & ad idem ex eo moti sunt, quod ibi dicitur. Qui credit, vel asserit creaturam posse fieri, aut aliquam creaturam in melius de-teriusue mutari &c.

Punctum secundum. Omnes autem eiusmodi errores per dicta in libro primo falsi patẽt, alias etiam per Doctores omnes in 2. di. 7. & 8. qui per maleficos cooperante dęmone mira fieri astruxerunt: alias etiã eosdem hæresim sapere clarum est. Nam de primo ex eo cõstat, quod dæmones esse negat, contra illud verbũ Domini. Ite maledicti in ignẽ æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius, Matt. 25. De alijs ve-ro patet. Primo lex enim diuina crebro mandat maleficos non esse vi tandos modo, verumetiã occidendos: quod vtique non fieret, nisi rea-liter cum dæmone ad realia damna & reales effectus cooperari eos ve rum esset. Nam Deut. 18. omnes malefici & incantatores iubentur in-terfici. Et Leui. 20. Anima, inquit, quę declinauerit ad magos, & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra illam, & in-terficiam eam de medio populi sui. Dicuntur autem ibi magi ijdẽ qui & malefici: arioli vero hi sunt, qui per esta animaliũ dæmoni vel ido-lo immolatorum diuinabãt. Et iterum ibi. 20. Vir vel mulier in quibus pythonicus vel diuinationis fuerit spiritus, morte moriantur, lapidibus obruent eos. Et dicuntur pythones hi qui arripiuntur a dæmone, inde per eos diuinante: qui morti addicuntur, quando ex sua culpa, seu suo consensu arripiuntur: quod aliquando propter quæstum euenit. Vn-de & Paulus Act. 16. virgis cæsus est, quod curarit pythonissam, quæ suis quęstũ magnũ pręstabat. et Exo. 7. idẽ pateat de magis Pharaonis, qui versa virga Aaron in colubrũ virtute Dei, & ipsi per incantationes ægyptiacas & arcana quędã virgas suas verterũt in dracones: & pau-lo post etiã aquas verterũt in sanguinẽ. Nec est modo discutiẽdum, an dracones illi fuerint veri: quod esse potuit dæmonibus ibi veros draco-

ñes afferentibus, aut per actiua naturalia cũ materia propinque dispo-
sita admota eos generantibus: aut certe fuere specietenus tantum, &
non vere dracones. Quicquid vero dicatur, omnino ibi fuit realis ef-
fectus, idest, aliquod corpus: quod aut erat, aut videbatur draco. Se-
cundo. Nam quicunque de his, quæ catholicam fidem concernunt,
aliter quam Ecclesia Romana sentit, hæreticus sit oportet. 24. q. 1. Hæc
est fides. & de hære. Ad abolendam. Prædictos vero opinantes eius-
modi esse nulli dubium esse potest, vt patet. 24. q. 1. in cap. Per sortia-
rias. & extra de frigi. & malefi. per totum, & per omnes Doctores cõ-
corditer distinguentes de maleficio perpetuo & temporali, nunquam
difficultantes, an sit verum, aut phantasticum: vt Host. Godo. Ray. &
vniuersi Theologi, ac Canonistę: & similiter per omnia iura, & per om
nes doctores de pœna maleficorum tam subtiliter disputantes, & di-
stinguentes, vt si sit notorium crimen, Eucharistia negetur; si occultũ,
dierum quadraginta pęna multetur, De consf. di. 2. Pro dilectione. Item
si sit laicus, excommunicetur; si clericus, deponatur monasterio intru-
dendus. 26. q. 5. Non oportet. & quod tales infames censeantur, & qui
ad eos concurrunt, nec ad accusationem admittendi. 2. q. 8. Quisquis.
Tertio. Nam si dicti errores nõ sapiunt hæresim, quilibet posset crede
re, maleficia non esse veros & reales effectus, & consequenter non pos
se humana lege grauissime & capitaliter plecti: quia propter opinio-
nes aut phantasias lex humana non occidit. Sed hoc falsum esse nulli
dubium esse potest: quippe Azo in Sum. super libro. 9. Codicis, rubr.
de maleficijs. l. post corneliã, de sicarijs & homicidis dicit, Omnes, quos
vulgus maleficos dicit, & qui diuinandi artem norunt, secundũ ciuilia
iura pęnã capitalem merẽtur vt l. Nemo. C. de male. & l. Culpa. l. Nul-
lus vbi diuinatores excapitantur: & qui arte magica vitæ innocentiũ
insidiantur, vel mulierum animos ad libidinem flectunt, bestijs obij-
ciuntur: vt ibi. l. Multi. & ad eorum accusationem admittitur quisque,
vt ibi: sicut & secundũ canones de hære. In fauorẽ, libro sexto, & eorũ
quisq; nulla dignitate obstante quæstionibus subijcitur: & si fatentur,
excruciantur vngulis. vbi supra. l. Si ex. Nunc tamẽ malefici cremãtur
forte propter sexum femineũ: Immo ibi dicitur, quod tales ad alterius
limen accedere non permittantur, alioquin cremantur: & qui eos aut
consulit aut suscipit, deportatur, & bona confiscantur. Ex dicto autem
cap. male intellecto, suscepere fomenta errores eiusmodi, vt monstratũ
est, & statim monstrabitur. Etsi vero hæresim sapit negare diaboli ma-
leficium esse, non tamen sapit hæresim negare maleficium esse per
hoc vel illud genus hominum, puta strigimagarum: ita credo, quam-
quam de hoc multa dici potuissent. Quod vero & magi, & magæ sine
numero sint, testes sunt populi, qui gregatim horũ maleficia patiũtur:

testes etiam sunt libri, de his pleni, ut patet per Io. Nider præcepto primo, & Bedam de gestis Anglorum, & Guil. de uniuerso, & librum de apibus, & Malleum maleficarum: in quo eius authores inter cætera sic referunt. Quidã nobilis Comes in confinibus diœcesis Argentinę, ducta in uxorem iuuencula æque nobili, ad tres annos post nuptias cognoscere nequit, maleficio præpeditus (vt patebit) frustra inuocans omnes Sanctos; immo non frustra: quia remedium ei allatum est. Cum vero alicuius rei gratia ciuitatem Metensem intrasset, uallatus familia, mulierem olim concubinam suam offendens, eam blãde ex antiqua amicitia salutauit, nihil de maleficio, quod patiebatur aduertens, quæ cernens Comitis pietatem, econuerso eum salutauit, & diligenter quomodo cum Comite ageretur inquisiuit, necnon cũ Comitissa: quo respondente, ꝙ Dei gratia bene, & ꝙ tres filios singulos singulis annis ex Comitissa genuisset, effinxit: illa stupefacta siluit, cui Comes amplius blandus; Oro, inquit carissima, quare sic diligẽter interrogas, indices. Tunc illa: uere (inquit) congratulor, sed maledicatur illa vetula, quæ obtulit se vos circa actum carnalem maleficiare, in cuius signum in medio curiæ uestræ in fundo talis putei est olla res maleficiales continens, ut quãdiu ibi est, coire cum Comitissa nequeatis: sed ecce omnia uana sunt, de quibus gaudeo. Ita autem esse Comes inuenit, & omnia igne absumpsit. vnde Comitissa nouiter nuptiis celebratis, iam affirmauit se dominam illius castri, quæ tandiu virgo permanserat: quod & factum est. Noluerunt autem isti, & recte quidem, castrum, aut Comitem nomine proprio signare.

Punctum tertium. Nec priori puncto quo maleficos & maleficia fore monstrauimus, obstare potest primo ca. Episcopi. 26. q. 5. vbi dicitur, ꝙ a solo Deo creatura mutatur in deterius: Qui, inquit, credit posse fieri aliquam creaturam aut in melius, aut in deterius, aut transformari in aliam speciem, uel in aliam similitudinem, nisi ab ipso creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta sunt, proculdubio infidelis est, & pagano deterior. Non obstat, inquam, quia hoc capitulum, vt dictum est, per exaggerationem loquitur: & eius dicta consequenter pie interpretanda sunt, alioquin sunt contra scripturam. Quod.n. dicitur posse fieri aliquam creaturam &c. intelligitur per creationem, non per generationem ex actiuis naturalibus factam, etiam dæmonibus admouentibus: alioquin contra scripturam est, quia per magos virtute dæmonũ possunt fieri aliquæ creaturæ imperfectæ: qa Exo. 7. magi Pharaonis Iãnes. s. & Mambres serpentes & sanguinem fecerũt: ubi glo. dicit, ꝙ cum per dęmones malefici aliquid per incantationes efficere conantur, per mundum discurrunt, & colligunt semina diuersa, ex quorum adaptatione prorumpere possunt species diuersę. Et

hoc

hoc non est dubium apud Alber. de animal. & Tho. in prima. q. 114. ar. 4. Quod vero ibi dicit in melius deteriusve mutari, primo quidē ibi accipitur melius & deterius non aduerbialiter; sed vt sunt nomina: vt sit sensus, ꝙ vna creatura sine Deo mutari nequit in aliam aut nobiliorem, aut viliorem: secundo vero si aduerbialiter sumatur a Deo solo, hoc fieri potest authoritatiue, & ad correctionem, alias multos scripturarum passus euertit: quia dæmon Iob mutabat in deterius percutiens vlcere pessimo. Item dęmon hominē priuauerat loquela, Mat. 9. & curatus a Domino locutus est mutus, & filia Chananææ male a dęmonio vexabatur, Matth. 15. itē lunaticus male patiebat scilicet a dęmone, Math. 17. & alia multa eiusmodi ex diuinis litteris liquēt: & idē clare patet in cap. Nec mirum. 26. q. 5. vbi non modo hominibus per magos nocet malus dæmon, uerum etiam mortem infert. Quod vero ibi tertio dicitur, in aliam speciem uel similitudinem transformari, intelligere oportet de transformatione reali & essentiali, non de præstigiosa: hoc enim est contra rationem, vt libro primo ostensum est: & contra Aug. 28. de ci. ca. 17. & contra scripturas: quia angeli sub diuersis speciebus se ostendunt, & consequenter sub alia: dæmon autem transfigurat se in angelū lucis, & consequenter & ipse videtur, & alia ostendit sub specie aliena: Quod etiam patet Gen. 2. cum Euam sub serpentina effigie decepit. Non obstat secundo, quòd si dæmon cum locali motu posset etiam corporales transmutationes efficere, posset vniuersum genus hominum perimere: dico enim ex Petro de Taran. quod utiq; eum perimeret ex magna inuidia, qua aduersus hominem concitatur, si permitteret Deus. Nec tertio, ꝙ dæmon cæli motum, in quem omnis corporea mutatio resoluitur, uariare non potest, secundū Diony. in epi. ad Policar. quippe quod solius Dei est, & consequenter corpora alterare nequit: dico enim ꝙ utique hoc infert, ꝙ dæmon hoc immediate nequit, secus mediante locali admotione actiuorum naturalium, quæ tamen admotio in cæli motum nō reducitur, cum ex eius voluntate procedat, vt libro primo ostensum est, quam superiorē cęli motu esse oportet. Nec quarto, ꝙ si esset maleficium diaboli nocens creaturę Dei, opus diaboli videretur fortius opere Dei. Dico. n. hoc esse rude argumentum, quia dicere opus, idest, effectum diaboli esse fortius opere, siue effectu Dei, est dicere ꝙ vna creatura præualet contra aliam per uirtutem quam habet à Deo ipso permittente, quod non est incōgruum: si vero per opus intelligatur actio, illud non sequitur: quia Deus sua actione statim posset annihilare diabolum.

Punctum quartum. Ad maleficium seu maleficialem effectum in ecclesia semper & dæmon, & maleficus concurrunt. Patet id primo ex descriptione maleficiorum per Isido. etymol. lib. 8. cap. 9. Malefici, inquit,

inquit, dicũtur ob facinorũ magnitudinẽ: mala scilicet præ cũctis malefactoribus efficientes. Hi elementa concutiunt, opere scilicet dæmoniorum ad grandines & tempestates concitandas: mentes hominum turbant, intellige ad amentiam, odium, & amorem turpem: ac sine vllo veneni haustu, violentia tantum carminis animas interimunt, intellige ad eorum uerba spiritu malo cooperante. Item August. de ciui. Dei, & habetur. 26. q. 5. Nec mirũ. Magi sunt, inquit, qui vulgo dicũtur malefici, & ob facinorum magnitudinem sic nuncupantur. Hi sunt qui permissu Dei elementa concutiunt, hominum turbant mentes minus confidentium in Deo, ac sine vllo veneni haustu uiolentia tãtum carminis interimunt homines; Vnde & Lucanus. Mens hausti nulla sanie polluta veneni, Incantata perit: dæmonibus enim accitis audent ventilare, vt quoscunque suos perimant malis artibus inimicos. Ex quibus patet propositum. Secundo. Nam id patet per omnia, quibus supra libro primo, magorum opera a mala etiam intelligentia procedere: quæ enim per diabolum solum fiunt mala, hominibus non dicimus maleficia, sicut nec Iob vlceratum maleficiatum consueuimus dicere. Similiter nec maleficia consueuimus dicere, quæ ab homine homini iniuste mala inferuntur: sic vt hi maleficiati dicantur, vt vulnerati: etiã si fiat diabolo suadente, modo non fiant eo cooperante. Concurrit ergo dæmon & magus. Tertio. Nam effectus pęnales & noxii, qui a voluntate proficiscuntur, multiplices sunt, & in primis qui sunt per angelum bonum, ut decem plagæ ægypti, de quibus in Exodo: Et pestilentia dierum trium tempore Dauid, de qua primi Par. 21. Et de cæde octoginta duorum millium hominum tempore Senacherib, de qua Reg. 4. capit. 19. Deinde vero qui sunt per angelos malos tantum, de quibus in Psal. 77. Immissiones per angelos malos, secundum quas populus Israeliticus crebro, vt nonnullis placet, cæsus est, & Iob vlceratus, & bonis spoliatus. Similiter & qui per homines malos tantum sunt, vt vulnera, & rerum iacturæ: Similiter & qui per utrunque, & qui per sortiarias, & eiusmodi diabolicos homines. Sed horum effectuum nullum dicimus maleficiũ, sic quod patiens homo maleficiatus dicatur, nisi vltimum: qđ ex consuetudine nostri idiomatis patet. Vnde nec etiam ipsi arrepticii maleficiati dicti sunt, nisi cum dęmone concurrerit homo, vt ad pactum & preces incãtatoris diabolus hominem uexet. Vnde maleficia a Zoroaste originem sumpserunt, qui primus artes magicas mundo intulit apud omnes, maxime vero Aug. de ciui. dei, qui & diabolico opere nascendo risit, quiq; dicitur fuisse Cham filius Noe. Quare autẽ dictũ sit in ecclesia, dico qđ effectũ, quem diximus maleficialem, inter infideles circa matrimonium diabolus aliquando solus facit: sicut narrat Petrus de Pal.

in. 4.

in 4.de iuuene quodam, qui vxorem cognoscere non poterat, ꝙ idolum desponsasset prius, & propterea diabolus in corpore assumpto se interponebat: non autem in ecclesia; cuius rationem dixerim, quia infideles diabolus quasi suo iure possidens, non vtitur eis in eiusmodi, vt eos peccantes lucretur, quod in fidelibus facit: in sanctificatis enim diaboli tentamenta crassantur, secũdum Remigium. Vnde nec Iudæi nunc cum iam eorum est certa damnatio, de idolatria tentantur ut prius. & idem suo modo de Gentilibus est. Vnde maleficis dæmones vtuntur perditionis eorũ gratia, cũ soli eiusmodi possent efficere.

Punctum quintum. Nec tamen huiusmodi effectus maleficiales probantur sufficienter per solos dæmones, aut solos malos homines fieri. Primo ꝑ illud qđ Aug. dicit in lib. 83.q. Omnia scilicet noxia quæ visibiliter fiunt, etiam per inferiores potestates aeris fieri posse creduntur. Non enim negamus quin noxiales effectus, qui in hominibus & iumentis ac bonis fortunæ hominum cernuntur, a dæmonibus Deo permittente possint inferri: dicente eodem Aug. 4. de ciui. dei, ꝙ dæmonibus subsunt ignis & aer quantum eis a Deo permittitur: dicẽte etiã glo. super illud Psal. 77. Immissiones per angelos malos, quod per malos angelos Deus punit: sed dicimus huiusmodi effectus non dici maleficia, nisi concurrente homine malefico. Nec probatur idem secundo per id, quod uirtus dæmone inferior, & grandines inducere, & morbos inferre potest sine superiore: dicente Alb. de rerum proprie. quod saluia putrefacta modo ibi tacto in fontẽ proiecta, mirabiles concitat tempestates, & homo per uenenum hominẽ interimit: & consequenter uidetur diabolus ista sine homine posse. Dico enim, ꝙ utique ista potest diabolus, & similiter saluia, sed non nisi cęlo cõfluente: verum ista non dicuntur maleficia, nisi a dæmone effectiue, & ab homine dispositiue, & precatiue fiant. Nec tertio probatur idẽ, ex eo quod mulier, & maxime vetula, magnæ malitiæ hominem sine dęmone fascinat, maxime puerulũ Gal. 4. O insensati Galatę, quis uos fascinauit? Dico enim, quod fascinatio non plus est maleficiũ, q̃ pestis, vel epidimia ex contagione contracta: utrunq; enim est effectus naturalis, vt per ea patet, quæ primo libro dicta sunt, & quæ de basilisco dicuntur. Basiliscus enim primo uidens hominem interimit, primo visus ab homine aliquando interimitur. Videns enim hominem, excitatur in corpore eius uenenosa materia, quæ oculos, consequenter autẽ & cõtiguum aerem ad hominem usque inficit, & occidit: uisus autem primo ab homine volente occidere, & qui ideo speculis se muniuit, postquam ad specula infectus aer attigerit, reflectitur ad basiliscum usque, & proprio veneno basiliscus occumbit.

Esse

Eſſe in rerum natura ſtrigas aut lamias. CAP. III.

QVIA magos, ſeu maleficos eſſe monſtratum eſt, reliquum eſt, vt ſtrigas quoque eſſe monſtremus: quo nomine ſectam quandam intelligi volo malorum cum virorum, tum vel in primis mulierum, habentium pacta expreſſa cum diabolo, ea præcipue ratione, ut interuenietibus incubis & ſuccubis dæmonibus uoluptate uenerea fruantur, nocte maxime. Quod equidem multis punctis efficiemus.

Punctum primum. Cum non poſsimus hoc genus hominum eſſe monſtrare, niſi de operibus dęmonum per magos, & cum magis multa conſeramus, expedit ex dictis in primo libro, & dictis doctorum in 2. diſt. 5. 6. & 7. multa obiter recapitulari. Omnia igitur opera ſua per intellectum voluntatemque dæmon exequitur, quas vires & naturalia cuncta integra & perlucida poſsidet, adeo vt circa rerum creatarum notitiam non fallatur, niſi forte in ordine ad ſupernaturalia iudicet. Triplici autem ſcientiæ viget acumine, ex ſubtilitate ſcilicet naturæ, experientia temporis, & reuelatione bonorum ſpirituum, non illuminando, ſed loquendo facta: Vnde & hominum affectus corporeos, & complexiones, & ſyderum effluxus in eos pleniſsime nouit: ex quo pariter ſciũt iniqui dęmones aliquos ad maleficia eſſe aliquibus aptiores, quos etiam & præcipue ad eiuſmodi ſollicitant & infeſtant. Habent autem voluntatem ſic malo, & culpę hęrẽtem, vt inde auelli nequeant: & cum ſemper actu intelligãt, & velint, ſemper actu peccãt, aut ſuperbia, aut inuidia & furore, quo ferre nequit ſatanas, quod eo Deus contra eius voluntatem, ad ſuam gloriam ſalutemque humani generis vtatur. Ex his vero duobus intellectu, ſcilicet in ſpeculatiuis, & voluntate peſsima, miranda & poteſt, & vult efficere: adeo (vt dicitur Iob. 41.) vt non ſit ſuper terram poteſtas, quæ illi valeat comparari, qui factus eſt vt neminem timeret. Vbi gloſſa. Etſi neminem timet, meritis tamen Sanctorum ſubiacet. Qua poteſtate fit, vt cuncta inferiora corpora mouere poſsit ad nutum localiter per ſe ſolum: medio vero alio corpore, poſsit ea etiam accidẽtaliter & ſubſtantialiter de forma in formam mutare, varias ſpecies effingere, & ſub qua placuerit ſe oculis noſtris ingerere: quinimmo & ſenſus noſtros omnes ludificare, & immutare interius, & exterius poteſt: immo ipſum intellectum & voluntatem quoquo modo indirecte attingere. Sunt etiam ſpiritus nõ ex natura, ſed ex voluntate immundi: quippe quibus apud Dionyſium inſit furor irrationalis, amens cõcupiſcentia, phantaſia proterua, quæ tamen ſunt metaphorice dicta, & quantum ad eorum ſpiritualia crimina ſuperbiam, inuidiam, & iram; Conſequenter autem ſunt maximi

ximi humani generis inimici, & nocendi cupientissimi, semper in fraude noui, immutantes sensus, & affectum pro viribus inquinãtes, ac inflãmantes in malum: qui & vigilantes turbent, inquietent vero dormientes, morbos inferant, concitent tempestates, & sub boni forma ac specie deludant: versi in speciem angeli lucis, a maleficis diuinum cultum appetunt, exigunt, extorquent, magicis artibus fauent, quæ & eorum auxilio sunt inuentæ: bonis semper insidiantur, bonos infestant, maximeque in morte, in vitia omnia pro viribus trahunt, maximeque in luxuriam: licetq; multas habeant artes, & mille nocendi modos. 16. q. 2. Visis, tamen (vt dicitur Iob. penul.) Fortitudo eius in lumbis eius, idest in luxuria, quæ in masculis ex lumbis proficiscitur, vnde sperma deciditur, sicut feminis ex vmbilico: per hoc enim peccatum infinitos illaqueat, maxime vero strigimagas, quæ ideo sese diabolo tradunt, vt cum eo luxurientur.

Punctum secundum. Dæmones incubos, idest in forma viri cum mulieribus coeuntes, & succubos, idest viris se in forma suppositæ mulieris exhibentes esse negantes, catholice non loquuntur. Qui enim negant eos posse esse, etiam philosophice non loquuntur: quia physicis rationibus libro primo ostendimus dæmones posse in varijs formis apparere. Qui vero eos posse quidem esse astruunt, negant vero ita esse de facto, contra dicta Sanctorum loquuntur, & poetarum, & contra experientiam. Nam August. 3. lib. de Ciu. Dei cap. 2. in ordine ad fabulas poetarum tractans, an ex dęmone succubo nasci posit homo, videtur indiscussum relinquere, cum tamen certum sit, quod non: quia non habet dæmon quæ necessaria sunt feminæ ad procreandum: vnde dicit. Vtrum potuerit Venus ex concubitu Anchisæ Aeneam parere, in medio relinquamus. Postea vero cap. 5. quantum ad progressum scripturarum ex vera muliere & dęmone incubo posse nasci gigantes determinat, & verum est: quia quod ex parte viri est, incubo non deest: cum posit verum sperma ab homine, qui polluitur, sumptum, infundere mulieri: vnde ait. Creberrima fama est, multiq; se expertos, vel ab eis qui experti erant, de quorum fide dubitandum non est, se audisse confirmant; siluanos & faunos, quos vulgus incubos vocat, improbos extitisse mulieribus, ac earum appetijsse ac peregisse concubitum: & quosdam dæmones, quos Dusios galli nuncupãt, assidue hanc immunditiam & tentare, & efficere plures, talesque asseuerant, vt hoc negare impudentiæ videatur. Hæc ille: Qui deinde ibi determinat, quod illud Gen. 6. Videntes filij Dei, idest filij Seth, filias hominum, idest filias Cayn, non intelligitur de incubis solum. Præterea ibidem glossa ait: Non est incredibile, non ab hominibus, sed ab angelis, vel quibusdam dęmonibus, qui mulieribus sunt improbi, eius-

modi homines, idest gigantes esse procreatos, de quibus in littera dicitur: Gigantes autem erant super terram. Et ad idem est glossa. Isa. 13. ibi: Et pilosi ibi saltabũt: Et Isa. 34. super illo: Occurrẽt dæmonia. Et 1. Cor. 11. super illo, Propter angelos. Præterea Isido. in libro 8. Etym. cap. vltimo dicit. Pilosi, qui græce, panisci, latine incubi appellantur. Vnde & incubi dicuntur ab incubando, hoc est stuprando: sæpe enim improbi existunt mulieribus, & earum peragunt concubitum. Quos dæmones galli Dusios nuncupãt, quia assidue hanc peragunt immunditiam. Quem autem vulgo incubonem vocant, hunc, vt supra tactum est, Romani faunum ficarium dicũt: ad quem Horatius 3. Carm. ode 18. dixit. Faune nympharum fugientium amator. Per meos fines, & aprica rura. Lenis incedas. Ad idem est Beda in gestis Anglorum, & Guil. in libro de vniuerso, parte vltima, & communis theologorum schola in 2. Sentent. vbi supra: Et specialiter doctor Sanctus prima parte. q. 51. 3. ad sextum. & quol. 7. q. 10. & super Isa. & in 2. distin. 8. art. 4. q. 2. reddit rationem, quare inde possint procreari gigantes, quia scilicet dæmones nouerunt virtutem seminis ab homine decisi, & proportionem mulieris, cui illud inferunt: & occurrentes constellationes ad hoc iuuantes, sub quibus infunditur. Nec tamen eiusmodi fœda exercitia dæmones frequentant, quia voluptatibus eiusmodi afficiantur: Spiritus enim carnem, & ossa non habet: cæterum ideo vt homines animo & corpore maculentur, & pereant.

Punctum tertium. Nec his quibus assertum est per dæmones incubos posse homines generari, repugnat primo, quod humanæ generationis modus a Deo institutus est, vt sit per marem & feminam, Genesis 1. Dico enim, quod quia Deus rationalem creaturam modo ei congruo regit & gubernat, idest, cum libertate arbitrij, multotiens permittit eam aduersus sua instituta operari, & hominem fornicari, & dæmonem generare hominem per modum prædictum: qui tamen non dæmonis, sed viri, a quo semen, quo dæmon vtitur, decisum est, filius sit: Sicut etiam sacramentum matrimonij a Deo institutum per diabolica maleficia vitiari potest, vt probatum est. Nec tamen opus diaboli fortius est opere Dei: quia illud non vitiat per violentiã, sed Deo permittente, de quo etiam supra dictum est. Non obstat secundo, quod procreare hominem sit actus viui corporis, quo vtique dæmon careat oportet, vt probatum est. Dico enim, quod eo casu homo ab homine viuente procreatur, a quo semen deciditur: dæmon tamen ibi habet localem motũ, quo semen admouet mulieri, sicut ignis cibum excoquit, quẽ tamen admouet coquus, quod vtiq; dæmon facere potest multipliciter. Primo, excipiendo semen resolutum ab homine in somno, aut vigilia: secũdo exhibẽdo se succubũ viro, & excepto

ab eo semine, illud sub forma incubi exhibendo mulieri, vel alteri dæmoni, qui eidem incubus fiat, & eiusmodi. Semen secundo modo resolutum est vigorosius, natura enim magis in coitu nititur ad præsentiã feminæ, quam alias: potest etiam per dæmonem naturalibus actiuis conseruari, foueri, & roborari. Cum autem dæmon semen & excipere, & infundere inuisibiliter posit, libentius hoc visibiliter, aut saltem sensibiliter facit, vt vel sic homines magis concitentur in libidinem, & maculentur. Dixi vero, aut sensibiliter: quia plerumque dæmones in tenebris exhibent se incubos etiam personis deuotis, Deo permittẽte: & hoc expertum est. Immo viri aut mulieres, quæ sic tentari adeo permittuntur, vt ad latus sentiant apparenter masculum, aut feminam, si boni sunt, non nisi optimi, & fortissimi esse queunt: neq; enim Deus militi imbecilli, tam vehementem tentationem inferri sineret, qui tentari nos supra vires non permittit. Quod vero dæmon viro succubus sperma tradit alteri, qui fiat incubus, ratio reddi potest, vt quisque dæmonum aliquid operetur ad malũ, & suo principi famuletur, dũ vnus succumbit viro, mulieri vero alter incũbit. Non obstat tertio, quod sicut anima nostra, ita & dæmon videtur nihil posse mouere localiter, nisi corpus a se viuificatum: aridum enim digitum non mouet anima, & consequenter cum semen non viuificet, illud nequit localiter admouere mulieri. Dico enim, quod ratio non sequitur: quia ista ideo contingunt, quod anima sit spiritus intellectualis, infimus, & corpori naturaliter vnitus, & consequenter ad illud mouendum naturaliter limitatur. Angelus vero non sic limitatur ad vnum corpus, quia nulli naturaliter vnitur: & cum naturæ ordine anima sit altior, habet mobile sibi proportionatum latius, & consequenter corpora multa, & consequenter quodlibet eorum immediate respicit. Nec obstat quarto, quod dæmones corpora sibi propiora mouere nequeũt, idest cælestia: essent enim in cælo, cum mouens sit coniunctum mobili 7. Phy. quod neq; Platonici neq; Christiana fides habet: consequenter autem nequeunt mouere remotiora, idest inferiora. Non obstat, inquã, quia dico quod si dæmones fuerũt omnes sub vno qui ordini terrestri præesset, sua virtus naturalis ad cælestẽ motũ se minime extendit; nec illa corpora sunt eis propiora istis, aut proportione, aut situ: cũ ista sint eis ad motum proportionata, non illa, & ipsi longe a cęlo distent: quippe qui in abysso, vel in aere sunt ad nostrum exercitium relegati. Si vero supremus eorum, fuit supremus inter angelos simpliciter (vt credo) consequenter vero de ordine quolibet ceciderunt: omnes, aut aliqui eorum cælos naturali virtute rotare possent altiori modo, quam eorum motores, sicut aut omnes, aut quidã naturali ordine sunt altiores, iuxta sententiam hanc: sed Deus non permittit in pœnam peccati eorum

ne sibi

ne sibi sint tam nobiles cooperatores in generatione omnium rerum, maxime uero electorum. Et si quo modo ad eorum virtutem in suo naturali ordine pendebant cęlestes motus: Deus sua omnipotenti sapientia aliunde suppleuit, ne diabolo mouente cælum, tot & tanta beneficia ab eo capiamus.

Punctum quartum. A prædictis autē illecebris & sordidis actionibus possent mali dæmones per angelos bonos cohiberi: quod tamen crebro non faciunt. Ratio primi. Nam secundum Grego. in quadam Homil. potestates dicuntur angeli, quorum ditioni virtutes aduersæ subiectæ sunt. & Aug. lib. 3. de Tri. Spiritus, inquit, uitæ desertor, atq; peccator regitur per spiritum uitæ rationalem, pium, & iustum: & prętérea sicut creaturæ Deo propiores, & ideo perfectiores aliis influunt, qđ scilicet totus prælationis & regiminis ordo sit originaliter in Deo, & secundum propinquitatem ad Deum participetur: ita etiam angeli boni Deo maxime propinqui, & vniti propter ipsam, qua dęmones carent, Dei fruitionem, dæmonibus principantur, & dæmones regūt. Ratio secundi. Nam angeli diuinæ sapientiæ ministri sunt: Oēs enim (quod ait Apostolus) sunt administratorii spiritus: unde sicut diuina sapientia, ita & minister eius angelus bonus nonnulla mala fieri per malos angelos, aut homines permittit, vt inde bona maiora Deo operante emergant, ad promotionem bonorum, & malorum punitionē, perfectionem uniuersi, & gloriam summi Dei.

Punctum quintum. Incuborū succuborumque spurcitias nō exercent dæmones vniuersi, sed quidam inferiores. Hoc enim eorum naturæ congruit, qua ab instanti productionis suę, ordinati subinuicem fuere, cum omnes inuicem specie differāt, ut supra ostensum est libro primo: & est sententia Diony. 10. cap. cęl. hierar. qui in eodem ordine primos, medios, & infimos astruxit; Naturam autem peccatum non abstulit: unde naturalia dæmones non amiserunt, ut supra dictum est: Naturales autem rerum conditiones operationes rerum propriæ consequuntur, eisque proportionantur, & congruunt: unde multarum naturarum operationes sunt multæ, & superiorum superiores: consequēter autem infimæ infimarum naturarum sint oportet. Congruit & id diuinæ, ac perinde infinitæ sapientiæ, vt ea quæ ab ipsa sunt, ordinata sint, vt Apostolus ad Rom. 13. profitetur. unde quia dæmones a Deo sunt ordinati, subinuicem sunt: & quia ad exercitium hominum ab eodem deputati sunt, ut exercitio boni proficiant, & mali pro meritis damnati excrucientur, etiam hoc Deus ordinate fieri uoluit. Congruit etiam & diabolicæ nequitiæ: quia cum humano generi pro viribus aduersetur, vt magis impugnet, ordinatius pugnat: Vnde apud diuinorū tractatores sub satana rege tartareo, sunt duces, qui de luxuria,

qui

qui de gula, & eiusmodi tentent, & satellitibus suis pro cuiusque natura, consequenter ingenio & nequitia sua mandent imperia. Ex his ergo patenter concluditur, luxuriæ nefanda opera non exerceri statim, & sine medio per nobiliores dæmones: cæterum per eos potius qui in ultimo choro sunt ultimi. Immo quibusdam uiris, etiam peritis, uidetur, quod a toto genere dæmones Sodomiticum, & alias omne contra naturam, idest, extra debitum uas, coitus uitium horreant. Quod inde arguunt, tum quia numquam in hoc legitur turpissimus dęmon se aut incubum, aut succubum exhibuisse: Tum etiam quia in suis operibus sicut natura, ita & dæmon superfluum effugit: est autem superfluum effundere sic sperma, ut generatio sequi nequeat: Tum quia Archiepiscopus Flor. 2. parte tit. 5. cap. 4. §. 2. hoc uidetur sentire, adducens Theologiæ compendium. Sed his non obstantibus, in contrarium est ueritas: quippe uniuersaliter strigimagę, quę in eiusmodi spurcitiis uersantur, aliquid turpissimum (quod tamen scribam) astruunt, uidelicet dæmonem incubum uti membro genitali bifurcato, ut simul utroque uase abutatur. Ad primum ergo in contrarium dico consequentiam non ualere: non legitur, ergo non est uerum: quia nec omnia facta scribuntur, nec leguntur omnia scripta: unde arguitur ab authoritate negatiue, quod minime licet. Ad secundum dico, illud esse quidem superfluum in ordine ad naturam, non autem in ordine ad finem, gratia cuius dæmon incubus operatur, qui est ut strigæ sibi deputatæ adeo suæ immergantur uoluptati, ut eas semper sibi detineat alligatas, & pereant. Ad tertium dicitur Archiep. flor. non assertiue, sed recitatiue loqui, ut magis homines terreret, & auerteret ab eiusmodi damnandis criminibus. Non obstat autē huic ultimo puncto, quod sicut ad rationem boni pertinet modus, & ordo apud Aug. de Na. bo. ita ad rationem mali pertinet inordinatio, & consequenter actiones malorum angelorū non sunt ordinatæ, ut infimæ infimis congruant. Non obstat inquam, dico enim, quod etsi bonum sine malo inueniri possit, ut in Deo, & Beatis, non tamen econtra sine bono malū: qđ semper in natura bona fundetur oportet: cū priuatio sit, quæ sine subiecto esse nequit. Et ideo dæmones inquantum naturā bonā nacti sunt, ordinati sūt, & ordine quodā malas, & perinde inordinatas actiones sortiuntur: inquantū uero mali sunt, actiones habēt sine ordine ad finem debitum, sibi a Deo præstitutū. Vnde Iob. 10. Vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat: sic intelligitur quia in inferno (ubi tamen non sunt dæmones, qui nos impugnant) non est ordo operationum bonarum moraliter, quæ scilicet, sint ad debitum finem relatæ, cum damnati omnia referant ad suum finem ultimum, qui non creator, sed creatura est: & longe minus in eis est ordo actionum meritoriarum

riarum

riarum æternæ felicitatis. Est autem ibi ordo naturæ, & consequenter exercitiorum in puniendo malos, qui tamen est a Deo potius, quam a malis angelis. Nec tertio obstat dicere, quod non omnibus eiusmodi actibus turpissimis uacare, non potest eis conuenire a natura; quia eadem est quæ ante peccatum: neque a culpa uel pœna: quia cum ista maiora sint in maioribus, in eorum pœnam deberent huiusmodi miserrimis actibus addici. Non obstat, inquam, quia dico hoc esse propter naturam, quæ integra quia est, superiori superior operatio congruit. Non obstat quarto, quod ubi non est subiectio & obedientia, ut inter dęmones (inter superbos enim semper iurgia sunt, Prouer. 13.) ibi est actionum indifferentia. Dico enim, quod in eis est concordia nō amicitiæ, sed nequitiæ, ex qua & odiunt homines, & iustitiæ diuinæ pro uiribus repugnant. Et eiusmodi concordia consueuit esse apud impios, ut se subijciant eis, qui ad suam nequitiam peragendam aptiores & fortiores sunt.

Esse in rerum natura strigimagas, & quæ secta earum.
CAP. IIII.

ETSI iam ex dictis, magas & strigas esse liquet, quippe quibus probatum est esse utrumque hominum genus: reliquum tamen est, ut etiam strigimagas esse probemus: quod equidem fiat oportet, si easdem personas, & strigas, & magas esse probarim; quod nonnullis punctis agendum est.

Punctum Primum. Per magas ad strigiatum, & magica flagitia, homines tribus modis aduocat dæmon. Et in primis quidem per tædium tentationum, & aduersæ fortunæ, quibus homo plerumque magarum præsidia cogatur expetere. Nam profitente diuo Greg. diabolus frequenter hominem tentat, ut saltem per tędium uincat: quod tamen intellige citra uires hominis, quem Deus tentari sinit, ne propria ignauia marcescat. In cuius figurā Deus olim gentes nonnullas in terra Israelis remanere uoluit, ut in eis erudiret Israel, Iudicū. 2. Et in noua lege. Oportet hæreses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant, ut ait Apostolus. Igitur peruersissimus dæmon quosdā etiam innoxios, per maleficas tantis damnis afficit temporalibus, ut quasi cogantur maleficarum remedia expetere, & consequenter earum consiliis niti: quibus ad strigiatum primo, deinde uero ad maleficia trahantur. Huius rei experimenta & exempla adeo multa sunt, ut non oporteat nos in hoc fatigari: de quo Inquisitores uniuersi interrogati, respondere possunt, quot mulieres eis officio suo insistentibus conquestæ sunt, aut etiam conquerūtur, quod propter damna illata uaccis lacte priuatis,

tis, & aliis iumentis maleficas consuluerint, & oblata ac opportuna remedia perceperint, ita tamen, ut semper uni spiritui promitterent aliquid, quod modicum esse asserebant, modo illius magistri informationibus assentiretur super certis obseruantiis tempore diuinorum, aut confessionis, & eiusmodi. Vbi illud aduertendum est, quod artifex ille mille habens nocendi artes. 16.q.2. Visis. semper tamen inchoare a minimis assueuit, ut quod spuatur in terram eo tempore, quo sacramẽtum Eucharistiæ eleuatur, uel claudantur oculi (quãquam hoc secundum ex humilitate, & ne tentationes incredulitatis mentem uexent, fieri licite posit) aut quod cum sacerdos dicit; Dominus uobiscũ: respondeatur aliquod uerbum irrisorium, aut quod peccata mortalia nunquam integre fateantur, & eiusmodi: sicque ad omnimodã fidei negationem, & sacrilegam professionem, de qua puncto sequenti, tãdem adducunt. Et hoc primo modo ad matronas honestas carnalibus vitiis non infestatas utuntur. Ad iuuenculas autem, & alias quæ illecebris carnalibus infestantur, utuntur alio per carnis uoluptates seducẽtes, ubi illud in primis aduertere expedit, qđ apud Remigium in sanctificatis diaboli tentamenta crassantur: unde sicut bonos quã malos tentare mauult, quãquam mali habiliores sint fraudibus eius & lenociniis obtẽperare: ita quoq; honestiores uirgines puellas magis decipere conatur. Cui rei testimoniũ est experientia, & ratio, quippe qui cũ malos iã possideat, anhelat ad bonos obsidendos & possidẽdos, instar principum humanorum, qui magis contra eos qui de suo iure plus obtinent, plus oppugnant. Ex malleo, qui maleficarum inscribitur. 2.par.q.1.cap.1. In oppido Rauenspurg. quædam balneatrix se a diabolo multa passam astruxit, quod deuotam quandam virginem prædiuitis filiam seducens, non duxerit die festo ad loca, vbi cum ea dæmon in specie iuuenculi sua colloquia habuisset, quod ea uirgo semper signo crucis, utique inspirante angelo bono, sese tutata sit. Quędã etiam alia uirgo tunc (vt ibi dicitur) in diœcesi Argentina uni ex inquisitoribus fassa dixit: Dum in paterna domo aliquãdo die dominica sola consisterem, ex oppido uetula balneatrix uisitandi gratia me adiuit, & inter scurrilia multa verba, hæc in calce suæ narrationis intulit. Ad locum vbi iuuenes toti oppido incogniti morantur te deducam, modo placeat: dum vero annuissem, vbi ad gradus scalæ, qua ad eos domo quadam ascẽderetur ventum est: Vide, ait, ne signo Crucis te consignes: quod vtiq; spopondi, clanculo tamen post eam me fidelium more signaui. Cum ergo summum scalæ gradum ante iuuenum cameram vetula conscendisset, se vertens animo stomachato, & toruo aspectu in me versa: En maledicaris, inquit, signo Crucis cur te muniuisti? hinc in nomine diaboli abscede, sicque ad propria illæsa

læsa redij. Denique præfata balneatrix incinerata tandem & ipsa in hunc modum a vetula seductam se astruxit. Vnde patet, quod versute antiquus hostis in animas, maximeque virgineas, bacchatur. Hæc tamen vetula de consodali quadã sua in hæc verba retulit. Cum amasium suum fornicationis gratia inuisere perrexisset, dæmonem in forma humana itinere medio obuium pertulit: a quo dęmone incubo cognita, & interrogata, an illum cognosceret; cum respondisset, minime: dæmon, inquit ille, sum: & si me ad tuum beneplacitum volueris, semper ero pręsto: nec te in quibusuis necessitatibus deseram. Cui dũ annuisset, decem & octo annos cum eo in spurcitijs exegit, cum fidei tamen abnegatione omnimoda. Tertius vero modus est per modum paupertatis & tristitię. Iuuenculę enim corruptę, & ab amatoribus spretę quibus nubendi gratia ad rem turpem consenserant, vbi se & infamatas, & corruptas, & relictas perspexerint, ad quęcunque pręsidia diabolica se conuertunt, aut irrisorem amatorem maleficiando, aut se omnibus spurcitijs passim maculando. Et sicut (proh dolor) talium iuuencularũ, sic & magarum non est numerus, vt supra dictũ est.

Punctum secundum. Sollemniter & tacite strigas profiteri diabolo ad instar religiosorum liquet, vt etiam supra vtcunq; tactum est. Cum enim suasus vir aut femina sectam strigarum intrare voluerit, antequã admittatur, profitetur aut sollemniter, aut priuate, sicut ipsæmet reuelarunt. Sollemnis sic fit. Maleficæ certa die in concionem veniunt, & dæmonem in hominis effigie vident, qui exhortationem habet seruandæ sibi fidelitatis, vitam longam, & secundam fortunã spondens. Deinde ex eis certæ astantes, nouitiam ad diabolicam religionẽ suscipiendam, præsentantes, diabolo commendant: qui si nouitiam voluntariã reperit, de fide Christi abneganda, & Christiano cultu, & extensa muliere (sic enim beatam Virginem vocant) & de sacramentis nunquã venerandis, extensa diabolica manu, manum nouitiæ apprehendens, stipulantur. Illaque promittit, ac deinde dęmon statim subiungit, ista non sufficere: & requirente nouitia aut nouitio, quid amplius exquiratur; homagium inquit: quod illud continet, vt quo ad animam, & quo ad corpus sibi ęternaliter pertineat, & pro viribus quoscũq; alios vtriusque sexus sibi associare curet. Alius modus profitendi priuatus, seorsum dæmoni quacunque hora, & loco fieri potest: & varijs modis fit. Interdum enim aut viris, aut mulieribus afflictione quacunque detentis, adest dæmon: interdum visibiliter, interdũ per medias personas alloquens: & si secundum eius consilia operari velint, ac spondeant, omnia secunda pollicetur ad nutum: a paruis tamen, vt supra dictum est, inchoando, vt ad maiora ducat. Hanc autem professionẽ vel tacitam, vel sollemnem non aliter, quã infinitis processibus inqui-

sitorum probare oporteret, quorum nullus est, qui ante omnia nõ cõtineat, quod negarint fidem, cõculcarint crucem, diabolũ adorarint, & sese ei dederint: auctores tamen Mallei Malefi. 2. par. q. 1. cap. 2. de hoc plenissime se doctos asserũt per iuuenculã maleficam, sed conuersam in agro Brisiaco a sua matertera incinerata edoctam sic. Cum, inquit, die quadam scanderem gradus, & iussu eius cameram intratura essem, cum iuuenes quindecim viridi colore vestitos conspexissem: elige, inquit, ex his vnum in sponsum, quem malueris, eumq; tibi tradã. Cum autem me nullum velle respondissem, grauiter cæsa tandem acquieui præmisso modo, ac ab inde sæpius cũ ea intempesta nocte multa spacia terrarum transiuimus, etiam ab Argentina Coloniam vsque. Interrogata vero, an imaginarie, an realiter portarentur, respondit, quod vtroque modo, prout etiã superius dictũ est. Confirmatur etiã hic modus profitendi per ea, quæ in suo Formicario Io. Nider astruxit, qui se hunc accepisse scripsit ex relatu Inquisitoris Eduen. qui quod quidam magi in Lausanẽsi Ducatu proprios filios excoctos mãducarant, astruxit. addens quod modus talem artem perdiscendi fuit, vt maleficis in concionem vocatis, dæmonem in forma hominis viderent, cui discipulus futurus fidem necessario præstat, de negando Christiano cultu, & calcanda cruce, vbi latenter fieri posset, & Eucharistia nunquam adoranda. Refert quoq; fuisse famam, referente Petro quodam, iudice in Boltigen. quod in terra Bernensiũ tredecim infantes magi vorassent: vnde & publica iustitia satis dure ob hoc exercebatur, & animaduertebat in eiusmodi scelestissimos homines. Cumque a detenta quadam malefica quonam pacto infantes comederent Petrus exquisiuisset; respondit: Modus iste est: infantibus nondum baptizatis præcipue insidiamur, ne scilicet saluentur, maxime si crucis signo & orationibus nõ muniantur: hos, inquit, in cunis, aut ad parentum latera nostris cæremonijs enecamus: de tumulo deinde clanculo eos excipientes, in caldario decoquimus, quousque euulsis ossibus, tota caro efficitur pene potabilis, & de grossiore quidem materia vnguentũ conficimus nostris voluntatibus & artibus ac subuexionibus accommodum: de materia vero liquidiore vas replemus; de quo qui potarit, additis paucis cæremonijs, statim conscius & magister fit sectę nostrę. Ad idẽ in Bernensium iudicio iuuenis cum vxore malefica captus, & seorsum carceri intrusus, dixit. Si meorum facinorum veniam cõsequi possem, libẽtius in lucem efferrem cuncta, quæ de maleficijs scio: mori enim me, vt video, oportebit. Cumque eum astantes litterati cõfortarent, & veniam ac misericordiã eum consequi posse, modo vere pæniteret, astruxissent; tũc lętus se morti obtulit: & sic exorsus est. Ordo, inquit, &c. vt supra cap. 2. puncto secundo. Iuuenis hic præconfessus in magna

contri-

cōtritione mori visus est: vxor vero testibus conuicta, quicquā veritatis etiā in quæstionibus ipsis fassa non est: sed neq; in morte, quin immo parato incendio, verbis pessimis lictori maledicens, in cineres redacta est. Sic ergo patet modus profitendi, qui vbique in substantia idem; & si quoquomodo sit varius, in accidentibus est varius.

Punctum tertium. Quare, & quam multipliciter dæmon homagiū expetat. Homagium, quantum ex strigimagis colligi potuit, hac ratione a professione secernitur, quod professio quidem essentialiter in totali aut partiali fidei negatione consistit: totali quidem, vt cum ex integro fides negatur: partiali vero, vt cum ex pacto inito cū morte, aliqua contra ecclesię ritum seruantur, puta, quod diebus dominicis ieiunetur, quod sexta feria carnes edantur, aut certa crimina in cōfessione taceantur, & eiusmodi. Homagium vero in animæ & corporis traditione consistit. Illud ergo dæmon expetit ea ratione vel imprimis, vt ad irreuerentiam & offensam maiorem diuinę maiestatis, creaturā traducat; & vt certior sit, quod illam in æternam damnationem secū adducat. Expertos tamen se dicunt multi ex præcipuis inquisitoribus, quod homagium interdum dæmon vna cum professione acceperit; interdum vero professione sola in præsenti contētus, ad certos annos homagium differt. Quare autem sic practicetur, ex parte quidem peruersi dæmonis multę causæ deprehenduntur. Prima. Cum enim nisi ex signis & coniecturis cogitationes non norit, si quidem nouitiam ad consensum difficilem præsenserit, blande aggreditur, vt paulatim ad maiora deducat. Secunda. Cum inter eos qui fidem negant, diuersitas sit, quibusdam ore solo, quibusdam ore & corde negātibus: an corde profiteantur experiri volens ille dominus abbas inferorum, tempus quasi probationis instituit, vt interim ex operibus & conuersatione mentes experiatur. Tertia. Nam vbi ex longo tempore nouerit aliquā minus voluntariā, sibiq; ore magis adhęrere, quā corde, præsumitq; diuinā misericordiā ex angelica custodia illi affuturā, eā inde abijcere, & aduersa fortuna fatigare conatur, vt vel sic eā ex desperatione lucretur. hæc, & similia nō nisi inquirentiū practica, & exquisitis cōiecturis possunt agnosci. Vnde enim hoc, quod in tormētis quædā strigimagarū nullo modo, quædā vero facile veritatē fateantur? Itē, vnde quod ipsę postquā verū fassę sunt, sibi ipsis mortē laqueo, aut quouis modo possunt, asciscunt? Neque enim a bono spiritu, aut ad silentium, aut ad confessionem coguntur: sed astuti dæmonis opera eiusmodi esse deprehēsa sunt, qui eas quas toto corde & professionem, & homagium emisisse, consequenter autē & pertinaces nouit, iuuat præbendo taciturnitatis beneficium, aut uerius maleficium, de quo infra libro tertio: alias uero derelinquit, nec tuetur, quod eas sibi minus proficuas putet. Hoc

dicunt inquisitores se experientia didicisse: quippe qui omnes quas incinerarunt, per earum confessiones circa maleficia inuolūtarias fuisse norunt: quod tamen sub spe euadēdi nequaquam dicebant. cuius etiā rei argumento erat plerumque facies tumida, & liuens, ex dæmonum verberibus, quibus nō ad beneplacitum inseruissent. Quod vero post confessionem sibi mortem pro viribus inferant, experientia testis est: quod malus dæmon efficit, ne sacramentali confessione saluentur.

Punctum quartum. Strigimagas esse iam liquet. Si enim sunt magi & magæ, strigij ac strigię, & illi ijdem qui magi strigij, & quæ magæ strigiæ sunt, iā strigimagæ sint oportet. Ita vero esse ex professione ac homagio strigiarū liquet, quippe quę ad meleficia se obligāt, vt patuit.

Punctum vltimum. Quomodo autem strigimagę ad ludum, aut maleficia localiter ferantur a diabolo, quantum experiētia docuit, & inquisitores retulere, dico, quod multis modis. Quandoq; enim cū personæ sunt viles, & locus vicinus, suis pedibus incedūt: quod equidē in agro Cumano ex processibus factis in terra Musci liquet, vbi omnes sic adire ludum planū est: Interdum vero equis, aut hircis, aut alijs effictis bestijs feruntur: quæ sunt quidē apparenter bestię, dęmones autē vere, vt supra de eo dictū est, qui forte etiā nūc monachus viuit. Interdum vero, & vsitatius practicatur, vt confecto vnguento ex membris puerorum, pręcipue nō baptizatorum, baculū aut sedile inungant, aut etiam se inter manum & brachium sub certo charactere, & statim sublatæ in aera feruntur: quod infinitę earum confessiones asseuerant. Interdum etiam feruntur nullo adhibito corporeo instrumento, sed sola dęmonis virtute assistente, veluti supra de scholari patuit, qui ceruisiā erat allaturus. Ferūtur autem die & noctu, vt libet, & inuisibiliter diabolo interponente, aut circunuoluente corpus aliquod: sicut de Aenea dicit Virgilius, cū Cartaginē adiret: quia licet finxerit, dixit tamē possibile: & similiter interdū visibiliter. Henri. Insti. & socius in hęc fere verba testātur. In oppido Valzhut super Reno, Constan. dioecesis, malefica oppidanis & inuisa, & suspecta, quod ad nuptias nō fuit inuitata, ad quas pene totum oppidum fluxerat, aduocato dęmone, vt grandine ingentē super choreas, & reliquos inuitatos dūtaxat inferret, precabatur. Ab eo vero super monticulū prope oppidū sine vllo corporeo instrumento, videntibus pastoribus quibusdā, delata, facta parua fossulla, cum ei deesset aqua, quam inferret (quod ex more faciunt concitaturę tempestates, vt dicetur) imminxit, & vrinam digito mouens, sublato in aera virtute dęmonis humore, ingens grando cunctis mirātibus super iā dictos cecidit: & de hac malefica suspicātibus, eo magis quod statim post ingressa est oppidū, & paulo post pastores uisa reserarūt. Vnde capta fassa est hęc, & alia, ac dęmū in cineres igne soluta.

Strigima-

Strigimagarum genus cum incubis & succubis respectiue illecebris flagitiose domesticeque uersari. CAP. V.

QVIA iam abunde, an, & quid sint strigimagæ deductum est, deque secta ipsa dictum: iam de earum operibus tractãdum est, & imprimis de eo, gratia cuius in talia feruntur, idest, turpissima uita, quam cum incubis & succubis respectiue ducunt. Quod equidem multis punctis absoluemus.

Punctum primum. Strigimagarum genus, & si etiam ex uiris constat, amplius tamen ex mulierculis: unde & femineo genere uti in eiusmodi consueuimus. Primo. Prouerbium est, tria esse quæ in bono uel malo mediocritatem non obseruant; lingua, persona ecclesiastica, & femina. Et de lingua docet experientia, unde & Aesopus iussus emere carnes optimas, linguas emit: & itidem iussus emere pessimas, linguas denuo emit; & irascenti domino, quod non perfecisset iussa: immo, inquit, quia lingua bona nihil melius, nec peius mala. De ecclesiasticis uero, quo ad regulares Aug. ad Vincen. Dona. paucis uerbis multa complexus: Simpliciter, inquit, fateor charitati uestræ coram domino Deo nostro, qui testis est super animam meam, ex quo Deo seruire cœpi, quoniam difficile expertus sum peiores, sicut & nõ meliores, quam qui in monasteriis defecerunt, aut profecerunt. Hæc ille. Ratio uero est, quia cũ assidue uersentur in diuinis, oportet quod diuinis inspirationibus aut iugiter assentiant, & fiant optimi: aut iugiter dissentiant, & fiant pessimi. In clericis autem sæcularibus eadem ratio militat, tantummodo differens per magis & minus: unde ut Cryso. dicit in Homil. super illud, Eiecit de tẽplo &c. Sicut, inquit, omne bonum a sacerdotio, ita & ab eo egreditur omne malum. De femina uero præter experientiam idem diuinis litteris liquet. Nam Eccle. 25. Non est caput nequius super caput colubri, & non est ira super iram mulieris: commorari leoni & draconi placebit, quam habitare cũ muliere nequã. Et infra: Breuis est, inquit, omnis malitia, super malitiam mulieris, scilicet, malæ. De bona uero idem cap. 26. Mulieris bonæ beatus uir: Vnde & de bonis pręclara in litteris diuinis & humanis leguntur. Eligit ergo dęmon magis mulieres, quam uiros, & mauult quasi in omnia facinora proniores, & ad quædam etiam aptiores, ut ad ea quæ obstetricum ministerio patrantur. Secundo. Nam mulieres ad credendum sunt proniores, unde quia fidem euertere dæmon uel imprimis quærit, feminas potius adoritur. Tertio. Quia propter complexionis fluxibilitatem facilius impressiones patiuntur, consequẽter

autem

autem ad reuelationes ſpiritibus ſeparatis imprimentibus, habiliores ſunt. Quarto. Quia propter lubricitatem ſuæ linguæ malarum artiũ doctrices, & auidæ, & pene coactæ fiunt, dum neſciunt tacere quæ norunt. Accedit vero quòd ob animi puſillanimitatem, cum aliud nequeant, ad maleficia pro uindicta facile cõuolant. Sunt quamplu res eiuſce rei aliæ rationes.

Punctum ſecundum. Corpus, quo incubus, aut ſuccubus dæmon hominibus eiuſmodi turpibus actibus miſcetur, in ſubſtantia aereum eſt, ſic tamen groſsis vaporibus & terreis compreſſum, & condenſatum, ut ad terrę proprietates accedat: quod ſic elucidatur. Aereum enim ſimpliciter eſſe nequit, quod ſit infigurabilis aer, niſi figura aliena: cuius rei ſignũ eſt, nunquam ſuis, ſemper autẽ alienis terminis clauditur: & in ſua ſphæra, ubi ad concauum ignis, & maria, ac terras finitur: & extra ſuam ſphæram: quippe qui ne vacuum detur, angulos omnes rei qua ambitur, occupat. Quia uero maxime tranſmutabilis eſt aer, & in quodcũq; vertibilis, ideo in ſe eſt competens talis corporis materia, ut ex eius ſubſtantia ſibi corpus dæmon aſſumat: cuius etiam rei ſignum eſt, ut libro primo dictum eſt, quod corpus illud annixi trũcare, aut confodere nequiuerunt, quod ſcilicet ſtatim coeant diuiſi aeris partes: quia tamẽ figurari nequit, niſi terreſtre aliquid miſceatur, aerem illũ inſpiſſari quoquomodo, & ad proprietatẽ terræ propinquare oportet: aeris tamen natura ſeruata, qđ dæmones utique motu locali, quo partes aeris cõprimantur, & vapores terrei groſsi eleuati miſceãtur, facere poſſunt. Quod vbi faciunt dæmones ad alicuius rei proprietates ſignandas ſiue angeli, ſiue hominis, ſiue equi, uel eiuſmodi, dicuntur illa corpora ab eis aſſumpta, in quibus ſunt, non vt animæ uegetantes & viuificantes, ſed vt motores, inſtar ſcilicet nautæ in naui: alias vero ubi talia corpora non ipſi effingunt ad aliquid ſignandum, ſed effincta, vt a Deo vel à natura, mouent, veluti linguam aſinæ Balaam, & arreptitiorum membra malus angelus mouerit, nõ aſſumpta eiuſmodi corpora, ſed occupata dici conſueuere.

Punctum tertium. In aſſumptis vero corporibus cum ſtrigimagis dæmones loquuntur, vident, manducant, coeunt, & generant: quæ quonam pacto faciant, detegamus. Sonus eſt percuſsio aeris ad corpus ſolidum, puta, campanam vel lignum, qui ſi ab animali fiat, per eos uox dicitur: animal enim ad cordis refrigerium aerem inſpirans, & attrahens per pulmonem, & illum ad uocalem arteriam in gutturis extremo expirando percutiens uocat, quãquam & ſine pulmone & attractione aeris poſsit uocem emittere animal, quod Halec facit, cum extra aquam ſtatim eſt moriturus, vocem enim edit. Si uero ſonus ab ore animalis emiſſus per linguam, dentes, & labia ſic dearticuletur,

culetur, ut aliud quam naturales paſsiones deſignet, dictio eſt: & ſi dictio dictioni ſic iungatur, ut enuncietur quid complexe, locutio eſt. Sciendum enim, quod bruta uoce ſua, ſuas paſsiones uel affectiones quidem deſignant, & aliud nihil, ſcilicet timorem, lætitiam, dolorē, famem, ſitim, & cætera: unde non loquuntur, immo nec homines eo caſu loquuntur, niſi dicamus infantem loqui dum plorat, aut hominem dum ridet. Homo vero mentis conceptum locutione promit, per locutionem aerem motum, & ſonorum diſtinguens, ac dearticulans proxime in ore: deinde vero ſucceſsiue extra quidem, ſed tamen prope os: & ſic conſequenter ad aures uſque, eius, qui eſt per aures, alterius conceptum percepturus. Dæmones ergo, quia nec pulmonem, nec dentes, nec linguam, aut labia habent vera ſeu naturalia, ſed apparentia tantum, proprie non loquuntur: quia tamen mente concipiunt, & conceptum quibuſdam ſonis motu locali aeris inſtar dictionum dearticulantes exprimunt, loqui per ſimilitudinem dicuntur, non attracto vel reſpirato aere, ſed in ipſo aſſumpti corporis ſimulato ore proxime moto, & percuſſo, deinde ad contiguum uſque ad aures magorum. Et non modo loquuntur, verum etiam cantant. Quidam in ciuitate Bononia ſatis religioſus ſacerdos, mihi amicus, cui Hieronymo a Viola, ſeu Lyra nomē erat, quod eiuſce inſtrumentum peroptime tangeret, mihi ad annum Domini circiter 1500. in hāc ſententiam retulit. Ex necromanticis quidam mihi, inquit, cognitus, interdum etiam domeſticus, dum me lyram tangere crebro uideret: oſtē dam, aiebat, aliquando tibi meos pulſatores, & quam nihil ſcias, uidebis. Cumque feſto quopiam ad tempus Quadrageſimale poſt cibum, ſanctū Michaelem in Boſco declinata ſemita, per uineas, anguſto calle conſcenderemus, medio itinere laſsi quieuimus. Cui ego: Quando illos, de quibus toties, pulſatores auditurus ſum? Qui ſtatim quibuſdam in terra formatis: reſpice, ait, ſurſum: vidique in aere quoddam perniſiarum agmen, vt videbatur, alis ludentium & deſcendentium, ac deſcendendo creſcentium: quæ cum in terra ſteterūt, quindecim iuuenes pulcherrimi, quindecim inſtrumenta muſicalia tangentes fuere. Tota vero intentione ferebar in eum, qui lyram tenebat; quo diu audito, viſum mihi eſt, quod in ea arte ſcirem penitus nihil. His uero iuſſu, necromantis diſparentibus, & eo rurſus characteres effingēte, denuo ſimilia vt prius, ſed plura apparuere, quæ dum in terra conſiſterent, fuerunt qui prius quindecim iuuenes pulſantes, & puellæ totidem cantātes: quibus (parcat mihi, inquit, Deus ſi in hoc pecco) aut pulchriores, aut in pulchritudine pares uidi nunquā. Hęc ille. Qui etiā deinde retulit, ꝙ eodē necromante authore, Bononię in platea mercati, nocte pręſentibus duobus nobiliſsimis principibus, Ioanne Bentiuolo, & Roberto

berto Sanseuerinensi hastiludum horrendum per dæmones actum ui derit. Cumque tubarum ac tympanorum strepitu omnia uiderentur resonare, ac perstrepere, & ne tota Bononia conflueret extimuissem: ne timeas, inquit, extra plateam hanc, quam cernis, nihil sentitur. Et si interroget quis, quonam pacto id fieri posit, vt ingens sonus non audiatur eminus, dico quod cum duobus modis illud hastiludum fieri potuerit, uel præstigio scilicet, uel corporum aereorum dicto modo formatorum locali motu: si præstigiose res acta est, nihil difficile emer git, cum omnia essent in sensibus eorum, quos diabolus participes hu ius esse uoluisset: si uero locali motu corporum, iam illi soni veri soni esse potuerunt, & tamen ibi tantum audiri. Vel primo impeditis sen sibus eorum, quos diabolus audire noluisset per soporem, aut ludifica tionem, iuxta dicta in primo libro. Aut secundo per fixionem aeris, ne suo motu sonum deferret: (sine quo aerem contiguum sonus non immutat, nisi forte in mutatione spirituali, quæ est demissiua) sicut enim mouere corpora, ita & fingere potest: quippe sicut eadem disci plina, ita eadem virtus contrariorum est: vt ars sanatiua sani & ægri, Aut tertio per interpositionem impedientis, puta, densissimarum nubium, aut ferri uel plumbi: quibus statim locali motu intercedente, vallare posset dæmon loca magna. Aut ultimo omnibus, uel pluribus modis prędictis. Et de his satis. In hominibus vero energumenis & arreptitiis, dæmones per vera naturalia instrumenta locutionis mẽ tem suam referunt, quãquam nunquam æque bene eis utantur, ut na turalis motor. Quidam uir sanctus (author est S. Vincentius) in arreptitio a dęmone responsum habuit uerbis latinis barbaricum. De quo cum diabolum eruditissimum increparet: non est (inquit dæmon in illo) mea culpa, sed lingua huius rustici tam grossa, quod per ora eius uertere nequeo. Quantum vero ad uisum & auditum attinet, cum visio auditusque sint viuentis corporis actiones, hæc similitudinarie & improprie habeant oportet, sicut & corpora, quibus eliciuntur. Vi dent tamen altiori modo, & longe clariori: qui nec corporea quidem distantia impediri posit, id est, spirituali seu mentali uisione: similiter autem & audiunt, dum ea virtute, qua intuentur, etiam percipiũt mentales hominum conceptus uoce, aut signis expressos. Comestio vero completa & uera imprimis cibi in ore diuisionem, traiectionẽ in corpus, vim digestiuam, uimque egestiuam exquirit: quæ duo prima angeli cum boni, tum mali in corporibus assumptis exercere & possunt, & efficiunt, quod id totum locali motu agatur: reliqua duo nõ faciunt modo, uerum etiam nec possunt: quãquam illarum virtutum uice resolutiuã cibi in præiacentẽ materiam nacti sint; Christus uero post suam resurrectionem duo prima perfecit, duo vltima nõ perfecit,

quod

quod iam immortale corpus enutriri nequeat: virtutes tamen, quibus ea fieri solent, quia vere habuit, vere etiam comedit. Neque enim vere comedens necessario aut digerit, aut egerit: alioquin statim sumpto cibo euomens, minime comedisset.

Punctum quartum. Quomodo vero coire possint incubi succubiq; manes, & quando id efficere cœperint, & quã multi & crebro homines his spurcitijs vacent, sic liquet. Quomodo enim ista nefanda, quæ bonis mentibus euoluere graue est, admittere possint, iam ex dictis liquet. Motu enim locali effinctis virorum, aut mulierum formis, & ad opus nefarium admotis, id vere quidem ex parte hominum, apparẽter autem ex parte dæmonum fieri posse, visis quę supra scripta sunt, dubitarit nullus. Quãdo vero eiuscemodi quo ad strigimagas cœperint, ante annos Domini. 1404. incertum quidẽ est, quod nec sacræ litterę, nec historiæ, aut viri graues id tractauerunt: nihilominus maleficos lõge ante fuisse ex Canonibus, & doctoribus liquet, & ex libro Tho. Brabantini De apibus. Nũc vero etiam voluntarie sese eis mulierculę strigimagæ sternunt: quinimmo vt sternantur, Christum negant, infantes enecant, diabolum adorant, æterna supplicia pati, quam istis miserijs carere malentes. Et tam crebri sunt, qui id efficiant, vt teste Henri. Insti. ac Socio inquisitoribus, quotquot ex strigimagis, quas sæculari brachio puniendas reliquerunt, in diœcesi præcipue Constantiensi, & in oppido Rauenspurg. (quæ exceptis secrete pænitentibus. 48. fuere ignibus adustæ) omnes cum incubo ab eo tempore, quo sese diabolo tradidere, vsque ad suam incarcerationem in his spurcitijs vitam duxerint, vt per earum confessiones, earum vel præcipue, quæ ad fidem rediere, liquet. Itidem quoque asserẽtes de quadraginta & vna ad Burinam vltimo supplicio confectis. Immo nunc in Apennino tantum excreuerunt, vt dicãt se breui plures fidelibus futuras, & se propalandas in publicum: & erit sicut de Valdensibus in Valle lucerna. Talis autem regulariter in his ordo seruatur, quantum ex horum confessionibus credi potest, vt succubus homini strimago dæmon, semen ab eo decisum excipiat, qui si quasi illi homini a principe suo deputatus mulieri se incubum exhibere recusarit, semen illud incubo maleficæ deputato tradit, qui sub certa constellatione sibi ad id seruiente, in muliebre genitale tradit, se incubum faciẽs, vt inde genitus, aut genita ad maleficia peragẽda idoneus sit. Nec obstat, quod hi de quibus in Gen. gigantes tantum & viri potentes ac famosi, & non malefici fuere. Dicitur enim primo, quod tempore legis naturæ propter creationis mundi recentem memoriam, apud graues viros & eruditos maleficia non fuere: vnde nec idolatria locum habere statim potuit. iam vero hominum malitia excrescẽte, etiam diabolus ipse hoc genus pecudum op-

portunius generare, & educare potuit. Vlterius dici posset, quod nec verba illa Mosi virtutis bonum redolēt, Potētes in sæculo viri famosi, quod in flagitijs subaudiri possit. Ex his ergo nefandissimis actibus, strigimagarum genus maxima suscipit incrementa; tum quod eiusmodi voluptates multos in captiuitatem trahunt: tum vero, quod inde tales generentur, quos in vitia hæc promptissimos dicas.

Punctum quintum. An vero dæmon quemadmodum semper cum seminis resolutione homini succumbit, quantum ex parte hominis attinet: itidem quoque semper mulieri cum seminis intrusione incumbat, id imprimis nosse oportet, quod cum habeat mille nocendi modos hostis iste vt 16.q.2. Visis. circa eiusmodi generalis regula dari non potest: probabile tamen videtur multis, quod inhabilem conceptui, vt annosam vel sterilem, absque semine supponat, quod scilicet sicut natura, ita & dæmon superflua in sua actione pro viribus euitet: vnde eo casu illa obseruat, quæ delectationem, non quæ conceptum pariant: quamquam id agere possit vt semper & interuenire credatur, & non interueniat: cum eas effingat corporum formas, quæ illi conducunt, nisi obstiterit Deus, vt dictum est. At vero si conceptui habilis est strigimaga, semen humanum & affert, & infert: modo illud habere queat, quo inde proles sibi obsequens gignatur: & idem si prægnans sit, facit vt conceptum inficiat.

Punctum sextum. An vero in prædictis tempus quam tempus, aut locum quam locum alium malit, illud imprimis aduertatur oportet, quod præter ea tempora, quæ sydereos influxus concernūt, de quibus crebro dictum est, certa tempora obseruat, quibus strigimagas re venerea oblectet: quę & omniū sanctissima sunt, vt festi dies, pręcipueq; Natiuitatis Seruatoris, Paschæ, & Pentecostes. Et id quidem ratione multiplici. Et imprimis, vt strigimagæ peccati culpa magis obuoluantur: quippe, quæ post apostasiam a fide, & Veneris spurcitias, etiam sacrilegij quasi crimen admittant: atque inde honori diuino iactura maior inferatur, quamquam nulla inferri possit, quod Deus ex omnibus talibus, per iustitiam gloriam sibi pariat. Deinde vero, vt ex eo quod grauius offenditur pater omnium Deus, maiorem debacchandi in homines licentiam nanciscatur Deo per dæmonem animaduertente in malos, non obstante eo, quod dicitur, Filius non portaturus iniquitatē patris: quia illud in ordine ad æternam mortem intelligendū est, alias quomodo verum dixeris illud; Visitans iniquitatem patrum in filijs vsque ad tertiam generationem? Demum vero vt maiori opportunitate plures ruere faciat, præsertim vero adolescentulas, quæ festis diebus otio & curiositatibus magis operam nauāt: sicut vt supra de quadam iuuentula dictum est, quæ ducta ad locum, vbi dæmones in for-

ma iuuenum prȩstolabantur, monita ne se signaret, quæ vbi locum attigit, nullus fuit, quod scilicet se signasset, & illi præsentiam suam iuuentulæ ostendere nequiuisset. Vnde anus irata dixit; vade in nomine omnium diabolorum: Te enim signasti. Quantum vero ad locum attinet, ex strigimagarũ factionibus, constat in locis Deo sacratis spurcitias illas omnino exerceri non posse; ex qua re efficacia angelicæ custodiæ deprehendi potest: & quod longe mirabilius est, quod pacem nunquam habeant, nisi in ecclesia tempore diuinorum, astruunt: vnde eã alijs citius ingrediuntur, egrediũtur vero tardius: licet ibi ex dæmonum cæremonijs & mandatis aliqua nefanda obseruent. Quam vero ob causam illa in tempore quidem possint, in loco vero nõ possint: puto consecrationes in causa esse, & sacra reposita. Tempus enim nõ nisi humana voluntate per statutum attingitur, quo diuino cultui mãcipatur: sed loca etiam actione ipsa transeunte per sacrationem, & sacrorum repositionem continguntur.

Punctum septimum. An vero expletio ipsa nefandissimi operis visibiliter ex parte succubi vel incubi, sicut ex parte hominis peragatur, quantum attinet ad astantes, illud præmittere oportet, quod quantum experientia inquisitores docuisse potuit, quantum ad astãtes illud aut nunquam, aut non semper est verum. Nam Henri. Institoris cum socio in hanc sententiam retulere. 2. par. q. 1. cap. 4. Mallei malefi. In oppido Rauenspurg. necnon in dominio nobilium Ropelsteyn, ac locis alijs quampluribus in campis aut in syluis visȩ strigimagȩ sunt, supinȩ ad vmbilicum vsque, & eo amplius nudatȩ, dispositis tibijs & cruribus prout nefanda venus exigebat se agitantes, incubo nullatenus apparente, quamquam in calce talis exercitij, a malefica ad staturam hominis sursum fumus teterrimus leuaretur. Sed & hoc contigisse planum est, maritos, incubos cum vxoribus se turpiter coagitantes, & vidisse, & homines putasse, quos dum gladijs peterent, illi soluebãtur in auras.

Punctum octauum. Sed & illud haud dubio verum est, dæmones incubos, nõ modo mulieribus ex suo incubatu generatis, aut eis, quas obstetrices dæmonibus obtulissent, importunos fore, uerum ad quascunq; sanctiores uirgines stuprãdas per seductrices strigimagas anhelare. Nam in Rauenspurg. id ante sententiam vltimam nonnullæ incinerandæ fassæ sunt, sibi a suis magistris dæmonibus iniunctum, omni conatu in sanctarum uirginũ uiduarũq; subuersionẽ debere laborare.

Punctum ultimum. Nulli uero dubium esse debet, perfidum illum Dei aduersarium, quanta potest uoluptate in tali nefario coitu homines ac fȩminas afficere, quod scilicet id suo peruerso fini sit cõmodũ, quo scilicet ad se quosq; elicere pro uiribus cupit: quanta tamen eiuscemodi delectatio sit, illud aduertendum putarim, quod & si natura-

lis ordo ſit, ut maiorem habeat uir ad conſimilem ſibi uxorem, uel generaliter feminam, & cōtra, quam uir ad ſuccubum, aut mulier ad incubum dæmonem: nihilominus ille tam potens, tam doctus, tam uerſutus, tā malignus hoſtis, ubi debita actiua debitis paſsiuis admouerit, & ſuis artibus fouerit ac tēperauerit in calore & teneritudine, ubi etiā phantaſmata mouerit, & ſenſus in libidinem concitauerit, non minorem uoluptatem afferre putatur. Vnde quidam in agro Comenſi mox arſurus, ridens diu, interrogatus de cauſa, dixit: ſe recordari de lenocinijs & blanditijs ſuæ Catherinæ e dęmonis ſuccubi, & cum iam flamma ora occupabit, idem inquit, faciam.

Mirandos effectus maleficiales circa uenerea. C A P. V I.

VT uero ad ea quæ ſtatim diximus de uenereis dicenda cohęreāt, iam de ipſis ſtrigimagarum mirandis particulariter dicturi, a uenereis exordiamur expedit, quo nam pacto ſcilicet eiuſmodi efficiant: quod multis punctis explebimus.

Punctum primum. Naturali ſua uirtute ad amorē carnis (ut aiunt) & ſanguinis: ſimiliter autem & ad oppoſitū odium, homines dęmon uehementiſsime flectere poteſt. Nā illud imprimis quiſque norit, quod a diabolo directe quidem, ideſt ex intentione hic & nunc operando, non ſunt peccata omnia ſuffragante ratione, quod etiam nullo diabolo extante adhuc & cibi, & uenereorū nos appetitus fatigaret, & poſſibiliter inordinate: Indirecte tamen omnium peccatorum cauſa eſt, dum perſuaſo primo homine, originalem iuſtitiam eliminauit, peccata omnia cohibentem. Si tamē non de eſſe, ſed de poſſe nobis ſermo ſit: etſi dæmon illius inordinati amoris, hominis uoluntatem directe inclinando, cauſa non ſit (Cor enim regis in manu domini ſcilicet ſolius) id tamen poteſt ad inſtar ſuadentis: quod dupliciter agitur. Et primo quidem uiſibiliter, ueluti cum homini in ſpecie ſenſibili uiſibiliter & apparet, & loquitur: ſicut & Euam ſpecie ſerpentis, & Chriſtum in quauis ſpecie ſenſibili tentauit: ad quem etiam modum & illud reduci poteſt, quod exterius in facinora pellit hominem, non ſuadendo, ſed alliciendo, ueluti ſi ſe in forma ſpecioſę iuuenculę oſtentet, nihil ſuadens, aut dicens, ſicut monialem ſub ſpecie lactucę traxit in guloſitatem apud Greg. in Dial. Secundo uero etiam inuiſibiliter: non enim id putandum eſt, quod uiſibiliter ſolum hominem aggrediatur, alioquin diabolico ſuaſu ea tantum peccata admitterentur, ad quę uiſibiliter, & exterius apparens ſuaderet. Inuiſibiliter ergo interdum res agitur: & id dupliciter, & imprimis quidem diſponentis ad inſtar, ſicut exſufflantem in prunas, ignem accendere dicimus: quippe, qui cum

poſsit

posſit corpora mouere localiter, per ſpirituum & humorum motiones ad iram, aut uenerem, aut eiuſmodi nos diſpoſitiores facit: corpore enim aliqualiter affecto, homines ad quędã fore diſpoſitiores confeſſum eſt, cõſequẽter autẽ ad his aſſentiendũ procliuiores. Deinde uero res etiã agitur ſuaſionis modo, ſeu ſuadentis ad inſtar, ueluti cũ uirtuti cognitiuę noſtrę apparet aliquid ſub ſpecie boni, & a nobis agendi: quod tripliciter accidit quantum ſcilicet ad intellectum, & quantũ ad interiorẽ, ac exteriorẽ ſenſum. Et quantum ad intellectum quidẽ, qui etſi a diabolo non illuminetur, ut ſupra lib. 1. dictum eſt: quia tamen ſpiritus in quibus phantaſmata quieſcunt, localiter mouere poteſt, eos intellectui obicit: Nã ſicut Philoſophus de Som. & uigi. teſtatur, ubi apparitionũ & ſomniũ cauſas deſignat, cũ dormit animal, deſcẽdẽte plurimo ſanguine ad principium ſenſitiuum, ideſt ſenſum communem, ſimul deſcendunt motus, ſiue impreſsiones relictæ ex ſenſibilium motionibus, cõſeruatę in virtutibus ſenſibilibus interioribus, ideſt in phantaſia, quo ad ſenſata vel phantaſmata; & in cogitatiua quo ad non ſenſata, ſicut inimicitiam, quam ouis in lupo non ſenſu, ſed cogitatiua nouit: & ſic res videntur in ſomno ac ſi præſentes forent: quod autem fit locali motu animali, longe magis dæmon poſſet efficere. Quantũ ad ſenſus vero interiores, eadẽ eſt ratio: quia nõ poteſt intellectui quicquam oſtendere, niſi phantaſiæ quoq;, cõſequẽter autẽ & æſtimatiuę oſtendatur, cũ intellectus nihil in via, niſi in phãtaſmatibus intelligat, vt experimur, & 3. lib. de Anima Philoſophus aſtruit. Quantũ ad ſenſum vero exteriorẽ attinet, id liquet: quia dæmon dictã motionẽ & viſionẽ phantaſmatũ nõ modo in dormiẽtibus (vt etiã natura ipſa) verumetiã & in vigilãtibus poteſt efficere: & hoc ſua naturali uirtute, cũ etiã ipſe homo vigilãs hoc poſsit, ut ex uiſis & ſenſatis prius ſibi phantaſmatũ idola formet ad placitũ, & phãtaſtica ui ſibi effingat quod lubet, & tanta tamque uehemens eiuſce motio & impreſsio eſſe poteſt, ut ad ſenſus uſq; exteriores eiuſmodi idola pertingere uideantur, quẽadmodum in phreneticis uidere licet. Igitur amorem ſenſualem dęmones inducere efficaciſsime poſſunt: Primo interius cõcupiſcẽtiã inflamãdo, eo modo qui in lib. primo dictus eſt. Secũdo uiſibiliter ſuadẽdo, vel oſtẽſa ſpecie formoſa alliciendo. Tertio etiam inuiſibiliter & ſuadendo, & alliciendo per oſtenſionem phantaſmatum: quod quidẽ aliquando ſine ademptione naturalis luminis, vel vſus rationis faciunt, vt in ſponte amantibus, immo quid ament eligẽtibus. Quandoque vero rationis lumine penitus ligato, quod vinum, & humores etiam faciunt, vt in ebrijs & phreneticis, & longe magis dæmon: & eo caſu tales dicuntur arreptitij, quod ſcilicet ab altiori natura corripiantur. Et quidem hoc interdum ſine maleficio facit. ut enim philoſophus vbi

iam profitetur, qui in pasſione eſt a modica ſimilitudine vel amati, vel oditi mouetur. Vnde perfidus dæmon, cui hominum paſsiones notæ ſunt, quod corporeæ ſunt, & ex actibus probantur, paſsiones aut concitans, aut concitatis abutens, tunc hominem oſtendendo, & ſuadēdo, & alliciendo pro viribus in amorem pellit. Cum maleficio vero, quando eiuſmodi ad maleficarum preces, & carmina pacto explicito, vel implicito molitur: quod quam crebro fiat, experientia docuerit, qua teſte mariti pulcherrimis & nobilibus coniugibus poſtergatis, turpiſsimas, & viliſsimas inſequuntur, & impetunt. Authores Mal. male. in hæc referunt. Vetulam tres ſucceſsiue abbates dementaſſe, fama publica apud omnes monachos teſte, nouimus, licet contra eam procedere non vacarit: & quartum iam ſimiliter dementaſſe, quod & ipſa publice fatetur, nec dicere veretur; Feci, facio, & olim faciā, nec a meo amore deſiſtere poterunt: quippe qui tantum de meis ſtercoribus (protēſo brachio quantitatem oſtentans) comederunt. Sed & de monacho necromantico peregrino in Dia. Greg. refert, quod virginem ſanctimonialem adeo in ſui amorem arte diabolica concitarit, vt ſe morituram pene clamaret, niſi dicti monachi viſitationē meruiſſet: quem ideo etiā de monaſterio fratrum exploſerunt. Nec tamen prędictis aliquatenus obſtare poteſt, quod ſi diabolus ad amorem malum poſſet inducere, poſſet ipſas malas cogitationes agnoſcere: cum omne agens a propoſito, effectum ſuum norit. Dico enim, quod agens a propoſito cognoſcit effectum ſuum, cuius eſt cauſa ſufficiens, etiam certa notitia: non autem cuius eſt cauſa accedente libero arbitrio alterius, ſed coniectaliter tantum, & ita eſt in propoſito: vnde & ſi diabolus certe nouit amorem inſpiratum ſenſibus, nō tamen inſpiratum voluntati ſuaſione vel alio ſimili modo, niſi ipſe amor ſeipſum aliter prodat.

Punctum ſecundū. Virtutis generatiuæ opus ſicut prouocare dæmonis auxilio, ita & impedire haud dubio ſtrigimagę poſſunt. Neq; enim in hoc dubium eſſe poteſt, cū probarimus maleficiū circa vſum matrimonij eſſe in rerū natura, ut patet per omnia iura de fri. & male. & 33. q. 8. Si per ſortiarias: quibus ratio ſuffragatur; quia cū id homines herbis & uenenis poſsint, hoc negare a dæmone, cuius poteſtas maior eſt, inſanire eſt. De modo tamē quo tale maleficium procurari poteſt, aduertere neceſſe eſt. Impedit ergo & ex parte potentiarum animæ, & itidem ex parte corporis: de quo non minus obiter, quam ſapienter Petrus de Pal. in hanc ſententiam loquitur. Cum dæmon ex eo ꝙ ſpiritus eſt, ſuper corporea natura quantū ad localem motū, aut explendum, aut uetandū dominetur. Primo quidē corpora maſculi & feminæ ne inuicē propinquent efficere poteſt directe, vel ēt indirecte ſe in aſſumpto corpore interponēdo: ſicut de eo iuuene dictū eſt, qui & idolum

lum, & iuuentulam desponsarat, quam ideo cognoscere nequibat; se in eiusmodi corpore dæmone interponente. Secundo quoque hominem ad actum venereum aut inflammare, aut infrigidare, naturalibus actiuis admotis. Tertio imaginationem & æstimationem turbare, ac perinde mulierem, aut dilectam, aut ingratam reddere. Quarto membri rigorem & impedire, & abolere, spiritibus localiter motis, aut etiam remotis. Et quinto locali eodem spirituum aut aliorum corporum motu spermatum vias intercludere, ne excidantur uel emittãtur. Plura autem, inquit, super eo actu quo primum peccatum traducitur, quam super aliis Deus permittit: quod & doctores omnes firmarunt. Quæ autem de viro dicta sunt, de muliere quoque respectiue, idest modo sibi conuenienti, intelligantur oportet. Cur vero plures viri maleficiis subiaceant, quam mulieres; ideo est, vel quia id, quãtum ad talem actum, facilius fit in uiro, cuius meatus facilius obturantur, & qui membri rigore posito, nihil potest, & eiusmodi: uel ideo est, quia plures maleficæ sunt mulieres, & plus conantur uiros inficere, quam mulieres, ut adulterandi occasio utrinque præstetur. Et hæc quidem de modo quo ista interius efficiunt strigimagæ. Exterius vero id per imagines uel characteres, aut serpentes interdum efficiunt, aut herbarum comestu, aut testiculorum galli: his tamen semper accedente dæmonum cooperatione, qua & eiusmodi strigimagæ colludant, dum aut coitum, aut partum euacuare nituntur. Nider in Form. Quidam maleficus, cui nomen fuit Stadhin, in diœcesi Lausanensi captus, fassus est, se in domo quapiam in vxoris domini ventre septem filios per aborsum enecasse, & in omnibus eius pecoribus ac iumentis simile perpetrasse, quorum nullum in annis eisdem partum viuum ediderit; & per quæstiones de modo interrogatus, respondit, se sub limine ostii domus locasse serpentem, qui si amoueretur, rediret ex templo fœcunditas. Sublatis ergo pulueribus, iam enim aberat serpens in eos resolutus, eodem anno & vxori, & iumentis fœcũditas reddita est. Quid simile meo tempore in agro Bononiensi (villam taceam expedit) circa annum salutis Millesimum quingentesimũ quartum, actum est. Religiosus quispiam, sed magus, ex his scilicet quibus nullus est peior: quippe qui in monasterio defecerat (religionem tacebo) æstiuis caloribus hospitium in via ad Mutinam intrarat, hospite obeso valde, & prægrandi corpore, refocillandus. Qui oblatis crudis oleribus, vt bene condirentur orauit, dicens Italico vulgari idiomate. Vnzela ben, che ti pagherò. Et refocillatus, sub limine loci cedulam recondens, abiit: Cumque hospitis filia virgo paruula locum, ut mensam reponeret, intrasset, repente furere cœpit, & nudata penitus saltare crebro dicens. Vnzela ben, che ti pagherò: quod mater aduer-

tens

tens affectu materno & ipsa incaute, & celeriter intrans, statim similiter nudata saltare, & eadem uerba cantare cœpit. Quæ ad horas sic alienatæ manserunt, tota villa spectante, donec miser ille obuio cuipiam in itinere eodem, rem propalauit, & vt cedulam, cum illuc uenisset, amoueret, orauit. Qua remota, cum ad camisias ambæ rediuissent, filia vt erat velocior, camisiam matris casu præoccupans, fugit: mater vero sequens eam, quæ filię paruulæ erat, substulit, in eamq; caput & humeros tulit, sed ut arctam ad pudenda usque tegenda immittere corpori nequiuit, uerum sic ex superiori parte tecta, ex inferiori nuda velut amēs aufugit. Quod autem medio dęmone circa nudationem publicam mulierum actum est, etiam circa venerea agi potuit. Adducerem infinita ad institutum præsens quæ modo succurrunt, & libros complent, nisi superfluum id putassem. Præter institutum vero, pro instituto tamen, quædam altius repetuntur. Si interroget quis, cur dictus actus respectu vnius, & non respectu alterius mulieris interdum præpediatur: diuus Bona. respondet, ideo esse, aut quia maleficus respectu determinatæ personæ diabolum asciuit, aut quia Deus respectu personæ cuiuslibet impedire vetauit, cuius occultum iudicium hic latet, vt liquet de vxore Tobiæ. Et si de modo quæratur, respondet quod generatiuam impedit, non quidem interius lędendo organū, sed exterius vetando vsum: vnde quia artificiale, & non naturale, impedimentum est, impedire ad vnam potest, minime impediendo ad alias, vel tollendo excitationem concupiscentię ad vnam, nō ad alias: & hoc quidem aut propria virtute, aut herba, aut lapide, vel per occultam aliquam naturam. Quod vero ex naturali frigiditate & maleficio eiusmodi impedimenta proueniunt apud Hostien. in Sum. signum quod ex natura sit, virga est, si nunquam erigitur: quod vero ex maleficio, si erigitur quidem, verum proficere nequit.

Punctum tertium. Circa virilia membra strigimagas miranda quædam operari, debet dubium esse nulli, vt ex visis & dictis plurimorum liquet, ac perinde fama publica, adeo vt quidam aut præstigiose, aut veraciter genitali membro priuati cernantur. Nam authoribus magistro Henri. Instit. & socio. secunda par. q. 1. cap. 7. Mal. male. In oppido Rauenspurg. iuuenis qui iuuenculę hęserat, volens eam relinquere, membrum virile, vt videbatur omnino perdidit. Cum vero tristis cellarium, vinum empturus, adiuisset, superuenienti cuidam mulieri causam tristitiæ apperuit, & effectum ipsi requirenti monstrauit, necnon quod talem maleficam suspectā in negocio haberet. Cui mulier: Aut per beneuolentiam, aut per violentiam eam ad te sanandum inducas oportet. Qui obseruato tempore in noctis crepusculo, opportuno loco eam comprehendens, vbi non valuere preces, iniecto ad col

lum

lum panniculo lineo nõ valentem clamare, pene ad mortem ſtrinxit, donec ea ſpondente, ſanitatem alleuiauit, quæ tactu manus inter femora ſanauit: quod & ille quodam, vt ita dicam naturæ ſenſu, ante quam aut viſu, aut tactu cognouit. Authoribus vero eiſdem, pater quidam religione & doctrina venerandus in Conuentu noſtro Spirenſi in hanc ſententiam ſæpe retulit. Iuuenis quidam inter confeſsionis ſacræ verba, virile membrum lamentabiliter verbis & opere ſe perdidiſſe monſtrauit. Cui cum ſtrigimagam quandam, etſi diſtantem: tamen in hoc ſuſpectam adire iuſsiſſet, & blande rogare vt ſe ſanaret, ſanus & membro integer redijt, gratias agens & verbis, & re ipſa quod verum erat, aſtruxit. Cum ergo iſta eſſe dubium minime ſit, an in ſenſibus hominum, vel in re ipſa ita ſit & dubium, & perſcrutandum eſt. Et quidem quibuſdam videri poſſet, quod per dæmonis poteſtatem ita vere & non illuſorie ſit: Tum quia maiora poſſunt dæmones, vt homines occidere, vt patet de filijs Iob, & ſeptem viris vxoris Tobiæ: Tum quia poteſt alias infirmitates immittere, vt primo libro oſtẽſum eſt, & oſtendetur in poſterum: ergo & eam, quæ circa genitalia ſit, circa quæ plura Deus permittit, quam circa alia membra: Tum quia Gen. 19. potuit maius, vxorem ſcilicet Lot ſecundum gloſſam, ſodomitico vitio infectam, vertere in ſtatuam ſalis ueram, quippe quæ etiã hodie cernitur: Tum quia poteſt naturales formas inducere, vt in magis patuit Pharaonis: ergo etiam eas auferre poteſt. Verum ſi quid iſta probant, de poſſe vtiq;, non de facto probant. In facto vero nequaquã ita eſſe, vel ex hoc liquet, quod eiuſmodi membra maleficæ reſtituere nequirent quacunq; diabolica poteſtate: alioquin non eſſet diuinum miraculũ, conſequenter nec reſtitutio nedum viſus, verumetiã oculorum, ſicut nec reſtituere genitale: quod eſt inſanire. Præſtigioſe ergo iſta faciunt: quod qualiter eſſe poſsit, efferamus. Præſtigium igitur ſecundum Iſid. 8. Etym. c. 9. aliud eſt nihil, quã ſenſuum deluſio quædã, & oculorũ præſertim: vnde & a perſtringo dicitur, quod aciẽ oculorũ perſtringit adeo, vt res videãtur aliter eſſe, quã ſint: Et vt Alexã. de Al. parte 2. addit Præſtigiũ proprie ſumptum, dæmonis illuſio eſt, quæ ex parte mutationis rei cauſam nõ habet, verũ ſolũ ex parte cognoſcẽtis, qui illuditur, ſiue quantum ad interiores ſenſus, ſiue rurſus etiam quãtum ad exteriores: adde tamen, quod etiam præſente re exteriore aliter tamen uiſa, quam ſit, præſtigium eſt. Igitur ſi non dæmonis modo, verum etiam hominis artem præſtigioſam noſtro ſermone claudamus, tribus modis illuſio præſtigioſa conficitur: & imprimis quidem manuum, cum velocitate, tum etiam dexteritate, nulla dæmonis arte iuuante: ſicut in traiectionibus ioculatores faciunt, oſtendendo & occultando quædam: ſicut ex ore hominis educunt interdum vnũ, quod

intruserant, puta, magnum pomum: cum tamen putent homines eos intrusisse paruam fabellam, quam nõ intruserant, sed eius loco pomũ supposuerant clanculo. Deinde quoque etiam sine diabolica virtute per naturalia actiua, veluti apud diuum Thomam. 1. q. 114. artic. 4. & apud multos alios: herba quædam succensa, ac fumigans, ut trabes serpentes videantur, facit. Demum vero fit dæmonis arte per motum localem corporum vel spirituum corporalium, in quibus species sensatæ continentur, quod eum posse libro primo ostensum est. Igitur multipliciter dæmon homini potest illudere, ut res uideatur aliter esse, quam sit. Primo quidem artificiali traiectione longe melius quã homo. Secundo per rerum naturalium admotionem, etiam longe melius quam homo. Tertio exterius in assumpto corpore ostendendo esse, quod non est: sicut moniali apud Gregorium in Dial. se in lactucæ forma præstitit: & Antonio in specie massæ auri, & crebro etiam verum hominem assumpto aliquo corpore tegit, vt videatur equus, aut brutum quodcunque, ut capitulo sequenti deducetur. Quarto turbato organo visus, ut res clara, nubilosa videatur, aut econtra: & vetula, iuuenis uideatur, & econtra: nam & post fletum oculo turbato, aliter lumen uidetur quam antea videri posset, quod & in organis aliorum sensuum accidit: ueluti infecta colera lingua, dulcia, amara videntur: & post esum succhari dulce vinum, mordax & acutum uidetur. Vltimo per localem motum spirituum & phantasmatum ad imaginatiuam sensumque communem: quo fit vt etiam sensibus exterioribus videatur nobis, quod noua percipiamus. Sicut etiam phreneticis, melancholicis, maniacis, & quibusdam ebriis solet accidere, qui nequeunt discernere & diiudicare. Sic ergo pateat facile esse dæmoni uirile membrum occultare, modo velit, multis ex dictis modis, præsertim formata specie humani ventris sine priapo, eamq; priapo ipsi supraponendo. Cæterum, pro completiore doctrina & dictorum explanatione clariore, multa dicenda uideo. Primum. An dæmones hominũ sensus eludere indiscrete possint: Quibusdam videtur quod non, sed eorum tantum qui sine Dei gratia uiuunt. Nam ex uerbis beati Antonii liquet, mentem aut animam alicuius, dæmonem inuadere non posse per pœnam, nisi primo sit destituta sanctis cogitationibus, & spirituali contemplatione vacuata. Vnde & Iob. 6. dicitur, quod qui libidini deseruiũt, in eos diabolus accipit potestatẽ. Inde etiã est, quod dæmon, in vitis Patrũ, ludificãs homines circa puellam, quę equa videbatur, & ipsam puellã, quod sacramẽta rite non suscipiebat (vt ibi dicitur) sanctũ tamẽ Machariũ ludificare nequiuit, quin puellã, nõ equã videret. Igitur in rebus fortunæ exterioribus, & corporis sanitate dęmon hominẽ potest malis afficere, vt patuit in Iob: tamẽ sicut in

cut in peccata,ita & in eiusmodi illusiones homines Deo gratos impellere nō potest, quasi eorū sensus dęmones illudāt,vt habeant sua mēbra,quæ tamen videre nequeant,vel eiusmodi. Secundum. Etsi dæmon id nequeat in sensibus sanctorum circa sanctorum membra, hoc tamen posse a multis creditur in eis circa membra aliena: non enim in hoc tam grande malum est sanctorum,sicut in casu priore: vbi priuarentur uere uel apparenter suo membro,quod libidini non seruit. Circa hoc tamen nihil certi ego compertum habeo. Tertium. Ex strigimagis quasdam,experientia teste,compertum est,copioso interdū numero ad viginti scilicet, & triginta huiusmodi genitalio membro ad scrinium,aut nidos auium arte dæmonum congessisse: vbi & quasi viuentia membra se mouerent. Mal.male.2.par.q.1.cap.7.authore magistro Henri.Insti.& socio,quidam in hanc sententiā retulit. Dum genitale membrum perdidissem, & maleficam instantius pro mea sanitate rogarem: illam, inquit,arborem ad nidum illum conscende, & ex plurimis,quæ ibi sunt,illud quod maius accipe. Cum magnum vnum subripere molirer,illud mitte,inquit,malefica:attinet enim vni ex plebanis. Quid ergo de his sentiendum dicemus, nisi quod a dæmonibus aliquo ex dictis modis præstigiose fiunt. Non tamen credendum puto,quod id eo modo agant,quasi formatis talibus corporibus,ea dęmones assumant,eo modo, quo sumpto humano corpore cū maleficis & colloquuntur, & coutuntur: facilius enim illud possunt deductis phātasmatibus ad sensus. Quare autem eo modo non vtitur, cum maleficas alloquitur,id dicēdum est,quod eodem vteretur,si aliud vellet nihil,nisi maleficę se ostēdere in specie humana,sicut in dicto casu aliud vult nihil,quam ostendere illa membra: modo vero quia altiora intendit vt loqui,conuesci,saltare,coire, & eiusmodi: ideo in assumpto corpore operari oportet, sicut & esse præsentem: quippe qui ubi operatur, ibi est: quamquam & ista in sensibus tantum perfici possent sine exteriori corpore; sed eo casu non esset aut incubus,aut succubus vere,contra determinata,sed apparenter dumtaxat. Quartum. Si per seipsum dæmon virile membrum demat (quod vtique potest,si permittatur) & non per maleficam,plurimum inter hanc & illam ademptionem intersit oportet: Tum quia hic veraciter auferretur, & veraciter redderetur,si redderetur: Tum quia id hic cum dolore esset,non ibi: sicut hic est læsio discontinuatiua, non ibi: Tum etiam, quia hic nunquam nisi inuito dæmone fieret, alioquin quomodo ipse spōte sibi tantum lucrum, quod per illud membrum conquirit, amputaret.

Quintum. Qua vero ratione sciri potest, quod apparenter per maleficam dæmonis arte,aut ueraciter per dæmonem solum adimatur virile membrum,Deo volente,id uidetur dicendum imprimis, quod cū

eiusmodi mutilati, sint viri lubrici,cōiectaliter id deprehendet,si amasiam voluit deserere:quia eiusmodi feminæ in vindictam talia per maleficas inferre consueuerunt: quod si nihil irritamenti apud illam inuenerit,cōiectura est,quod Deus peccatis eius viam prçcludere voluit. Deinde vero si aliquando redierit, signum est id ex maleficio fuisse: quamquam non sit natura maleficij esse temporale, vt experientia & canonistæ ac theologi docent; sed quædam possunt esse perpetua.

Punctum quartum.Dæmonis per strigimagas maleficium circa venerea non modo ad illud extenditur vt impediatur coitus; uerumetiā apud canonistas,ut impediatur conceptio fœtus, quæ si non impeditur, per aborsum natiuitas impediatur, quę si impediri nequeat, in natiuitate per strigimagas obstetrices uoretur, aut extinguatur, aut saltem dæmoni natus offeratur. Et quidem de impedimento conceptus,aut abortione non est dubium: quippe cum etiam per actiua naturalia id plerumque etiam modo maleficæ faciāt, herbis aromatibus, ac alijs actiuis naturalibus. Quod vero contra naturæ humanæ consuetudinem,immo cōtra omnium bestiarum morem, lupis dumtaxat exceptis,infantes uorēt, & comedant:authore Henri.Insti.Mal.male. 1.par.q. 11. quidam ex ordine nostro eius socius Cumanus inquisitor, testis est:quippe qui hac de causa se ab incolis commitatus Burbiæ aduocatum astruxit inquirendi gratia; quod quidam qui ex cunis puerum perdidisset, explorando conuenticulum mulierum tempore nocturno, infantem occidi, & liquore ebibito uorari deprehendit: vnde & anno vno,ut etiam supra dictum est, quadraginta & unam ex strigimagarum genere ignibus assumpsit: nonnullis alijs ad terras Sigismūdi Ducis Austriæ commigrantibus.Accedunt pro firmitate horū quædam scripta Nider in suo Form. quibus eiusmodi credibilia reddūtur. Accedunt & strigimagarum pænitentium testimonia,quod scilicet fidei catholicæ nemo ex suo genere magis, quam obstetrices officiant, quæ vbi pueros non interimunt, quasi aliquid acturæ extra cameram puerum ferunt, & eleuatum in aere dæmoni sacrificium offerunt. Pro iam dictis tamen multa uel obiter dicere placet,quo plenius quoquomodo interimant pueros, & offerendo execrent, nosse liceat.

Primum. Authore Henrico Instito.& Socio; Mal.male.2.par. q.1. cap.13.in diœcesi Argētina oppido Zabernio, honesta & beatę Virgini plurimū deuota mulier hospita publica sub aquilæ nigræ signo, ad se crebro aduentantibus in hanc sententiam retulit. Vbi a viro meo imprętgnatę mihi tempus partus pene aduenit,infamem mulierem sese mihi obstetricem spondentem,bonis verbis a me dimisi, aliamque mihi ad id muneris tempore partus asciui.Euolutis vix diebus octo,illa repulsa,indignata,noctu marito in alia camera dormiente,meam ca

meram

meram duabus hincinde comitata mulieribus ingressa (diabolus enim portas ad libitum reserat) ad lectum stetit, volentiq; mihi clamoribus excitare, & aduocare coniugem, ita vires ex omnibus membris defecere, vt ne loqui vel submisse potuissem, auditu tantum & visu vigebã. Tum illa in medio duarum stans; ecce, inquit, hæc mulierum omnium pessima, quia me in obstetricem recipere noluit, luet pœnas, nec immunis euadet. Supplicantibus vero comitibus eius pro me, dicendo quod nulli vnquã sui generis nocuissem, subintulit illa: intestinis eius aliqua immittere statui, vestri tamen gratia, ante elapsum annum medium non excruciabitur. Cum ergo ventrem meum manu palpasset, mihi videbatur quod intestinis sublatis immitteret quædam, quæ tamen videre nequiui. Cum autem abeuntibus illis, viribus receptis, maritus clamoribus excitus aduenisset, & vna filius, archidiaconus tunc ruralis, verbis meis fidem minime habuerunt, ascribentes omnia puerperio, quod ex eo feminæ phantasijs crucientur. Quibus de spacio sex mensium futurum veritatis signum dedi, quo euoluto statim adeo cruciari cœpi, vt a clamoribus nocte aut die cum omnium inquietudine abstinere nequirem. Credidit tamen se beatæ Virginis auxilio, cui singulis sabbathis ieiuniũ panis & aquæ soluebat, liberandam. Quadam igitur die opus naturæ cum expleret, omnẽ simul strigimagæ immunditiam egessit, & aduocato marito ac filio, an illa essent puerperij phãtasmata ostendit, rosarum scilicet spinas, ossa, & uarij generis ligna. Secundum. Authoribus eisdem, In Basiliensi diœcesi, in oppido Damni, quædam incineranda professa est ultra quadraginta pueros se hoc modo necasse, quod cum vterum exibant, acum in caput per uerticem usque ad cerebrum infixerat. Alia uero in diœcesi Argentinensi, se pueros adeo multos necasse fassa est, quod numerum scire nequiret: hac uero occasione deprehensa est. Cum enim ex quodã oppido, quo obstetricandi gratia se contulerat, rediret, ad portam casu lapsa est: & ex eius panniculo brachium pueruli lapsum apparuit: itaq; detenta, & constito quod puer ante baptisimum interijssent, & sine altero brachio esset, quæstionibus exposita, omnia cantauit: & ignibus suffragantibus interijt. Tertium. Hoc quoque horrendum facinus in detestationem criminis strigimagarum minime tacendum est: ubi enim ista monstra pueros nascentes non interimunt, in sacrificiũ satanæ & eius angelis eleuatos super ignem curant immolare. Authoribus qui supra in loco præalleg. quidam sic retulit. Vxorem suam partus tempore, cũ præter omnem puerperarum morem animaduertisset, nullius mulieris ingressum permittere, nisi filię solius obstetricis officium gerentis: eiusce rei causam experiri uolens, opportuno tempore & loco latitauit, uiditque dicti sacrificij ritum, quod scilicet ad inuocationem dæmonũ

per

per uerba horrenda infans nullo humano auxilio fultus per appendiculū, quo ad ignē ollæ suspenduntur, diabolo ferente, eleuabatur. Qui territus, puerulum statim baptizari iussit, & in ponte fluuij, quo ad baptisma ibatur, obuians filiæ, quæ puerum in medio duarum feminarū duobus uiris rei conscijs comitantibus, portabat, exempto ense in eam irruit in hæc uerba. Nolo infantem per pontem deferas: Aut enim per se pontem euadet, aut tu immergeris in fluuium. Territa illa a comitātibus mulieribus rem ignorantibus, quæsiuit, an pater compos mentis esset. At ille: Pessima feminarum, inquit, quæ tua arte magica puerū scandere appendiculum fecisti, ut etiam nullo deferente pontem transeat, facito, aut submergeris. Coacta, posito puero, & dæmone arte sua inuocato, subito vltra pontem cernitur infans. O miseram, quæ dæmonem deferentem puerum habere potuit, deferētem vero se habere aut non potuit, aut nesciuit. Baptizato puero, cum iam pater maleficium hoc filiæ per duos viros probare posset, sacrificium vero diabolo factū probare non posset, per iudicem peracto tempore purgationis, filiam vna cum matre delatam, ignibus adiecit. Quartum. Illa vero sacrilega sacrificij oblatio, quid operetur in puero, vnde gaudere posit impius dæmon? dico e multis pauca, quod scilicet diabolus diuino honore tunc in sacrificij oblatione lætetur: & quod talis proles, experientia teste, magis diabolicis infestationibus subiaceat, & in maleficia pronior sit, maxime si a parentibus offeratur, qui in prole puniuntur.

Morbos omnes per strigimagas a dæmonibus hominibus, ac iumentis, & terræ nascentibus læsiones ueraciter inferri.

CAP. VII.

QVIA uero iam liquet ex his, quonam modo dæmones per strigimagas hominibus in generationis actu importuni insidiētur; cōsequēs etiam est, ut quonam etiam modo cęteros morbos inferre possint & inferant, & hominibus & iumentis, necnon arboribus, & generaliter plantis læsionem, detegamus: quod equidem multis punctis absoluemus.

Punctum primum. Omne morborum genus dęmones per strigimagas hominibus permittente Deo inferre possunt: unde & leprosos interdum & epilenticos homines reddidisse legūtur. Quicquid enim per actiua naturalia inferiora in esse adduci potest, hoc totū dęmones posse, iam ex his quę lib. primo scripta sunt, liquet; cum locali motu omnia eiusmodi suis passiuis ad effectus educendos admouere posint: sed omne genus infirmitatis per aliquod actiuum naturale inferius inducitur, & non modo induci potest: non enim ex influxu sy derum solo,

imme-

immediate morbos homines patiuntur: cum omne agens naturale, experientia teste, prius in vicinum agat, quam in distans: & consequenter prius in medium, quam in extremum, nisi effectum suum inducat in instanti: sicut sol ad certam distantiam simul illuminat propinquã & remotam partem. Omne ergo infirmitatis genus homini dæmon inferre potest se solo, & consequenter per maleficas: quia illae eiusmodi effectus non efficiunt semper, sed diabolus ab eis inuocatus propter explicitum, vel implicitum pactum. Præterea, idem per Isidorũ patet maleficarum opera describentem. 8. Etym. ca. 9. Malefici dicuntur, inquit, ob facinorum magnitudinem. Hi enim elementa cõcutiũt, scilicet opere dæmonum ad tempestates concitandas, mentes hominũ turbant, modis videlicet supra tactis: vsum rationis vel omnino impediendo, vel grauiter offuscando. Et subdit. Et absque vllo veneni haustu violentia tantum carminis animas interimunt: intellige nõ per carmina, sed per dæmones, dum illae carminant, cooperantes. Præterea, idem tenuit S. Tho. 2. dist. 5. 6. 7. & 8. & communiter theologi omnes ibi scribẽtes: & id indubie sentientes, quod hominibus obesse possit in corpore, prole, iumentis, & reliquis bonis: quæ omnia in Iob recepta licentia se posse facere, diabolus probauit, & in septem maritis Sarræ vxoris Tobiæ. Immo & in fama, sicut teste Io. An. in Hieronymiano. Diabolus in forma sancti Siluani episcopi Nazareth, turpiter nobilem matronam sollicitauit. De priuatione quoque vsus rationis, arreptitij testantur. Auctor est Sigibertus, & Vincen. in Spe. lib. 27. Tempore Ludouici II. Imperatoris, in agro Maguntino, dæmon quidam imprimis quidem domos saxis quasi malleis percussit, dehinc publice loquendo & ostendendo furta, & perinde ferẽdo discordias, plures turbauit: tandem omnes contra vnum irritans, eiusque hospitium vbicunque maneret incendens, eum pro hospitio agros habere cõpulit, ac presbyterorum hac de causa letanias celebrantium, multos lapidibus cruentauit. nec ante triennium elapsum ista quieuere. Cæterũ ad prædicta dubiolum superest. Cur enim maleficium ascribetur strigimagæ, si dæmon solus efficit illud? Dico effectum ipsi soli dæmoni ascribi: non enim si strigimaga scopa aquam ad aera spargat, hoc ad sequentem inde pluuiam aliquid efficeret, aut si imagini cereæ infixa acu crucietur maleficiatus, illa infixio acus quicquam ad cruciatũ operatur, cum vtrumq; strigimagæ vires exuperet: sed vtrumque dæmon efficit propter explicitum, aut implicitum cum strigimaga pactum. Culpa tamen, & reatus ex hoc effectu vtique vtrique ascribitur, dæmoni scilicet, & strigimagæ: quia vtriusque voluntas in illud coit, illius operando, istius consentiendo, & obsecrando.

Punctum secundum. Quia vero quid circa morbos dæmon impius

possit,

posſit,iam ſatis ex dictis in primo lib. & hic cōſtat: iam quid circa hoc practicet hiſtorialiter libet reſerare,authore Henr. Inſti.2.par.q.1.c.12. Mal. male. qui,quod inquireret contra ſtrigimagas,multa iuridice deprehendit. Eo tempore quo (inquit) in oppido Iſpruck,contra maleficas inquirebatur,honeſta quędam matrona tabellione aſtante,ſub ſuo iureiurando in hęc uerba depoſuit. Cum in ſtatu uirginali cuidam dominę inſeruirem,cuius capitis dolorem malefica quędam mitigare conabatur, uidi aquam ſcutellę infuſam,,contra naturam inde in ollam aſcēdere, & maleficę indignata dixi, me nō intelligere quid faceret,cū nihil,niſi ſuperſtitioſa, & quę ad mitigationem doloris nihil attinerēt, uiderem. At illa;tertia, inquit, die ſenties an ſuperſtitioſa ſint. Igitur die tertia,cum mane fuſum apprehendiſſem , tantus me dolor ſubito corripuit,primo in omni interiori parte corporis,deinde in capite,adeo ut mihi uiderentur iugiter igniti carbones imponi, demum in corporis cute tota: ſic ut nec ſpacium ad inſtar puncti acus eſſet, in quo puſtula alba ſanie plena non cerneretur,adeo ut diebus quattuor his doloribus agitata,eiulando, & mortem in remedium aduocando, omnes uicinos perturbarim. Tandem me dominę maritus (qui ut fama erat, maleficam adulterio procabat) a malefica (ut creditur) habito conſilio,me ſtabulum quoddam intrare iuſsit,ac in ipſo introitu petram albam iacentem & tollere, & enodare: quod ut potui,cum feciſſem, in ea quędam grana,quę nec edere,nec uidere poſſe conſueueram, & ſerpentum ac brutorum oſſa,nec non grana quędam ad inſtar puſtularū mearum alba intuita ſum:quę omnia,ut domini mei iuſſu ignibus abſumpſi, non quidem poſt horę aut quartę partis horę ſpaciolum, ſed repente & ſtatim ſanitatem priſtinam nacta ſum. In eodem quoque oppido,alia honeſta matrona iuridice in hanc formam depoſuit. Cum in hortum meum ex vicino horto talis vicinæ meæ tranſitum cū damno meo fieri conſpexiſſem, & de hoc apud me ſubmurmurarem, repēte vicina illa aſtitit, & an illam ſuſpectam haberem,requiſiuit. Territa ego,quod malæ famæ eſſet,hoc tantum reſpondi,quod greſſus per gramina iacturam indicabant,illaque indignata,forte quod ad vota eius, iurgijs cum ea me miſcere nolebam,ſubmurmurans, & neſcio quid infrendens,abſceſsit. Poſt paucos dies me, dirus internorum dolor arripuit, & in lateribus hincinde punctiones duæ contrapugnantes, adeo vt die noctuque vicinis forem clamoribus moleſtiſsima. Cumque multi viſitationis & condolendi gratia iugiter confluerent, figulus quidā, qui dicta vicina malefica adulterans abutebatur,poſt cōſolatoria verba diſcedens, die ſequenti feſtiuus regreſſus, quod noſſet an mihi ex maleficio infirmitas eueniſſet, conſequenter autem quid remedij eſſet,indicauit, atque ubi in aquam ſupra corpus meum plumbū liquefactum

factum infudisset: inspectis quæ resultabant imaginibus, ex maleficio (inquit) morbus est, cuius pars sub limine domus latitat. Cumque ibi reperta esset imago cerea tota confossa cum duabus acubus ad latera hincinde ad instar earum, quas ferebam punctionum, & nõnulla panniculis inuoluta, & omnia in ignem coniecta essent, repente abeuntibus doloribus, conualui; licet non plene, quod scilicet totum maleficiũ vestigare nequiuimus. In eodem quoque oppido coquus quidam Archiducis, cum spreta amasia honestam & exteram iuuenculam in matrimonium conduxisset, amasia malefica in publica via multis honestis personis & spectantibus, & audientibus prædictæ iuuenculæ maleficium mortemque prædixit, extensa manu dicens: Non diu de tuo marito gaudebis. Sequenti die iuuencula lecto decubuit, & post paucos dies mortem obiuit, semper contestans: en sic morior, quod illa Deo permittente, me suis maleficijs interemit. Et simile ibi multis accidit, & cum alijs domicello cuidam: qui cum per famulum amasię eũ nocte expetenti, excusationem fecisset, quod ea nocte ei complacere nequiret; respondit amasia: Dic domicello, me diu non vexabit. Igitur ille sequenti die infirmatus, non multo post interijt. Si, quæ in eo solo oppido acta per strigimagas sunt, quis referre voluerit, volumen conficiat oportet.

Punctum tertium. Quid vero iumentis, quæ proximum nobis locum in nobilitate tenent, officiant strigimagæ, ex his quisque norit. Si enim homines morbis afficiunt, qui specialius diuinæ prouidentiæ, quã bruta subduntur, dicente Paulo: Nunquid de bobus cura est Deo? quãto magis bruta, quæ aliquid sunt hominis? Vnde & oues Iob ignibus dæmon, cuius suffragijs strigimagæ nituntur, absumpsit. Sic etiam per villas, vbi strigimagæ vigent, sibijnuicem vaccas lacte ex inuidia priuant; interdum etiam interimunt. Cum enim lac ex menstruo sit, veluti menstruum exiccari potest, vel a natura, vel ab infirmitate, aut arte malefica, quæ infirmitatem inducere nouit. Practicam vero quomodo strigimagæ conficiant, referre non expedit: quamquam si referrem, non strigimagæ prædicta attentare volentes, peccare quidem ex mala voluntate possent, effectum tamen habere non possent per nudam dæmonum aduocationem, quod scilicet eo careant fundamento, quod homagium diabolo non præstiterint, & Christianam fidem non abnegarint verbis, aut opere, aliqua leuia & superstitiosa admittẽtes: verum de hoc latius disputemus ex facto, quopiam themate sumpto. Quidam in quadam societate iucunda positi (author est Henri. Insti:) in prato iuxta torrentẽ, tempore Maij butyrum Maicum, quod ibi non erat, cupiuerũt, ex quibus vnus; Procurabo, inquit, vobis illud, & quidem optimum. Et statim nudus torrẽtem intrãs, ac sedens dorso

aduersus impetum aquę verso certa verba dicens, & aquam manibus post tergum, cęteris spectantibus, mouens, butyrum eius temporis copiosum ad instar, quo eo tempore ad forum rusticę ferunt, apportauit: quod socij veluti optimũ probarunt. Hic ergo haud dubio in sua practica fuit certus, & nõ aliter, nisi quia aut per pactum expressum, quasi maleficus auxilio dęmonis vsus est, aut per pactum tacitum ex his, quę expertus erat, diabolum sibi non defuturum norat. Neque enim sine virtute humana altiore id factum est; sed neque diuina haud dubium factum: alioquin quonam pacto Deus nuditatem & leuem in aqua sectionem exegisset, vnde diabolica factum sit oportet. Si ergo diaboli suffragio, quasi maleficus, expresso pacto vsus est, iam discussione opus non est: talibus enim diabolus suffragari, Deo permittente consueuit. Si vero expressum pactum nõ interuenit, implicitum interuenerit oportet: vel quia a matre, vel obstetrice diabolo oblatus, & perinde execratus fuit: vel quia ipse aut verbo, aut opere, aliqua scilicet superstitiosa admittendo, apostatauit. Pro quo & illud scire oportet, quod diuus Tho. 2. di. 7. q. 3. ar. 2. quęrens vtrum auxilio dęmonum vti in effectibus corporalibus, qui per eos inducuntur, sit malum, respõdet, quod quę supra hominis & naturę facultatẽ sunt, a solo Deo exquirenda sunt: vnde sicut grauiter peccat, qui quod dei est, per idolatriam exhibet creaturę, scilicet cultum; ita & qui ea, quę a Deo expetẽda sunt, auxilio dęmonum implorant, cuiusmodi est uaticinatio de futuro, Isa. 8. Nunquid non populus a Deo suo requiret visionem? & similiter in alijs operibus magicis, in quibus complementum operis ex dęmonũ virtute quis prestolatur. In his enim omnibus est apostasia a fide per pactũ initũ cũ dęmone, aut uerbotenus, si intersit inuocatio; aut facto aliquo, etiã si sacrificia desint. Nõ enim potest homo duobus dominis seruire, Matt. 7. hęc ille. Alber. quoq; idẽ affirmãs, quod scilicet in talibus semper intercedat apostasia verbo vel opere, magis explicat, dicens. Si enim inquit inuocationes, cõiurationes, fumigationes, & adorationes fiãt; tũc apertũ pactum initur cũ malo dęmone, absq; hoc uidelicet, quod quis diabolo corpus & animã tradat, cũ fidei abnegatione in toto uel in parte: quia per hoc quod ipsum inuocat, iã cõmittit apostasiã verborũ apertã. Si uero uerborũ inuocatio aperta nõ fiat, uerũ solũ opere simplici, quia scilicet tale opus facit, quod nõ nisi dęmonis auxilio persici potest: tũc siue illud faciat inchoando in nomine diaboli, siue per alia uerba ignota, siue absq; omni uerbo; illa tamẽ intẽtione ut dictũ est, scilicet vt dęmon perficiat, tũc, inquit, est apostasia operis: quia illud opus expectatur a dęmone: aliquid autẽ a dęmone expectare, uel ꝑ dęmonẽ percipere, semꝑ est fidei cõtumelia, ideoq; apostasia. Hęc ex illo: Ex quo elicere licet, quod inuocatio dęmonis,
& con-

& consequenter pactum expressum, dupliciter fit: primo per expressa verba, scilicet inuocando, aut coniurando: secundo per facta quæ talia sunt, vt expresse in dæmonis honorem cedant, vt ponere eis thura, aut eos adorare: quibus patenter annexa est intentio expressa dæmones inuocandi. Pactum vero implicitum, siue inuocatio implicita est, cum opus aliquod ad aliquid assequendum fit, quod virtute illius operis fieri nequit: sed expectatur a dæmone, vel a fortuna, aut quocunq; modo, dummodo non expectetur a Deo solo. Ex quo etiã patet, quod qui ex simplicitate superstitiosis rebus vtuntur, putantes tamen quod effectus a Deo aliquo modo emergat, non sunt proprie apostatæ a fide. Colligitur etiam ex eodem facto, aut etiã quocũq; consimili, quod quia diabolus nouas rerũ species cõdere nequit, nisi infimas & naturalibus actiuis adhibitis, vbi tã subito butyrũ optimũ ex aqua prosiliuit, hoc dæmon nõ effecerit aquã mutãdo in lac, aut butyrũ: sed vel butyrũ ex loco alio deferẽdo, vel ex naturali boue naturale lac sumẽs, illud in butyrũ ea arte qua & mulieres, celerius tamẽ cõuertendo. Ad quod etiã & illud reducitur, quod superstitiosorũ quidã, vino aut eiusmodi nocturno tẽpore indigẽtes, sumpto vase, per vicũ excurrẽdo, illud plenũ excipiũt: dæmon enim aliunde vero vino allato, vasculũ cõplet. Sic Laude, tẽpore nostro, quidã Siluano spiritui inuisibili pecunias signatas dederũt aromata allaturo, quę nõ nisi in vna eiusce generis apotheca habebãtur, & ab aromatario quendã illuc gallico seruili habitu accessisse, & dictas pecunias exoluisse didicerunt. Igitur istæ bestiales & infernales furiæ, sicut hominibus, ita & iumentis, aut tactu & visu, aut uisu solo, cooperãte dæmone, aut aliquo instrumẽto maleficij sub limine portæ occultato, in nomine diaboli & omniũ dæmoniorũ inficiũt: immo & cõficiunt. Sic enim in Rauenspurg. fassæ sunt incinerãdæ, addẽtes quod instãtibus dæmonibus meliores equos, & pinguiora iumẽta semper aggrediebãtur. Deniq; cũ ex eis quædam, cui Annæ nomen erat, vni ex uectoribus viginti & tres equos maleficijs interemisset, & illæ vigesimum quartum in extrema paupertate coemisset, in stabuli sui ostio stãs, maleficæ in ostio suæ domus itidẽ stanti dixit. Deo & suę matri spõdeo, quod si equus hic moriatur, te manibus proprijs iugulabo: sicq; terror maleficæ equũ saluauit. Capta deinde, & interrogata quonã modo talia fecisset, aliud, inquit, nisi foueã feci nihil: in quã diabolus certas res sibi incognitas immisisset. Ex qua re colligitur, quod aut manũ solã, aut solũ visum strigimagæ necessario exhibent, cætera perficit dæmon, vt vel in aliquo cooperentur ad maiorem diuinæ maiestatis offensam, consequenter autem & maiorem licentiam sæuiẽdi.

Punctum quartum. Strigimagas per dæmones, dæmonesque per strigimagas fulmina, grandines, pluuias, ventos & eiusmodi super

terræ nascentia Deo permittente posse concitare, litterę diuinę testantur in Iob: quippe quę asseuerant, quod accepta licentia a Deo, impius dęmon Sabęos in quingenta iuga boum asinasque quingentas rapiendas & pueros gladio absumendos armarit, & impulerit, ignemque e cęlo deduxit, qui tria ouium millia, & pueros custodes absumeret: necnon Chaldęos in tria millia camelorum subripienda & pueros necandos armarit: ventum quoque e regione deserti flare compulit, qui euersa domo, filios filiasque necarit: insuper, vt etiam superius tactum est, carnem eius, Iob scilicet, graui ulcere vulnerauit: & quod quibusdam omnium grauissimum videri potuit, vxorem, & tres amicos in eũ oppugnandum excitauit, vt liquet Iob. 1. cap. & sequentibus, vbi & diuus Thomas sic loquitur. Quod Deo permittẽte dęmones aeris perturbationem, ventos & ignis e cęlo casum inducere posint, confiteri necesse est. Quamuis angelis aut bonis, aut malis ad formarum susceptionem ad nutum non obediat natura corporea, verum soli Deo creatori: cęterum tamen secus quantum ad motum localem; cuius rei argumentũ in homine videre licet, quippe ad voluntatis imperiũ membra ad opus volitum mouentur. Quæcunque igitur locali corporum motu effici possunt, hęc quisque angelus etiam malus naturali virtute potest efficere, modo ei non interdicatur a Deo. Ventos autem, & pluuias, & eiusce alias aeris turbationes, solo vaporum motu a terra & aqua resolutorum fieri posse planum est, vnde ad eiusmodi dæmonis virtus naturaque sufficiunt. Hæc ex diuo Thoma. Glos. quoque in illud Psal. 104. Vocauit famem super terram. Hæc mala, inquit, permittit Deus per angelos malos, qui talibus præpositi sunt. Author est Nider in Formi. Quidam maleficus detentus, & super eiusmodi a iudice interrogatus; Facile, inquit, grandines procuramus: cæterum tamen omnes lædere non valemus, puta, signo crucis munitos: sed eos tantũ, qui sunt auxilio diuino destituti. Modus autem, inquit, noster hic est. Imprimis enim in agro dęmonum principem certis verbis inuocamus, petentes nobis e suis dæmonem vnum dirigat, qui nobis auxilio sit, & designatum maleficio vel damno afficiat. Cui iam præsenti in biuio pullum nigrum immolamus, iactantes in aera: quo ab eo suscepto, statim obedit; & statim irruit aut pluuia, aut grãdo, & fulmina, & eiusmodi: non tamen semper ad loca per nos destinata, sed prout Deus viuens voluerit permittere. Hæc ibi. Et in Mall. male. 2. par. q. 1. cap. 15. Sed intellige, quod de substantia eiusmodi est inuocatio dæmonis, cætera vero cęremonialia sunt, & de bene esse: vnde interdum pluuias & grandines adducunt facta fossula, & aqua repleta, quam manu in nomine diaboli mouent. Ibidem quoque de mago, qui Status dicebatur in agro Bernensium, qui de ea re se iactabat, quod e medio inimicorũ

suorum

suorum in specie muris per eorum manus dilaberetur, quod & sæpe fecit; aliquando tamen facere nequiuit temporis caritate deceptus: vnde repente gladijs & hastis interijt. Hic superstitem, quem ex discipulo magistrum fecerat, reliquit, qui In hopo dictus est. Sciuerunt hi duo pro voto tertiam partem fimi, fœni, vel frumenti, aut rei cuiusque ad proprium agrum de agro vicino nullo vidente transferre: sub oculis parentum pueros in aquam, nullo eos vidente, submergere: grandines, auras, & fulmina iaculari: sterilitatem & hominibus, & iumentis inferre: ictu fulminis quem vellent interimere, & alia multa pestifera absoluere. Author etiam expertus est Henri. Instito. & Socius. In diœcesi Constañ. ab oppido Rauenspurg. versus Satzburgam, ad duo de triginta milliaria Teutonica, grando sæuissima, non fructus modo, verumetiam vineas, & plantas in latitudine vnius milliaris adeo triuerat, quod in vineis tertius annus frugifer minime iudicabatur. Tanta autem infamia de maleficio super duas, Agnetem scilicet quandam, & Annam extitit, quod dicti inquisitores ad inquirendum clamante populo coacti sunt. Ambæ captę, & seorsum distinctis ergastulis detentę, factum vno modo narrarunt, & facile, quod hora meridiana iussæ a dæmone in agrum prodire, eum sub certa arbore offenderunt; & iussu eius facta fossula iniectam aquam digito in nomine diaboli & omnium dæmoniorum mouerunt: quę in aerem a diabolo eleuata est, & vbi ambæ ostio suæ domus propinquarunt, grando ruit. Infinita eiusmodi adduci poterant, nisi hæc etiam superflua forent.

Quod se, & strigimagas dæmon per varias species formasque demonstret.
CAP. VIII.

QVIA iam quonam pacto dæmon veraciter noceat, monstratum est; quonam etiam modo apparenter operetur monstremus oportet: quod multis punctis absoluendum est.

Punctum primum. Dæmonem species varias rerum, quæ non sunt in rerum existentia homini posse monstrare, etsi ex dictis libro primo patuerit; nunc tamen breui ratione & authoritate monstratur. Ratione sic. Quæcunque locali motu corporum inferiorum effici possunt, vtique dæmon efficere posit oportet, qui eiusmodi corpora pro libito mouet de loco in locum, vt ostensum est. Sed eiusmodi phantasticas & vanas apparitiones locali motu spirituum & humorum posse fieri nedum quantum ad phantasiam, uerumetiam quantũ ad sensum exteriorem, ostendunt: Quantum ad phãtasiam quidem somniantes: vnde, vt etiam testatur Arist. lib. de Som. & vigil. id fit per motum sanguinis, & spirituum: Quantum vero ad exteriorẽ sensum, ostẽdunt phre-

netici, qui interdum vigilantes ostendunt se videre quod nō est: quinetiam quod alij idem non videant, eis miraculo est. Potest igitur hoc dæmon. Præterea, quod possunt actiua naturalia, potest & dæmon: quippe qui ea ad suos effectus locali motu admouere potest, vt lubet. Sed eiusmodi illusorias apparitiones naturalia corpora possunt: nam hærba quædam, teste diuo Thoma, fumigans, trabes in serpentum forma oculis ostentat; & ignis in ciato maluatici ad carbones bulliētis tactu accensæ candelæ succensus, astantes sub forma tam liuida repræsentat, vt Acherontini spiritus in humana specie videantur. Igitur id posit etiam dæmon oportet. Authoritate vero liquet per canonē. 25. q. 6. Episcopi, vt supra ca. 1. huius secundi lib. citatum est; & per Aug. ibidem in ca. Nec mirum. & in vitis Patrum legitur de iuuencula, quę omnibus, excepto beato Machario, equa videbatur. Possumus & ad id litteras diuinas adducere, de Nabuchodonosor rege, Dan. 4. vbi habetur in hęc verba: In aula Babylonis rex deambulabat. Respōditq; & ait, scilicet ex magna superbia. Nonne hæc est Babylon ciuitas magna, quam ego ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meę, & in gloria decoris mei? Cumq; sermo adhuc esset in ore regis, vox de cælo ruit: Tibi dicitur Nabuchodonosor rex, Regnum tuū transibit a te, & ab hominibus eijcient te, & cū bestijs, & feris erit habitatio tua, fœnum quasi bos comedes, & septē tempora mutabuntur super te, donec scias, quod dominetur excelsus in regno hominū, & cuicūq; voluerit, det illud. Eadē hora sermo completus est super Nabuchodonosor, & ex omnibus abiectus est, & fœnum vt bos comedit, & rore cęli corpus eius infectum est, donec capilli eius in similitudinem aquilarū crescerent, & vngues eius quasi vngues auium. Igitur post finē dierū, ego Nabuchodonosor oculos meos ad cęlū leuaui, & sensus meus redditus est mihi, & altisimo benedixi, & uiuētē in sempiternū laudaui, & glorificaui: quia potestas eius potestas sempiterna, & regnū eius in generatione & generationē, & omnes habitatores terræ apud eū in nihilū reputati sunt. Iuxta voluntatē enim suam facit tam in virtutibus cæli, quā in habitatoribus terræ, & nō est qui resistat manui eius, & dicat ei: quare fecisti? In ipso tēpore sensus meus reuersus est ad me, & ad honorē regni mei, decorēq; perueni; & figura mea reuersa est ad me, & optimates mei, & magistratus mei requisierūt me, & in regno meo restitutus sum, & magnificētia amplior addita est mihi. Nunc igitur ego Nabuchodonosor laudo, & magnifico, & glorifico regē cæli: quia omnia opera eius vera, & omnes vię eius iudicia: & gradiētes in superbia potest humiliare. Hęc ibi. Ex hoc autem textu patet, quod iste rex percussus fuit amētia: quia dicitur quod sit ei suus sensus restitutus; itē sibi videbatur quod nō haberet formam hominis: vnde dicitur figura

mea

mea reuersa est ad me, videbatur enim sibi quod in parte anteriori esset bos, in posteriori leo: quod scilicet principes in iuuentute lasciui, in senecta rapaces sunt. Fuit autē percussus per angelū: quia ista corporalia per spiritus angelicos Deus administrat apud omnes sanctos. Vnde paulo supra eodē ca. Vigili, dest angelus diciturannūciasse istā regis punitionē: cōtinētur autē cū naturalia in dęmonibus integra manserint apud Diony. etiā dęmon eiusmodi phātasię apparitiones potest efficere; nisi dicatur quod ista furia & amētia regis fuerit miraculosa, quod somniauit doctorū nemo. Duobus autē modis apud diuū Tho. vt etiā supra dictū est, hoc per dęmonē fieri potest. Primo, ut species, quę in thesauro interiori seruātur, cū tāta vehemētia ad phantasiā & sensum cōmunē deducantur, vt etiā sensus exteriores, quorū organa phātasię & cōmuni sensui contigua sunt, quoquo modo immutētur. Secundo, per alterationem organorū, eo modo quo propter colerā dulcia videtur amara. Adde tertio, per formationē alicuius corporis illud homini circundādo, vt videatur alijs asinus, & sibi quoque quo ad imaginationem, & non quo ad intellectum, vt infra patebit, vbi de remedijs agetur cōtra pręstigiosam ablationē mēbri genitalis. Nec tamē prędictis obstat, quod nulla creatura nisi a Deo mutari potest in aliam speciē vel similitudinē. 26. q. 5. Episcopi. Dico enim, vt supra probatū est, quod illud intelligitur de mutatione essentiali, quā diabolus facere nequit, puta, quod homo sit lupus: nō autē de pręstigiosa, qua homo sit quidē homo, videatur autē lupus. Nō obstat etiā, quod istā formā bestię quę videtur, alicubi esse oportet: nec tamē est in sensu, q uia sensus speciē nō habet nisi a re acceptā, quę res, idest vera bestia hic nō est: nec iterum esse potest in ea re quę videtur, puta, in puella quæ videtur equa; alioquin duæ substantiales formæ in eodem simul essent: nec in aere, tum quia non est susceptiuus figuræ: tum quia non stat: tū quia omnes viderent. Nullibi ergo est, & consequenter non est. Non obstat, inquam, quia hoc argumentum diuus Tho. in. 2. dist. 8. & facit, & soluit dicens, quod est in sensu, uel per deductionem ab interiori, vel per alterationem organorum, & sic est accepta a re prius: si primo, vel accipitur tunc cum deceptione, si secundo modo fit. Dicta tamen deductio ab interiori, & immutatio non sic fit, quasi dæmon assumpto corpore se interius obijciat phantasiæ, quæ etiam est in corporeo organo, alioquin duo corpora simul essent: neq; immediate quicquam alterando, cum id nequeat, vt ostensum est: sed id efficit mouendo localiter, non quasi organum phantasticum diuidens, alioquin dolor adesset: sed mouendo sanguinem, & alios humores, consequenter autē & spiritus ac phantasmata. Sed cōtra hoc, quia nihil noui posset ostēdere, cōtra Augustinū dicentē, quod formas, & notas, & ignotas ostēdit.

Solutio.

Solutio. Non potest ostendere aliquid nouum ex toto, quod scilicet nec ex toto, nec ex parte fuerit in sensu, vt quod albedinem videat natus cęcus: potest tamen ostendere nouam speciem totius, puta, montẽ aureum: cuius tamen partes in sensu fuerunt, mons scilicet, & aurum.

Punctum secundum. Pro prædictis melius enodandis multa dico. Primum. Cum dicitur in cap. Episcopi, nullam creaturam posse aliam transmutare in aliam formam vel speciem: dicendum est, quod transmutatio duplex sit: substantialis uidelicet, & accidentalis: quę etiam duplex est, scilicet in formam naturalem, & rei quę videtur inhęrentem, & in formam solum hærentem, & inexistentem sensibus videntis. Primam transmutationem, scilicet substantialem, dæmon efficere non potest, vt quod homo fiat bos. Secundam vero per motum localem efficere potest, inducendo infirmitates, & consequenter colores malos, vt probatum est. Similiter & tertiam. De his non loquitur capitulum, sed de prima: alioquin esset contra experientiam, & rationem, & authoritatem, vt patuit. Secundum. Quod Augustinus. 18. de ciui. Dei cap. 17. recitat, quod Circes Vlixis socios mutarit in bestias, & quod stabulariæ quædam hospites suos in iumenta onera ferentia verterũt, & Diomedis socios mutatos in aues olim circa Diomedis templum volasse: quodque de suo patre Constantius retulerit, quod ipse pater suus veraciter dixerit se & caballum fuisse, & annonam cum alijs iumentis baiulasse. Quantum ad Circem attinet, sic intelligendum est. Ibi enim bestiarum vera forma etiam accidentalis inhærens non fuit, apud aliquos: sed illæ species in sensibus illorum & intuentium erant per deductionem ex thesauro: quamquam dici posset dæmones corpus assumptum in specie brutali illis circumposuisse, vt sic ibi fuerit forma accidentalis alicui corpori extra sensus inhęrẽs. Et idem de stabularijs & caballo Constantij dixerim: ita quod dupli-ci dicto modo illa esse potuerunt, quamquam credã modo primo fuisse: addens quod homo onus iumenti ferre videbatur, cum tamen vltra vires nequiret, iuuabat enim dæmon. Quantum vero attinet ad socios Diomedis, cum illi vna [illegible] duce submersi aquis obuoluti sint, fabricato duci templo, dęmones in assumptis corporibus circumuolarũt, quamquam & hoc per deductionem specierum ad sensus esse potuit: primum tamen fuisse creditur. vnde & diuus Tho. 2. dist. 8. dicit quorumdam opinionem fuisse, angelos cum bonos, tum malos nunquam corpora sumpsisse: omnia autem quæ de apparitionibus eorum ex diuinis litteris facta leguntur in præstigijs, aut secundum imaginariam visionẽ extitisse. Hęc ex illo, qui tamẽ eam opinionẽ nõ probat.

Punctum tertium. Prędicta tamen nisi in capite hominis sint demones, aut in organis sensuum, non efficiunt: vnde quonam modo id in

capite vel sensibus sine læsione operentur, perscrutari oportet, dicendo multa. Primum. Si diabolica illusio ea ratione fiat, quod exteriores sensus per assumptum corpus, & eis obiectum fiat, ostendendo quod non est, vel quod est interposito corpore occultando; iam dæmonem organa sensuum occupare, consequenter autem & vexare non oportet, vt liquet. Si vero fiat per sensus interiores tantum, aut per interiores vsque ad exteriores, deducendo humores, & species a memoria ad phantasiam, & sensus etiam exteriores, vt supra; hoc vtique nisi caput & organa a dæmone occupentur, esse nequit: quia angelus vbi operatur, ibi est: hoc tamen sine dolore vtique esse potest: Tum quia ex tali motione organa non diuiduntur, sed species mouentur duntaxat: Tum quia organo nulla qualitas læsiua maxime infertur, cum omni tali qualitate careat dæmon. Nec obstat, quia iuxta hoc duo spiritus essent in vno loco, angelus scilicet malus, & anima: & consequenter confusio operationum esset. Non obstat inquam, quia operationum confusio ea ratione sequeretur, si eodem modo vel idem genus operis vterq; spiritus eliceret: ceu dicamus duos angelos occupare vnum lapidem, quem vterque localiter moueret: modo anima ibi operatur vt forma vegetans, non autem vt localiter mouens idem præcise quod angelus. An autem tales sint arreptitij, dicetur pene statim.

Punctum quartum. Quid vero de his lupis sentiendum sit, qui pueros & homines etiam intra oppida rapientes nulla vi aut arte capi, aut lædi possunt. dico interdum hoc naturalem habere causam, interdum diabolicam. Et naturalem quidem multipliciter apud Alber. de animal. puta famem, ferocitatem, aut catulos, & eiusmodi: diabolicã vero dæmonibus illudentibus, quando Deus propter peccata populum aliquem punit: iuxta illud Leui. 16. Si non feceritis mandata mea, mittã in vos bestias agri: quod tunc accidit, quando vltra luporum vires, & astutiam de manibus insequentium dilabuntur. Hoc autem dupliciter contingit: & in primis per dæmonem ipsum sine magico concursu, dũ verum lupum dæmon obsidet, & in talia vrget: sicut quadraginta & duos pueros Eliseum ridentes, ursi duo egresi de sylua interemerunt: & propter simile letanię minores institutę sunt ab episcopo Viennen. Deinde vero etiam opere malefico: sicut Guil. narrat in li. de vniuerso, quòd quidam certis temporibus in antris dormiens, putabat se uerti in lupum, & pueros vorare: cum tamen illud dæmon in obsesso lupo ageret. Iuxta prædicta autem potest dæmõ multipliciter genus hominum sic illudere. Primo obsesso vero lupo, siue arrepto, quem pro voto in mala impellit, & e manibus insequentium eripit; vel vsu naturalis virtutis lupinæ, vel eum mouendo localiter, aut occultando, &

reddendo inuisibilem. Secundo, assumendo corpus in figura lupi, & ista perficiendo. Tertio, ostendendo hominem, aut aliud animal in figura lupi, per quem ista faciat. Quarto præstigiose, vt sensibus nostris ita videatur, & nihil sit in re: quod tamen locum minime habet, quãdo in re sunt veri effectus, puta puerorum mortes.

Punctum quintum. An ad strigimagarum beneplacitum homines dæmon possidere queat, enodare volentes, multa dicemus. Primum. Diuus Tho. 3. quol. ar. 8. sic habet. Diabolum hominem inhabitare, dupliciter potest intelligi, vel quantum ad animam scilicet, uel quantũ ad corpus. Et quantum ad animam quidem, diabolus hominem substantialiter inhabitare non potest: solus enim Deus illabitur mẽti. Sed contra hoc. Culpa enim mortalis opponitur gratiæ: Spiritus sanctus autem cum gratia semper inhabitat hominem, secundũ illud. 1. Cor. 3. Templum Dei estis. & Spiritus sanctus habitat in vobis: & consequenter cum mortali culpa videtur spiritus malignus hominem substãtialiter inhabitare. Sol. Non ita diabolus culpam, vt Spiritus sanctus gratiam causat: Spiritus sanctus enim interius operatur, diabolus autem exterius suggerit, uel quantum ad sensum, uel quantum ad imaginationem: dicitur tamen inhabitare affectum hominis per effectum malitiæ; non solum quando ex eius suggestione peccatum perpetratur, sed etiam per quodcunque peccatum mortale: quia ex quocunque tali diabolicæ seruituti homo addicitur. Quantum vero ad corpus, diabolus potest hominem substãtialiter inhabitare, vt in arreptitiis patet: sed hoc ad rationem pęnæ pertinet magis, quam culpæ: pœnæ autem corporales vitæ huius non semper consequuntur culpam, sed quandoque peccantibus non inferuntur, & inferuntur non peccãtibus, ut de ceco nato dicitur Ioan. 9. quod est secundum altitudinem iudiciorum Dei. Vnde non cum qualibet culpa mortali diabolus hominem substantialiter inhabitat, etiam quantum ad corpus. Secundum. Diabolum inhabitare hominem substantialiter, est hominem esse arreptitium, ut patuit ex diuo Tho. Esse uero hominem arreptitium quid sit, minime legi: ex lectis tamen puto, quod sit hominem Dei permissu ita dæmoni tradi, vt eius membris pro libito vtatur ad interius & exterius: quod equidem ex quinque causis in genere euenisse lego: quãquam ex aliis innumeris maxime in specie esse posset.

Aliquando enim quis possidetur a dæmone pro suo merito maiore cumulando, sicut ex Seuero in historia diui Martini liquet, quendam tantæ sanctitatis virum, vt & verba, & vestes eius dæmones pellerent, petiuisse & obtinuisse ad humilitatis tutamen quinque mensibus arripi; quibus actis, liber euasit a dęmone, & a gloria vana.

Aliquando vero pro aliena, licet leui, culpa, sicut de abbate Eleu-

terio

terio Greg. in Dial. narrat, quod cum puerum quendam arreptitium diu inter moniales uersatum curasset, quadam die lætiore quam par erat mente, suis monachis dixit, quod diabolus cum illis sanctimonialibus iocabatur: sed vt ad seruos Dei ventum est, puerum istum adire non est ausus, & statim puerum in pœnā illius elationis arripuit dæmon: licet denuo ab eodem ieiuniis & orationibus curatus sit.

Aliquando pro ueniali peccato proprio, sicut per Cassia. patet, col la. abbatis Sireni prima, dicentem quod Moyses in eremo cum singularis & incomparabilis vir esset, ob reprehensionem vnius sermonis, quem contra abbatem Macharium disputans paulo durius protulit, quadam scilicet opinione præuentus, diro confestim traditus est dæmoni, ut humanas egestiones ori suo ab eo suppletus ingereret: quod flagellum purgationis gratia Dominus intulisse uidetur, ne scilicet in eo uel momentanei delicti culpa resideret: quod ex curatione mira patuit. dæmonem enim statim abbas Macharius sua oratione fugauit. Simile huic est, quod apud Gre. in Dial. monialem, quod lactucā non impresso signo crucis comedit, statim arripuit.

Aliquando pro graui peccato alieno, ceu apud Greg. in Dia. cū diabolus eiectus a beato Fortunato uespere per vicos in specie peregrini clamaret: o sanctum virum Fortunatum Episcopum, ecce de hospitio me peregrinum proiecit, nec ubi quiescam inuenio: quidam in spiritu detractionis (id est, ut episcopum reprehensibilem redderet) cum vxore & filio sedēs peregrinum excepit hospitio, qui filium eius arripuit, & in ignem iecit, & interemit.

Aliquando vero pro magno facinore proprio, sicut Saul inobediēs Deo. 1. Reg. 15. arreptus est: sicut etiam plerumque insequutores martyrum sunt arrepti. Tertium. Instantibus strigimagis homines a diabolo arripiuntur interdum. Omni enim modo, quo per se homines lædere potest, etiam maleficis instantibus potest: non enim uim perdit inuocatus, immo cum strigimaga cooperante Deus magis offendatur, maior etiam licentia sæuiendi in homines datur. Vnde tempore Pij II. magister Henri. Instit. quendam arreptitium sacerdotem & declamatorem secum habuit, & in itinere, & Romæ: ex cuius dictis, quæ ad doctrinam conferant, perplura eliciuntur. Mihi (inquit) malefica quædam a me obiurgata, infirmitatem hanc attulit, prius minata quod post dies paucos his intenderem, quæ mihi euenirent. Vsu autem rationis tunc solum priuor, cum aut diuinis vacare, aut pia loca inuisere volo. Cum vero iste inter ecclesias trāseundo genu figeret pro diua Matre & Virgine salutanda, eius linguam non parum extra os protendebat: & interrogatus an huic posset obsistere, minime inquit. sic enim membris omnibus & organis vtitur collo, lingua, pul-

mone ad loquendum, vel eiulandum, vt ei placet; quod ego quidem verba, quæ ex me format, audio, sed resistere nequeo: & quanto auidius orationi insto, tanto acrius linguam meam prorogat, & protendit. et de his satis. Epilogando vero patet, quod strigimagæ grauissimis & horrendis criminibus obuoluuntur: puta, conculcationis crucis, abnegationis fidei, adorationis dæmonis, professionis, qua se eius seruitijs etiam cum innocentium damno animæ & corporis adijciunt, necnon homagio, quo se ei æternaliter quantum ad corpus & animam tradunt: insuper additis fornicationibus, adulterijs, maxime cum incubis, damnificationibus iumentorum, & terræ nascentium, homicidijs, maxime infantium non baptizatorum, & eorum vorationibus: quibus sceleribus peccatum abusus sacramentorum adiiciunt, vt prædicta medio corpore Christi, chrismate, & alijs sacris efficiant. Hoc enim earum confessio & experientia docuerit, quod in omni maleficij genere eas dæmon edoceat, vt malitiæ suæ instrumenta sacramenta, aut sacramentalia pro viribus sumant: seu quæcunque diuina, aut Deo sacrata, ceu posita imagine cerea sub palla sacri altaris, vel filum per chrisma sacrum trahendo vel eiusmodi. Quod equidem potissimum dæmon multiplici ex causa cupit, & curat. et in primis quidem, vt homines per eiusmodi non solum perfidi fiant, verumetiam sacrilegi, diuina quantum ad se attinet, contaminantes: consequenter autem Deum plus offendant, & irritent, plures in peccata secum trahentes. Deinde vero, vt Deus pius sic irritatus, magis sæuiendi in homines dæmonis licentiam relaxet: Sicut & Greg. astruit Deum aliqua hominibus quibusdam concedere iratus, quæ alijs propitius denegat. Demum, vt sub specie boni apparentis, dum sacris vtitur, plures & facilius inuoluat simplices. Henr. Instit. & Socius Mallei male. 2. par. q. 1. cap. 5. ex experientia dum in oppido quodam, cuius nomen tacere maluerunt, inquirerent, sic referunt. Malefica tandem incinerata, dum communionem ageret, sumpto Christi corpore, illudque peplo ad os illato, inuoluens in ollam, in qua bufo, & nonnulla alia maleficijs apta, a dæmone sic edocta, proiecit, & sub terra in stabulo sub fossa abscondit: quam diuina pietas, vt tam horrendum scelus plecteretur, sic detexit. Sequenti enim die mercenarius ibi vocem quasi eiulantis infantis audiuit, & tanto clarius, quanto magis loco suffossæ ollæ propinquasset: qui veritus infantem aliquem a muliere ibi subtumulatum Præsidenti insinuauit, qui posita custodia, quæ an mulier aliqua illo se conferret latenter obseruaret, maleficam deprehendit, quæ clanculo sub pallio ollam asportaret, quæ capta, & quæstionibus addicta, rei veritatem fassa est. Sed & illud aduertant plebani, quod vbi sine deprehensione queunt, sub lingua, & non supra lin-

guam, dominicum corpus suscipiunt strigimagæ : siue vt illud facile ex ore recipiant, siue vt abnegationi fidei impedimentum non præstet : siue ne peccata sua interdum velint fateri.

Quod aduersus strigimagarum ueneficia, remedia multa præseruatiua non desint. CAP. IX.

QVIA vero iam quænam sint strigimagarum facinora planũ est; reliquum est vt de remedijs quoque aduersus eiusmodi diabolicas artes, quæ nobis diuina pietas elargitur, aliquid agamus : & in primis quidem de illis, quibus aduersus eiusmodi morbos, ne inferantur, tutamur : cuius rei causa multa puncta absoluemus.

Punctum primum. Et quidem in primis illud nosse debemus, quod tria sint hominum genera, quibus illud pessimum strigimagarum genus suis maleficijs obesse non potest. Qui scilicet iustitia, vel officio publico contra eas inuehuntur : qui se remedijs ecclesiasticis tutantur : qui denique per sanctos multifariam proteguntur. Sed nunc de primis agamus, id ratione, & actis probaturi : Et ratione quidem. Nam quem Deus in opus aliquod mouet, ei etiã necessaria ministrat, alioquin deficeret in necessarijs. Omnes autem publicam iustitiã exercentes sunt Dei ministri, in hoc ei seruientes, vt Apostolus ad Rom. 13. profitetur. Exhibet ergo Deus his quæ necessaria sunt, cuiusmodi est contra diabolum patrocinium. Nec tamen contra hanc rationem militat, quod Præsides interdum male tractentur : quippe qui id vel ex imprudentia, vel ex malo animo, aut alio crimine merentur. cæterum Deus regulariter ministrum suum iuuat : quia Deus & natura apud Aristotelem non deficiunt in necessarijs. Præterea, ad idem notauere doctores, quod modis multis vel penitus, vel ex parte potestas dæmonis eneruatur. Primo per limites diuinitus impositos, ceu in Iob. Dominus satanæ dedit potestatem in substantiam, modo non extenderet in personam; deinde etiam in personam, modo eum vita non priuaret : & apud Nider in Form. dæmon inuocatus, vt virum vnum extingueret, se non posse quicquam in personam eius respondit, sed in fructuum partem vndecimam dumtaxat, quod scilicet ille esset bonæ fidei, beneque se crucis signo muniret : quod & his accidit, qui contra diabolum sciunt se pugnare. Secundo autem virtute angeli boni dæmones arcentis, sicut de Asmodeo patet, qui viros Sarræ virginis interfecit, qui tamẽ cõtra Tobiã, Raphaele angelo tutante, non præualuit. Quod & inquisitoribus, & iustitiæ mi-

nistris accidit, qui & custode angelo ut cæteri, & rursus alio, cui communioris boni cura sit, muniuntur. Tertio, ex ipsa propria diaboli voluntate: quippe qui interdum lędere non vult, vt peiora sequantur: veluti excommunicatum sibi corpore traditum, non vult vexare cum posit: sicut excommunicante Paulo uexauit Corinthium. 1. Cor. 5. & id ea ratione, vt fidem de clauium potestate aboleat. Et eodem modo, etsi diuina, aut angelica potestate non arceatur: tamen quando iustitia publica strigimagas supplicio afficit, patrocinium suum maleficis denegat: uel quod timeat ne tandem conuertantur; vel quod earum damnationem expleri celerius cupiat. Actis quoque & gestis idē probatur. Nam & idem doctor Nider, & experientia docet, & ipsæmet fatentur, quod ad tactum iustitiæ publicæ omnis maleficorum potestas euertatur. Nam & Petrus Iudex, de quo etiam supra, cum iussu eius, sui ministri maleficum detinere uellent, eorum manus tremore, & fętore tanto nares occupatæ sunt, quod eum aggredi non audebāt, nisi ipse dixisset; Securi inuadite, quia publica iustitia tactus vires omnes suæ nequitiæ perdet: quod & factum est. Vnde eum propter facinora in cineres redegit. Sed & Henri. Insti. ac Socius inquisitores famosi, etsi occulta multa se tacuisse scribant, quod gloriæ vanæ notari timuere; ex his tamen, quæ homines latere nequiuerunt, multa experti narrarunt. Nam in Rauenspurg. maleficæ incinerandæ a Consulibus interrogatæ, cur dictis inquisitoribus maleficia non inferrent, responderunt hoc se pluries & tentasse, & nequiuisse: & interrogatę de causa, responderunt se nescire, nisi quod sic expertæ, & sic a dęmone doctæ essent.

Punctum secundum. Genus hominum secundum, cui strigimagæ nequeunt obesse, sunt qui remediis Ecclesiæ catholicæ se tutantur, ut per veram confessionem, & inuocationem sanctorum, aquæ benedictæ aspersionem, salis exorcizati sumptionem, candelarum & oliuarum benedictarum licitum vsum. Nam si eiusmodi contra dæmones efficaciam non haberent, deciperetur Ecclesia, quæ huius rei gratia prædicta vel multa ex eis exorcizat: unde & in ciuitate Spirensi, authore dicto Henrico Insti. quædam mulier deuota rixata cum malefica, vespere infantem cunis reponens, & de malefica timens, herbas benedictas puero supposuit, aqua sancta illum conspersit, exorcizatum salem ori apposuit, signo crucis muniuit. Nocte media, cum infantem vagientem audiuisset, extensa manu ad cunam, eam quidem mouit, sed infantem minime inuenit. Territa, accenso lumine, eum sub lectica in angulo sanum inuenit, haud dubium protectum exorcismis. Insuper in Rauenspurg. diabolus in forma muliebri quendam ad uenerem importune assentire nolentem, sollicitabat, qui sicut in prędi-

catione

catione didicerat, in ingressu stuphæ salem exorcizatum ori suo admo uit, & statim mulier conuersa toruo aspectu; quis, inquit, diabolus te docuit? & repente disparuit. Prædicta ergo admodum & hominū, & locorum, ac iumentorum, & fructuū præseruatiua sunt: sed & uer ba sacra collo appensa, vel corpori quomodolibet admota, si tamē quę sequenti capite dicentur, diligenter obseruentur.

Punctum tertiū. Qui uero tertio loco a strigimagis immunes sunt, hi sunt qui a Deo & Angelo interius per gratiam, & exterius per custodiam, & suffragia etiam cælestium corporum muniuntur. Nam licet nostrę menti Deus per semet gratiam infundat, iuxta illud psal. 83. Gratiam & gloriam dabit Dominus: cum tamen Deus aliquam notabilem gratiam infundere statuit, secundum nonnullos theologos, angelus bonus dispositiue operatur: quod & Diony. 4. cap. de di. no. prætendit dicens, quod hæc sit diuinitatis lex immutabiliter stabilita, vt ima per media perficiantur a summis: ita quod quicquid boni a bonitatis fonte in nos emanat, totum illud bonorum angelorum ministerio possidemus. Vnde licet sola deitas vnionem hominis & dei in Virgineo ventre peregerit, tamen angelico ministerio mens virginea per salutationem, & illuminationem, & monitionem angelicam prædisposita est. De exteriori vero custodia angelica & diuina pleni sunt libri: singulariter tamē Dauid eam expressit de homine iusto, dicēs psal. 90. Angelis suis Deus mandauit de te, ut custodiant te in omnibus uiis tuis. In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Super aspidem &c. Ex dictis tamen generibus hominum, quidam sunt qui beneficiantur, quantum ad omnia maleficia; & quidam quantum ad quædam tantum: de quibus, quod necessaria adeo non sint, sicco pede transeundum est.

Quod aduersus strigimagarum ueneficia, remedia uana non congruunt. CAP. X.

QVIA ergo de remediis præseruatiuis actū est, de curatiuis quoque, sed vanis, multis punctis agatur oportet.

Punctum primum. Ante omnia illam quæstionem enodemus oportet: An maleficia maleficiis elidere liceat christiano. & quidem primo, vt alias eā absoluimus, ut absoluunt nonnulli: pro quo multa dicam. Primum. Quemadmodum in Siluestrina alias scripsimus, tribus tantum modis maleficium auferri potest: Primo authore Deo per se, uel angelum, aut hominem, ut confessum negat homo nullus. Secundo uirtute naturali angeli mali, qui maleficium intulit, uel alterius, modo naturæ ordine superior sit, authore maleficii angelo itidem malo: quia

lo: quia enim inter angelos etiam malos ordo eſt, cum ſpecie differãt, vt probatum eſt: ideo ſuperior in inferiorem imperiũ & habet, & pro voto exequitur: alligando, aut etiam alligatum ſoluendo, & de obſeſſo corpore pellendo: aut etiam eius effectus, maleficia ſcilicet abolendo. Quod Iudæi perfidi non ignorantes de Chriſto domino blaſphemando dicebant Luc.11. quod in dæmoniorum omnium principe, ac perinde ſuperiore Belzebub eiiceret dæmonia. Tertio naturali virtute angeli boni, ſi angelo authore maleficij naturę ordine itidem ſuperior ſit: non enim eſt de eo ratio minor, & de angelo malo itidem ſuperiore: quæ tamen omnia intellige, niſi ad maleficium iuuetur malus angelus per malum naturæ ordine altiorem, qui contra maleficium naturaliter pugnat. Non enim aliter maleficia deſtrui poſſunt, cum effectus inferioris non niſi vel ab eo, vel a ſuperiori deſtrui poſsit: & præterea, ſi hoc eſſe poſſet, nullo alio modo eſſe poſſet, niſi ab homine ad ſanandum actiuis naturalibus admotis: quod inuito dæmone maleficij authore eſſe nequit: quippe cui iſta actiua in motu locali obediunt ad nutum. Secundum. Vt ſupra lib.1. liquet, maleficium, a quo & malefici dicti ſunt, ſumi conſueuit & pro nocumento illato per dæmonem inſtante malefica: & pro ſigno fœderis dæmonem inter ac maleficum, vt imago ad cuius torturam maleficiatus quoque torquetur, & cedula, vel quicquid eſt ſub limine, vel aliter aut defoſſum, aut quo libet modo deliteſcens. Tertium. Apud diuum Tho.1. ſec.q.92. Superſtitio vitium religioni oppoſitum eſt, & hoc per exceſſum, & non per defectum: inquantum vtique diuinum cultum exhibet, aut cui non debet, aut nõ eo modo, quo debet. Huius vitij duæ ſunt ſubalternę ſpecies, ideſt, ſpecies alias ſub ſe ordine quodam habentes: quarum prima in eo conſiſtit, quod eſt exhibere cultum Deo vero, modo tamen indebito: puta, ſecundum ritum perfidiæ Iudaicæ: ſecunda vero in exhibere diuinum cultum ei, cui nõ debetur, ſicut ſpurciſsimo Machomet, vt Agarreni: uel incubo dæmoni, ut ſtrigimagæ. Hæc uero ſpecies in tres alias ſubdiuiditur. Harum prima idolatria eſt. Secunda eſt diuinatiua, quæ & ipſa in multas ſpecies ſubdiuiditur, de quibus nõ eſt noſtri inſtituti modo loqui. Tertia, ac perinde ultima obſeruantia eſt, ad quam ars notoria pertinet: & obſeruationes uniuerſæ ad corporũ immutationes ordinatæ, puta, ſanitatem, aut ægritudinem, ideſt omnes incantationes & ligaturæ. Quartum. Generaliter omnes diuinatores & incantatores apud iura dicuntur malefici, ut. 26. q. 5. Nec mirum. Quintum. His præmiſsis ad quæſtionem dico, maleficium rite & licite deſtrui orationibus, item & adiurationibus eccleſiaſticis & catholicis, vt confeſſum eſt. Poteſt quoque quiſque etiam author eius, maleficium, ideſt ſignũ fœderis ſciens deſtruere, ſi poteſt, ideſt, ſi cõtra dia-

bolum

bolum valeat: hoc enim non est inniti diaboli suffragio, sed sua vi ad proximum subleuandum: sicut si maleficialem ollam suffossam inuenio, & ignibus arsuram trado. Nulli tamen licet hoc signum, aut maleficium ipsum per aliud maleficium, idest ritum maleficialem, aut incantationem quamcunque conterere, hoc enim esset esse maleficum, & cum diabolo expresse, vel tacite pacisci. Similiter nulli licet alium inducere ad maleficium per maleficium soluendum: quia idem esset acsi induceret ad peccatum: nec similiter licet vti parato soluere per maleficium, idest maleficialem ritum, qui ad id suasione non eget, vt patebit: & multo minus per maleficium, idest damnum illatum alteri virtute diabolica per magum aut strigimagum. Sextum. In hoc tamen vltimo, quod statim dictum est, de parato ad eiusmodi, sunt inter Summistas opiniones. Nam Summa Rosellæ, & supplementum doctrinam diui Tho. obseruantes, Petri de Pal. Alber. Mag. & quam plurium, dicunt hoc aliquo pacto non licere: Summa vero Angelica eiusdem ordinis sibi suo more fidens & audens, hoc licitũ astruxit, id probare nixa authoritate Petri Aureoli. et ratione, quippe quod ad nostrum bonum alieno malo vti possumus; et exemplo, quia apud Aug. licitum est vti iuramento infidelis in nomine Dei sui iurantis; et adijci potest de parato fœnerari, a quo quis licite mutuum capit. Septimũ. Sed ista opinio nefanda est, & infinitarum culparum occasio maxime conducens dilatationi diabolici regni: quod sic eluceat. Nam legi naturali aduersatur, quæ reuerentiam, fidem, ac obseruantiam ad suum dominum exquirit: non enim suo domino fidelis est, qui ab inimico eius, & qui cum eo de regno certet, auxilium aut accipit, aut petit, etiã auxiliari parato, pacto intercedente, quo se eius seruituti adijciat: hoc enim est cum eo amicitiam componere, cum naturale sit benefactorem & diligere, & amare; diabolus vero inimicus Dei est, & talis qui sibi dominium mundi ambiat, & pro viribus nanciscatur, & vt Deus cupiens adorari, etiam ab ipso Christo Deo Matth. 6. & nisi suscepta professione, immo interdum & homagio, homini non suffragatur: nisi ideo suffragetur, ut ad homagiũ pelliciat, ut cernere liquet ex dictis. Est etiam contra legem Dei: nam magi maleficique sunt idem, ut ex dictis liquet; & nihilominus dicitur Leui. 20. Anima quæ declinauerit ad magos & ariolos, ponam faciem meam contra illam, & interficiam illam. Si ad hos non licet accessus, pro consilio uidelicet excipiendo, eorum suffragijs uti quomodo licebit? Est quoque contraria iuri Pontificio, quod nedum prohibet suadere alicui, ut eiusmodi faciat, uerumetiam & ad domum taliũ accedere. Nec aliquo pacto mihi dubium est, quin Aug. talem determinatorem a fide apostatam appellaret, qui. 26. q. 7. in ca. Non obseruetis. enumeratis multis diuina-

ltionum speciebus, & incantationibus, ac alligaturis concludit. Qui has (scilicet obseruantias) & quascunq; diuinationes obseruat, aut attendit, aut consentit obseruantibus &c. & paulo infra. Qui autem talibus credunt, aut ad domum eorum euntes, aut suis domibus introducunt, & interrogant, sciant se fidem Christianam & baptismum præuaricasse, & tanquam paganum & apostatam, idest retro abeuntem, & Dei inimicum, iram Dei grauiter in æternum incurrisse. Hæc ibi. Ex quibus nota non solum suasionem maleficij prohiberi, verum etiam consensum. Est etiam contra iura ciuilia, quæ istos consuli vetarunt. Vnde istemet Summista in verbo, Mathematicus, dicit, quod diuini ad limen alterius accedere non debent, alioquin cremantur: nec eos aliquis suscipere seu consulere, alias deportantur, & eorum bona confiscantur, & diuinator gladio vltore feritur. C. de male. & mathe. l. nullus. l. nemo. l. culpa. Ecce ergo, quod, quantumcunque sint parati, non licet eos adire, vel consulere, & longe minus eorum suffragijs niti. Est etiam hæc opinio occasio criminum plurium, & sine numero: aperit enim viam omnibus incantationibus, cum vtique multi sint cum viri, tum feminæ præsto eiusmodi exercere, & maleficia per maleficia soluere: & consequēter multi ad eiusmodi homines currerent, in qua re diabolicum regnum consistit, cum adire eiusmodi homines, sit a diabolo, cuius ope nituntur, sanitatis auxilium expetere. Octauum. Ad authoritatem vero, quam iste citat: dico doctorem illum Petrum Aureoli nullius esse authoritatis, quippe qui multas falsas opiniones fundauit, vtpote, cuius studium fuit omnium sententias euertere, in quo multum quidem valet, in determinando autem nihil. Ad rationem dico, licere ad nostrum bonum alieno malo vti, quãdo ipse noster vsus, vel actus, quo vtimur, nihil est de se illicitum, aut malum: veluti Deus omnibus peccatis ad sui gloriam vtitur, permittendo, & bona inde eliciendo: quia ea permittere, aut inde bonum elicere, non est in se malum: secus autē si ipse noster vsus in se sit illicitus, sicut non licet mihi vti parato ad iniuste interimēdum inimicum meum, quod cedit in bonū meum: quia ipse meus vsus esset in se illicitus, quippe qui sit consensus in occisionem hominis iniustam. Vnde diuus Tho. q. 13. ar. 4. Aliud est, inquit, consentire alicui in malitia: aliud alicuius malitia vti ad bonum. Ille enim alicui in malitia cōsentit, cui placet vt malitiam ille exerceat, & ad hoc forte eum inducit; quod semper peccatum est: vtitur autem alterius malitia, qui illud malum, quod alius facit, intorquet ad bonū. Hæc Tho. Et ita est in proposito, scilicet quod talis vsus de se est illicitus, & consensus in malitiam: Tum quia hic vsus est cum accessu ad tales, quem nedum ius diuinum, verum & canonicum, & ciuile vetarunt: Tum quia est

cum directo consensu in aliquid, quod sine peccato esse nequit, vt scilicet quis vtatur auxilio diaboli pacto expresso, vel tacito, in quo semper est apostasia perfidiæ, vt patuit: & consequenter est consensus in crimen horrendum. Ad exemplum autem dico, non simile, sed longe dissimile esse: nam in eiusmodi iuramento consensus non est in id, quod per falsum Deum iuretur: sed in id, quod talis dictum suum iuramento firmet: vnde consensus est in aliquid, quod sine culpa esse ac fieri potest, idest, in iuramentum: licet iurans ex sua malitia hoc faciat cum peccato, iurans per Mahometum. Et si dixeris, quod pari modo hic consentitur in hoc, quod maleficium destruatur, non in hoc quod illicite destruatur. hoc nihil est: quia maleficus illud non nisi per maleficium destruere potest, ille autem iurare sine peccato, idest, per verum Deum potuit. Et simile est, quod accipiens mutuum sub vsuris non peccat: quia consentit in mutuum, non autem in vsuram, quia vsurarius mutuum sine vsura dare vtique potest: quod si non posset, illicite ab eo peteretur, quia esset consentire in peccatum. Et ita liquet rationem dissimilitudinis in hoc stare, quod in maleficio directe consentitur in peccatum, non autem in eo iuramento: quod ex verbis Augustini ad Publicol. liquet, dicentis, quod qui fide vtitur per falsos deos iurantis ad bonum, non peccato illius se sociat, qui per dæmonia iurauit: sed pacto eius bono, quo fidem seruauit: & similiter ex verbis diui Thomæ qui secunda secundæ. q. 78. art. 4. dicit, quod accipiens mutuum sub vsuris, in crimen vsurarij minime consentit: sed eo vtitur, nec placet ei vsurarum acceptio, sed mutuatio, quæ bona est: Vnde istius Summistæ opinionem in 4. dist. 34. art. 3. ad tertium damnat: & idem Albertus Magnus, & Petrus de Palude. Nonum. Vtrum vero in curandis maleficijs tolerabile sit vanis vana retundere, quod quidam astruxere, præcipueque Hostien. de frigid. & mal. in capit. Litteræ. §. Mulier. dico illicitum esse secundum iura allegata credere maleficis, quod non ea ratione dici putandum est, quasi peccatum sit credere, quod per maleficos fiant veræ sanitates, aut etiam ægritudines: in hoc enim dubium esse nequit propter infinita experta, sed potius ea ratione, quod peccatum sit credere, quod effectus, quos cernimus morborum, sanitatum, iacturarum, sint virtute Dei, aut verborum malefici, aut operationum eius, aut admotione rerum, quæ ad id apud medicorum disciplinam operentur nihil. Sunt enim hi effectus a malo spiritu ex pacto cum malefico, vt eo eiusmodi prosequente, dæmon miranda, quæ cernuntur operetur, vt libro primo ostensum est. Et hæc est Henri. de Gan. mens, & patet. 26. q. 5. Nec mirum: finem capituli iungendo principio: Et ibidem. q. 2. Illud. Ad quæstionem vero dico, illud dictum habere

posse ueritatem. Primo, quando ista uana idest indifferentia, de se nec bona, nec mala, ea ratione faceret, quasi credens aut experiri uolens, an per talia soluatur maleficium, non diabolo operante, sed ab operatione cessante, vtpote qui illud cum malefico pactum haberet, siquid tale fieret. Talia enim aliquando diabolus detegit: consequenter autē veniunt in notitiam hominū, vel etiam ex ipsa experientia: sicut crebro expertum est dæmonem Siluanum ab inquietando, podicis prægrandi crepitu desiuisse. Secundo, quando ea mente quis talia facit, quasi nesciens ea illicita, aut peccata fore: tunc enim illud factum tolerari potest, nō quasi omnino culpa vacet, sed quia non est culpa mortalis, & forte ista erat mens Hostiensis. Est autem illud dictum falsum, siquis eiusmodi indifferentia superstitiose operetur, credens scilicet talibus eo modo, quo & alijs incantationibus: omnia enim remedia de se ad tales effectus vana & naturaliter non conducentia, illicita & perniciosa sunt. 26. q. 2. Illud. Et longe magis illud dictū falsum est, siquis eiusmodi vana, vtique vana crediderit, ad talium tamen exercitium, diabolū operari putat ad maleficia dissoluenda: immo erit culpa mortalis, quia non refert qua re dæmon aduocetur, modo aduocetur: quia in aduocando culpa est, nō ex re qua inuocatur, si de se iniqua nō sit.

Punctum secundum. Cum ad dictam quæstionem ex mente propria responsum sit, libet quoque eam ex aliorum opinionibus tractare: pro qua re, multa dicentur. Primum. Duæ in quæstione hac sunt sollemnes opiniones, quibusdam cum canonistis, tum etiam theologis sentientibus, quod etiam per opera superstitiosa & vana licite maleficia destruantur: quod apud quosdam Sco. Godo. Host. & pene regulariter quisq; canonista verum putarit. Verum hæc opinio male Scoto ascribitur, qui non sensit quod liceat sanare maleficiatum per maleficium, sed quod liceat destruere maleficium, idest signum fœderis, de quo supra. Vnde in. 4. dist. 34. sic egregie loquitur. Si per orationes Sanctorum virtus dęmonis impediatur, bene fit: si tamen Deus illas nō exaudiat, tunc si maleficium sciretur, & destrueretur, dęmon non fatigaret maleficiatum amplius: quia ex pacto non adest, nisi dum durat aliquod signum. Et ex hoc patet quod trufatica est illa quæstio, an liceat tollere maleficium intentione curandi maleficiatū: non enim solum licet, sed est meritorium destruere opera diaboli: nec est in hoc infidelitas aliqua, quia destruens non acquiescit operibus malignis, sed credit dęmonem posse & velle fatigare, dum tale signum durat, & destructio talis signi imponit finem tali vexationi. Hæc Scotus, valde bene. Cui addo, quod ipsamet malefica rogari potest, vt illud destruat: quia id facere sine dæmonis auxilio pro sua volūtate potest. Host. autē in Sum. de frigi. & mal. & tit. de impo. coeun. super ca. Litteræ. §. Mulierem,

lierem, dicit quod in hoc defectu recurrendum est ad remedia medicorum: & licet quædam remedia contra hæc scripta vana, seu superstitiosa videantur: tamen cuilibet authori in sua arte credendum est, sed & satis tolerare potest ecclesia retundere vana vanis. Hæc ex illo, qui etiam bene loquitur ad sensum puncto priori datum: quamuis aliud dicere videatur nihil, quam quod remedijs per medicos admotis (quanquam nihil in eis virtutis intelligamus) acquiescendum sit, quasi quæ sint peritorum: quod verum est, nisi de contrario esset vel scientia, vel suspicio, puta, quia creditur necromanticus. Sed & illud verbum, tolerare, ponderandum est: quod longe aliud est quam efficere. Hubertinus quoque in suo. 4. dist. 34. dicit, quod maleficia aut per sanctorum preces, aut per artem qua facta sunt, tolli possunt: quod etiam bene dicitur, si sermo sit de posse facti, & non iuris, nisi iuxta prædicta. Et breuiter omnes opiniones glossari possunt, & ad verum sensum deduci: nec videtur vnquam aliquis catholicus scripsisse, quod liceat dæmonis auxilio vti pacto tacito vel expresso, & siqua posint tolerari, cum etiam lupanaria tolerentur. Vnde alia opinio, si tamen est alia, diui Tho. Bonauen. Alber. Mag. Petri de Pal. & aliorū quampluriū est, quod nullo modo facienda sint mala vt veniant bona: & quod magis debet homo eo casu mori, quā superstitioso, aut vano remedio ope dęmonis liberari: quæ proculdubio vera est, vt probatum est. Distinguūt ergo quidam. Nam maleficium aut per aliud maleficium, idest iniustū damnum a diabolo illatum instante malefico, aut sine maleficio, sed tamen per maleficum, seu maleficiales ritus tolli potest: & hoc dupliciter, scilicet per ritus maleficiales vanos & illicitos, aut vanos tantum. Primum, illicitum est penitus ex parte authoris, & ex parte ipsius remedij. Secundum etiam, scilicet sine maleficio quidem, sed tamen per maleficiales ritus, siue per maleficum, siue alias per honestam personā, etiam illicitum dicunt. Tertium est tolerabile. Dicunt ergo isti, quod multipliciter maleficium soluitur: Primo, per maleficum & maleficiū aliud. Exemplum. Tempore Nicolai V. quidam ex Germania Episcopus, cuius nomen charitatiue subticetur, Romam venit Pontifici prædilectus, qui cum amore detentus iuuenculam ad diœcesim misisset cū duobus famulis, & nonnullis preciosis: illa vt furto eiusmodi subriperet, in mortem Episcopi, cū malefica esset, machinata est, vt ea iter carpente, antistes occumberet. Igitur nocte sequente Episcopo inæstimabili pectoris calore pene periclitante, cum de veneno suspicaretur, sine spe vitæ, die tertia adest altera malefica, dicens eum maleficio laborare, nec aliter, quam ad eam, quæ eū infecerat, delato morbo sanari posse. Cui Episcopus assensit, & media nocte sanū se penitus sentiens per internuncium, quod ea hora puella periclitari cœpisset agnouit. Cum

ergo gratia impiæ pietatis Episcopus eam visitare tentasset, horribilibus maledictionibus exceptus est, ea dicente: maledicaris in æternum cum tua, quæ te docuit. Cumque eam Episcopus emollire tentaret, & vt omnem offensam remitteret hortaretur, illa vultu auerso clamabat: exeas maledicte, hic nulla spes veniæ: animam meam dæmonibus cunctis recommendo, & sic vt merita erat, expirauit. Simile aliquid Nider in Form. narrat. Læsus, inquit, maleficam adijt, petens de malefico vindicari: malefica facta opere dæmonis imagine ex plumbo in aquam fuso; vbi vis, inquit, lædi eum qui te læsit: at ille in humero, inquit, exempli gratia: qua ibi configente, acum, aut gladium, quod similibus locis ille torqueretur, inuentum est. Et eiusmodi remedia illicita fore non est dubium. Secundo, dissoluuntur maleficia per maleficos absq; nocumento personæ, inito tamen cum dæmone pacto expresso, vel tacito: sic enim multæ sunt maleficæ sanantes, & non lædentes, & infirmitatum causas indicantes: quod dæmon cupit, vt vel sic etiam homines in crimina pellat. Hac enim ratione quædam malefica in quodam oppido Germaniæ Richoffen adeo crebro pro rehabēda sanitate ab infectis maleficio visebatur, quod Princeps inde pedagium sibi redimere voluit, quolibet visitantium pro se certum quid exsoluente: vnde & plurimum se lucratum gloriatus est. Et in diœcesi Constantiensi & alibi eiusmodi comparuere. Tertio soluuntur non quidem per aperte maleficos, sed tamen superstitiosis cæremonijs: veluti quidam maleficiatus pedem, liberatus est per quendam, Dei adiutorio, vt dicebat, qui primo ex fusione plumbi in aquam nouit morbū illum ex maleficio esse: & interrogatus de modo sciendi, dicit, quod septem cum sint genera metallorum, & Saturnus super plumbum dominetur, proprium eius dixit esse vt maleficium plumbo detegat: denique sanauit infirmū aliquotiens visitando, idest tot diebus quot sub infirmitate detentus erat: inspiciendo pedem, & tangendo, & aliqua verba submisse proferendo. Hic tamen videtur interuenisse pactum implicitum, non tamen explicitum cum dæmone. vnde etiam eiusmodi non licent. Quarto vero soluuntur vanis nullo pacto etiam tacito cum dæmone, saltem ex intentione practicantis: sicut alicubi rusticæ vbi vaccas lacte siccas viderint, ad maleficam deprehendendam, imposito viri saraballo, aut alio immundo vase, eam de domo baculis trudunt: quæ recto calle domum maleficæ petens, magno mugitu ostium cornibus impetit. Eiusmodi sunt quæ Canonistæ dicunt toleranda. Multa eiusmodi practicantur leuia. Ego tamen omnia ista dico superstitiosa, & tolerabilia quidem, non tamen facienda, iuxta supradicta.

Quænam

Quanam aduersus strigimagas uera remedia congruant. CAP. XI.

IAM vero huic secundo volumini manum vltimam allaturi, de veris maleficiorum remedijs agendum est, punctis quamplurimis.

Punctum primum. Sunt quidam dæmones incubi ac succubi, non modo strigimagarum genus agitantes, verũ qui cum mulieres, tum etiã interdum viros in Venerem, etiam inuitos, sollicitent, siue interuenien te malefico, siue etiam non: maxime vero mulieres, quod minorem habeant vigorem rationis, & eis facilius sit in Venere inferre violentiã. Nam Henricus Institoris & Socius in hanc sententiam referunt. In ciuitate Confluentiæ pauper est sic maleficiatus, vt etiam præsente & eiulante vxore, se ad instar coeuntis cum muliere agitet, nullo apparente succubo, tantummodo auditis vocibus eius: quibus duobus vel tribus actibus expletis, dicit: volumus incipere de nouo, vnde tandem viribus remanet destitutus. Extra casum istum sepositus, & de his interrogatus, dicit se nihil videre sibi succumbens, se tamen ita dementari, vt abstinere omnino non possit. Dicit autem se in hoc suspectam habere maleficam, quæ illi comminata sit. Tho. etiam Brabantinus in libro de Apibus, in hæc refert verba. Quandam sub religioso habitu virginem cum lacrymis cõfitendo audiui a dæmone incubo primo volentem subagitatam, quæ tamen inde dolens, quotidie lacrymabiliter confitebatur: nec ingenio, arte, vel studio ab eo liberari poterat: sed nec signo crucis, vel aquæ benedictæ aspersione munita, nec sacramento corporis Christi. Creditur tamen quod ille concubitus, postea quam dolens cõfitebatur, ei fuerit potius pœna quã culpa. Hæc eadem cum apud Christinam virginem Deo & deuotam, & dicatam monachali habitu in valle Ducissæ Brabantiæ lamentaretur, quod non auderet sequẽti die Pentecostes communicare propter dæmonis uexationem importunam, compatiens ei Christina: uade inquit secura, & communicatura in crastinum: in me tuã pęnã excipio. Abijt, quieuit, cõmunicauit: uerum Christina pęnas luit. Nã diu noctu exercitata, & territa, tandẽ intellexit dæmonis præsentiã, de qua iã nõ cogitabat: unde postea quã pluries e lecto disiluerat, tandẽ eo ex toto postergato, noctẽ insomnẽ ducebat; & orare uolens, dæmonis cruciabatur insultibus. Facto uero mane: renuncio uobis, ait, pœnã uestram. Tandẽ orationibus & ieiunijs pie curata est. Aduersus ergo eiusmodi incubos, etiã maleficio intercedente, uexantes eiusmodi remedia sunt. Primo per confessionẽ sacramentalẽ. Secundo per iugẽ & sanctissimã aliquã exercitationem, orando, flectendo genua, imprimendo crucem, salutãdo Virginem, cõmunicando crebro, & eiusmodi. Tertio per ecclesiasticos exorcismos. Quarto per cautã dæmonũ excõmunicationẽ.

Et de prędictis omnibus modis exempla legũtur per Cæsariũ in Dial. nec abijcienda sunt prima, propterea quod dictæ moniali non profuerint. Quod enim vni est remediũ, non statim ideo erit alteri: nec quod non est, non erit: unde omnia sunt probanda, exercendum uero crebrius quod melius est. De excommunicatione tamẽ, longa disputatio deduci posset: experientia tamen docet, quod eam timeant dæmones, & per eam diuus Bernar. mulierem ab incubo liberasse dicitur. Nec hoc ideo est, quia dæmones cõmunicent, & consequenter excommunicabiles sint: sed quia Deus uult claues esse in reuerentia. Vnde & alicubi locustæ excommunicatæ intereunt, & dæmones id in magnũ despectum accipiunt, cum hoc sit ultimum Ecclesiæ flagellũ: unde si uexare propter podicis crepitum desinit, nil mirum, si etiam propter excommunicationem desistat.

Punctum secundum. Pro maleficio circa uim generatiuam, antidota remedia. Nam 33.q.8.in capitulo Super sortiarias. ista remedia ponuntur: ubi dicitur. Si per sortiarias atque maleficas artes nonnunquã occulto Dei iudicio permittente, & diabolo præparante, cõcubitus nõ sequitur, hortandi sunt quibus ista eueniunt, ut corde contrito & spiritu humiliato Deo & sacerdoti de omnibus suis peccatis puram cõfessionem faciant, & profusis lacrymis, & largioribus eleemosynis, & orationibus atque ieiunijs Domino satisfaciant. Hæc ibi: ubi & innuitur quod superius dictum est probabile esse, quod existẽtibus in matrimonio, non eueniant eiusmodi, nisi aut alter, aut uterque sit in culpa mortali. Obiter ergo his hæc remedia congruunt. Peregrinatio ad sancta, & ibi deuota confessio, signi crucis & orationis continuatio, maleficij combustio, uel destructio, & exorcizatio, de qua infra.

Punctum tertium. Contra maleficium amoris uel odij inordinati remedia. Ex capite multiplici inordinatus & lasciuus amor oboriri solet: & in primis ex incauta circumspectione oculorũ Iacobi.1. Vnusquisq; tentatur a concupiscentia sua: Vnde & hac ratione Sichen Dinam filiam Iacob adamauit Gen.34. Deinde uero ex hostis tentamentis, ueluti patet de Amnone qui sororem suam Thamar ita adamauit, ut deperiret in eam. 2. Reg.13. neque enim in facinus adeo horrẽdum & indecorum sine zabuli insufflatione descendisset. Postremo uero ex arte malefica, ut supra prolixe deductum est. Vbi uero quanam ex causa hic iuuenilis ardor oboriatur, ignotum est, an ex maleficio sit ex cõiectatis accipiendum est: si uidelicet quis adeo inflammatur, ut uerbis, plagis, confusione nulla diuerti queat: si pulchra uxore postergata, sordidam insequitur: si tẽpore nocturno quiescere nequit, sed adeo dementatur, ut per deuia quæque incedere ad dilectã cogatur. Et quidem eiusmodi amori, quando ex maleficio minime est, & tamen adeo

infestat,

infestat, vt etiam valetudinem inducat. Auicen. lib. 3. septenario numero remedia docuit, vt scilicet si lex sustinet, matrimonio copula fiat, aut admoueantur medicinalia, de quibus ibi: aut licite æger animum ad alium diligendum vertat, & præsentiam dilecti fugiat: aut si corrigibilis est, æger tribuletur, hortetur, ostēsa amoris miseria: aut submittantur, qui quātum cum Deo valent, corpus dilecti vituperent: vel in rebus arduis & distractiuis occupetur. Sed quia eiusmodi instituto nostro minime, aut parum conducunt, missa sint. Si vero ex maleficio quis eiusmodi amoris morbo laboret, iam quæ proxime puncto secundo remedia data sunt, etiam hic congruunt: præcipueque licita exorcizatio, quam sibi maleficiatus admouere potest, tum legēdo, tum etiā portando ad collum, vt infra: & Angeli custodis crebra inuocatio.

Punctum quartum. Contra præstigiosam membri virilis ablationē, aut in bestiarum formas versionem, remedia. Nam cum tales, vt supra dictum est, sint diuina gratia destituti (vt probabile est, & de Nabuchodonosor patet) quæ destitutio eiusmodi maleficij fundamentum est, nec vulnus curam recipiat, immanente ferro: ideo contra eiusmodi præter priora remedium primum, vera confessio est, qua Deo anima concilietur: deinde vero quia eiusmodi membra non vere, sed præstigiose subtrahuntur, secundum remedium & proprium est, bonis verbis maleficam ad id ducere, vt maleficium soluat: quod non est vti auxilio dæmonis, sed maleficę, non inquantum malefica, sed inquantum potest sua virtute signum diabolici fœderis abolere, aut aliqua naturalia actiua docta per dæmonem ad id efficacia admouere. Quantum vero attinet ad transformationes, quantum ad ipsas quidem strigimagas in regnis Occidētis vsitatum est, vt sub aliena specie maleficia plerūq; adeant: puta, lupi, catti, & eiusmodi: vnde & crebro leguntur vulneratæ ab his, qui se cattum vulnerasse putabant: & ita factum in diocecesi Argentinensi in oppido, cuius nomen subticetur, Henr. Instit. Malle malefi. 2. par. q. 1. cap. 9. astruxit. Quod vero alias personas transformēt vsitatius in Oriētalibus euenit, vnde ex militaribus fratribus sancti Io. Hierosolymitani Rhodum incolentibus, factum mirum pulchrū & verum, idem Inquisitor cum Socio in hanc sententiam scribit lib. eo. 2. par. q. 2. cap. 4. Cum ad portum Salaminæ in Cypri regno nauis applicuisset, cunctis gratia commeatuum exeuntibus, quidam iuuenis robustus, & fortis exiens, vbi ad domum cuiusdam maleficæ ad littus maris venit, venalia oua requisiuit: responsum bonum, & oua suscepit, & adiunxit malefica, si nauim intrare nequiueris, regrediare. Igitur apud nauim dum reliquos præstolatur, oua comedit: & post horulam mutus factus, & pene mente destitutus est. Cumque nauis tentaret ingressum, eum nautæ verbis & baculis risu magno quasi asinum abege

runt, & idem etiam ſecundo fecerunt: vnde abeunte naui, coactus eſt non abire: & huc illucque diſcurrens aſinus ab omnibus habebatur, intellexitque tandem ſe maleficio affectum, & ſeipſum quoque quantum ad imaginationem & ſenſum aſinum videbat, licet mẽte, qua nõ erat ex toto deſtitutus, ſe hominem noſſet. Coactus igitur maleficam adijt, & pro ſua vita ei triennio ſeruiuit omnia aſinorum officia peragens: hoc tamen habens ſolatij, quod ab ipſis maleficis coniunctim, & diuiſim vt homo habebatur, & tractabatur. Si quæratur quomodo illa onera portare quibat: dico vt ſupra, quod dæmon iuuabat, vbi iuueni vires non ſuppetebãt. Simile huic narrat Auguſt. 18. de ci. Dei. cap. 17. vt ſupra citatum eſt. Peracto triennio, dum die quadam ante meridiẽ ciuitatem Salaminam intraret, malefica ſequente cũ virga a longe (vt forte cum aliquo locutura moram traxerat) & nolam pro eleuatione corporis Chriſti pulſantem, audiens (ibi enim latino, non græco more celebratur) ad eccleſiam hic rationalis aſinus ſe vertit: verum verberum metu intrare non audens, foris ſtãs flexit genua, pedes ſcilicet poſteriores aſini, vt videbatur: & manus erexit, ideſt pedes anteriores, & aſinino vt putabatur capite, ſacramentum intuebatur, & ſe Deo commendabat. Quod prodigium nonnullos mercatores Genuenſes in ſtuporem & in circulum circa aſinum vertit, & ecce malefica aſinum tundens, vrgebat. Quia vero in eis partibus huiuſmodi maleficia plurimũ in vſu ſunt, ad Genuenſium inſtantiam, & malefica, & aſinus per Iudicem detinetur, & malefica per quæſtiones interrogata, crimen faſſa eſt: & iuuenem ſuæ formæ reſtituere ſpopondit, ſi domum rediret. Redijt, reſtituit, & denuo capta pro demeritis interijt. In eiuſmodi ergo miſerandis caſibus remediũ eſt oratio, vt patuit, & exorciſmi: quibus interdum dæmon contra ſuum maleficium obedire cogitur, ab eo deſiſtendo ſecundum poteſtatem a Chriſto traditam nobis ſuper dæmonia: ſicut & obediuit tempore Macharij, oratione iuuencula ex forma equæ ad humanam reducta: & tertio concordare maleficam, iuxta dicta ſuperius.

Punctum quintum. Contra arreptitios intercedente maleficio remedia. Nam ſi id dubitatur ex peccato obſeſſi, aut perſonę coniunctę, quæ in eo puniatur eueniſſe, remedium primum vera confeſsio eſt: deinde exorciſmi eccleſiaſtici, quibus & Deus me præſente nobilem matronam in ciuitate Bononia liberauit, quæ ad inſtantiam cuiuſdam famoſæ ſtrigimagæ annis tredecim arreptitia fuit: quæ ſtrigimaga Cimera dicta eſt, quam tandem inquiſitor magiſter Io. de Tabia, author Tabienæ Summæ, qui etiam modo viuit, in cineres redegit. Sunt præter hæc & alia remedia, & Euchariſtia in primis: vnde & Caſsianus dicit, ſi poſsibile foret, eam eis quotidie exhibendam, cum ſit quaſi ignis

ſpiritus

ſpiritus malos exurens. Quod intellige etiam ſi ſunt mente capti, modo prius illud ſana mente appetiuerint ſacramẽtum. 26. q. 6. Is qui. Intellige etiam niſi adſit periculum vomitus, aut irreuerentiæ ad ſacramẽtum. Et hoc remedio Caſsianus curatum ſcripſit abbatem Andromicum. Et eſt oratio propria, ac aliorum.

Punctum ſextum. Aduerſus grandines, quæ victum nobis auferũt, remedia: cuius rei gratia multa dicantur oportet. Primum. In verbis ex eo quod verba ſunt, nulla virtus eſt, niſi mouendi auditum, vt probat Guil. gloſſ. Ray. Siqua vero, ſi, pro quia, in aliquibus verbis eſt virtus, vt in ſacramentalibus, & benedictionibus, & quibuſdam licitis carminibus, de quibus capite ſequenti: non ideo eſt, quia verba ſunt, verum ex inſtitutione & ordinatione Dei potius, vt hoc quod ad formas quibus eccleſia in ſacramentis & ſacramentalibus vtitur, applicantur, quibus Deus ſpiritualem intentionalem virtutem largitur: & idẽ eſt de verbis multis diuinæ ſcripturæ, vt de euangelio S. Ioannis creditur, & forte de omnibus. Interdum tamen, etſi in verbis non ſit virtus, nihil tamen prohibet eam diuinitus adeſſe, vt ſi adiuratur dæmon in virtute Dei, vel ſanguinis Chriſti, & eiuſmodi. Secundum. Contra grandines, quidam ſic practicant. Tria grana grandinis in nomine ſanctæ Trinitatis in ignem iaciuntur, in ſignũ deſtructionis diabolici operis, & ignis perpetui diabolo & angelis eius præparati, & ad diabolum moleſtandum, adiunctis ter dominica oratione, & ſalutatione angelica, necnon & euangelio ſancti Ioan. In principio erat verbum, ſemel cum ſigno crucis contra tempeſtatem vndique ante, & retro, & ex parte omni. & illud: Verbum caro factum eſt, ter replicatur: & deinde ter dicitur per euangelica dicta deleatur, & fugiat tẽpeſtas iſta. Et quidem ſi tẽpeſtas ex maleficio eſt, ſubito ceſſat. Hæc ſunt veriſsima experimenta, & catholica. Secundum. Quædam malefica interrogata per Iudicem an modo aliquo tempeſtates a maleficis concitatæ ſedari queant: reſpondit quod ſic, modo iſto. Adiuro vos grandines, & ventos per quinque vulnera Chriſti, & tres clauos, qui manus eius ac pedes perforarunt, & per quatuor euangeliſtas ſanctos Matthæũ, Marcum, Lucam, & Ioannem, vt in aquam reſoluti deſcendatis. Hic nihil ſuperſtitionis eſt, aut illicitum: quia a Chriſto poteſtatem accepimus imperandi dæmonibus, ne aut nobis, aut proximo noceant: imperare autem effectui dæmonis, ideſt grandini, eſt imperare diabolo concitanti, cum irrationalia præcepti capacia non ſint. Ad idem eſt, quod intra vineas, aut fruges quidam ſignum crucis erigũt cum floribus, aut frondibus benedictis in die Palmarum, qui & id aſſerunt, quod frugibus grandine vndique læſis, illeſæ in eorum campis durant: quod totum licitum videtur. Tertium. Fatentur etiam maleficæ quædam quidem

ſponte, quædam vero per tormenta, & difficulter: quod quædam ſunt, quibus multum impediuntur ex toto, vel in parte, & ne in perſonam vel amicos fiant, & ſunt: integra fides cum obſeruatione mandatorũ Dei, & ſigno ſanctæ Crucis, ac oratione. Item ſunt cultus, eccleſiaſtici ritus, & eccleſiaſticarum cæremoniarum, bona executio iuſtitiæ publicæ, ruminatio Paſsionis Chriſti verbo, aut mente. Quartum. Dicit quoque Nider, quod eadem cauſa generaliter campanæ contra aera pulſantur, vt recedant dæmones a ſtrepitu conſecratarum Deo tubarum: tum etiam, vt populus excitatus contra tempeſtates Deum aduocet. Adde etiam, quod ex naturali virtute omne, quod aerem mouet, vt magnus ſonus campanarum, & machinarum, aduerſatur grandini. Quintum. Eadem cauſa cum ſacramento altaris & ſacris verbis ad auram proceditur, quod qui ſuperſtitioſum putant, regulas ſuperſtitioſa diſcernendi minime norunt, quæ excipiũtur ex gloſſ. col. 2. ſuper illud. Quæ ſunt rationem habentia: & ſunt hæ. Prima. Cum in omnibus operibus noſtris Dei gloria noſter principalis ſcopus & finis eſſe debeat, iuxta illud: Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. 1. Cor. 10. ideo in omni opere, quod ad Chriſtianam religionem attinet, attẽdatur an illud ſit ad gloriam Dei, & an homo in opere illo Deo gloriam principaliter tribuat: ita quod per ipſum opus etiam mens hominis Deo ſubijciatur. Secunda. Attendatur an opus exercitum ad exercitium corporis ſit, vel frenum cõcupiſcentiæ, aut conferens corporali abſtinentiæ ſecundum medium virtutis, aut quaſi, hoc eſt, ſecundum ritum eccleſiæ vel doctrinam moralem: quia rationabile debet eſſe obſequiũ noſtrum, Ro. 12. Vnde propter hanc regulam fatua ſunt vota de non pectendo capite die Sabbathi, vel die Dominico ieiunãdo, & eiuſmodi. Tertia. Attẽdatur an opus ſit ſecundum ſtatutum vniuerſalis eccleſiæ, vel ſecundum teſtimonia ſcripturarum, vel ſaltem ſecundum ritum particularis eccleſiæ: aut generalem conſuetudinem, quæ ſecundum Aug. pro lege habenda eſt: Vnde Greg. Anglorum Epiſcopo, quod eſſent eccleſiarum cõſuetudines diuerſæ in celebratione miſſarum, quærenti reſpondit. Siue in Romana, ſiue in Galliarum, ſiue in quacunq; eccleſia aliquid inueniſti, quod plus omnipotenti Deo placere poſsit, ſollicite eligas: diuerſæ enim cõſuetudines eccleſiæ in cultu diuino in nullo veritati repugnãt, ideoque ſeruandæ, & eas præterire illicitum eſt. Quarta. Inſpiciatur, vt opus quod fit, habeat vel a Deo, vel a natura proprietatem ad effectum, qui expectatur: a Deo quidem, vt verba conſecrationis ad tranſubſtantiationem panis & vini: a natura autem, vt paleæ ad niues aſſeruandas: alias enim, ſi hæc non habuerit, ſuperſtitioſum eſt: ex qua conſideratione characteres omnes ignoti & imagines aſtronomicæ &

necromanticæ & nomina ignota tanquam superstitiosa omnia refutātur. Quinta. Attendatur ne opus quod fit, occasionē scandali præbeat: quia, etsi tunc superstitiosum nō est: propter scandalū tamē aut omittendū, aut differendū est, vel occulte peragendū. Efferre autem contra dæmonum tempestates corpus Christi, aut reliquias sanctas ad auras: sicut Genuæ contra impetum maris reliquiæ Præcursoris admouētur, contra nullā est dictarum regularum, immo est secūdum tertiam: quia ita Galliarum ecclesiæ, & multæ in Germania antiquitus cōsueuere: ita tamen quod eo modo, quo est consuetudo, feratur, idest in atrio sacrarij, vel alio secreto loco ad aurā reuerēter, quin etsi publice ferretur iudicio discretorū fideliū, sicut in die corporis Christi nihil superstitiosum video: nisi quod si effectus gr̄a cuius defertur, nō sequat̄, scādalizari posset imbecilles: vn̄ eiusmodi celebrāda sūt, quāto secreti⁹ fieri pōt.

Punctum septimū. Aduersus maleficia iumētorū, remedia: cuius rei gratia multa dicuntur. Primum. In partibus Sueuiæ sic practicatur. Prima die Maij, ante solis exortum, exeunt rusticæ mulieres ex sylvis & arboribus deferentes salicum, & aliarum frondium ramos, in circulorum modum ad ostium stabuli suspendentes, asserētes anno integro iumenta a maleficijs illæsa seruari. Quod equidem remedium nō est illicitum apud eos, quibus vanis vana retundere licet: sine offensa tamen Dei, dico quod si non obseruata die prima, plusquā secunda, neq; solis ortu, colligātur herbæ vel frōdes cū oratione Dominica, vel Symbolo, & fide bona, dicto modo suspendantur, committendo iumentorum custodiam Deo, non est reprehensibile, vt liquet 26. q. 7. Nō obseruetis. ex verbis Aug. Nam & sine incantatione licet arreptitio herbas, & lapides habere. Ad idem est, quod quædam mulieres, ne vaccæ maleficio lacte siccentur, lac, quod die sabbathi emungunt, ex integro pauperibus erogant, astruentes inde vaccas non modo illæsas durare, verumetiam & magis lacte exuberare. Quod totum probamus, si ex causa licita dies illa seruatur: puta, ob deuotionem ad beatam Virginem, vel huiusmodi: & Deo iumentorum asseruatio per eiusmodi pietatem commendetur. Secundum. Nider in suo Præceptorio præcepto primo dicit etiam per carmina, & verba sacra licere, sicut homines infirmos, ita & iumenta benedicere: etiam si incantationis speciem habere uideantur, modo seruentur hæ conditiones, de quibus capite sequenti, asserens se a deuotis personis & uirginibus experientiam tenuisse, quod adhibito signo Crucis in uaccam, & oratione Dominica una cū salutatione Angelica, ter, uel circiter, cessat opus diabolicum, etiam si maleficio intercedente sit. Qui & in suo Form. dicit constare per maleficos, quod ritibus ecclesiæ ueneratis, & seruatis, eorum maleficia præpediuntur, ut per aquæ bene-

dictæ aspersionem, per salis consecrati sumptionem, per candelarum in die Purificationis & Oliuarum ac Palmarũ in die sua benedictarum, vsum: quia huius rei gratia ab ecclesia exorcizantur. Non est vero mirum, si in eiusmodi aliqui fideles simplices mira faciunt: quia fidei miracula consueuerunt ascribi. Eo tempore, quo Cardinalis sancti Petri ad vincula, qui & deinde Iulius II. a facie Alexandri Borgię fugiebat, Saona per Gallos impugnata, sed nõ expugnata est, Mauro & Venetis suffragantibus: ego Saonam prædicationis gratia missus, tempore carnispriuij, in Fraschea Terdonam & Serrauallem inter peditum ducem quendam Marzochæum nomine, offendi: cum quo ex Burgo, quem fornariorũ dicunt, Genuam, relictis copijs, adiui: cuius mula cum pedi pedem imposuisset, se adeo vulnerauit, vt singulis passibus singulas sanguinis guttas effunderet. Super quo cum plurimum anxiaretur, quod pulchra, & non sua mula esset, rogauit an eam signare noscerem. Respondi, me eam in nomine sanctæ Trinitatis signaturum, & confidere quod ei bene esset. Acquieuit signo Dei, cum diabolicum habere nequiret. Signata per me mula signo crucis in nomine sanctæ Trinitatis, statim sanguis stetit: & sic iuga superantes ad oppidum, qui Punctus decimus dicitur, deuenimus, illudque paululũ excessimus. Cumque alius dux peditum nobis obuiasset, vt mulam signaret, petiuit. qui an aliquis signasset, inquisiuit: & audito quod ego signassem, suspirans: o diabole, inquit, quasi scilicet ipse vir, vt erat diaboli, nihil posset, vbi Dei seruus manum admouisset. Signauit tamen, & abinde vsque Genuam sanguis, qui steterat, semper refluxit. Ecce coram Deo quia non mentior. Tertium. Strigimagæ, quando iumenta volunt lacte priuare, modicum lactis, aut butiri ex eis iumentis coagulatum petere solent: inde, si queunt, arte sua iumẽta maleficijs impetentes: vnde expedit mulieres cautas fore, cum eiusmodi a suspectis de strigimagatu expetuntur. Quartum. Sunt mulieres, quæ vbi in coagulando butirum sentiũt se nihil proficere, subito ex domo suspectæ maleficæ modicum butiri habere conantur, illudque in tria frusta diuisum inuocata sancta Trinitate in vas inferunt, & fugatur maleficium: quod est vanis vana retundere: Si tamen id ex quocunq; butiro indifferẽter fieret, adiuncta dominica oratione, & aqua benedicta, & effectus diuinæ voluntati committatur, iam nihil superstitionis haberet, & maleficium æque fugaretur. Quintum. Quia persæpe omnia stabuli iumenta maleficijs inficiuntur, sub limine ostij, aut e pręsepio, vel vbi adaquantur, terra exportetur, & alia cum aquæ benedictæ aspersione reponatur: quia sæpe strigimagæ fassæ sunt, se maleficij signum locis talibus occulisse per dæmonem, fossula tantum per eas effecta: quod quidem signum res vilissima fuit, aut lignum, aut lapis, aut

serpens,

ſerpens, aut eiuſmodi.

Punctum octauum. Contra quoſdã occultos dæmonũ effectus tam in frugibus, quam in perſonis remedia, gratia cuius multa dicuntur. Primum. Deo permittente, plerumque dæmones per locuſtas, & eiuſmodi non tam aues, quam volantes terræ vermiculos cuncta virentia terræ demoliuntur: & remedium eſt per adiurationes, quæ apud Sanctũ Tho. ſec. ſecũdæ. q. 90. ad irrationalia fieri poſſunt ſub relatione ad rationales dæmones, ne nobis vt dæmonum & maleficarum inſtrumẽta ſint nocumẽto, vel noſtris: necnon & per excommunicationes, quę dæmonibus adiurationes ſunt: quo tamen caſu proceſsiones, orationes, & ieiunia deberent iniungi: quibus Deus placatus miſereri vellet, cũ propter adulteria, & alia eiuſmodi crimina, talia Deo permittente plerumque inferantur. Secundũ. Aliud horribile Deus permittit, quod ſubtractis interdum mulieribus filijs proprijs, alienos dæmones ſuppo nunt, & hi ſuppoſiti in Germanico vulgari, vt fertur, Campſores appellantur, ſeu Nechſekind: & in differentia triplici ſunt. Quidã enim maleficijs acti, ſemper macilenti eiulant, etiam quatuor mulieres lacte vberes exugentes. Quidam incuborum coitu modo ſupra expoſito permittente Deo ſunt producti, quos interdum ſupponunt. Quidam rurſus dæmones ſunt in paruulorum forma apparentes, & ſeſe nutricibus adiungentes. Huic triplici generi commune eſt, eſſe ponderoſos, macilentos, non excreſcentes, nec ſatiabiles potu lactis, & ſæpe dicun tur euanuiſſe: quod tertio generi proprium eſt. Tertium. Quantum capere poſſumus, diuina pietas ideo talia permittit, tum quod pueros nimium parentes ament, conſequenter autem ad vtilitatem animæ eorum talia permittuntur: ſecundo quia præſumitur, quod eiuſmodi mu lieres, quibus accidunt talia, vt plurimum ſuperſtitioſæ ſunt, & in mul tis alijs, & in hoc a dæmonibus in pœnam ſeducuntur. Quartum. Remediũ vero ad hæc eſt vera confeſsio, & oratio: conſequẽter recon ciliatio Dei: deinde arma ſpiritualia exorciſmi, de quibus pene ſtatim.

Aduerſus morbos omnes in genere per exorciſmos remedia, ac de modo exorcizandi. CAP. XII.

QVIA iam & ſtrigimagarum opera, ac maleficia, & ſpecialia etiã remedia, pro noſtra virili, attulimus: vltimo loco circa exorciſmos, qui cõtra omne opus diaboli valent, & modũ vtendi nos verſari oportet: quod multis punctis faciemus.

Punctum primum. Licite & illicite carminibus quis vtitur: pro quo dico multa. Primum. Diuus Tho. in. 4 diſt. 22. innuit, quod non modo Exorciſtæ, ſed quilibet fidelis dæmones licite adiurat, vt eius nocumenta

menta a ſe, & a proximo, ac rebus repellat; licet exorciſtæ ſoli hoc ex ſuo officio faciant. Nam & virgo quædam viſitans amicum maleficiatum pedem, medicorum iudicio rogata, vt aliquid benedictionis apponeret, oratione Dominica & Symbolo Apoſtolorum ſilenter dictis, & geminato ſigno crucis, eum ſtatim ſanauit. Qui in futurum perſpiciens, & quærens, quid remedij attuliſſet; Vos, inquit, alij ex fidei debilitate, reiectis Dei remedijs, quibus curaremini, illicita carmina morbis admouetis, ecce oratione Dominica & Symbolo ac ſigno crucis eſtis ſanatus. Secundum. Vnde vero vſus & abuſus carminum exortus ſit, ex his liquet. Nam principium horum ſanctiſsimum fuit: Apoſtoli enim, & alij viri ſancti, ſecundum illud Mar. vlt. In nomine meo dæmonia eijcient: infirmos viſitantes, ſuper eos orationes per ſacra Dei verba fundebant: immo interdum ipſa Dei verba ſcripta ſuper ægros deponebant, vt Barnabas euangeliũ diui Matthiæ. Succeſſu vero temporis ſacerdotes ſimilia peregerunt: propter quod etiam & exorciſmi, & deuotiſsimæ orationes in antiquis eccleſijs etiam hodie conſpiciuntur, ad omnia quæ homines circa dæmones, aut agere, aut pati potuiſſent, ſine omni prorſus ſuperſtitionis labe: ceu etiam hodie catholici & litterati viri infirmos viſitantes efficiunt. Diabolus vero hominum genus deludere cupiens, per ſuperſtitioſos homines multa cum vana, tum etiam illicita, inſtar prædictorum, adinuenit, quibus hodie circa infirmos, & reliqua vtuntur, adeo vt mundus his ſuperſtitionibus plenus ſit, & ſacerdotes Dei licita remedia ex deſidia poſtergarint. Dicit tamen Guil. Duran. gloſſ. Ray. quod religioſus ſacerdos, & laicus ſiue vir, ſiue mulier excellentis vitæ, & probatæ diſcretionis, præfata exercere poteſt, fuſa licita oratione ſuper infirmum, non ſuper pomum, aut euangelium, aut eiuſmodi: iuxta illud, Super ægros manus imponent, Mar. 16. neque huiuſmodi perſonæ ſunt arcendæ a talibus, niſi timeatur quod inde alij carminationibus horum exemplo abutantur. Adde vero tu, quod cum Chriſtus hanc authoritatem contulerit Chriſtianis, & non Chriſtianis bonis tantum, adiurandi dæmones (quod etiam Iudas fecit, vt creditur) ideo quiſque poteſt adiuratione dæmonem, & a ſe, & a ſocio propellere: licet habita copia exorciſtæ, ei ſit deferendum: & licet prælati talia poſſent interdicere, ne publice ab aliquo fierent, ratione aliqua bona permoti. Tertiũ. In cultu vero Chriſtianæ religionis, ideſt in cultu Dei id licet, quod non eſt ſuperſtitioſum: ſuperſtitioſum vero id eſt, quod eſt in religione ſeruatum ſupra modum: vt liquet per gloſſ. ad Col. 2. ideſt, cum circunſtantijs malis & defectuoſis practicatum. Eſt etiam ſuperſtitioſum quicquid humana traditione abſque ſuperioris voto nomen religionis vſurpat, vt hymnum Angeli cum defunctorum Miſsis interponere,

nere, Præfationem abrumpere: Symbolum fidei breuiare: in Missa eum qui respondeat, non habere, & his similia. Quartum. Qui ergo infirmos carminare licite cupit, septem conditiones obseruet, quibus extantibus, benedictio licita erit: quæ, etsi modo adiuratorio fiat per virtutem diuini nominis, aut sanguinis Christi, aut alterius rei sacræ, dicentur eiusmodi carmina licita, & liciti exorcismi: & qui exercent, exorcistæ dici poterunt, & carminatores: Item & incantatores catholici, & liciti, iuxta illud Isid. 8. Etym. Incantatores dicuntur, qui artem aliquam verbis peragunt, quamquam hoc nomen vsitatius in malum resonet. Prima ergo conditio est, vt nihil, quod ad inuocationem dæmonum attineat, verba contineant. Secunda vero conditio est, ne carmina ignota nomina complectantur: talia enim secundum Chrysostomum metuenda sunt, ne ibi superstitio lateat. Tertia, ne materia verborum quicquam falsitatis contineat, sic enim effectus expectari a Deo nequiret: quippe qui nequeat testis esse falsitatis, in quo delinquunt vetulæ suis carminibus, fatua nedum falsa complectentes. Quarta, ne adducantur vana, & characteres inscripti præter signum crucis. Quinta, ne spes in modo scribendi, ligandi, aut quauis eiusmodi vanitate nihil ad rem aut diuinam reuerentiam faciente ponatur, alias omnino totum superstitiosum iudicatur. Sexta, vt in recitatione, & prolatione diuinorum verborum, aut scripturæ sacræ, respectus solum ad ipsa sacra verba, & eorum intellectum habeatur, & ad reuerentiam Dei, ac Dei uirtutem, a qua quis effectum præstolatur: vel ad Sanctorum reliquias, a quibus aliquid secundario expectatur. Septima, vt effectus expectatus diuinæ voluntati & beneplacito relinquatur, qui scit quid plus, & quid minus postulanti conducat. His obseruatis, licitum est etiam serpentes tollere, Mar. vlt. Collecta sunt hæc ex medulla doctrinæ Sanctorum. Quintum. In eiusmodi tamē multum aduertere debet exorcista, & cauere, vt etiam Nider testatur. Primo, ne de suis uiribus præsumat: nam apud Greg. in Dial. hac ratione diabolus sacerdotem, qui super arreptam in oratorio diui Sebastiani sindonem de altari posuit, inuasit. Et secundo, ne in serioso Dei opere iocos misceat, aut superstitiosum uel suspectum: alioquin mirum si pœnas non luat: unde idem dicit se in conuentu Coloniensi ordinis Prædicatorum, fratrem nouisse ualde iocosum, & ad dæmones expellendos multum uirtuosum, qui cum infra eiusdem conuentus terminos dæmonem in obsesso corpore coarctaret, iam dæmon petiuit quo recedens secederet: & frater lætus iocose in cloacam (inquit) meam uadas. Cum ergo noctu frater uentrem purgaret, pene est a diabolo ibi suffocatus, & uix euasit. Et tertio, ne eiusmodi carminibus aut exorcismis aliter, quam pro necessitate ad repellenda nocumenta quis

utatur. Author est Henr. Instit. Mal. male. 2. par. q. 2. cap. 6. In ciuitate Saltzburgensi, incantator ad spectaculum multorum ex spacio unius miliaris serpentes omnes se ad fossam quandam adducturum, & in ea interempturum, & spondebat, & moliebatur, & perficiebat. Cumq; post omnes vnus ingens ac terrificus serpens conuenisset, & fatalem fossam ingredi recusaret (quinimmo motibus corporis quasi licentiã petere videbatur abeundi) & nihilominus incantator vrgeret: tandem ex opposita ripa fossæ steterunt incantator, ac serpens, qui impetu facto fossam transiliens in incantatorem irruit, ac ventrem eius circa cingulum stringens, secum in fossam traxit, amboque interiere. Igitur non nisi pro hominum vtilitate cum timore ac reuerentia Dei sunt talia practicanda.

Punctum secundum. Quomodo vero carminibus & exorcismis vtendum sit, aut quonam pacto ad personam ferantur alligata, dictis nonnullis, constiterit. Primum. August. in. 2. de doctri. Christiana dicit ad superstitionem pertinere mille magicarum artium ligaturas, & remedia, quæ medicorum quoque disciplina condemnat. Chrys. quoque super Matth. reprehendit, quod aliqui partem euangelij scriptam portant ad collum, quod virtus euangelij non sit in characteribus, sed in sensu intellectuque verborum: consequenter autem prædicta superflua videntur. Sed diuus Tho. in 4. dist. 15. dicit, quod in eiusmodi duo cauenda sunt. Vnum, ne in scriptura aliquid contineatur quod ad dæmonum inuocationem pertineat manifeste: quia illicitum, & apostasia a fide esset: Secundum, ne contineat ignota nomina, vel characteres, iuxta superius dicta. Quibus stantibus, sicut super infirmos, ita super propriam personam ista licite & dicuntur, & ponuntur. August. autem damnat alligaturas & remedia superstitiosa: Chrysost. vero damnat eum qui magis ad characteres quam ad intellectum verborum attendit. Et si quis intellectum verborum non habet, veneretur Dei virtutem in euangelio scripto, quod in genere nouit euangelicam continere veritatem, se diuinæ voluntati committens: & non peccabit, sed meritorie aget. Secundum. Cuiusmodi vero res exorcizari possint pro dæmonibus compescendis, dico ex Doctoribus, maxime diuo Tho. in 4. dist. 6. quod quia propter peccatum in hominem diabolus accipit potestatem, & in omnia quæ in vsum hominis veniunt in nocumentum ipsius, & Christi ad Belial conuentio sit nulla: ideo quotiens aliquid in diuinum cultum sanctificandum est, prius exorcizatur, vt liberum a potestate diaboli, qua in nocumentum hominis assumere potuisset, Deo consecretur: quod in consecratione templi, benedictæ aquæ, & omnibus huiusmodi liquet. vnde cũ prima consecratio qua homo dicatur Deo, in baptismo fit, opor

tet

tet hominem prius exorcizari, quam baptizari. Cum ergo exorcismis diabolum compescere oportet, prius exorcizandus est homo maleficiatus, quam adiuretur dæmon vt recedat: sicut etiam puer prius exorcizatur, deinde iubetur diabolo quatenus recedat. Item sicut exorcizatur sal & aqua, ita omnia quæ in vsum maleficiati conuerti possunt, vt cibaria, & potagia exorcizanda, & benedicenda sunt. Tertium. Licet vero multæ cæremoniæ circa puerum baptizandum seruentur, vt exufflatio versus Occidentem, abrenunciatio, & eiusmodi: circa maleficiatum tamen exorcizandum eiusmodi obseruare neq; oportet, neque expedit; quod vtrobique eadem signa, & signata non congruant: cæterum sufficit si sit pure confessus, & communicauerit, & succensam benedictam candelam, si valet, teneat: & loco vestis candidæ, quæ in baptismo traditur, candida & benedicta candela secundum longitudinem corporis Christi, si haberi potest, ad corporis nuda cingatur: deinde sic dicatur. Quartum. Exorcizo te. N. infirmum, vel infirmam: sacro tamen baptismate regeneratum, per Deum viuum ✠ per Deum verum ✠ per Deum sanctum ✠ per Deum, qui te precioso suo sanguine redemit, vt fias homo exorcizatus, vt effugiat atque discedat a te omnis phātasia & nequitia diabolicę fraudis, omnisque spiritus immundus adiuratus: per eum qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & sæculum per ignem. Amen. Oremus. Deus misericors, Deus clemens, qui secundum multitudinem miserationum tuarum, quos diligis, corripis: & quos recipis, pie ad emendationem coerces: te inuocamus Domine vt famulo tuo. N. qui in corpore patitur membrorum debilitatem, gratiam tuam conferre digneris, & quicquid terrena fragilitate corruptum, quicquid diabolica fraude violatum est, vnitati corporis ecclesiæ membrum redemptionis annecte: Miserere Domine gemituum, miserere lacrymarum eius: & non habentem fiduciam nisi in tua misericordia, ad tuæ reconciliationis sacramentum admitte. Per Christum Dominum nostrum. Amen. Deinde diabolus adiuretur in hunc modum. Quintum. Ergo, maledicte diabole, recognosce sententiam tuam, & da honorem Deo viuo & vero, da honorem domino Iesu Christo, & recedas ab hoc famulo Dei. N. cum tua factura: quem dominus noster Iesus Christus suo pretioso sanguine redemit. Demum secundo & tertio iterum exorcizetur, & adiuretur, vt supra: & in secundo exorcismo oratio. Deus qui facturæ tuæ semper pio dominaris affectu: inclina aurem tuam supplicationibus nostris, & famulū tuum. N. aduersa valetudine corporis laborantem, placatus respice, & visita in salutari tuo, & cælestis gratiæ ei præsta medicinam. Per Christum Dominum nostrum. Amē. Pro tertio exorcismo oratio. Deus infirmitatis humanæ singulare pręsidium,

ſidium, auxilij tui ſuper infirmum noſtrum oſtende virtutem, vt ope miſericordiæ tuæ adiutus, eccleſiæ tuæ ſanctæ incolumis repræſentari mereatur, Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen. Et crebro aſpergatur aqua benedicta. Sextum. Et nota primo, quod non limitatur quis vt his præciſe vtatur exorciſmis, ſed vt catholicis vtatur. Nota ſecundo, quod in arreptitio diabolus ſemper in ſe eſt præſens, quando cruciatur: quia vbi operatur angelus, ibi eſt: non autem ſemper præſens eſt ſecundum ſuum eſſe in maleficiato dum torquetur. Ratio autẽ diuerſitatis eſt, quia arreptitium torquet per ſe, niſi ſimul etiam ſit maleficiatus, habens ſcilicet in corpore ſuo aliqua actiua naturalia, quibus crucietur: maleficiatus vero actiuis naturalibus torquetur, vnde ſufficit ſi dæmon ſit præſens in ſuo effectu. Si tamen maleficium eſſet extra, vt in olla ſuffoſſa, cum torqueretur maleficiatus, dæmon eſſet præſens ſecundum eſſe. Notandum eſt tertio, quod ſicut licet nobis vti dæmonis auxilio quaſi ſuperioribus præcipiendo, vt facturam ſuam, ſiue maleficium deſtruat, & cum eo recedat (non enim eſſet infirmus ſanus dæmone ſolum deſinente cruciare, ſi naturalia actiua intus remanerent, quia ipſa nocumentum inferrent) ita licet nobis ſuperioris dæmonis auxilio vti, iubendo vt inferiorem coerceat. Omnia enim hæc ad id tendunt, ne nobis diabolus noceat: non autem vt nobis ſuffragetur, quippe qui ope ſuperioris dæmonis nil niſi carentiam mali nanciſcamur. Septimum. Hæc ergo practica in eiuſmodi obſeruetur. Primo maleficiatus pure confiteatur, iuxta cap. Si per ſortiarias 26. q. 6. & abſoluatur ab excommunicatione, ſi opus eſt, vel ad cautelam, & communicet: deinde fiat diligens inquiſitio per domum, lectum, ac veſtes: etſi inuenitur maleficium, ſtatim ignibus abſumatur: ſi etiam commode fieri poſſet, mutentur veſtes, & lectiſternia, & domus: deinde vero pro poſſe eccleſiam intret, & genua flectat cum candelis, vt ſupra: & aſtantes orent, ac ſacerdos confiteatur, & deinde incipiat; Adiutorium noſtrum &c. & aquam ſanctam aſpergat. deinde dicat: Deus in adiutorium, & proſequatur letaniam, eo modo quo ſuper infirmos dici conſueuit: dicendo ora pro eo, libera eum, & eiuſmodi vſque ad orationes, quarum loco ſubinferat exorciſmos & adiurationes, vt ſupra, vel alio meliori modo, ſi poteſt, bis vel ter in hebdomada. Expedit etiam legere Euangelium, Miſſus eſt, & Euangelium, In principio erat verbum, & collo ſuſpendere: & Paſsionem Domini, & Pſal. 90. Qui habitat, qui mirandæ virtutis contra dæmones eſt: quod expertus, compertum habeo. Notandũ quarto ex diuo Tho. 4. diſt. 6. quod tã exorciſmus, quam aqua ſancta contra dæmonum moleſtias ordinatur, verũ exorciſmus congruit contra vexationẽ intrinſecã: vnde exorcizantur

energu-

energumeni, ideſt, intus laborantes: aqua vero benedicta contra extrinſecam.

Punctum tertiũ. Quæ vero ſuperſint remedia, ſi exorciſmi & præmiſſa ægrum non curarint, quibuſdam dictis abſoluam. Primum. Ex multis cauſis euenire ſolet, quod prædicta non liberent: quorum nonnulla colliguntur Matth. 17. & Mar. 9. vbi præſente Chriſto, & diſcipulis vnigenitus patri lunaticus curam ſuſcepit. Prima eſt circunſtantium vel offerentium fides exigua: vnde pater ille dicebat, Credo Domine, adiuua incredulitatem meam: & ad turbam circunſtantem Ieſus dixit: O generatio incredula. Secunda eſt peccata ſuſtinentis maleficium, vnde illum filium Ieſus increpauit: & ibi Hieronymus dicit, eum propter ſua peccata fuiſſe a dæmone oppreſſum. Tertia eſt negligentia exhibentium remedia: vnde ibi viri perfecti non fuere præſentes. vnde ibi dicit Chryſ. quod fidei columnæ Petrus ſcilicet, Iacobus, & Ioannes non aderant, ſicut Chriſti transfigurationi affuerant: nec aderant itidem oratio, & ieiunium, ſine quibus minime curatur genus illud. Quarta eſt aliquod exorciſtæ in fide vitium: vnde ibi Chriſtus, diſcipulis quærentibus, cur ſpiritũ nequiuiſſent eijcere, reſpondit propter incredulitatẽ veſtrã: vbi Hilarius, Crediderũt, inquit, Apoſtoli, ſed nondum erãt in fide perfecti. Quinta eſt vt notificetur virtus in alio, quam in exorciſta exiſtens: ſic enim in vitis Patrum legimus, obſeſſos, quos beatus Antonius non curarat, aliquando Paulum eius diſcipulum curaſſe. Sexta eſt purgatio eorũ qui patiuntur: ſæpe enim abolita culpa, pœna non aboletur ad expurganda priora delicta. Septima eſt ſi ritus baptiſmi nõ fuit ex toto bene obſeruatus: experientia enim docuit, nonnullos liberatos ex rebaptizatione cõditionata: quo tamẽ remedio vti non licet, niſi in dubio, prout Doctores limitarunt: quia tamen deficiẽtibus his, quæ ſunt in baptiſmo annexa, diabolus minus recedit ab homine, & ſacerdotes circa eiuſmodi multos defectus admittunt, & multo magis vetulæ non exorcizantes: omiſſa repetere bonũ eſt. Secundum. Etſi vero prædicta impedimẽta ſuper energumenos & arreptos ſonant, in maleficiatis tamen locum habent: quia vtrobique eadẽ diuina virtus exquiritur, immo maioris videtur eſſe difficultatis maleficiatum quam arreptum curare: quia arripiuntur homines interdum pro nullo proprio delicto, vt patuit ſupra: maleficia vero adultorum vt plurimum ex peccatis eorum emergunt. Tertium. Qui vero prædictis licitis remedijs curari nequeunt propter impedimenta quæ diximus, ad patientiam & tolerantiam commonendi ſunt, in remiſsionem ſuorum peccaminum: & ne ad illicita remedia contra Dei voluntatem nitantur, ne eis deteriora contingant.

DE

DE STRIGIMAGARVM DÆMONVMQVE MIRANDIS, LIBER TERTIVS.

An in strigimagas ut in hæreticum genus sit animaduertendum. CAP. I.

QVIA vero iam de principijs mirandorum creaturæ damnatæ in primo, & de mirandis ipsis atque antidotis eorum remedijs in secundo libro pertractatum est: reliquum & vltimum putarim, vt de remedijs contra ipsas damnatas creaturas agamus, ne mundus tanta labe confectus tabescat: quæ equidem remedia aduersus dæmones nulla sunt, quippe qui nec ad bonũ verti vt obstinati: nec eliminari e mundo vt incorruptibiles queãt: vnde aduersus strigimagas remedia meditemur. Quæ cũ duo sint, earũ ad Deum scilicet versio, & earum e mundo explosio, primo veluti difficillimo misso, de secũdo tractandum restat, quonã scilicet modo aduersus eas criminaliter ad supplicium, aut correptionem procedatur: vt vel elimentur moribus, vel ignibus eliminẽtur. Illud autẽ ante omnia enucleandum est, an contra eas veluti contra hæreticos, aut apostatas per Inquisitores inquirendum sit: quod multis punctis facturi sumus.

Punctum primum. In hac re duæ sunt Inquisitorum opiniones cõpugnantes in ordine meo: in causa fuit quod eorum quidam, quantũ cum Deo poterant, vt ipsimet testantur, voluerunt Inquisitoribus esse laborũ subleuamento: vnde eis cõmuni iure, etsi non priuato, strigimagarũ negocium subtraxerũt, vt Henr. Inst. & Socius ac reliqui Germaniæ superioris Inquisitores. Alij vero zelo fidei in strigimagas ardẽtes, eas Inquisitoribus etiã cõmuni iure subiugarũt, vt hi qui in Hispanijs inquirunt. Si autẽ me nec inuidia, nec obsequio docentẽ, verum dicere oportet, est Hispanorum, vt patebit, opinio vera. Vtramq; ergo citabo, & Hispanorũ in primis. Hi quod ad Inquisitores pertineãt cõmuni iure omnes malefici, sortilegi, diuinatores, necromantici senserunt: modo aliquid dicerent, aut facerent, quod hæresim saperet manifeste; sic tamen, vt in tribus, quæ in ca. Multorum querela, notantur de hære. in Cle. nec Inquisitor sine Episcopo, nec sine Episcopo Inquisitor iure procedat: quamquã in multis alijs possint diuisim & in solidũ procedere,

dere, de quibus ibi. His addunt blasphemos (quod intellige de blasphemia proprie, & ex obiecto, quæ scilicet Deo aut indebitum tribuit, aut debitũ aufert: & cõsequenter semper hæresim sonat) & quocũq; modo dæmones inuocãtes (quod scilicet hoc hæresim sapiat) & eos qui in causa fidei, sentẽtiã excõmunicationis obstinato animo anno integro tulerunt. Alia vero opinio (immo potius voluntas) est, quod Ordinarij contra maleficos sine Inquisitoribus procedere possunt, licet nõ sine Iudice sæculari, vbi punitio in sanguinis vindictam transiuisset: nec ipsi Inquisitores cõmuni iure cõtra eos procedunt. Cæterũ, vt dictũ est, opinionẽ hanc voluntatẽ potius dixeris, quam opinionẽ: quippe ipsimet opinãtes viderunt se suam nõ posse firmare sententiã, nisi per antiqua iura, limitata per noua: vnde & de ea dubitarunt manifeste, & fasси sunt Inquisitores cõtra eiusmodi bene facere procedẽtes, vbi Ordinarij non procedunt: quod vtique verum minime esset, si id iure nequirent: iniuria enim procederent. Procedunt ergo Episcopus & Inquisitor, etiam diuisim, iuxta cap. Multorum querela, de hære. in Cle. nisi (vt ibi patet) in tribus, scilicet, addictione ad pœnalẽ carcerem, addictione ad torturã, & in sententia cõtra delatũ. Quod intelligo etiã, si nõ sit contra in ordine ad sanguinẽ, cæterũ in ordine ad purgationẽ canonicã, vel abiurationẽ: quia talis sententia est cõtra, etsi etiã sit pro delato in parte, pro quãto absoluitur a morte: & hoc per regulã Odia, lib. 6. & maxime quia per se sententia est contra, per accidens autẽ est pro, idest, non ex causa Iudicis, sed ex qualitate delati. Et ita multotiẽs per peritos conclusum est, & tenet Inquisitorum Directorium.

Punctum secundũ. Quomodo autẽ in his sese veritas habeat, olim per multa dicta, in hanc sententiam monstrauimus. Primum. Inquisitor hæreticæ prauitatis, contra hæreticos, & comparticipes, idest, fautores, defensores, receptatores, posset inquirere & procedere: extra eodem Contra, libro 6. adde & contra credentes, quippe qui veri sunt hæretici. Secundum. In eodem etiam cap. dicitur. Contra Christianos qui ad ritum transierunt, vel redierint Iudæorum: etiam si eiusmodi redeuntes, dum erant infantes, aut metu mortis, non tamen absolute aut præcise coacti baptizati fuerunt, erit tanquam contra hæreticos, si fuerint de hoc confessi, aut per Christianos siue Iudæos cõuicti: & sicut cõtra fautores, receptatores, & defensores hæreticorum, sic cõtra fautores, receptatores, & defensores talium est procedendum. Hæc ibi. Et addit gloss. quod in Iudæorum ritum hi transeunt, qui nunquã antea fuere Iudæi: redeũt vero qui fuerũt aliquãdo; necnõ quod horũ bona sicut aliorũ cõfiscãtur, nec ad filios etiã catholicos deuoluuntur. Tertiũ. Sicuti etiã ibi gloss. probat, & tenet Io. An. in no. & Archie. 3. parte, titulo 19. ca. 2. §. pe. in fi. ꝑ litteras Clemẽtis. IIII. & Gregorij. X.

Iudæi

Iudæi Christianos vtriusque sexus ad ritum prædictum inducentes, in Inquisitorum officium cadunt: quippe qui, etsi non sunt hæretici proprie, aut hæreticorum fautores: large tamen fautores, immo factores hæreticorum sunt. Regulariter tamen contra eos pro iustitia sæculares iudices adire solent, vt extra de Iudæis, Iudæi. & ca. Si nullus: & in Cle. Cedit eo. titulo dicitur de Sarracenis. Et quia tales Iudæi ad iudaismum redeuntes, solent se nouiter irrisorie baptizare, lauando, atq; radendo caput, videtur per sæculares iudices capitis pęna imponenda C. de apostatis: quia si rebaptizanti imponitur. C. ne sanctum baptisma. l. 1. fortius se rebaptizanti, seu volenti baptismum tollere. Si tamē Inquisitores illud punire volunt, possunt, vna tamē cum Episcopo, per Cle. primam de hære. Quartum. Contra diuinos autem vel sortilegos, Inquisitor procedere non potest: dicente Alexandro de hære. Accusatus, libro. 6 quod de diuinationibus & sortilegijs Inquisitores se intromittere non debent, nisi hæresim saperent manifeste: vbi gloss. infert, quod in dubio non habent iurisdictionem: quod nequaquam intelligendum est in dubio, an factum sit patratum necne: sed in dubio, an hæc sapiant hæresim, vt ex Direct. Inquisi. & ex textu liquet. Ibi etiam gloss. Io. An. exemplificat de sapientibus hæresim: sicut, inquit, est circa aras idolorum nefarias preces effundere, sacrificia offerre, dæmones consulere, eorumque responsa suscipere, vt 26. q. 2. Hi qui, vel si associant sibi propter sordes exercendas hæreticos, vel faciunt prædicta cum corpore & sanguine Christi: vel in fontibus, vt possint a dæmonibus habere responsa, puerum baptizant: vel his similia. Hæc ibi. Oldradus tamen consilio 210. limitat inuocationem dęmonis hęresim sapere manifeste, si fiat ad exercēda opera ei naturaliter impossibilia, alias secus: puta, si inuocetur vt mulierem tentet: quam quidem limitationem alias in Siluestrina retulimus truncate. Ipse enim non distinguens inter esse hæresim, & hæresim sapere, dicit sapere hæresim dæmonis inuocationem, si ad impossibile sibi inuocetur, vt ad prædicendum futura, quod Dei est proprium: si vero ad tentandum mulierem, quod est ei proprium, non sapit hæresim manifeste, si fiat per modum imperij: sapit vero, si dæmon adoretur. Hæc ille valde bene. Quintum. Pro his ergo sciendum est, quod cum hæresis essentialiter in intellectu sit: est enim infidelitatis species; & infidelitas in intellectu est, veluti & fides, ex nullo sortilegio probatur quis esse vere & proprie hæreticus: cum omnia eiusmodi ex concupiscentia possint, non ex infidelitate proficisci: propter talia tamen interdum est quis hæreticus præsumptiue, secundum Io. An. vbi supra, & Oldr. similiter vbi supra: & Direct. inquisi. & omnes pene doctores: & ita etiam consuetudo legum interpres obseruat, &, idest quando sapiunt hæresim manifeste.

Quod

Quod equidem quantum ad inuocationes dæmonum attinet, tripliciter est, vt probat Direct. Inquisitionis, primo si eis honor latriæ defertur. secundo etiam si honor duliæ. tertio si nullus quidem defertur honor, inuocantur tamen ad sibi impossibile, vt ad noscendū futura, aut cordis arcana: & hæc etiam est mens Oldr. vbi supra: apud quem hęc sapiunt hæresim, si ad impossibile inuocentur: vel ad possibile quidē, sed non per imperium, verum per adorationem: quæ, supple, est aut latria, aut dulia. Addit tamen vnum non vsquequaque bene dictum: quia (inquit) si adorans hæreticum hæreticus est, de hære. Quicunq; & eo. ca. Accusatus in 6. multo magis adorans diabolum: hoc enim nō procedit nisi quando quis diabolum adorat credens adorandum: non aliter, sicut nec hæreticus est adorans hæreticum propter timorem humanum, aut amicitiam, aut terrenum commodum, vel eiusmodi, sine hoc quod eius doctrinæ credatur. Quantum ad alia vero dicendum est de mente Doctorum, quod hæresim sapiunt manifeste, quando ex sua natura aliquid præseferunt, quod manifeste est hæresis: sicut baptizare imaginem, præ se fert quod eiusce sacramenti ipsa sit capax, & rebaptizare puerum præ se fert puerum bis posse baptizari, & sic de reliquis. Sextum. Nec ipsi Inquisitores id possunt in dubio, an quid hæresim sapiat necne cognoscere: quia non est eis attributa iurisdictio, vt gloss. no. in d. ca. Accusatus. Et licet alias in dubio Iudex cognoscat an sua sit iurisdictio, & eam habere dicatur in dubio, vt. ff. de iudi. l. si quis ex aliena: tamen secundum Io. An. hoc locum habet in ordinario: Inquisitor vero nisi clare & manifeste pateat, non se intromittit: quippe qui nō ordinarius, sed delegatus Iudex est. Glo. autem in ca. 1. de offi. dele. quæ videtur sentire cōtrarium, secundū Angelicam Sum. intelligenda est, quando certum est, quod aliquid sapiat hæresim, sed dubitatur an sit manifesta necne, idest notoria: quasi id velit dicere, quod Inquisitor potest se intromittere de sapientibus hæresim, si sint notoria, vel dubia de notorietate: non autē si sint occulta, licet sit manifestum quod hæresim sapiāt. Qui sensus nullo modo procedit: quia non dicit tex. de sapientibus hæresim manifestis: sicut tex. illius gloss. loquens de conseruatoribus dicit de iniurijs manifestis: verum tex. noster dicit, manifeste: quod aduerbium cum sit, consequenter autē verbum limitet oporteat, necesse est vt ad verbum, sapere, referatur, cuius adiectiuum est: non autem ad ipsum esse manifestum. Vnde dico illam gloss. in istis iudicibus locum minime habere, sed in alijs.

Punctum tertium. Opinio ergo prima, quod contra strigimagas, & omnes quocunque modo dęmones inuocantes cum hæresis sapore Inquisitores communi iure procedant, etsi iam ex dictis liquet, sic tamen amplius probatur. Primo. Siquid enim obstat, id maxime obstat,

quod hi possunt prædicta facere, nec tamen de hæresi conuinci: quia cum eiusmodi facere posśint, & ex infidelitate, & ex voluptate, concludi nequit, quod ex infidelitate: interuenit enim fallacia consequentis in eo, quod est a duabus causis posśibilibus ad earum vnam determinate descendendo concludere. Sed hoc aliquo pacto obstare nequit, alioquin contra nullum penitus hæreticum cõcludi poterit, quod hæreticus sit, quantumcũque dicat hæreses, & affirmet. Potest enim quis hæresim astruere, aut Iudæorum dogma profiteri, quia ita credit: vel etiam si non credit, propter alium finem: puta, propter schisma tuendum. 24. q. 3. Inter hæresim: aut certe vt Iudæam dilectam vxorem ducat: vel vt fœneretur: vel vt licentius peccet, dum aliquod vitium esse vitium negat, & infinita eiusmodi. Consequenter autem cum omnis hæresis ex infidelitate, vel alia causa posśit emergere, concludi nequit determinate, quod ex infidelitate emergat, & consequenter nullus cõuinci potest esse hæreticus proprie: & consequenter nullus poterit hæreticus damnari, quod est absurdum. Possunt ergo Inquisitores contra prædictos procedere. Et obfirmatur amplius ratio: quia in cap. Contra, de hære. lib. 6. statuitur, vt contra Christianos, qui fiunt Iudæi, vel redeunt ad Iudaismum sicut contra hæreticos procedatur: & tamen constat quod crebro qui ex Iudæis baptizantur, ad Iudaismũ redeunt plerumque non ex infidelitate, sed ex paupertate, vt plerumque experientia docet. Secundo. Nam hæc opinio est determinata per canones, in ca. Accusatus, de hære. in 6. vbi dicitur, quod Inquisitores de diuinationibus & sortilegijs se non intromittant, nisi hæresim saperent manifeste. Sensus enim horum verborum, quibus Inquisitoribus annuitur in casu aliquo posse de sortilegijs & diuinationibus cognoscere, aut est vt id posśint, quando hæresim sapiunt sortilegi & diuini: aut quando id sapiunt diuinationes & sortilegia, etiam si eiusmodi homines non sapiant. Sensus primus aliquo modo procedere non potest. Primo, quia textus non loquitur de dictis hominibus, verum de dictis operibus, quippe qui non dicit de sortilegis & diuinatoribus, sed de sortilegijs & diuinationibus: vnde ad istum sensum ly, saperent verbum, non haberet casum, nisi per suppletionem, quo modo loquendi ius Pontificium vti non consueuit. Secundo, quia apud istum intellectum non distingueretur inter esse hæresim, & sapere hæresim, & consequenter nec inter esse hæreticum, & hæresim redolere: quia ipsi sortilegi, vel diuini seclusis suis operibus, non aliter sapiunt hæresim, nisi quia credunt: sapere enim ad intellectũ pertinet, in quo, respectu spectantium ad fidem, non est nisi credere, decredere, dubitare, quod etiã ad decredere spectat. Oportet autem omnino distinguere inter esse, & sapere hæresim, alioquin nullus suo opere sapere posset hęresim, nisi

etiam

etiam hæreticus esset: quod contra omnes doctores est, præcipue Ioan. Anto. & Oldr. d.cons. 210. apud quos inuocatio dæmonum semper est cum sapore hæresis, & clarum est quod non semper cum hæresi. Oportet ergo secundum dicti capituli sensum procedere, quod est nostrum institutum, vt scilicet Inquisitores de crimine sortilegij & diuinationum eo casu se intromittant, quo ista redolent, idest præ se ferunt hæresim: quamquam forte qui hæc exercent, hæretici non sint. Tertio. Omnis sensus, qui ex littera legis non extorta aut violentata haberi potest, & ex consuetudine quæ legum interpres est, seruatur, & a doctoribus omnibus vel præcipuis traditur, sequendus sit oportet; nihil enim obstat. Sed quod Inquisitores procedere, & inquirere, ac pronunciare possint contra diuinos & sortilegos, etiam si non sint hæretici, modo faciant prædicta quæ hæresim præ se ferunt, est sensus eiusmodi in illis verbis d. cap. Accusatus: nisi hæresim saperent manifeste, & quantum ad litteram patet, quia de sortilegijs & diuinationibus, non de eorum authoribus loquitur: & quantum ad consuetudinem, quia vbique Inquisitores ita obseruant. Et ex doctoribus vel præcipuis, vt patuit de Ioan. Anto. & Oldr. & idem Archi. super eodem cap. §. Sane: & super eodem verbo, saperent: & Ioan. Mo. & Guil. de Mon. Laudu. & Ray. cuius dicta de omni simili inquantum simile accipienda sunt. Is enim vbi loquitur de reuertentibus ab apostasia, dicit. Reuertentes ab apostasiæ perfidia, cum fuerint hæretici, tanquam reuertentes ab hæresi sunt recipiendi: qui vero metu mortis fidem abnegant, & erroribus non credunt, licet vere hæretici non sint, postquam non habent in mente errorem, iudicio ecclesiæ, quæ habet per exteriora de interioribus iudicare, hæretici habendi sunt. Hæc ille. Si ergo iudicio Ecclesiæ hæretici sunt, & vt hæretici recipiuntur, & tractantur, qui metu mortis fidem negant: quid dicemus de his, qui id non causa vitandæ mortis, sed assequendæ voluptatis patrarunt, vt strigimagæ? Est ergo sequendus hic sensus. Quarto. Qui hæretici, & plusquam hæretici sunt, in iudicium Inquisitorum veniant necesse est: hos enim Inquisitores dico, qui contra hæreticos inquirũt. Sed omnes malefici, incãtatores, diuinatores, strigimagæ, & eiusmodi monstra, habentia cũ diabolo & morte pacta expressa, vel tacita: seu (quod in idem redit) qui faciũt erga dæmones ea quæ hæresim redolent, sunt hæretici, pro quanto aliquid de fide negant: & plus quam hæretici, pro quanto negant totam: sicut si dicamus tetragonum trigonum esse, & amplius: aut quaternariũ trinariũ, & amplius: quia oẽs eiusmodi sunt apostatæ, quippe qui fidẽ aut expresse, vt strigimagæ; aut implicite, vt reliqui negant, dum se inimico tradunt.

Quod vtique sensit diuus Thomas in 2. dist. 7. vbi quærit, an vti auxilio dæmonis sit peccatum: vbi inter alia pertractans illud Isa. 8. Nunquid non populus a Deo suo requiret visionem? dicit. In omnibus, in quibus operis complementum ex dæmonis virtute expectatur, est apostasia a fide propter pactum initum cum dæmone: aut verbotenus, si inuocatio intersit: vel facto aliquo, etiam si sacrificia desint. Et idem Petrus de Taran. & Alber. Magnus ibidē, & S. Bona. & Alexan. de Al. & Guid. ord. Carmel. q omnes id vnanimiter astruūt, quod qui dæmones inuocant, apostatæ a fide sunt, & consequenter plusquā hæretici sunt. Et consequenter iudicio Inquisitorum veniunt condemnādi, & maxime strigimagæ, quæ vltra fidei sanctæ abnegationem, habēt crimina maxima & horrenda, vt patuit. Propter quæ apud Aug. Botan. iuris vtriusque doctorem, possunt etiam non relapsæ tradi brachio sæculari: sed de hoc modo nihil. Sic ergo patet, quod habito quod aliqua persona negauerit fidem, vel inuocauerit dæmones, non est quærendum necessario qua de causa id effecerint: quia siue ex infidelitate, siue ex voluptate, aut vtilitate id fecerint, puniuntur vt hæretici, aut vere, aut præsumptiue. Alioquin adorans hæreticum non esset conuictus, contra ca. Filij. & ca. Accusatus, de hære. lib 6. & cōtra no. per Archi. ibi in ca. Quicunque, sed oporteret interrogare de causa. Et præterea expresse vt hæreticus damnatur, qui forte in re non est hæreticus, vt contumax in causa fidei, & propterea per annum manens excommunicatus, vt in ca. Cum contumacia, de hære. lib. 6.

Punctum quartum. Sed contra prædictam opinionem sic declaratam, ac firmatā, argui multipliciter potest. Primo. Nam crimen, contra quod eiusmodi Inquisitores possunt procedere, oportet esse & hęresim, & manifestam hæresim, vt patet per ca. Accusatus, in 6. eo. titu. in verbo, Nisi hæresim saperent manifeste. Sed ea quæ Canonistæ & Theologi dicūt sapere hęresim manifeste, vt inuocatiōes dęmonū &c. non sunt crimen hæresis: quippe quæ sine hæresi committi possunt: puta, ex voluptate, vel commoditate, & eiusmodi. Non ergo de his debent se Inquisitores intromittere, nisi ex radice procedāt infidelitatis. Sol. Negatur maior de hæresi proprie, quæ vera est de hæresi præsumptiue, de qua loquitur capitulum adductum: negatur etiam minor de hæresi præsumptiue, quæ tamē vera est de hæresi proprie: & hoc probatio cōcludit, & aliud nihil. Secundo. Ad hoc quod aliquis sit hæreticus, quinque requiruntur. Primum, vt sit error in intellectu: Tum quia id omnes astruunt, quod duo sunt quæ hæreticum faciunt, error in intellectu, quasi materiale; & obstinatio in voluntate, quasi formale. Tum quia apud August. hæreticus is est, qui opiniones nouas & falsas aut

ſas aut gignit, aut ſequitur: Tum quia hæreſis eſt ſpecies infidelitatis, & conſequenter ſicut & fides in intellectu eſt, in quo non eſt niſi cognitio vera, vel falſa. Nec huic obſtat, quod ſine errore Simoniacus eſt hæreticus. 1. q. 1. Quiſquis: quia ibi ſermo eſt de hæreſi improprie per quandam aſsimilationem: vel alluſiue ad nomen hæreſis, quod diuiſionem ſonat, quam Simonia facit a gratia Dei & diſcipulatu Chriſti. Secundum, vt ille error circa ea ſit, quæ fidei ſunt, vel circa determinationes eccleſiæ in ſpectantibus ad fidem, & mores: eccleſia enim eſt regula fidei 24. q. 1. Quotiens. ſecus ſi error eſſet in philoſophicis, vt quod ſol ſit minor terra. Tertium, vt is, in quo eſt error, ſit catholicā fidem profeſſus, alias eſſet Iudæus vel Paganus, non hæreticus. Vnde dicit Auguſt. in lib. de ciui. Dei, quod diabolus videns humanū genus a cultura idolorum ac dæmonum liberari, hæreticos mouit, qui ſub vocabulo Chriſtiano doctrinæ reſiſterent Chriſtianæ. Quartum, vt talis errans aliquam veritatem de Chriſto confiteatur: alias ſi totum negat, apoſtata eſt, vt Iulianus, non hæreticus proprie, etſi quandoq; vnum pro reliquo ponitur. Quintum, vt errorem eiuſmodi comitetur voluntatis pertinacia: vnde non qui falſas opiniones gignit, vel ſequitur, ſed qui pertinaciter defendit apud Auguſt. hæreticus eſt cenſendus. Vnde & dicebat: Errare potero, hæreticus non ero: quia ſcilicet paratus erat corrigi, vide 24. q. 3. Dixit Apoſtolus. Sed in diuinis, ſortilegis, ſtrigimagis, & huiuſmodi, non ſunt neceſſario iſta: immo poſsibiliter deficit eis error in intellectu, vt plerumque experientia docuit, quod eiuſmodi multi de fide per omnia bene ſentientes, abuſi ſunt ſacramentis, baptizarunt imagines, Chriſti corpus & crucem conculcarunt, fidem negarunt, vt a dæmonibus aſſequerentur optata. Non ergo eiuſmodi neceſſario ſunt hæretici, & conſequēter non incidunt in iudicium Inquiſitorū: Vnde & beatus Antoninus in 2. parte. tit. 12. ca. 5. §. 1. dicit quod huiuſmodi non ſunt hæretici, quamuis Eccleſia ſtatuere poſſet quod punirentur vt hæretici. Sol. Conceditur quod concluditur, ſcilicet quod eiuſmodi in veritate non ſunt hæretici proprie, ſed præſumptiue: cum vero infertur, conſequenter autem non incidūt in iudicium Inquiſitorum, hoc vtique negatur, vt iam liquet. Beatus vero Anto. omnia bene dicit, nec oportet aliquid addere, niſi id tantū, vt quod eccleſiam dicit poſſe facere, nos dicimus eccleſiā feciſſe in d. ca. Accuſatus, vt probatum eſt. Tertio. Si ſtrigimagæ, & huiuſmodi ea ratione, quod dæmones inuocant, veniunt iudicio Inquiſitorū plectendæ, quaſi hæreticæ vel apoſtatæ: pari ratione & Salomon adorando idola cum vera fide in corde, fuiſſet apoſtata, vel hæreticus. Hoc autem eſt falſum, quia nullus hoc dixit. Ergo &c. Sol. Salomon fuit vere apoſtata in conſpectu ſynagogæ, ſicut & Hieroboam, qui vitulos

coluit:

coluit: nõ quin crederet vnum verum Deum, sed ne decem Tribus, propter accessum ad templum Domini in Hierusalem regrederentur ad regnum Dauid. Coram Deo tamen, qui cor intuetur, nullus recte credens, apostatat a fide. Cum vero dicitur, quod nullus hoc dicit, arguitur negatiue ab authoritate, quod non licet, maxime vbi agitur de regis ignominia. Quarto. Nam si strigimagę veniũt puniendæ quasi hereticæ præsumptiue, aliquis ex præsumptione de hæresi damnaretur, contra ca. Litteras, de præsump. Sol. In primis quidem ca. illud non vtitur verbo præsumptionis, sed suspitionis: ne tamen videamur effugere, Dico quod si pręsumptio de aliquo crimine inde venit, quod testes sufficienter nõ probent crimen hæresis, nullus damnatur, & hoc vult capitulũ illud. Si vero inde venit, quod vnũ crimẽ probat maius hæresi, & illã includens, quod de hæresi crimine minori facit præsumptionẽ, iam licet talẽ puniri vt hæreticũ: nõ enim punitur quia sit hæreticus, sed quia commisit crimen, in foro Ecclesiæ hęresim includens. Vnde hic est suspitio violenta iuris, immo & de iure: de qua infra ca. vlt. puncto secundo. Inducerem hic rationes Francisci Ponginibij, si essent alicuius momenti, & non scirem quod ex voluntate, non ex ingenio scripsit. Adduco autem in confirmationem prædictorum eruditissimum virum dominum Io. de Turre cremata, qui super dicto cap. Episcopi, doctissime probat impossibilia fore, & tãdem præseruans se, ne crederetur tenere cõtra predicta, dicit aliud esse quod vera sint, quę illæ mulierculæ dicebãt, aliud quod diabolus hominẽ realiter de loco ad locũ ferat: quia primũ est impossibile, non secundum. Hæc ex illo.

Processum in strigimagas practice & obiter inchoari. CAP. II.

QVIA iam quæ speculatiue dicenda erant in modo contra strigimagas procedendi, absoluimus: iam ad practicam descendemus, breuissimã praxim edituri, quod hæc res iam abunde per multos expressa sit, etiam quo ad omnium sententiarum formulas, quas consulto omittemus, quod scilicet passim haberi possint, aut ingenio proprio formari. Igitur obiter quonam pacto processus inchoandus sit, monstremus oportet: quod multis punctis expediatur necesse est.

Punctum primum. Illud in primis notandum est, quod Inquisitor & quisque Iudex in causa fidei, summarie, simpliciter, & de plano, absque aduocatorum & iudiciorũ strepitu, & figura procedit: de hære. Statuta, lib. 6. Quæ verba quid prætendant, patet de verb. sig. Sæpe. vbi dicitur. Hac in perpetuum valitura constitutione sancimus, vt Iudex cui taliter causam committimus (scilicet simpliciter, vt in cap. Statuta) necessario libellum non exigat, litis contestationem non postulet,

let, tempore feriarum ob necessitates hominum indultarum a iure procedere valeat, amputet dilationem, & naturā litis, quantum poterit, faciat breuiorem: exceptiones, appellationes, & dilationes frustratorias repellendo: partium aduocatorum, procuratorum contentiones, & iurgia, testiumque superfluam multitudinem refrenando. Non sic tamen Iudex litem obruat, quin probationes necessariæ admittantur: citationem vero, ac protestationem iuramenti de calumnia, siue de dicenda veritate, ne veritas occultetur, per concessionem huiusmodi intelligimus non excludi. Hæc ibi.

Punctum secundum. Tres apud iura sunt modi procedendi, extra de accusa. denun. & inquisi. per totum. Primus est per viam accusationis, vbi necessario præcedit inscriptio, quādo scilicet quis aliquem accusat de crimine hæresis proprie vel præsumptiue coram Iudice, offerens se probaturum, ad pœnam talionis inscribens. Hunc modum Iudex non facile admittat: Tum quia in causa fidei, aut maleficarum non est vsitatus, & merito, quippe quæ horrenda crimina sua, occulte admittant: Tum quia accusanti valde periculosus est, propter talionem: Tum dæmum quia valde litigiosus est. Secundus est per viā denunciationis, vbi necessario præcedit fraterna monitio, vt cum quis super eo crimine denunciat aliquem deliquisse, nolens tamen obligare se probaturum, aut sese partem efficere: sed tantum nunciare, vel zelo fidei, vel vt obediat Iudici id exquirenti in genere vel specie, & mulctam euitet. Tertius est per viam inquisitionis, vbi necessario præcedit clamorosa insinuatio, quando scilicet nec accusator, nec denunciator adest, verum in ciuitate, aut oppido, aut villa fama de crimine eiusmodi laborat: quo casu Iudex non ad instantiam partis, sed ex officio suo procedet. Et hos duos vltimos modos vsus amplectitur: vtrūq; tamen commiscendo, vt scilicet Iudex decretum suum publicet, & mandet sibi denunciari crimen a scientibus, & denunciantium dicta conscribat.

Punctum tertium. Si ergo processus inchoetur per viam accusationis, Praxis. In nomine domini &c. Tali tempore, tali loco, coram talibus comparuit talis de tali loco, & talis diœcesis, offerens schedulam accusationis talis tenoris. Coram nobis, &c. Inseratur tota, Acta sunt hæc tali tēpore, loco, & corā tali Iudice, & testibus &c. Sed hūc modū, quia nō cōgruit in sequentibus, omittemus. Si aūt secundo modo procedatur, á generali citatione suū processum modo isto Inquisitor exordiatur, sequētibus litteris ad loca publica appēsis. Cū nos Inquisitor talis loci, totis nostris affectibus inhiātes, ac ex omnib⁹ nostris præcordijs affectātes populū Christianum nobis cōmissum in vnitate & serenitate catholicæ fidei cōfoueri, atque ab omni peste hæreticæ

prauitatis visceraliter elongari cupiamus: idcirco nos Inquisitor præfatus, cui ex iniuncto officio hæc incumbūt, ad honorē & gloriā recolendā nominis Iesu Christi, & ad exaltationē sanctæ fidei orthodoxæ, atque ad depresionē hæreticæ prauitatis, præcipue in maleficis: Vniuersis & singulis cuiuscunque conditionis, & status, aut dignitatis existant, qui sunt infra terminos talis loci, ad quorū notitiam deuenerint hæc mandata, authoritate qua fungimur in hac parte, in virtute sanctę obedientiæ, ac sub pœna excommunicationis, præcipimus & mandamus, ac mandando requirimus, quatenus infra 12. dies proxime computandos, quorum primos quatuor pro primo, & quatuor immediate sequentes pro secundo, & vltimos quatuor pro tertio termino perēptorio, hac trina monitione canonica assignamus: nobis reuelent, si quis scit, vidit, vel audiuit aliquam esse personam hæreticam, & maleficam, diffamatam vel suspectam: & in speciali talia prædicantem, quæ in nocumentum hominum, iumentorum, aut terręnascentium, & damnū reipublicæ cedere valeant. Quod siquis nostris antefactis monitis & mandatis nostris non paruerit cum effectu, præmissa infra taxatum terminum non reuelando, sciat se excommunicationis mucrone percussum: quam excommunicationis sententiam in omnes & singulos (taliter vt prædicitur contumaces) præfata nostra monitione canonica præeunte, & eorum inobedientia requirente, nunc vt ex tunc, & tunc vt ex nunc ferimus in his scriptis, absolutionem ab his censuris, nobis tantummodo reseruando. Datum. Et authenticetur. Potest autem quis, vt res exigit, addere, vel subtrahere, & sæcularis Iudex mutanda mutare.

Punctum quartum. Cum vero aliqui denunciaturi comparebunt, neque probare, neque se partem facere volētes, sed ex obedientia vel zelo bono denunciant, habeat Iudex notarium & religiosas ac discretas personas, saltē numero duas, siue clericalis ordinis, siue laicalis sint, secundum Archi. & si notarius haberi nequit, loco eius duo idonei viri habeantur, qui testium depositiones cōscribant, siue scripto, siue saltem verbo deponant, de hære. Vt officium. §. Verum, lib. 6. Et tunc notarius sic exorditur. In nomine domini amen. Anno a natiuitate domini &c. tali die talis mensis, in præsentia mei notarij & testium infrascriptorum, talis de tali loco, & de tali dioecesi, comparuit personaliter in tali loco, coram honorabili tali Iudice: & obtulit ei schedulam tenoris sequentis: Inseratur tota. Vel si verbo deponit, dicat: & denunciauit eidē, quod talis de tali loco talis dioecesis, asseruit & dixit, quod sciret hoc, vel quod quis talia nocumenta sibi vel alijs personis intulerit. Quo facto, ipsum denunciantem in continenti iurare faciet, modo consueto ad sancta Dei Euangelia, vel super crucem, de veritate dicenda su-

da super denunciatis: & præstito iuramento, interrogabit eum; vnde scit esse vera quę denũciauit, et si vidit vel audiuit. Si dicit se aliqua vidisse, vt puta, quia ibi repertus est tali hora tempestatis, vel quod tetigit iumentum, vel quia intrauit stabulum, interrogabit Iudex vbi eũ vidit, & quando, & quotiens, & quibus præsentibus audiuit: formando articulos de quolibet prædictorum singulariter, & diuisim: & Notarius omnia scribat, & ponat in actis post dictam denunciationem cõtinuando sic. Qua quidem denunciatione, vt præmittitur, facta: ipse Inquisitor incontinenti fecit iurare ad quatuor sancta Dei Euangelia, vel super signo Crucis, denunciantem de veritate dicẽda super denunciatis, & interrogauit eundem, vnde, & quomodo ea quæ denunciauerat, sciret, vel suspicionem baberet esse vera. Respondit, quia vidit, vel audiuit. Interrogatus vbi vidit, vel audiuit &c. & formentur articuli, vt dictum est: & totum ponatur in actis, idest in processu. Et specialiter interrogetur qui sciunt cum eo in tali causa, & qui scire possunt. Quibus peractis, vltimo interrogabitur, si mala voluntate denunciat, odio, vel rancore: vel si aliquid omittat fauore, & amore: aut si denunciat rogatus & subornatus. Et postremo illi in virtute præstiti iuramenti iniungetur tenere secretũ quicquid ibi dixit, vel dictum fuit per Iudicem, & totum in actis ponetur. & omnibus expletis, ponatur paulo infra. Acta sunt hæc in tali loco, tali die talis mensis, & tali anno, in præsentia mei notarij vel scriptoris, adiuncto mihi tali in vigorem officij tabellionatus, & talium testium ad hoc vocatorum & rogatorum.

Punctum quintum. Quantum vero ad tertium modum, & vsitatum, & communem, si nullus aut accusator, aut denunciator apparet, sed laborat fama alicubi de aliqua strigimaga, aut etiam de tali: & propter famam ex suo officio absque accusatore vel denunciatore Iudex procedere institueret, absque citatione generali, & monitione, de qua supra, eo quod talis clamor frequenter venerit ad aures eius: tunc iterum processum inchoare poterit, in præsentia personarum, vt supra. In nomine domini amen. Anno a natiuitate domini tali, de mense tali, seu de mensibus talibus, ad aures talis Iudicis, talis loci, peruenit pluries, fama publica referente, & clamorosa insinuatione producente, quod quidã vel talis de tali loco, dixit vel fecit talia ad maleficia pertinentia, contra fidem ac communem vtilitatem reipublicæ: & ponatur totum prout fama laborat, & exprimat suam intentionem inquirendi. Et Paulo infra. Acta sunt hæc die tali talis mensis, de anno tali, in præsentia talium testium vocatorum & rogatorum, & mei notarij tali authoritate, seu scriptoris & socij vigore tali. Deinde Inquisitor citabit & examinabit testes iuxta formam dicendam.

Punctum sextum. Quot vero & quales debeant esse testes, dico

quod vbi testes non sunt singulares, vel partiales, sed in omnibus concordant, de rigore duo testes sufficiunt ad damnandum de crimine hæresis strigimagarum: cum regula sit, In ore duorum vel trium testium stare omne verbum. De æquitate tamen sufficere semper non videntur propter criminis enormitatē, quia in criminibus probationes esse debent luce clariores. ff. de proba. l. si autem. Si vero dicatur in crimine hoc sufficere leuiores probationes, quod leui quis argumento detegatur. C. de hære. l. 2. & leui argumento, recedēdo a iudicio catholicæ religionis, & tramite, hæreticum se facit. Respondetur hoc vtique verū esse ad suspicandum, cæterum ad condemnandum minime; quia in crimine eiusmodi iuris ordo truncatur: quia delatus nec testes iurare videt, nec sibi innotescunt, vbi præiudicium graue illis imminere posset, vt in ca. Statuta. de hære. li. 6. vnde tenetur ipse Iudex per se, & ex suo officio de testium inimicitia perquirere, quia excluduntur, vt patebit: & si confuse deposuere, iterato de causa scientiæ eos interroget: quod vtique potest. de test. Per tuas. ff. de quæst. l. repet. Igitur ad duorum legitimorum testium dicta, aliquem de tanto crimine damnare tutū non videtur, si sit bonæ famæ: verum potius si diffamatus esset, purgatio esset indicenda, vel abiuratio propter vehementem suspitionē ex duorum dictis obortam, vel esset quæstionibus exponendus, aut sententia differenda. Si vero esset malæ famæ, secus. De his Archi. in ca. Vt officium. §. Verū, de hære. lib. 6. & in cap. Fidei. in fine glosæ: & Io. An. ibi.

Punctum septimum. An vero per testes singulares cum infamia possit quis de eiusmodi crimine damnari, respōdetur quod nō, extra de testib. Tam litteris: quia oportet in criminibus probationes esse luce clariores, vt patuit: & in hoc crimine nemo est ex præsumptione damnādus. de præsump. Litteras. Vnde tali indicitur purgatio ratione infamiæ, & abiuratio ratione suspitionis vehementis, ex dictis testium consurgentis. Vbi tamen testes sunt singulares, concordant autem in substantia facti, necnon facti euidētia cōcurrit, tunc Iudicis cōscientia oneratur, & ex Directorio liquet quotiens possit testes examinare.

Punctum octauum. An vero Iudex ad iuramentum de veritate dicenda in causa fidei seu strigimagarum, testes compellere possit, aut etiam eos pluries examinare: dicendum est quod sic, præsertim ecclesiasticus. de hære. Vt officium. §. Verum. lib. 6. vnde in causis ecclesiasticis testes cogendi sunt medio iuramento veritatem deponere. de testi. cog. Peruenit & de hære. Excōmunicamus. §. Adijcimus. dicitur, quod Archiepiscopus vel Episcopus parochiā, in qua fama est hæreticos habitare, circūeat, & tres vel plures boni testimonij viros, vel etiam (si expedire videbitur) totam viciniam iurare compellat: & sequitur infra, & iurare nolentes hæretici reputantur. De repetitione vero examinis

per Inquisitorem, vel Iudicem, Archi in ca. Vt officium. §. Verum, super verbo Testium. & ibi textus. de hære. lib. 6. quod etiam iure fieri posse liquet, de test. Per tuas. ff. de quæst. l. repet.

Punctum nonum. Quantum vero ad testium qualitatem, id notandum in primis est, quod excommunicati, participes criminis, in defectum aliarum probationum contra hæreticos admittuntur. de hære. In fidei fauorem, lib. 6. Et similiter infames, criminosi, serui contra dominos, in causa fidei ad agendum & testificandum admittuntur. De quo Archi. eo. tit. in ca. Accusatus, lib. 6. dicit, quod tanta sit labes criminis hæresis, quod ad eius actionem etiam serui aduersus dominos suos, & quilibet criminosus etiam infamis aduersus quemlibet admittũtur, vt 2. q. 7. ca. Præsumunt. §. Huic oppositioni. Item sicut hæreticus contra hæreticum, ita maleficus contra maleficum ad testificandum admittitur: in defectum tamen aliarum probationum, & semper contra, non pro. Vxor etiam, & filij, & familiares contra, & non pro: arg. cap. Filij, de hære. lib. 6. Et idem de periuris: vt in ca. Accusatus, de hære. in 6.

Punctum decimum. An vero & capitales inimici admitti debeant, respondetur quod minime, vt dicit Archi. vbi supra. & 3. q. 5. cap. 2. & de simo. Licet heli. in fine: de quo etiam Host. in Sum. de accus. §. Quis possit. Non tamen omnis inimicitia est repellendi causa, sed capitalis: quæ tunc intelligitur, quando de facto mors interuenit, vel intentata fuit, vel ea quæ ad mortem inductiua, & via sunt, secuta sunt, vt vulnera grauia, & lethalia, & huiusmodi. Aliæ vero inimicitiæ, præsertim graues (prout etiam mulieres ad inimicitiam faciliter commouentur) etsi a testificando a toto non repellunt, dictum tamen inimicorum dubitabile vtcunque faciunt, vt non sit plena fides huiusmodi attestationibus adhibenda: cum alijs tamen adminiculis & aliorum testium dictis plenam probationem possunt efficere: præsertim vbi Iudex delatum interrogat, an ne putet se talem habere inimicum, qui sibi tale crimen auderet imponere, & ille aut respondet quod non, aut spiritualiter de persona interrogatus, eam non nominat, quæ deponit, etiam si alij eum inimicum asserant, & inimicitiæ causa deposuisse. Si vero personam exprimeret quæ deposuit, & Iudex de inimicitiarum causa per alios honestos informatur, & alia adminicula non succurrunt, eiusmodi testem merito Iudex repellit. Non ergo prudenter plerique repellere conantur mulierum depositiones, quod crebro rixas habeant inuicem, aliud enim suadent Iudicum cautelæ, de quibus infra.

Processum in strigimagas continuari practice & obiter. CAP. III.

QVIA iam ostẽsum est quonã modo processus inchoãdus sit, qualiter sit cõtinuãdus ostendendũ restat: quod multis punctis fiet.

Punctum primum. Quia superius dictũ est quod Iudex denunciantem interrogare debet de his qui crimen nouerunt, aut nosse potuerũt: ideo testes illos citari faciet, quos denuncians nominarit, & qui magis oportuni videntur: scriptor vero processum hoc modo continuabit. Post quæ attendens ipse Iudex denunciata sibi antedicta hæreticalia fore, & ex sui natura talia, & tam grauia, quæ nec possunt, nec debẽt conniuentibus oculis tolerari, cum cedant in diuinæ maiestatis opprobrium, & tam fidei catholicæ quam reipublicæ detrimentum: descendit ad se informandum, & ad testes examinandum, per modum qui sequitur.

Punctum secundum. Interrogatoria testium. Talis testis de tali loco citatus, iuratus, & interogatus si cognoscit talem, exprimendo nomen delati, dixit quod sic. Item, interrogatus de causa cognitionis, dixit, quod pro eo quod vidit, & locutus est sibi pluries: vel sic, vel sic. Item, interrogatus de cognitionis tempore, dixit &c. Item, interrogatus de fama illius, & præsertim in his quæ fidei sunt, dixit &c. Item, interrogatus si vidit, vel audiuit eum tale quid fecisse, dixit. Item, interrogatus vbi, dixit in tali loco. Item, interrogatus de tẽpore, dixit. Item, interrogatus si ex sua cõsanguinitate aliqui propter maleficia fuissent incinerati, vel suspecti habiti, dixit. Item, interrogatus, an cum suspectis maleficis habuerit familiaritatem, dixit. Item, interrogatus de modo, & causa quod dicta fuerunt, dixit. Item, interrogatus si videtur sibi, quod talia dixerit, aut fecerit trufatorie, seu recitatorie, seu animo indeliberato, vel assertiue potius & deliberato animo, dixit. Item, interrogatus de causa credentiæ huius, dixit. Item, interrogatus si hæc deponit odio, vel amore, aut fauore, dixit. Et sequitur. Et iniunctum est sibi rem habere secreto. Acta sunt hæc in tali loco, die tali, in præsentia talium testium vocatorum, & rogatorum, & mei Notarij, seu scriptoris, & socij. Vbi & illud aduertisse oportet, quod in eiusmodi examine semper oportet esse personas, saltem quinque præsentes: quæ sunt, Iudex inquirens, testis, vel denuncians, respondens, vel ipse delatus postea comparens, & Notarius, seu scriptor, vbi Notarius deest (& tunc adiungitur sibi alius honestus; & hi duo vicem Tabellionis implent apostolica authoritate, Vt officium, de hære. lib. 6.) & duo honesti viri testes eorum, quæ deponuntur. Aduertere rursus oportet, quod testis citatus, scilicet ad deponendum, semper iurare debet de veritate dicenda: aliter falso scriberetur citatus, & iurans. Modo consimili alij testes omnes examinandi sunt.

Punctum tertium. Quibus examinatis, si Iudex factum aduertat probatum plene: aut si non plene, tamen videt esse maxima indicia, & suspitiones vehementes, idest, non quæ ex leuibus coniecturis, sed

quæ ex

quæ ex multa diffamatione super crimine proueniant: tunc & eo casu, si de fuga timet delati, eum capiat: alioquin si minime timet, eum citet, habito tamen, si expedit, consilio peritorũ. Et siue capiat, siue citet, ex improuiso scrutari faciat domum eius, apertis scrinijs, & pixidibus angulorum: & omnia instrumenta, & scripturæ tollantur. Consequenter autem collectis his, de quibus est delatus, aut conuictus, aut suspectus, super eis interrogatoria formet, atque inquirat, habito secum Notario, vt supra: præstito prius corporali iuramento de veritate, tam de se, quã de alijs dicẽda: & omnia per modũ qui sequitur cõscribãtur.

Punctũ quartum. Interrogatoria generalia super delato, & constituto. Talis de tali loco, delatus, iuratus super quatuor Dei Euangelia corporaliter tacta, tam de se, quam de alijs dicere veritatẽ, interrogatus vnde est, siue vnde originem traxerit: respondit, quod in tali loco, talis Dioecesis. Item, qui sunt eius parentes, & si viui vel mortui: respondit. Item, an naturali morte, vel incinerati: respõdit. Nota id fieri, quia communiter tota progenies strigimagarum infecta est; & vbi negant quod testes deponũt, se suspectos exhibent. Item, vbi fuit nutritus, vel vt plurimum conuersatus. Item, quare locum natiuitatis mutarit. Item, si in dictis locis, vel alibi de maleficarum natura loquentes audiuit, & de operibus earum. Item, quid loqui audiuit. Item, si credit maleficas esse, & talia posse, aut facere: Et si negat, vt consueuere prima fronte, inde oritur suspitio: vnde subito, interrogetur an credat quod innocenter damnentur. Deinde vero Iudex specialius interroget, cur populus eum sic timet. Item, an sciat se diffamatum. Item, cur illi personæ minatus sit; tu non transibis impune. Item, quid sibi fecisset illa persona, vt talia proferret. Vbi & illud aduertendum est, quod interrogatio hæc est necessaria, vt inimicitiarum fundamenta vestigẽtur: quia delatus tandem inimicitias allegabit: quamquam vbi non est capitalis, sed muliebri more concitata, non præpediat. Hoc enim strigimagarum est proprium, verbis, aut factis inutilibus efficere, puta, expetendo sibi aliquid mutuari, vel damna inferendo in horto, & similia, & id ea ratione, vt occasionem captent: ab aliorum tamen præsentia cauent, ne testes esse possint. Interrogetur etiam quomodo effectus tam cito sequi potuit post minas. Item, quare dixit illud verbum, & ita factum est. Item, si omnia negat, interrogetur de alijs maleficijs, & effectibus illatis hominibus, iumentis, & frugibus: Item, si visus est in campis, vel in stabulo cum iumentis, ea tangens. Item, cur tetigit puerum, qui deinde ægrotauit. Item, quid egit in campis tempore tẽpestatis. Item, cur plus lacte abundat vna vacca, quam alij duabus, aut tribus. Et omnia responsa scribantur: & super eodem, repetitis vicibus, interrogetur; vt norit Iudex an vacillet, necne. Qua confessione

peracta,

peracta, & scripta, siue affirmatiua, siue negatiua, siue ambigua, deinde subiungitur. Acta sunt hæc tali loco &c. vt supra.

Punctum quintum. Quid Iudici curandum sit, vbi delatus persistit in negatiua. Eo casu attendat Iudex ad tria, infamiam, indicia facti, & testium dicta: & vbi hæc tria concurrunt, immo duo vltima, immo tertium solum, est manifeste in hæresi maleficarum, seu strigimagarū deprehensus. Apud Iuristas enim tribus modis aliquis in prauitate hæretica deprehensus dicitur (vt notat Bernar. de hære. Ad abolendā. §. Præsenti, verbo deprehēsus.) Primo facti euidentia, puta, quia publice hæresim prædicauit, loco cuius hic ponimus indicium facti: quia publice minatus est in genere, dicendo videbis &c. & talis effectus secutus est, quem homo efficere nequiret: Vel secundo, legitima probatione per testes: Vel tertio, per propriam confessionem. Si autem horum vnumquodque reddit aliquem manifeste in hæresi deprehēsum, multo magis illa tria: quia cum sufficeret vltimum, scilicet testes, numero, & qualitate legitimi, sufficiūt illa tria, vel duo, vel vltimum, immo vltimum solum. Eo etiam casu locus est pœnæ d. cap. Ad abolendam. & cap. Excommunicamus secundo, de hære. etiam si crimen minime fassus sit. Nam sic deprehensus, aut fatetur crimen: & tunc vt pœnitens sæculari brachio relinquitur puniendus vltimo supplicio, vt in cap. Ad abolendam (vide tamen mitigationem, quæ ibi fit) vel perpetuo carceri mancipandus, vt in capitulo Excommunicauimus. Si vero non confitetur, est impœnitens tradendus potestati sæculari, vt no. Host. in Sum. tit. de hære. Vnde casu isto Iudex, maxime cum simpliciter, & summarie procedat, nihil erroris admitteret, si delatum ad carceres perpetuos, aut temporales adiudicaret, vt forte squaloribus attritus fateretur.

Punctum sextum. Amplior præteritorum declaratio. Quid eo casu faciendum sit, vbi fama, indicia facti, & testes concurrunt: sunt tres dicendi modi differentes. Vnus, quod mancipetur carceri delatus, & nec quouis modo, sub quacunque cautione dimittatur, vt rursus citatus respondeat: hac ratione, quod sicut manifeste deprehensus habeatur. Alius quod ante incarcerationem, fideiussorum cautioni relinqui possit, ita quod si fugam caperet, pro conuicto censeretur: licet post incarcerationem non sit relinquendus cautioni. & hic modus consuetudini innititur. Tertius vero is est, quod regula infallibilis danda sit minime, sed Iudicis moderationi relinquendum, vt secundum testium dicta, personæ infamiam, & indiciorum facti concursum, discernatur: etsi fideiussores idonei haberi nequeant, & de fuga sit fortasse suspectus, eo casu trudatur in carcerem. Qui modus tertius rationabilior videtur, modo modus modificatus seruetur. qui constat ex tribus. Primo,

vt do-

vt domus eius diligenter perlustretur in omnibus scrinijs, angulis, fossis, & latebris. Secūdo, vt si ancillam, aut sodales habeat maleficas, seorsum includantur ad custodiam, etsi non ad poenam, etiam si non sint delatæ, vt nonnullis placet: præsumitur enim quod eius secreta aliqua norit. Tertio, vt si in domo propria capitur, spatium intrandi cameram negetur: solent enim si intrarint certa maleficia secum ferre, gratia taciturnitatis in quæstionibus seruandæ: immo alicubi id seruatur, vt captæ maleficæ subito eleuentur a terra, & in sporta repositæ de cætero terram non attingunt. et id merito quidem, & licite: Tum in primis, quod attingentes pede terram, & se maleficijs liberarent interdum, & multos alios fulmine interimerent, vt nonnunquam sic capti & terrā tangere eis id petētibus vetati, fassi sunt se effecturos, si tetigissent: Deinde vero, quia etsi omnes vires ad tactum iustitiæ publicæ perdunt, quo ad præterita maleficia, vt supra dictum est, tamen maleficio taciturnitatis, interdum a diabolo eis succurritur: quod hic cauetur. Illud etiam aduertere oportet, quod cum duplex sit carcer, ad poenam scilicet, quo recluduntur criminosi: & ad custodiam, de hære. Multorum querela, in Cle. ad minus ad custodiam, eo casu maleficus incarcerādus foret. Si autem ea, pro quibus est quis delatus, forent leuia, ita quod nō extaret infamia, nec indicia facti in pueris, & iumentis, vel frugibus, remittatur ad domum: verum, quia forte cum strigimagis familiariter versatus est, & eorum secreta nouit, det fideiussores, si potest: alioquin iuramentis, & poenis astrictus, domum, aut certos confines non exeat. Si vero sic delatus aufugerit, agendum est iuxta cap. Vt commissi. & ca. Vt inquisitionis. de hære. lib. 6.

Punctum septimum. Quid vero post captionem agendum sit, dico multa. Primum. Si delatus, ac detentus stet in negatiua, & se delatores, & delata velle scire dicat, ad nullum horum Iudex tenetur; nec nomina pandere debet nisi delatoribus placeret, & videri, & delata in faciem effundere. Licet enim diuersa, diuersi Pontifices senserint, tamē quod Iudex eo casu pandere deponentium, aut accusatorum nomina teneretur, sensit nullus: quin potius aliqui id senserunt, vt numquā; alij quod nō semper, verū in casu, liceat. Tandē vero Bonifacius VIII. in cap. Statuta, de hære. §. inhibemus, statuit in hunc modum. Inhibemus tamen, quod si accusatoribus, vel testibus, in causa hæresis interuenientibus, seu deponentibus, propter potentiam personarum, contra quas inquiritur, videat Episcopus, & Inquisitor graue periculū imminere, si fieri contingat publicationem eorundem: ipsorum nomina non publicent. Hæc ibi. Vbi Episcopi, & Inquisitoris nomine, omnis Iudex intelligitur, procedens ex horū consensu, etiam laicus, quod eadem sit ratio: quia procedit authoritate apostolica, & non imperatoria so-

ria solum. Secundum. Potentia autem personarum triplex est: prima generis & familiæ, secunda pecuniæ, tertia malitiæ: quæ alijs duabus est formidolosior: maius enim periculum est prædicta pandere delato pauperi, habẽti in malo complices, rebelles, & homicidas, qui præter personam perdere possunt nihil, quam generoso, vel diuiti temporalibus bonis affluenti. Tertium. Graue autem periculum Io. Ant. ibi dicit illud esse, si mors, vel truncatio timeatur eorum, vel filiorum, aut parentum, aut substantiæ deuastatio, & huiusmodi. In eodem tamen cap. subditur. Cæterum in omnibus præcipimus, tam Episcopos, quam Inquisitores, puram, & prouidam intentionem habere, ne accusatorum vel testium nomina supprimendo, vbi est securitas, periculũ esse dicant: nec, in eorum discrimine securitatem asserant, vbi tale periculum immineret, super hoc conscientias eorum onerantes. Hæc ibi. Vbi etiam patet, quod sicut pœna annexa est, nomina testium indebite publicantibus; ita & indebite occultantibus, scilicet his quibus merito essent manifestanda, vt assessoribus, & peritis, de quorum consilio ad sententiam est procedendum. Quartum. Quia vero omnia præcedẽtia, & sequentia, vsquequo ad modos sentẽtiandi veniatur, absq; pœna sanguinis fieri possunt in quibus Iudex ecclesiasticus iudicat, fieri possunt cum diœcesanorum consensu, per Iudicem sæcularem: ideo non miretur quis, si in d. capite nominatur Iudex ecclesiasticus, non sæcularis, qui modum sententiandi super sanguinem, ex modis sententiandi etiam, & pœnitentiandi Ordinariorum capiet. Quintum. Petit autem delatus defensionẽ sibi dari, & expresse, & etiã implicite, vt cum dicit se cupere videre delatores, & huiusmodi. Quæ defensio stat in tribus. Primo, vt ei detur Aduocatus, qui et iamprocuratorio nomine agere poterit. Secundo, vt Aduocato nomina testium non pandantur, etiam præstito iuramento, quod nõ reuelabit (nisi esset irreprehensibilis, & zelator, & iustitiæ amator) sed de his, quæ in processu continentur, informetur. Tertio, vt Aduocatus causam delati, quantum potest, in meliorem causam interpretetur, sine tamen scãdalo fidei, & iustitię damno, vt patebit. Et idem de procuratore. Pro his nota quod Aduocatus nullo modo dandus est ad arbitrium delati, sed Iudicis, qui det probum, non autem litigiosum, vel maleuolum, qui facile pecunijs corrumpatur: vnde Iudex eum monebit, quæ sunt boni Aduocati partes, & specialiter quod nõ mẽtiatur allegando falsas leges, vel quid simile faciendo: & diligenter moneat, ne de aduocato fiat fautor, quia eo casu excommunicatus esset. per cap. Excommunicamus primo, extra de Hære. Nec prodest si personam, & non errorem se defensare dixerit: quia non debet sic quouis modo defendere, quin procedatur summarie simpliciter, & de plano: quod faceret, si peteret

omnino

omnino dilationes, vel immisceret appellationes: quæ omnia refutantur. Licet enim non defendat errorem: quia peior esset ipsis maleficis, & hæresiarca. 24.q.3. Qui illorum. tamen quia indebite defendit, iam suspectum de hæresi, tanquam fautorem se facit, etiam uehementer secundum defensionem quam facit: & debet publice abiurare coram episcopo, iuxta ca. Accusatus. de hære. in 6. Si ergo Aduocatus sit reprehēsibilis, repellatur, & secundum acta & probata iudicetur: alioquin ex malo Aduocato mala multa prouenient, ut ipse expertus sum Romæ: vbi tamen non Iudex, sed adiunctus iudici eram.

Punctum octauum. Quid vero sit Aduocatus facturus, etiam procuratorio nomine agens, vbi sibi nomina testium celantur, & clientulo suo. Dico, quod de omnibus contentis in processu diligenter informabitur, habita etiam eius copia si mauult, suppresis tamen testium nominibus, qui delatum adiens, singula proponet, dicens, sic dixisti, sic fecisti: ut ex his ipse coniectet, & tandem ad id ueniat, ut inimicitias alleget, aut se excuset, se talia quidem dixisse asserens, sed non eo animo ut noceret, & eiusmodi. Quo casu, quantum attinet ad inimicitias, eas Iudici proponet, & ille inquiret an capitales interuenerint, necne: & si sunt, cum suis assessoribus Iudex prouidus discutiet, an ex parte delati aggrauetur inimicitia, vel ex parte deponentis: puta, quia coniuncti delati alios ex parte deponentis iniuste oppresserunt: tunc si desit infamia & indicia facti, nec sunt alij testes, præsumitur quod ratione uindictæ depositum sit, & delatus absoluitur sub cautione de non vindicando. Quid si Catherina maleficiata in se uel in suis, super illam suspicatur, cuius coniuncti in publico iudicio oppresserunt suum maritum, scilicet Catherinæ? Respondetur, hic est duplex inimicitia ex parte deponentis, scilicet ratione maleficij, & oppresionis: unde si desint alij deponentes, nec laborat infamia contra delatum, depositio ista repellitur: delatus tamen redditur suspectus, si & inquantum moribus est maleficiosus: de quo tamen infra. Si vero adsint alij deponentes, qui super alia indicia facti deponant, res plana est: si vero super infamia solum deponunt, & in re ita est, tunc licet Iudex propter inimicitiam repulerit deponentem, ipsum tamen indicium facti, quod protulerat & ostenderat, Iudex ex alijs testibus super infamia, capiet pro intersigno super suspitionem uehementem, ex qua delatus potest multipliciter plecti. Primo pœna canonicæ purgationis, propter infamiam, iuxta ca. Inter solitudines, de purg. ca. 10. Secundo abiurationis, propter suspitionem, iuxta ca. Accusatus, in principio, de hære. in 6. & secundum uarias suspiciones ad uarias abiurationes, ut infra. Et si accesserit confesio criminis & pænitentia, propter indicia facti non relinquitur brachio seculari ad punitionem sanguinis, sed per Iudi

Gg cem

cem ecclesiasticum ad perpetuos carceres damnatur: quo nō obstante, propter temporalia damna potest per sæculare Iudicem ignibus tradi, iuxta ca. Ad abolendam. §. per se. & iuxta ca. Excommunicamus, secundo. de hære. & de his omnibus infra. Epilogando obiter. Primo, nō facile credat Iudex Aduocato super inimicitijs capitalibus: quia depositiones eiusmodi rarissime sine inimicitia fiunt, cum maleficæ omnibus sint odiosæ. Secundo, attendat quod quatuor modis posset maleficus conuinci: per testes, per euidentiam facti, per indicia facti, per confessionem propriam: & hoc vel super infamiam tantum, quod solum per testes fit: vel super suspitionem leuem, uehementem, violentam, & quantū ad hæc omnia sine confessione propria: quæ si accedat, quid agendum sit, dictum est. Tertio, applicet prædicta ad suum propositū, vt super inimicitijs respōdeat Aduocato. Vbi autē ipse Aduocatus allegaret secundum, scilicet verba non esse dicta animo nocendi, adducēs quod licet illa verba dicta sint, ex alia tamen causa potuit effectus venisse, cum nouis modis infirmitates emergant, & commune sit mulierū verbis eiusmodi corrixari. His allegationibus Iudex obuiaturus; si quidem ex naturali defectu infirmitas aduenerit; excusationem admittere poterit: ex signis tamen an maleficium sit, aduertet si nullo remedio naturali curatur, si medicorū sententia est morbus maleficialis, aut etiam aliarum incantatricum, si absque debilitatione præuia superuenit, si curata fuit subito, quia signum maleficij sub lecto vel indumentis repertum, destructum est. Per hæc enim obuiabit Iudex accedentibus minis, quæ de maleficio suspitionem ingerunt: sicut siquis dicat; succendam horreum tuum, & effectus sequitur, suspitio aut violenta aut vehemens emergit: licet id alius potuerit effecisse.

Punctum nonum. Rursus capitales inimicitias subtilius indagaturi sumus, Si circa eiusmodi difficultas emergat: poterunt hi modi, & si cautelosi, ad bonum fidei & reipublicæ practicari. Primus. Nam Aduocato in folio uno copia processus tradatur: in alio vero nomina testium, non eo ordine quo deposuerunt: sed tali, vt nequeat coniectari, quod talis tale quid deposuerit. Secundum. Datæ copiæ & nominibus vt prius inserantur alia alibi a maleficis patrata, & a testibus in scriptis non deposita. Sic enim delatus assertiue dicere nequibit istum, vel illum capitalem hostem. Tertius. Cum delatus examinatur, antequam defensio & Aduocatus detur, interrogetur an putet se inimicos habere, qui tantum crimen auderent imponere: & forte respondebit, non: qđ forte ex improuiso faceret: & si dixerit quod sic, nomen eius & inimicitiæ causa scribatur, vt loco suo Iudex rem certius vestigare queat. Quartus. Antequam defensio, aut Aduocatus detur, accepto nomine eius qui grauissime deposuit, interrogetur delatus an illum norit: & si

dixerit quod non, iam ex post facto eum hostem capitalem in ea causa non potest facere, cum medio iuramento oppositum dixerit. Si vero dixerit quod sic, interrogetur an audiuerit eum aliquid cōtra fidem maleficarum more egisse: si dixerit sic, & sic fecit: interrogetur si est eius amicus, vel inimicus: statim respondebit forte, qđ est eius amicus, vt ei credatur, & sic non poterit ex post facto hostem asserere. Si autē responderit se nihil scire de eo, interrogetur an sit eius amicus, uel inimicus: & forte respondebit quod amicus, quia allegare inimicum, de quo nihil mali nouit, videtur dedecus: & sic ex post facto idem erit quod prius. Si autem a principio allegauerit capitalis inimicitiæ causas, iam Aduocato adhibebitur fides. Quintus. Data copia processus Aduocato, testium nominibus suppressis, Aduocatus delatum informabit, qui coniectabit quis contra eum talia deposuerit, & crebro diuinabit. Tunc vero si dixerit; talis est capitalis inimicus, & volo probare per testes, eo casu Iudex conuocato peritorum vel antiquorum consilio clanculo, testes & causas inimicitiæ examinabit: & si inuenerit ita esse, repellet testes, & delatum dimittet, si non sunt aliorum testium grauamina. & hic modus vsitatior est. Est & alius, & finalis modus, qui mandatur in iure, & quo Iudex tandem vtetur si prędicti non placerēt, vt sine omni imputatione transeat, vt scilicet habito peritorum, & prudentum, & honestorum consilio, iuxta tenorem d.ca. Statuta. ab eis prius habeat iuramentum, quod rem celabunt, & eis processum, & nomina deponentium per Notarium exponat, & quod inimicitiarum radicem habere non valuit; & si eis videtur, de duobus alterum fiat: Primum, vt per consilium discernatur qui ex deponentibus sint quasi hostes repellendi: aut eligātur aliqui, puta, tres, vel quatuor, aut quinque in oppido, qui amplius norint amicitias vel inimicitias delati ac testium, & qui in consilio non sint præsentes, & eis publicentur nomina delati, ac testium, non autem articuli processus: & eorum iudicio stabitur.

Punctum decimum. Materiam vero quæstionum multis punctis absoluemus. Primum. Si, vt exigit iustitia communis, ad pœnam sanguinis iudicatur nullus, nisi confessione propria deprehensus: quāuis quis pro deprehenso in prauitate hæretica ex alijs duobus, scilicet euidentia facti, seu ex indicijs facti, & testibus legitimis habeatur, utique talis delatus quæstionibus exponetur, vt crimina fateatur. Pro quo etiam illud sciendum est, quod indicium facti est aliquid minus, quam facti euidētia: capitur autem ex verbis maleficorū, & factis simul, etiam si ipsa maleficia non subito emergant, sed temporis lapsu, modo præcesserint minæ. Secundum. Circa quæstiones tamen oportet Iudicem aduertere ad plura propter taciturnitatis maleficium, &

in primis ad illud, ne ad quæstiones maleficarum sit pronus: quia nisi diuina uirtus per angelum bonum afsistat, ut abeat diaboli maleficium, in doloribus insensibiles aliquando redduntur, adeo ut potius membratim scinderentur, quam faterentur: & idest, quando sicut ore, ita & corde diabolum sequuntur cordiali profesſione, & homagio: de quibus supra. Vnde has diabolus pro uiribus iuuat taciturnitatis maleficio, secus de alijs quæ aliquando fatentur se nunquam diabolo uoluntarie adhæsisse, & coactas maleficia peregisse. Has diabolus, etiam si diuinitus non repellatur, fari sinit, vt confusione & morte in desperationem trahat, quas allicere corde nequiuit. Tertium. Aduertat etiam ut sententiam quæstionum sic, uel modo consimili ferat, mutatis mutandis. Nos Iudex & assessores, considerantes merita processus facti per nos contra te talem, talis loci, talis dioecesis: & diligenter omnibus examinatis inuenimus, quod tu es uarius in tuis confesſionibus, vt pote quia dicis te tales minas protulisse quidem, non tamen animo nocendi, & nihilominus sunt indicia uaria, quę ad te quæstionibus exponendum sufficientia sunt. Eapropter, vt veritas ab ore tuo proprio habeatur, & vt deinceps aures Iudicis non offendas, interloquēdo declaramus, iudicamus, & sententiamus die præsenti, & hora tali, te supponendum quæstionibus & tormentis. Lata fuit hæc sententia &c. Aduertat tamen Episcopus & Inquisitor vt hæc sententia cum sit contra delatum, feratur coniunctim, iuxta cap. Multorum. de hære. in cle. Demum. Non sit tamen Iudex ad quæstiones pronus, sed delatum carceri ad pœnam mācipet, sicut prius ad custodiam, & adhibitis amicis, videat an carcere, & bonis verbis suasorijs euellere ab eo posſit ueritatem. Quartum. Vbi vero fide bona sibi suadet quod veritatem tegat, cum quæstionibus modeste exponat, idest, sine sanguinis effusione, illud sciens, quod fallaces sunt quæstiones, & vt dictum est, interdum etiam inefficaces. Dum vero ministri se disponunt ad quæstionandum, illum expolient: vel si mulier est, a matronis honestis priusquam pœnosos carceres adeat, spolietur, ne maleficia gerat in vestibus. Et dum ligatur, moneatur & crebro, & ministri paulatim exequātur quasi contra eum turbati. Quintum. An vero Iudex posſit ei promittere vitam, si sponte fateatur, cum sit infamatus, & per indicia facti & testes deprehensus, nihilq; desit nisi ut crimen suo ore fateatur, sunt opiniones: Quibusdam putantibus quod sic, modo perpetuo carceri macerādus deputetur, modo plene detegat sua & aliena: Alijs similiter qđ sic, si carceri deputetur ad tēpus, sed post eius interuallū interimatur: Alijs similiter quod sic, sed substituatur alius qui interimat. Mihi videtur quod absolute posſit, cum adhuc non posſit iuris æquitate inferre mortem, quia confesſio non intercesſit. An vero debeat, generalis

ralis regula dari nequit: certum tamen est hoc modo sæpe veritatem elusisse, & multos esse, qui veritatem faterentur, nisi timor mortis intercessisset. Sextum. Si vero nec sic haberi potest veritas quæsita, quæstionetur modis vsitatis, non aliter: & inter quæstionandum de articulis interrogetur, a leuioribus inchoando, & totum Notarius in processu scribat, & quomodo torquetur, & de quibus interrogatur, & quid respondeat. Et quidem si per tormenta fatetur, ad alium locum ducatur, vbi iterum veritatem recognoscat: si vero minime fatetur, terreatur propositis alijs tormentorum generibus. quod si non iuuat, sententia ad tormenta continuanda pro alia die (nō enim possunt iterari nisi ex nouis indicijs) feratur in hunc modum. Et nos præfatus Iudex vt supra, assignamus tibi tali, diem talem ad continuandū quæstiones, vt a tuo ore proprio veritas oriatur. Et totum ponatur in processu a Notario. Interim adhortetur ad fatendum, nec solus relinquatur, quia si diabolus eum deserere aut vult, aut cogitur a Deo, eum, vt sibijpsi manus inferat, sollicitabit.

Punctum vndecimum. Quonam autem modo sint continuanda tormenta, & de cautelis Iudicis, multis dictis enodabimus. Primum. Sicut variæ sunt delatorum qualitates, ita & modos interrogandi, & cautelas Iudicum oportet esse varias, nec vna regula dari potest, nec expedit: quia facilius filij tenebrarum quasi perditionis suæ laqueum euitarent. Vnde si taciturnitatis maleficium vestigare curat, aduertat an coram eo lacrymare delatus possit. Hoc enim pro certo compertū est, quod qui maleficus, aut malefica est, etiam si coniuretur vt lacrymetur, non poterit: quamquam voces gementis dabit, & sputo genas & oculos liniet, vt fleuisse videatur. Modus autem adiurandi ad veras lacrymas & ad eas cohibendas, hic vel consimilis est. Coniuro te per amorosas lacrymas a Domino nostro Iesu Christo in Cruce pro mundi salute fusas, ac per lacrymas ardentissimas ipsius Gloriosæ Virginis Mariæ matris, super vulnera eius hora vespertina emissas, & per lacrymas omnes olim Sanctorum & electorum omnium, a quorum oculis iam Deus omnem lacrymam abstersit, vt quatenus innoxia sis, lacrymas effundas, alioquin nullo modo possis effundere, in nomine patris &c. Experientia docuit quanto plus noxiæ coniurantur, tanto sicciores effici, quamquam fingere conantur. Alibi autem a præsentia Iudicis, & extra locum tormentorum, coram custodibus flere possunt. Causa vero eius rei putatur nobilitas doni lacrymarum in pœnitentibus: quod diabolus summe odit, & pro viribus impedit, vt finalis impœnitentia inducatur: aut quia facile malefica lacrymans, emollitis visceribus pœnitere posset. Quod si permittente Deo astutia diaboli lacrymas a noxia excuteret, dico eiusmodi nō excedere terminos pro-

babilis coniecturæ, nec super his iudicium absolutionis, aut condemnationis esse fundandum. Secundum. Cautela secunda semper obseruanda a Iudice & assessoribus. Caueant ne se tangi maxime ad nudũ, maxime iuncturarum permittant: armati vero semper signo Crucis ferant potius secum sal exorcizatum, palmas & herbas benedictas & ceram itidem benedictam, simul omnibus inuolutis: sunt enim efficacia, vt ex Ecclesiæ cõsuetudine, & strigimagarum testimonijs constat. Immo nedum a tactu, sed etiam ab auditu & visu talium, esset cauendum pro viribus: quia & per verba, & visum, cooperante diabolo, eas posse maleficijs afficere compertum est. Tertium. Cautela tertia. Abradantur omnes delatorum pili: in eis enim sicut & in vestibus interdũ pro maleficio taciturnitatis scripturas aut alligaturas celant: immo interdum in locis secretissimis non scribendis, nec nominãdis, immo interdum inter cutim & carnẽ. Et quamquã dæmon haud dubio eiusmodi taciturnitatem per se posset inducere: tamẽ eiusmodi alligaturis & scripturis vtitur ad maiorem animarum perditionem, & offensam diuinitatis: cum ista per neces puerorum maxime non renatorum, & mille crimina procurentur. Nota vero taciturnitatem in quæstionibus ex tribus emergere. Primo, ex naturali duritia cordis, sicut in quibusdam ex mollicie fassio adeo est facilis, vt etiam non admissa fateantur. Secũdo ex maleficio apud delatum retento: Vnde in diœcesi Ratisponen. quidam hæretici damnati illæsi in igne manserunt, & rursus adiudicati submersioni, idem fuit: indicto autem triduano ieiunio omni populo, cuidã innotuit, quod in certo corporis loco sub cute erat maleficium: quo sublato, statim incendio perierunt. Tertio, ex maleficio aliorũ, quantumcunq; distãtium, sicut in Isbruch quædam malefica se iactare solebat, quod si vel minimũ filum vestis cuiuscumq; detenti haberet, id posset efficere vt mori potius, quam fateri posset. Quartũ. Cautela quarta. Vbi vero eiusmodi rasura foret horrida, nonnulli Inquisitores contra taciturnitatẽ hoc vtũtur remedio. Abrasis capillis, ciphus aquæ benedictæ cum guttula benedictæ cerę infusa, ieiuno stomacho sancta Trinitate inuocata, ter potus delato ministretur. An vero omnibus remedijs cessantibus licitum esset diuinatrices inuocare pro soluendis maleficijs, quidam absolute negando respondent. Ego vero distinguo: quia aliud est per diuinos inuocare dæmones, aliud inuocare ipsos diuinos ad ea quæ sua virtute possunt, nõ scilicet vt dæmones inuocent, sed ut sua propria notitia & uirtute utantur: quod illicitum non puto, etiam siquid alias per dæmonem sciuissent, & nõ ideo quia nunc me instante inuocarunt: sicuti licite ad febrem quartanam pellendam naturali actiuo uterer, puta, pulueribus herbæ camedrios, quæ Italice, callamandrina, nuncupatur, mixtis uino bono albo,

potato

potato in hora accedentis parocismi, etiam si alias id dæmon reuelasset, modo id me instante non fecerit. Primo ergo Iudex vtatur propria virtute, deinde virtute aliorum, & consilio etiam malorum, necnon sanctorum etiam viuentium: tandem ad Deum confugiat etiam indicta oratione & ieiunio, vt prouideat rei suæ eo modo quo suæ bonitati & sapientiæ congruit, iuxta illud 2. Paralip. 20. Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te.

Punctum vltimum. Vltimam vero interrogationem delati nonnullis dictis explicare oportet. Primum. Sacratioribus diebus hora Missarum cum rebus & verbis sacris, maximeq; septem a Christo in Cruce prolatis, in schedula scriptis, &, vt nonnulli scribunt, cum longitudine corporis Christi benedicta, si haberi potest, qua malefica cingatur, & sanctorum reliquijs, Iudex aqua benedicta in potum exhibita, delatum iterum quæstionandum aggrediatur, continue hortando, & dicta testium sine nomine legendo, ac dicendo: ecce per testes conuictus es; & si testes id vellent, interroget an fateri velit, si testes in faciem deponant: quo annuente id fiat, si forte vel sic rubore aliquid diceret. Et vltimo eo stante in negatiua, interrogabit, an pro sua innocentia iudicium ferri candentis subire velit: quod si annuerit (vt libenter faciunt, putantes quod a dæmone iuuabuntur) erit signum quod sit vere maleficus: & replicabit Iudex, qua temeritate tali periculo se submittat: nec illud patietur, sicut nec licet. Secundum. Si vero in negatiua perstiterit, his cautelis Iudex vtetur. Prima. Carceri ad custodiam, bene tamen munito, tradetur, nullo autem modo eum sub fideiussione relaxet: quia numquam haberetur veritas: sed in dies peior efficeretur: sed id procuret, vt in cibo & potu humane tractetur: deinde submittat honestos & tutos, qui de impertinentibus loquentes tandem se exhibeant mediatores, promittendo quod Iudex gratiā faciet, & idē etiam tandem faciat Iudex, caute tamē loquendo, intelligēdo sibi vel reipublicæ, & Notarius omnia scribat verba, & qua intentione sint dicta, prius edoctus a Iudice. Secunda. Siqua complices examinati deposuissent ad propositum, aut siqua instrumenta, vel vnguenta, vel pixides ex domo eius habuerit, de singulis diligenter interroget, ad quem vsum &c. Tertia. Procuret Iudex sibi fidum, & malefico non ingratū, qui colloquatur, ac tandem causatus temporis tarditatem remaneat cū eo nocte: & si fieri posset, esset de complicibus confessis: foris autē sint qui explorent, & verba audiant, & si opus fuerit, conscribant. Quarta. Si quando incipiat confiteri, nulla ratione, vel pacto, vel hora Iudex confessionem dimidiet, donec principalia excipiat: interruptio enim multotiens ad vomitum reducit. Et post nocumenta illata interroget

Iudex

Iudex de succubo vel incubo, & tempore negatæ fidei, & quando cũ incubo coiuerit. Hæc enim non nisi dictis alijs fatentur. Quinta. Si prædicta omnia nõ iuuent; vbi fieri potest, in Castro aliquo recludatur in carcere, & post dies aliquot, Castellanus se recessurũ fingat ad partes distantes, & honesti viri vel feminæ intrantes adiutorium spondeant, modo eos de certis experimentis informet: puta, super grandine concitanda, vel de carnalibus cum incubis, & eiusmodi. Eo tamẽ casu, quo omnia deficerent, vel omnia fateretur, quid agendũ sit Iudici pro sententia, iam dicere aggrediamur.

Sententias pro terminatione processus in strigimagas uario modo ferri.

CAP. IIII.

QVIA vero iam ostensum est processus quonam modo continuetur: nunc quomodo per sententiam claudatur, multis punctis ostendemus.

Punctum primum. Iudicium ferri cãdentis, aquæ bullientis & duelli, quicquid sit de sæculari Iudice (qui tamen in hæresi maleficarũ, crimine scilicet ex ecclesiastico, & ciuili mixto, idest hæresi & maleficio, non potest sententiare ca. Vt inquisitionis, eo. tit. §. Prohibemus, li. 6.) ecclesiasticus Iudex non exercet. 2. q. 5. Monomachiam. Item ibi cap. Quod sanctorum. Vnde his missis, aut in conuictum, aut in sponte cõfessum sententia ferenda est, per Aug. 2. q. 1. cap. Nos in quemquam. Quæ sententia triplex est, vt ibi dicit gloss. sum. Prima est interlocutoria, quæ apud Ray. dicitur, quę nõ est super principali, sed super alijs quæstionibus emergentibus inter principium, & finem causæ: vt de teste repellendo, vel dilatione danda, vel nõ, & eiusmodi. Sic dicta quod inter principium & finẽ causæ Iudex eam loquitur, vel dicit: aut certe quia inter partes sine scripturæ sollemnitate profertur: De sen. & re iud. Quod ad: quamquam prolata scribitur. de proba. Quoniam. Secunda est diffinitiua, quæ ea est, qua principalis causa finitur. ff. de re iud. l. 1. Tertia est sententia præcepti, & ea est quæ maior minori præcipit sine causæ cognitione: de qua in d. gloss. & ff. quod me. ca. l. vltima. Sed ista tertia omissa, de prima, & de secunda præcipue intendimus. Prima autẽ & pręcipua, idest diffinitiua, si lata fuerit iuris ordine prætermisso, nulla est. 2. q. 6. Si quando. §. Diffinitiua. Quod de eo ordine secundum gloss. vbi supra intelligitur, qui de substãtia Iudiciorum est, vt scilicet fiat litis contestatio, & testes legitime recipiantur: non autẽ de eo ordine, qui de Iudiciorum substantia non est, vt quod sententia non feratur sub conditione, vt prius nõ pronuncietur de proprietate, quam de possessione, quæ si non seruentur, sententia tamen tenet. 2.

q. 6. An-

q.6. Anteriorum.§. Biduum. In causa tamen strigimagarum, quia est causa fidei, & crimen hæresis, licet mixtum, proceditur summarie, simpliciter, & de plano, vt supra dictum, & declaratum est: & semper debet Inquisitor & Iudex in videndo merita processus & sententia ferenda, adhibere peritos omnium facultatum pro viribus. Proferri autem debet a Iudice, non ab alio; alioquin non tenet: Item in loco publico, & honesto, & sedendo. 3.q.3. Induciæ.§. Spacium: & similiter de die, non in tenebris: & sic de multis quæ ibi notantur. Hic tamen fertur, si Iudici placet, etiam diebus feriatis; quod ibi prohibetur: & similiter sine scriptura, cum secundum Io. An. multotiens sine scriptura teneat, maxime vbi est consuetudo loci, vel fori, di. 11. Consuetudinis. Iudex etiam si est Episcopus, per alium sententiam recitare potest, instar illustrium. Lata autem sententia, licet in actionibus criminalibus executio non sit differenda. 2.q.1. Sicut: fallit tamen in multis casibus, e quibus pro ista causa duos elicio. Primus est, si lata est in mulierem prægnantem, quia partus expectatur .ff. de re iudic. l. prægnantis. Secundus, cum is qui crimen confessus est, postea negat: quod intellige, si fuit confessus solum in loco torturæ, vel carceris, non aliter: de quo vide. C. de custo.re.l.2. Si autem est facta sponte in libertate, non metu, non est audienda: alioquin quilibet vicinus patibulo se pro voto liberaret ad tempus, & totiens quotiens: quod nota.

Punctum secundum. Suspitio autem vnde ad interdum sententia emergit, multis dictis absoluitur. Primum. Glo. in ca. Nos in quemquam. 2.q.1. dicit quatuor esse modos conuincendi reum: Aut iure, scilicet instrumentis & testibus: aut facti euidentia. de cohabi. cle. Tua: Aut iuris interpretatione, ut sæpius citatum esse reum 3.q.9. Decreuimus: Aut suspitione violenta 32.q.1. Dixit. Canonistæ vero suspitionem trifariam secundum antiqua iura diuidunt: Et prima est temeraria, quæ in reum nihil iure operatur, & de qua 2.q.1. Nullum iudicetis suspitionis arbitrio. Secunda est probabilis, & est quando aliquid videtur omnibus, aut pluribus, aut sapientibus (tu hic accipe prudentibus) & his, aut omnibus, aut pluribus, aut præcipuis, vt patet ex diffinitione probabilis apud Arist. in lib. 1. Topi. Et hęc inducit purgationẽ canonicam 2.q.4. Presbyter. Admittitur etiam ad semiplenam probationem, de præsump. cap. In multis. Vnde ad probationẽ coadiuuat, si alia adsint adminicula: Tertia est violenta, quæ condemnationem inducit: de qua illud Hiero. intelligitur 32.q.1. Dixit: Vxor dimitti potest propter fornicationem, aut fornicationis suspitionem. Et ista est duplex: Quædam, scilicet iuris, & de iure, vt cum ius fingit, & statuit aliquid super facto: contra quam probatio non admittitur, de spons. Is qui fidem. veluti si data fide de contrahendo, sequitur copula, ma-

Hh trimo-

trimonium præsumitur. Quædam vero est iuris, sed non de iure, vt ibi ius præsumit, sed non statuit: vt si vir diu mulieri cohabitauit, præsumi tur cognouisse. 32. q. 1. Dixit: & contra hanc admittitur probatio. Secundum. Quantum vero attinet ad nostrum institutum, & noua iu ra, suspitio probabilis diuisa, tria nobis membra parit suspitionis, quæ sunt modica, magna, maxima. Prima, idest, parua in iure vocatur leuis, vt in cap. Accusatus, de hære. lib. 6. quod, scilicet, leuibus coniecturis oriatur: & parua vel modica, quod paruis indicijs seu modicis constet, & pro hac punitur strigimaga, non tamen pœna relapsi. Exemplum in simplici hæresi: Siqui occulta conuenticula celebrant, aut vita vel moribus a communi vita fidelium deuiant, de hære. Excommunicamus primo. Exemplum in hæresi strigimagarum: Si in angulis conuẽticula celebrãt, aut in temporibus anni sacratioribus in campis vel syluis nocte vel die, aut si seorsum aliquæ reperiantur non frequentantes ex more diuina, aut modis consuetis, aut cum suspectis maleficis secretas familiaritates contrahere, eiusmodi enim saltem leui suspitioni de hæresi subiacent; quippe quod talia crebro eiusmodi hæretici facere consueuerunt. De hac leui suspitione habetur. C. de hære. lib. 3. in fi. vbi dicitur, Hæreticorum vocabulo continentur, & latis aduersus eos sententijs debent succumbere, qui vel leui argumento a iudicio catholicæ religionis & tramite detecti fuerint deuiare: Quod dictum Host. in Sum. tit. de præsum. §. fi. exponit, quod hæretici leui argumento deteguntur quantum ad hoc, quod suspecti habeantur, tamen non debẽt vt hæretici haberi. Adde tamen quod subijciuntur sententijs datis pro leui suspitione, non aliter. Secunda vero suspitio, idest magna, in iure vocatur vehemens, siue fortis: de qua rursus in d. c. Accusatus, vbi dicitur suspitio magna, & vehemens: vbi ly, &, non copulatiue, sed expositiue tenetur, secundum Io. An. ibi. Vehemens autẽ idem est quod fortis, secundũ Archi. ibi: Et sic dicitur, qđ nisi uehementibus & fortibus defensionibus repellatur, & rursus quod ex vehementibus magnis & fortibus coniecturis emergat. Exemplũ in simplici hæresi: Aliqui eos, qui sciuntur hęretici esse, occultãt, fauorẽ impendũt, associant, visitãt, munera offerunt, recipiũt, defensant, & eiusmodi faciũt. Et similiter co gnoscuntur circa hæresim strigimagarũ, eo quod suspitio oriatur, quia participant cũ eis in crimine. Et hęc patẽt per dicta Archi. in d. c. Accusatus. Tertia suspitio est maxima, & in iure vocatur violenta, ca. Cũ cõ tumacia. & c. Accusatus. de hær. li. 6. Quę sic dicitur, qđ violentet & cogat ad credendũ, nec quacũque tergiuersatione refellitur; vel quod ex indicijs & coniecturis conuincentibus emergat. Exemplum in simplici hæresi. Siqui hæreticos adorauerint, idest, reuerentiam suo more exhibuerint, consolationem vel communionẽ ab eis acceperint, vel similia

quæ ad eorum ritum attinent, perpetrarint: qui conuicti sunt per ca. Filij. & per ca. Accusatus, de hære. in 6. Et per no. per Archi. super ca. Quicunque hęreticos. & in verbo Credentes, eo. tit. li. 6. cũ non sit dubium eos ita facere in credentiã hæreticę prauitatis. Et in hæresi strigimagarum a simili. Siqui patrant pertinentia ad ritum strigimagarum, in verbo, Vt, Tu senties in breui quid tibi continget, & sequitur effectus, & similia. Et similiter in effectu, ut solo tactu inficiendo hominẽ, aut bestiam, & eiusmodi. Hi enim vbi laborant infamia, sunt conuicti. Tertium, Igitur suspecti de strigimagarum secta triplices seu certe tripliciter homines sunt: leuiter, uehementer, violenter. Et leuiter quidẽ, qui talia leuia seu modica peragunt, quod ex his leuis aut modica suspitio emergat: qui quamuis hæretici minime habendi sint, his tamen indici debet canonica purgatio, de hære. Excommunicamus primo. vel tamquam pro leui suspitione abiuratio, Vt per ca. Accusatus patet. in 6. eo. ti. Non tamen punietur vt relapsus, si deinde hæresim committat, vt ibi liquet. Quidam vero sunt suspecti vehemẽter, vt dictum est: qui licet nec sint hæretici, nec vt hæretici damnandi: vt liquet in cap. Literas. §. Quo circa, de præsump. Tamen talibus debet mandari vt abiurent vniuersaliter omnem hæresim, ac particulariter in quam inciderunt, vt in cap. Accusatus, de hære. in 6. Et per cap. Inter solicitudines, de pur. can. Et per ca. Literas, de præsump. Et ex verbis. d. c. Accusatus, patet quod post abiurationẽ in triplici casu pœna relapsorũ plectuntur: Primo, si relabatur in hæresim, de qua erat suspectus uehemẽter. Secundo, si hęresim in genere abiurauit, & in aliã labitur. Tertio, si hęreticos receptat, & deducit, visitat, associat, dona mittit, aut eis fauet. Quod si adj mandatum Iudicis talis abiurare recuset, quidam dicunt tradendum brachio sæculari, secundum ca. Ad abolendam. §. Pręsenti, de hære. Quod non bene probat: quia non loquitur de vehementer suspecto, sed de manifeste deprehenso, cum quo agitur rigorosius. Vnde melius alij dicunt procedendum per ca. Excommunicamus primo. eo. ti. §. Qui vero sola. Vnde excommunicatione plectetur, in qua si anno integro durarit, vt hęreticus damnabitur. Quidam vero suspecti sunt violenter, vt etiam patuit: & hi ut hæretici sunt habendi. Vnde si crimen fatentur, & volunt redire, abiurata hæresi ad pænitentiã admittuntur per ca. Ad abolendã. & per ca. Excõmunicamus secũdo, eo. tit. Si vero abiurare recusant, tradẽdi sunt curiæ sæculari per d. c. Ad abolendam. §. primo. Si autem crimen non fatetur postquam est cõuictus, nec cõsentit abiurare, est vt hæreticus impænitens condemnãdus per ca. Ad abolendã. Violenta enim suspitio sufficit ad damnandũ, & probationem in cõtrarium non admittit, de prę sump. Literis. & ca. Afferte. Quartũ. Et cum hæc in simplici hæresi vera sint absq; euidẽtia,

aut indicijs facti (ficut infra in fexto modo fententiandi patebit, vbi quis vt hæreticus damnatur, etiã fi in re non fit hæreticus) quanto magis circa heresim ftrigimagarum, vbi femper concurrit aut euidens factum in pueris, hominibus vel iumentis, aut indicium facti, puta per inftrumenta reperta. Et licet in fimplici hæresi pænitentes & abiurantes, ad pænitentiam & perpetuos carceres admittantur, in hac tamen hæresi, licet ecclesiafticus Iudex, vt fic, recipiat ad pęnitentiam: Laicus tamen poteft propter damna forte facta, vltimo fupplicio interimere.

Punctum tertium. Si delatus, attentis meritis caufæ, adhibito peritorum confilio, inuentus fuerit immunis, ideft, nullo ex prædictis modis deprehenfus in hærefi, nec alias de ea infamatus, vel fufpectus, fententiandi practica. Nos N. talis Epifcopus, aut Iudex, talis dominij, attendentes quod tu talis, de tali loco, talis diœcefis, fuifti nobis delatus de tali hæretica prauitate: attendentes etiam illa effe talia quod nequibamus, nec debuimus conniuentibus oculis pertranfire, defcendimus ad inquirendum fi prædicta fulcirentur aliqua ueritate, teftes recipiendo, te examinando, & alia faciendo, quæ decebant fecundum canonicas fanctiones. Eapropter vifis, & diligenter examinatis omnibus actis & actitatis in hac caufa, habitoq; peritorum in iure ac Theologica facultate, cõfilio, illoque fæpius repetito, fedentes pro tribunali more Iudicis iudicantis, ac habentes pre oculis folum Deum & negocij veritatem, facrofanctis Euangelijs pofitis coram nobis, vt de vultu Dei iudicium noftrum prodeat, & oculi noftri videant æquitatem: ad noftram diffinitiuam fententiam Chrifti nomine inuocato defcendimus in hunc modum. Quia per ea quę vidimus, & audiuimus, & producta, & oblata acta, & actitata funt coram nobis in præfenti caufa, non inuenimus aliquid cõtra te legitime probatum effe, de his, de quibus delatus fueras coram nobis: pronunciamus, declaramus, & fententialiter diffinimus, contra te non effe actum legitime coram nobis, propter quod pofsis, aut debeas vt hæreticus, aut maleficus iudicari, aut de hæretica prauitate aliqualiter fufpectus haberi: quare a præfenti inftantia, inquifitione, & iudicio totaliter te relaxamus. Lata fuit hæc fententia, &c. Cauendum vero eft, ne in fententia delatus dicatur infons, vel immunis, fecundum quod non fuerit contra eum legitime probatum; quia fi proceffu temporis iterum deferatur, & legitime probetur, poteft non obftante prędicta abfolutoria fententia condemnari. Nota infuper eodem modo abfoluendos effe, fi deferantur aliqui de receptatione, defenfione, vel alia fautoria hæreticorum, vbi nihil legitime probatur. Et eiufmodi fententia cum fit pro delato, non contra eum, diuifim fieri poteft ab Epifcopo folo, vel Inquifitore folo, per ca. Multorũ. de hęre. in cle. & ibi glo. Io. An.

Pun-

Punctum quartum. Aliquando delatus examinato processu cum peritorum consilio, inuenitur de hæresi diffamatus solum: quod tunc est, quando nullo ex dictis modis est deprehensus, nec indicia aliqua verborum, aut factorum probata sunt contra illum, sed infamia sola, quam in causa hæresis non refert apud bonos, aut apud malos etiã vilissimos esse: quia a quibus potest quis legitime accusari, apud hos etiam potest legitime infamari: & tunc hæc sit practica. Nos talis Episcopus aut Iudex talis dominij, considerantes quod meritis processus facti per nos contra te talem, talis diœcesis nobis delatum de tali hæretica prauitate, diligenter discussis de peritorum consilio, non inuenimus te confessum, aut conuictum de prædicta labe, nec alias suspectum: nisi quod te reperimus legitime & veraciter in tali loco apud bonos & malos publice diffamatum: ea propter ad purgandam eiusmodi infamiam, & vt odor bonus in cœtu fidelium existat; tibi indicimus canonicam purgationem, vt iuris est, assignando tibi talis mensis, talis diei, talem horam, in qua corã nobis personaliter compareas, vt infamiam tuam purges tanta manu vel personarum numero ordinis tui: qui quidem compurgatores sint homines fide catholici, ac vita probati, & qui tuam conuersationem & vitam nouerunt, non tam moderno tempore, quam transacto: significantes, quod si in purgatione defeceris, te habebimus pro conuicto, prout volunt Canonicæ sanctiones. Eiusmodi autem sententia authores Mallei malefic. videntur velle, quod ab Inquisitore sine Ordinario, & econtra ferri possit: Verum ego puto, quod non: quia est contra delatum, qui si deficiat, damnatur. Nec obstat si aliquo modo sit pro eo: quia odia restringi, & fauores conuenit ampliari. de reg. iur. in 6. & tanto plus, quanto Inquisitor per se quidem damnat, & grauat, iuuat autem per accidens. Et ita tenet Directorium inquisitionis. Eiusmodi tamen sententiam multi tenent posse Inquisitorem sine Ordinario facere: quia aut clarum est, aut dubium de iure. Et si est dubium, cum Inquisitores possint ex priuilegio interpretari ius in causa fidei, poterũt facere eiusmodi soli. Multo autem magis si est clarum, vt videtur: quia in cap. Vt officium, in 6. hoc Inquisitoribus conceditur, nulla habita mentione de Ordinario. Et confirmatur: quia in litteris Clementis, vnde illud cap. sumptum est (quæ incipiunt, Licet ex omnibus) postquam mandatum est Inquisitoribus recipere abiurationem, statim subiungitur de aliquibus, quæ nõ potest Inquisitor solus, dũ subditur. Quod si aliqui fuerint iudicandi hæretici, vel incarcerationis pœna perpetue &c. & tunc mandatur Inquisitoribus vt Ordinarium requirant. Quia ergo hoc eis licet per hoc ius antiquum, & per nouum non exprimitur contrarium, tenendum est: iuxta gloss. in Cle. Multorum.

eo.tit.

eo.tit. Nec obstat, quod eis ibi prohibetur sententia contra eos, scilicet hæreticos: quia intelligitur de sententia damnatiua de hæresi. Hæc ex his. Sed primum est veritas: quia illud uerbum, contra, corrigit antiqua iura, & hic male glossatur. Vide de his, De purg. cano. Inter solicitudines: Et nota, eiusdem ordinis, si haberi possunt, alioquin erunt ordinis inferioris, uel etiam laici 24. q. 5. Si legitimi. Nota etiã, sui ordinis: ut si delatus est religiosus, compurgatores religiosi sint: si clericus sæcularis, clerici sæculares: si miles, milites: sumitur enim ordo in genere. Vnde si purgatur Episcopus, admittuntur non Episcopi modo, verum etiam abbates, & religiosi presbyteri: & in alijs pari forma: De pur. cano. Quotiens. Numerus autem compurgantium hodie secundum Ray. Iudicis rationabili taxatur arbitrio, omnibus pensatis. Quod videtur graue, nisi vtatur proborum consilio, alioquin posset tot imponere, quod pro voto damnaret. Si autem hic delatus se purgare noluerit, excommunicetur: & si per annum indurato animo sic steterit, extunc vt hæreticus damnatur, de here. Excommunicamus itaque.§. Qui autem. Si autem voluerit quidem se purgare, sed nequiuerit, quia quot & quales iniuncti sunt, non inuenit, pro conuicto habetur: & consequenter vt hæreticus damnatur, de hære. Excõmunicamus primo.§. Adijcimus. & de pur. cano. Cum dilectus. Si vero se purgare & voluerit, & potuerit, vt colligitur de pur. can. Quotiens.§. Porro. & cap. Accepimus. hæc erit practica. In termino, & loco statuto, in quo scilicet est infamatus, purgandus cum suis coniuratoribus coram Episcopo & Inquisitore personaliter comparebit: & manu super libro Euangeliorum posita, sic exordietur. Ego iuro super ista quatuor Euangelia sancta Dei, quod hæresim talem (eam exprimendo) de qua sum infamatus, nunquam tenui, nec credidi, nec docui, nec credo, nec teneo. Quo facto, omnes compurgatores ponent manum super Euangeliorum libro, & quisque eorum sic dicet: Ego iuro super ista sancta Dei Euangelia, quod credo ipsum verum iurasse, & tunc est Canonice purgatus. Si autem in pluribus locis fuerit infamatus, iniungatur vt in omnibus publice fidem catholicam profiteatur, & hæresim de qua infamatus est, detestetur, de pur. cano. Inter solicitudines. Nec contemnat sic purgatus: quia si deinde labatur in hæresim iam purgatam, pro relapso iudicatur, & traditur curiæ sæculari, de hære. Excommunicamus primo.§. Addijcimus. & cap. Ad abolendam.§. illos quoque.

Punctum quintum. Aliquando vero delatus, peritorum consilio trutinato processu, reperitur quæstionibus dignus: vel quia varius, vel quia sufficienter ad id indiciatus, & nullo dictorum modorum deprehensus. Quo casu sententia est ferenda coniunctim, & nõ diuisim per

cap.

cap. Multorum, de hære. in Cle. nec per Inquisitorem solum, nec per Episcopum solum: & hæc erit praxis. Nos talis Episcopus vel Inquisitor talis, attentis meritis processus per nos contra te talem talis loci, talis dioecesis, facti, & quod tu es in tuis confessionibus varius, aut nihilominus sunt indicia varia sufficientia ad te exponendum quæstionibus & tormentis, ea propter vt veritas ab ore tuo proprio habeatur, & vt deinceps aures Iudicum non offendas interloquendo, declaramus, iudicamus, & sententiamus die præsenti, & hora tali, te supponendum quæstionibus & tormentis. Lata fuit hęc sententia &c. Si autem delatus reperiatur & varius, & sufficienter indiciatus simul, totū in sententia ponatur: si alterum tantum, ponatur illud. Sententia vero lata executioni mandetur: videantur tamen illa, quæ cap. priore, puncto 10. scripta sunt, assignata etiam die ad continuandum quæstiones, si oportuerit, vt supra. Si ergo veritatem fassus veniam petiuerit, abiuret, iuxta cap. Ad abolendam. §. Præsenti. de hære. & sententialiter vt deprehensus publice damnetur per modum, qui dicetur infra puncto nono. Si vero veritatem dixerit, non tamen poenituerit, sed in hac pertinaciter steterit, & relapsus non fuerit, condemnabitur, iuxta. d. cap. Ad abolendam. §. præsenti: & expectatus competenter & decenter informatus, tradetur brachio sæculari, vltimo supplicio feriendus, vt infra puncto vndecimo. Quod si relapsus fuerit, damnabitur, vt infra ibidem. Si vero decenter tormentis expositus, veritatem fateri noluerit, de cætero non vexetur, cæterum liber dimittatur. Illud vero aduertendum est, quod ea quæ diximus de eo quæstionando, vera sunt, de quo nihil ante quæstiones probatur, sed neque ipse fatetur, propter quod hæresim abiurare debeat, vel possit vt hæreticus condemnari. Aliquando tamen est deprehensus, vel ea sunt probata indicia, propter quæ deberet abiurare, vt leuiter, aut vehementer suspectus, propter quæ non est quæstionandus: sed aliquando vltra hoc negat aliqua, quæ non probantur, sed sunt indicia ad quæstiones sufficientia. Cum ergo pro talibus torquetur, & nihil confitetur, non est absoluendus eo modo, quo dictum est, sed secundum probata contra eum procedetur, & abiurabit vt suspectus, vel deprehensus, secundum merita processus. Si vero propter quæstiones, illa vel eorum aliquid fateatur, tunc abiurabit hæc & illa coniunctim, & non diuisim: quia est contra, etiam si suspicio sit leuis: & pro his & illis sententia contra eum feretur.

Punctum sextum: Aliquando vero delatus, processu peritorum consilio trutinato, inuenitur de hæresi solum suspectus, & leuiter: quod tunc est, quando nullo ex tribus dictis modis est deprehensus, nec cōtra eū sunt alia indicia fortia aut vehementia, sed leuia tantū iu-

dicio

dicio consilij: quibus talis debet hæresim, de qua delatus est, abiurare, & si relabatur, non vt relapsus punitur: licet grauius plectatur, quam si nunquam abiurasset, vt in cap. Accusatus. de hære. in 6. & tunc ista est praxis. Abiurabit enim & publice in Ecclesia, si publice est suspectus in hunc modum. Ego talis, diœcesis talis, habitator talis loci, in iudicio constitutus coram vobis domino Episcopo tali, vel Iudice tali, sanctis Euangelijs positis coram me, & proprijs manibus eis per me tactis, iuro me credere corde, & profiteor ore illam sanctam fidem catholicam & apostolicam, quam Sacrosancta Romana Ecclesia credit, confitetur, prædicat & obseruat. Item, iuro me credere, & profiteor ore, quod Dominus Iesus Christus cum omnibus Sanctis detestatur hæresim talem, puta, pessimam maleficarum, vel aliam: & quod omnes illam sequentes seu illi adhærentes æterno igni cruciabuntur cum diabolo & angelis eius æternaliter, nisi resipiscant, & Ecclesiæ Sanctæ per pœnitentiam reconcilientur. Consequenter autem abiuro, abnego, & reuoco illam hæresim, de qua habetis me suspectum, videlicet, quod familiaritatem cum maleficis habui, eorum errorem ignoranter defendi, odio habui Inquisitores, & illarum persecutores, seu etiam quod earum crimina non detexi. Item, iuro quod nunquã prædictam hæresim credidi (supple pertinaciter) neque credo, nec illi adhæsi, nec adhæreo, neque vnquam credam vel adhærebo: nec illam docui, nec docere intendo. Quod si aliquod prædictorum fecero, in futurum (quod Deus auertat) pœnis viris taliter abiurantibus debitis prompto animo me submitto, paratus subire omnem pænitentiam, quam pro his quæ feci & dixi, pro quibus merito me habetis suspectum, volueritis mihi iniungere, & illam iuro me pro viribus adimplere, & nullatenus contrauenire: sic Deus me adiuuet, & hæc Euangelia sancta. Et si publice adiuratio fit, vulgariter fiat, quo intelligatur ab omnibus. Qua facta, moneatur delatus, vt nouerit quid fecit, & caueat. Consimili modo abiurabit in camerali, vbi factum publicum non est. Quibus peractis sententia hoc modo feratur. Nos talis Episcopus & talis Inquisitor (si adest, vel econtra) attendentes, quod visis & diligenter consideratis meritis processus per nos facti contra te talem, talis diœcesis, talis loci, nobis de hæretica prauitate delatũ, reperimus te hoc, & illud, vel illud admisisse, quæ de hæresi te leuiter suspectum reddunt: propter hæc te talem merito habentes, te fecimus vt leuiter suspectum de prædicta labe eandem hæresim abiurare. Verum, ne prædicta per te commissa remaneant impunita, & vt in futurum cautior efficiaris, de consilio multorum & magnorum iurisperitorum, ac etiam religiosorum, in, & super his habito, maturo pariter & digesto, habentes præ oculis solum Deum, ac irrefragabilem

bilem sanctæ fidei catholicæ veritatem, sacrosanctis Euangelijs positis coram nobis, vt de vultu Dei iudicium nostrum prodeat, & oculi nostri videant æquitatem, sedentesque pro tribunali more Iudicum iudicantium, te talem hic in nostra præsentia personaliter constitutũ per modum, qui sequitur condemnamus, sententiamus, seu potius pænitentiamus, scilicet vt de cætero nunquã scienter teneas, associes, vel defendas talem &c. ponantur ea propter quæ fuit suspectus. Lata fuit hæc sententia seu pænitentia &c. Videatur etiam punctus sequens, & caueat Notarius, ne, pro leuiter, ponat, vehementer: alias possibiliter esset magnum præiudicium.

Punctum septimum. Aliquando peritorũ consilio examinato processu, delatus reperitur de hæresi suspectus vehementer: quod tunc est, quando non est aliquo trium dictorum modorum legitime deprehensus: sunt tamen indicia contra eum magna & grauia probata, & talia per consilium iudicata: & eo casu hæc est praxis. Hic enim abiurare debet vt suspectus vehemẽter, adeo quod si labatur, teneatur pœna relapsi, iuxta cap. Accusatus. de hære. in 6. & abiurabit publice, vel secrete, secundum quod publice vel secrete fuit suspectus. Modus vero abiurandi hic est. Inquisitor enim, vel alius sermonem habebit in die Dominica, quo expleto, per Notarium vel Clericum legentur ea, de quibus est conuictus, & ea quæ illum reddunt suspectum vehementer. Deinde subiunget Iudex vel officialis eius: Ecce ex his es nobis de tali hæresi suspectus vehementer: vnde quod te de hoc purges, & hæresim illam abiures, oportet: & proposito Euangeliorum libro, delatus imponet manus super eo, & si scit competenter legere, cõsequens abiuratio ei legenda tradetur in scriptis, & leget audiente omni populo: si vero legere nescit, Notarius leget eam vulgariter, & morose, & delatus semper Notarij verba replicabit alta & intelligibili voce. Hæc autẽ est abiurationis forma. Ego talis, de tali loco, talis diœcesis, in iudicio personaliter constitutus, coram vobis Reuerendissimo domino Episcopo tali, & Iudice vel Inquisitore tali, sanctis Euangelijs positis coram me, proprijs manibus ꝑ me tactis, iuro me credere, & profiteor ore &c. vt puncto priori, mutatis mutandis. Deinde sequitur sententia vel pœnitẽtia, hoc modo. Nos talis Episcopus & talis Inquisitor, si adest, &c. vt priori puncto, mutatis mutãdis. Aduertendum vero est, quod suspecti de hæresi, siue leuiter, siue vehementer, & non deprehensi, non debent perpetuo aut incarcerari, aut immurari: quia hæc est pœna hæreticorum pænitentium, vt in cap. Excommunicamus secundo, eo. tit. & in cap. Quoniam, eo. tit. lib. 6. Possunt autem in carceres ad tempus trudi, & deinde vt videbitur liberari. Non sunt etiam eiusmodi consignandi Crucibus, quia ista sunt insignia hæretici pænitentis: isti autem su-

specti quidem habiti sunt, non autem hæretici. Potest tamen eis imponi vt certis diebus sollemnibus ad valuas stēt ecclesię, aut circa altare, dum missarum sollemnia celebrantur, tenētes manibus ardentem cereum, aut talem adeant peregrinationem, & eiusmodi.

Punctum octauum. Aliquando vero trutinato peritorum consilio processu, delatus inuenitur suspectus violenter: & id est quando non est legitime aliquo illorum trium modorum deprehensus, sed sunt indicia non leuia, aut vehementia solum, verum iudicio consilij fortissima & violentissima. Exemplum in simplici hæresi. Non deprehensus, citatus tamen, non in causa fidei, & propter non comparere excommunicatus, excommunicationem animo indurato integro anno sustinens, est de hæresi leuiter suspectus: quia hoc non caret scrupulo hæreticæ prauitatis, De pœnis. Grauem. Citatus vero de fide responsurus, & excommunicatus propterea quod renuit comparere, iam est suspectus de hæresi vehementer, leui suspitione in vehementem transeunte: & si integro anno sic sustinet indurato animo, est iam de hæresi suspectus violenter, vehementi suspitione in violentam transeunte: contra quam non admittitur defensio, vt in ca. Cum cōtumacia, eo. tit. lib. 6. Exemplum in hæresi strigimagarum. Si dixit vel egit aliqua, quæ ab eiusmodi practicantur, quando aliquem maleficijs volunt inficere: vt si minatus est alicui; In breui senties quod tibi accidat, & sequatur effectus aliquis inconsuetus, & maleficialis. Item, si adiuit diabolicum ludum ex voluptate, & id fatetur, negat tamen se Christum negasse. vide supra, Vbi de triplici suspitione tractatur. Eo casu hæc est praxis in simplici hæresi. Licet enim violenter suspectus forte non sit hæreticus: quippe qui nec in mente errorem, nec in voluntate forte habeat pertinaciam, vt no. Archid. in ca. citato: nihilominus est veluti hæreticus damnandus, propter eiusmodi violentam suspitionem, contra quam probatio non admittitur. Damnatur autem hæreticus sic, quod si nolit resilire, & abiurare, & condigne satisfacere, traditur brachio sæculari, de hære. Ad abolendam. §. Præsenti. Si vero velit, & cum effectu consentiat abiurare hæresim, carceri perpetuo mancipatur, de hære. Excommunicamus. secundo. Et idem de suspecto violenter in hæresi strigimagarum, licet idem modus obseruandus esset: mitius tamen agendo, dicendum quod si stabit delatus in negatione, dicendo vt solent, quod illa verba non eo animo dixerit, sed ex vehementi, maxime muliebri passione, vnde & Iudici ideo videtur eum posse ignibus addicere, non obstante suspitione violenta, tunc Iudex eo in carceribus detento, inquirat, & proclamet si dudum in similibus notatus fuisset: & si sic, vtrum publice sit de tali hæresi diffamatus: ex quibus ad vlteriora procedat, ante omnia quæstionibus exponendo:

nendo: et si de tali hæresi apparuerint indicia, aut de maleficio taciturnitatis, vt quia flere nequit, aut in tormentis non sentit, vel statim post recuperat vires, procedat per cautelas superius tactas. Eo vero casu, quo omnia defecerint, aduertat quod si similia dudum patrauit, nō est dimittendus omnino, sed per annum ad minus squaloribus carceris mancipandus, & sæpissime examinandus, præcipue sacratioribus diebus. Si autem cum hoc esset diffamatus, licet per ea quæ in simplici hæresi dicta sunt, posset ignibus adiudicari: præcipue propter multiplicationem testium, & quia sæpius in eiusmodi vel similibus maleficijs fuit notatus: pie tamen volens procedere, indicet ei canonicam purgationem, vt viginti vel triginta compurgatores habeat, & procedat prout de iure: ita quod si defecerit, concremetur. Si vero se purgauerit, abiuret omnem hæresim modo superius tacto, cum pœna relapsorum & pænitentia perpetua, per modum qui tangetur in sententia. Et hic modus in omnibus sequentibus modis sententiandi seruari posset, vbi Iudex vellet pie procedere. Aduertat tamen Notarius, vt in actis scribat abiurationem factam per suspectum violēter. Postquam abiurauerit ab excommunicatione, absoluatur, sicut & omnis hæreticus rediens: cum sit excommunicatus, per ca. Ad abolendam. & per ca. Excommunicamus primo, ac secundo: Deinde sequitur sententia. Nos talis Episcopus & talis Iudex (si adest Inquisitor, vel alius loco Inquisitoris) attendentes, quod tu talis, de tali loco, talis diœcesis, fuisti nobis delatus de talibus & talibus fidem sanctam tangentibus, & quod nos processimus ad informandum nos super illis, vt iustitia suadebat, & meritis processus diligenter examinatis, & omnibus actis, & actitatis in causa præsenti, inuenimus te talia & talia cōmisisse: ea propter & non immerito de tali vel tali hæresi te suspectū violenter habentes, fecimus te vt taliter suspectum omnem hæresim generaliter, & publice abiurare: prout nobis mandant canonicæ sanctiones. Sane, cum secundum eadem Canonica instituta, omnis talis sit ut hæreticus condemnandus, & tu saniori consilio inhærendo, & ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ redeundo abiuraueris (vt præmittitur) omnem hæreticam prauitatem, propter quod absoluimus te a sententia excommunicationis, qua vt obnoxius Dei Ecclesiæ astrictus merito tenebaris: si tamen de corde vero & fide non ficta reuersus es ad Ecclesiæ vnitatem. Idcirco inter pænitentes deinceps computaris, ad misericordiæ sinum sacrosancta Ecclesia te recipit de præsenti. Verum, quia indignum valde existit offensas diuinas impunitas conniuentibus oculis pertransire, iniurias hominum castigare, cū grauius sit diuinam, quam humanam lædere maiestatem: & ne tua

crimina alijs delinquendi incentiuum ſint, & vt efficiaris cautior in futurum, ac in poſterum minus procliuis reddaris ad prædicta, ſeu ſimilia committenda, & in futuro ſæculo leuius patiaris: nos Epiſcopus & Iudex præfatus, præhabito in, & ſuper his ſano & maturo conſilio peritorum, ſedentes pro tribunali, more Iudicum iudicantium, habentes præ oculis ſolum Deum, & ſanctæ fidei irrefragabilem veritatem, ſacroſanctis Euangelijs poſitis coram nobis, vt de vultu Dei iudicium noſtrum prodeat, & oculi noſtri videant æquitatem: te talem in noſtra præſentia perſonaliter conſtitutũ, hac die & hora tibi inantea aſsignatis, ſententialiter per modum, qui ſequitur, condemnamus, ſeu potius pænitentiamus. In primis, quod ſtatim induaris ſuper veſtes omnes, quas defers, veſte liuida ad modum ſcapularis monachi ſine caputio facta, ante & retro habēte Cruces, de pāno croceo, longitudinis palmorum trium, & latitudinis duorum: quam veſtem deferre habeas ſuper omnes veſtes alias tanto tempore: & nihilominus cum dicta veſte & Crucibus ſtes in porta talis Eccleſiæ, tali & tanto tempore, ſcilicet, in quatuor feſtis principalibus Virginis Glorioſæ, vel alijs: atque ad talem carcerem perpetuo, vel ad tempus ſententialiter condemnamus: retinentes nobis ex certa ſcientia, & expreſſe, vt nobis concedunt Canonica inſtituta, quatenus dictam pænitentiam poſsimus mitigare, aggrauare, mutare, tollere in toto & in parte, totiens quotiens nobis viſum fuerit faciendum. Lata fuit hæc ſententia &c. Qua lecta, ſtatim executioni mandetur, & induatur veſte prædicta.

Punctum nonum. Aliquando delatus trutinato peritorum conſilio proceſſu, inuenitur ſuſpectus de hæreſi, & diffamatus: & id eſt quando nullo ex dictis modis reperitur legitime deprehenſus; reperitur tamen diffamatus, ac ſic indiciatus, vt ſuſpectus reddatur, aut leuiter, aut vehementer: vtpote, quia ad hæreticos magnam habuit familiaritatē, qualis fuit is, de quo in ca. Inter ſolicitudines de pur. ca. Et eo caſu hæc eſt praxis. Nam tali ratione infamię indicitur canonica purgatio, & ratione ſuſpitionis abiuratio, iuxta d. ca. Inter. Vnde purgabit ſe modo ſuperius dicto: & deinde etiā modo prætacto abiurabit, vel vt ſuſpectus leuiter, vel vt vehementer: hoc obſeruato, quod ſi vt leuiter, illā tantū hæreſim abiuret, de qua eſt ſuſpectus: ſi autē vt vehementer, abiurabit generaliter hæreſim omnē. Et quidē ſi vt leuiter, ſi deinde labatur in eandem, ratione abiurationis non debet puniri vt relapſus, vt patuit: ratione vero purgationis, videtur quod ſic, per cap. Excommunicamus primo. §. Adijcimus, verbo Vel ſi poſt. & ca. Ad abolēdā. §. Illos quoq; de hære. Sit ergo cautus Tabellio, ne in actis ponat, leuiter pro vehemēter, aut ecōuerſo. Quibus peractis ſequitur ſentētia vel pænitētia ſub hac forma. Nos talis Epiſcopus & talis Inquiſitor diligentius attendentes,

dentes, quod tu talis de tali loco, talis diœcesis, fuisti nobis de tali vel tali hæretica prauitate delatus: nos volētes, vt tenebamur, iudicialiter informari, ad inquirendum de hac causa, testes examinandum, teque citandum & interrogandum medio iuramento, & ad alia faciēda, quæ facienda erant per nos, descendimus, & processimus, vt decebat. Quibus peractis, visis & diligenter inspectis pariter & discussis processus meritis huiusmodi causę, & omnibus & singulis productis, actis, & actitatis, habitoque in & super illis Theologorum atque Iurisperitorum pluries maturo consilio ac digesto: reperimus te de prædicta hęresi in tali loco, seu talibus locis, apud bonos & graues publice diffamatum: propter quod, vt nobis mandant canonica instituta, indiximus tibi purgationem canonicam, qua coram nobis hic publice te purgasti, & ipsi compurgatores pariter te purgarunt: inuenimus etiam te talia & talia commisisse (exprimantur) propter quæ non immerito te suspectum leuiter, aut uehementer habemus de prædicta hæretica prauitate, propter quæ fecimus te, vt taliter suspectum hæresim abiurare (vel talem, si leuiter erat suspectus: vel omnem, si vehementer) Verum, quia non possumus, nec debemus talia quæ peregisti ullatenus tolerare, sed cogimur ea mulctare, iustitia suadēte, ad hoc vt reddaris cautior in futurum, & vt crimina non remaneant impunita, & vt cæteri non reddantur procliuiores ad similia committenda, & vt Creatoris iniuriæ non æquanimiter tolerentur: ea propter te talem prædictum, purgatum, & abiuratum, hic in nostra pręsentia personaliter constitutum, in hoc loco & hora tali tibi inantea assignatis: nos Episcopus & Iudex præfati, sedentes pro tribunali &c. sententiamus, seu pænitentiamus per modum qui sequitur (exprimantur quæ imponuntur) Lata est hæc sententia: qua lata, executioni mandetur: poteritque dispensari, vel mitigari, vel mutari, vt videtur, iuxta cap. Vt commissi, de hære. lib. 6.

Punctum decimum. Aliquando peritorum consilio trutinato processu, delatus inuenitur hęresim confessus, sed pęnitens, nec alias relapsus: quando scilicet medio iuramento coram Iudice iudiciali vel confitetur talem vel talem hæresim tanto se tempore tenuisse: sed tamen vult resipiscere, & illam & omnem aliam ad libitum Iudicis abiurare, & satisfacere: quod antea nunquam fecit. Et eo casu hæc est practica. Talis, modo vere reuertatur, est ad misericordiam recipiendus, nec tradendus brachio sæculari: aut si clericus est, degradandus, de hære. Ad abolendam. §. Præsenti: & prius abiurata hæretica prauitate, est perpetuo carceri mancipandus, de hære. Excommunicamus, secundo. §. Siqui autem. absolutionis beneficio impartito, & iniuncto: quod talibus iniungi consueuit, iuxta ca. Vt officium. Deinde vero sequitur

senten-

ſententia, vt ſupra, mutatis mutandis: ita tamen vt exprimantur articuli, in quibus deliquit, & in pænitentia ponatur quod induatur ueſte liuida, & ſententietur ad perpetuos carceres, & reſeruetur ſibi Iudex ex certa ſcientia, & expreſſe authoritatem mitigandi &c. Lata fuit hæc ſententia &c. & hortetur delatum ad patientiam, declarando pænitentiam, & miſericordiam ſpondendo. Lecta ſententia, mandetur executioni, ſecundum quod in huiuſmodi ſeruari conſueuit. Dum tamen indutus, vt ſupra, ducitur ad portam eccleſiæ, Iudex eccleſiaſticus iam non ſe intromittit: ſi autem curia ſæcularis contentatur, bene quidem, alioquin agant ad libitum.

Punctum vndecimum. Aliquando vero delatus trutinato peritorũ conſilio proceſſu, inuenitur hæreticus confeſſus, relapſus, ſed pęnitens: quod tunc eſt, quando delatus iudicialiter confitetur ſe alias abiuraſſe, & ita legitime reperitur, & poſt hæſit tali errori, vel quod hæreſim aliquam ſpecialiter abiurauit, & redijt in eandem, ſed poſt ſaniori vſus cõſilio pænitet, & redit ad eccleſiaſticam vnitatem. Tali, ſi humiliter petat, non negatur pænitentia, nec Euchariſtia: traditur tamen brachio ſæculari vltimo ſupplicio feriendus, quantumcunque pæniteat: vbi abiurauit vt deprehenſus, aut ſuſpectus vehementer, non autem leuiter tantum: Et eo caſu hæc eſt practica. Concluſo enim, maturo & digeſto (& ſi opus eſt) repetito conſilio, quod is ſit relapſus: mittet ad eum Iudex viros idoneos, qui loquentes de mundi huius contemptu, & vita futura, tandem illi indicent, quod mortem obeat oportet, & hortentur ad prouidendum animæ & ad ſacramentum pænitentiæ, & Euchariſtiæ, & id crebro. Mortem tamen ei Iudex non ſignificet: nam facies Iudicis terret, & impænitentiam magis adducit. Quibus perceptis, poſt duos vel tres dies, in quibus prædicti eũ pro viribus in catholica fide ſtabiliant, Iudex mandabit poteſtati loci, vel ei, cum attinet, quod tali die & hora tali loco ſit cum ſua curia, extra eccleſiam tamẽ, vbi erit ſermo de fide, & talis Iudex condemnabit quendam relapſum tradendum curiæ ſęculari. Interim ſi talis relapſus fuerit in ſacris, vel cuiusvis ordinis ſeu religionis obumbratione fuſcatus, eſt totius ordinis eccleſiaſtici prærogatiua nudandus, de hære. Ad abolendam. §. Præſenti: & hoc conuocatis conuocandis, iuxta ca. Quoniam, de hęre. li. 6. & modo, qui ſequitur. Cum igitur ſæculari curiæ tradendus erit, facto ſermone in eccleſia, vel aliqua platea, relapſo ibi conſtituto, & curia ſęculari, Epiſcopus põtificalib⁹ indutus, & pręlatis ſuę diœceſis eidẽ aſsiſtẽtibus, & relapſo degradando induto iuxta ordinem ſuum, eum degradabit, incipiendo a ſuperiori ordine, vt fieri conſueuit. Finita degradatione, vbi fienda eſſet, Officialis mandet Notario, vt ſententiam legat, quæ ſiue relapſus fuerit degradatus, ſiue non, feratur per hunc modũ.

Nos

Nos talis Episcopus, & talis Iudex attendentes &c. ut de more: & in fine sententiæ dicunt: Rogamus tamen, & efficaciter dictam curiam sæcularem, quatenus circa te citra sanguinis effusionem, & mortis periculum suam sententiam moderetur. Et sic Episcopus, ac Assessores recedentes, curia sæcularis suum officium exequetur. Quamuis autem & Episcopus, & Inquisitor omnem diligentiam adhibere habeant, vt relapsus pæniteat, & saluetur: tamen pænitentia quantũcunque grãdis, non facit, quin veraciter sit relapsus, & brachio sęculari relinquendus. Non consueuerunt autem eiusmodi sententiæ die festiua, aut sollemni fieri, nec etiam in ecclesia: quia sententia est, quæ reum ad mortem ducit, consequenter autem honestius est vt die feriata, & loco profano fiat, quę non sunt dicata Deo.

Punctum duodecimum. Aliquando vero delatus trutinato peritorum consilio processu, inuenitur confessus, sed impænitens, & non relapsus: quod tamen rarissime accidit. Cum tali autem habita custodia bona, est morose procedendum, vt saluetur. Si tamen expectato congruo tempore, quod est quamdiu spes de eius conuersione haberi potest, nullo modo emolliri potest: Episcopus & Iudices se ad eum tradendum brachio sæculari disponent, significantes Potestati, vt puncto priore, quod cum sua curia conueniat: & nihilominus proclamet per vicos, quod omnes conueniant habituri consuetam indulgentiam. Quibus expletis, per sententiam tradetur delatus curiæ sęculari in hũc modum. Nos talis Episcopus & talis Iudex &c. vt de more, in fine precantes curiam sæcularem, vt supra.

Punctum decimum tertium. Aliquando vero peritorum cõsilio trutinato processu, delatus reperitur confessus, relapsus, & impænitens, & quando id sit, liquet: & tunc tradendus est curiæ sæculari modo prædicto per sententiam, more consueto.

Punctum decimumquartum. Aliquando vero trutinato peritorum consilio processu, delatus inuenitur conuictus, & deprehensus, omnia tamen negans: quod eo casu est, quod de eius hæresi constat per euidentiam facti, aut testes legitimos, contra quos excipere legitime non potest, & tamen stat firmiter in negatiua: & casu isto ista est praxis. Duro enim carceri compedibus, & catenæ est mancipandus, & crebro per idoneos ad confessionem moneatur, etiam sponsa misericordia si fateatur: alioquin brachio sæculari tradetur. Quod si noluerit, repetatur diligenter examen testium, seorsum monendo eos ne se æterno damnent, vt alius temporaliter damnetur: & singulariter illius, quẽ melioris cõscientię Iudex putat. Qđ si ille in negatiua, isti vero in affirmatiua steterint, tradatur brachio sæculari, iuxta c. Ad abolendã. §. Pręsenti.

ſenti. Non tamen cito tradatur : ſed modo delatus, modo teſtes ſollicitentur pro veritate indaganda : & ſi quis ex teſtibus vacillet, aut indicietur quod falſa depoſuerit, de bono conſilio peritorum arreſtetur, & agatur vt de iure. Frequenter enim repertum eſt etiam, quod teſtes agitati malitia ſeinuicem colligarunt ad imponendum hæreſis crimen, & diutius fatigati morſu conſcientiæ, inſtante Iudice, iniquitatem ſuã detexerunt : & quod delatus poſt diuturnum tempus ad cor redierit, maxime certificatus, quod brachio ſæculari ſit tradendus. Si ergo tãdem delatus confitetur & pænitet vere, vt deprehenſus pænitens abiuret omnem hæreſim publice, modo ſupra expoſito : ſi vero confitetur quidem, ſed non pænitet, vt impænitens tradatur brachio ſæculari, modo etiam ſuperius poſito. Si vero ipſe in negatiua ſteterit, teſtes vero culpam ſuam cognouerint, ille vt immunis abſoluetur, & iſti vt falſi teſtes punientur, vt no. Paulus ſuper ca. Multorum, de hære. in cle. & ſuper eos fertur ſententia ad arbitrium Iudicum. Habent tamen Epiſcopi poteſtatem mitigare, aut etiam aggrauare poſt annum. Si vero delatus in negatiua, & teſtes in affirmatiua per annum, vel alio maiori congruo tempore ſteterint, tradatur brachio ſæculari, obſeruatis quæ ſupra in ſimili dicta ſunt. Deinde ſequitur ſententia. Nos &c. more ſolito. Quod ſi forte poſt ſententiam, & iam relictus, & ad locum incendij ductus, dixerit ſe velle fateri, abiurare, & ſatisfacere ad arbitrium Iudicum : licet præſumatur hæc facere metu mortis, Quidam tamẽ putant, quod poſſit ex miſericordia recipi, vt hæreticus pænitens, & perpetuo murari, iuxta glo. ſuper ca. Ad abolendam. §. Præſenti. & uerbo Audientia. & ca. Excommunicamus ſecundo, de hære. quamuis de rigore iuris tali conuerſioni magna fides non adhibeatur: immo propter damna temporalia illata, ipſum ſemper plectere poſſunt. De hoc vero articulo olim in Silueſtrina ſic ſcripſi. Quæritur utrum parcendum ſit hęreticis redire volentibus, poſtquã ſunt per eccleſiam condemnati : & dicit Io. An. in quadam apoſtilla in ca. Excommunicamus el primo, de hære. quod ſic : Et idem tenet glo. in ca. Excommunicamus el ſecondo, eodem titulo : & Archi. in ca. Vt commiſsi. eo. ti. lib. 6. Dicẽs, quod tantum relapſis non parcitur; & idem videntur velle iura noua, quæ indiſtincte parcendum dicunt redire volentibus, vt patet in ca. Vt officium, eo. ti. li. 6. Sed tamen contrarium videtur verum eſſe de iure : quia vt patet in ca. ad Abolendam, extra eo. non parcitur niſi redire volentibus continuo poſt deprehenſionem erroris : Quod quidem continuo ab aliquibus obſeruatur de prima ſeſsione Iudicis a prima die qua examinatur cauſa huius : quod videtur ſenſiſſe Ray. Sed hoc dictum non procedit neceſſario : Tum quia iura poſteriora non diſtinguunt,

gunt, sed indistincte dicunt parcendum esse redeuntibus: Tum quia consuetudo, quæ ius interpretatur, est in contrarium: Tum quia illud capitulum loquitur de deprehensione manifesta, quæ nō est nisi post plenam probationem, inter quam & sententiam iam nulla est difficultas, nec medius actus. Vnde quantum ad parcere non est ratio maior, si redire velint postquam sunt conuicti, aut etiam condemnati: cum statim in eodem actu ista duo fieri possint probatio plena & vltimata, & Iudicum sententia. Et ideo prima opinio, quæ magis pia est, videtur arbitrio Iudicis tenenda, vbi probabiliter viderit pænitentiam esse non fictam: Tum quia in constitutionibus pœnalibus, secundum iura fieri debet interpretatio benignior: Tum quia conuersionem esse ante sententiam, vel post, non est ratio parcendi, sed veritas conuersionis, cum spe non recidiuandi præsumpta, quæ etiam post sententiam esse potest, & credi: licet non post relapsum, quia præsumitur inconstantia.

Punctum quintumdecimum. Aliquando vero delatus examinato peritorum consilio processu, inuenitur conuictus, sed fugitiuus, seu se contumaciter absentans; congruo tamen tempore expectatus. Et id est in casu triplici: Primo, quando est deprehensus aliquo triū modorum, de quibus supra, sed legitime citatus noluit comparere. Secundo, quando aliquis est delatus, & ex aliquali informatione leuiter suspectus, aut plus, & citatus contumaciter non comparet, & excommunicatus per annum stetit animo indurato semper cōtumaciter absens. Tertio, quādo quis directe vel indirecte impediuit processum fidei per Episcopum vel Iudicem, vel ad hoc dedit consilium, auxilium, vel fauorē, qui est excommunicatus: et si animo indurato per annum sustinuerit, ex tunc est vt hæreticus condemnandus, per ca. Vt Inquisitionis. §. Prohibemus. de hære. li. 6. In primo casu damnandus est vt hæreticus, iuxta ca. Ad abolendam. §. Præsenti. In secundo autem & tertio casu similiter, iuxta ca. Cum contumacia. & per ca. Vt inquisitionis. §. Prohibemus. de hære. li. 6. Et circa singulos horum talis erit practica. Nam cō gruo tempore expectatus citabitur per Episcopum & Iudicem in ecclesia cathedrali diœcesis, in qua deliquit, & in alijs ecclesijs illius loci, vbi domicilium contrahebat, & specialiter vnde fugit. Citabitur, inquam, ad audiendam finalem sententiam, quę feretur siue compareat, siue non, sic. Nos talis Episcopus, & talis Iudex, &c. Adueniente autem die & hora præfixa ad diffinitiuam sententiam audiendam, si cō paruerit pænitens, & omnem hæresim paratus abiurare & satisfacere ad arbitrium Iudicum (si alias non est relapsus) ad misericordiam admittetur: & si est deprehensus aliquo illorum modorum, abiurabit &

pęnitebit vt hæreticus pęnitens, modo supra tacto. Si vero est suspectus vehementer (vt in secundo & tertio casu) abiurabit & pęnitebit vt hæreticus suspectus vehementer & pęnitens, modo etiam superius tacto. Si autem non consentit abiurare, tradetur vt hæreticus impænitens brachio sæculari, modo supradicto. Si autem contumaciter renuerit comparere, feratur sententia, qua talem absentem tanquam præsentem pronuncient hæreticum pertinacem, si fuit deprehensus: & vt talem relinquant brachio sæculari, a foro ecclesiastico expulsum. Si vero non fuit deprehensus, sed suspectus, vt in duobus vltimis casibus, non iudicabitur hæreticus, sed vt hæreticus, & vt talis damnādus.

Punctum decimumsextum. Aliquando autem trutinato peritorū consilio processu, inuenitur tātum ab alio malefico incinerato, vel incinerando delatus: & tunc aliquando reperitur immunis: quia non est deprehensus vel inditiatus ita vt sit suspectus, aut infamatus; & tūc per sententiam absoluetur. Aliquando sic delatus, est etiam de hæresi diffamatus: & tunc Iudex attendens, quod vltra infamiam nihil ab alijs fidedignis contra eū particulariter probatur (licet forte maleficus grauia contra eum deposuerit, qui fidem perdidit dando eam diabolo, indicet illi purgationem canonicam, iuxta modum superius tactum. Aliquando autē vltra infamiam, reperitur quęstionibus exponendus, vt quia infamia aggrauatur delatione malefici asserentis eum secum in criminibus participasse: & facta vtriusq; affrontatione, & respōsis diligenter notatis, inuenitur varietas vnde Iudex suspicari possit, maleficum verisimiliter esse torquendū: quod tunc leuiter faciet, iuxta prædicta. Aliquando reperitur de hæresi suspectus leuiter, peritorum habito cōsilio, & tunc abiurabit, vel canonice purgabitur, iuxta prædicta. Aliquando inuenitur suspectus vehementer, iudicio peritorum: & tūc abiurabit omnem hæresim vt suspectus vehementer. Ad hanc suspitionem vehementem pertinent omnes officium inquisitionis etiam indirecte impedientes, modo id scienter fecerint, ex ca. Vt inquisitionis, de hære. in 6. Et omnes, qui impedientibus præstant auxilium, cōsilium, vel fauorem, ex eo. ca. Vt inquisitionis. Et hi qui citatos aut captos hæreticos instrunt de veritate celanda, vel falsitate dicenda: ex ca. Accusatus. §. fin. de hære. li. 6. Regula tamen decidendi omnia ista est peritorum consilium. Aliquando reperitur suspectus violenter, vnde damnabitur eo modo, quo supra dictum est: vbi & patet quid faciendum, si in negatiua perstiterit. Aliquando reperitur diffamatus, & suspectus simul, leuiter, aut vehementer, peritorum consilio: & tunc ratione infamiæ indicatur canonica purgatio, iuxta ca. Inter solicitudines, eo. ti. & ratione suspitionis hęresim abiurabit, cum pœna relapsus, si su-

si suspitio erat vehemens: vel sine, si erat lęuis. Si vero hæresim confiteatur, quid agendum sit, liquet ex dictis.

Punctum decimumseptimum. Aliquando delatus, peritorum consilio cribrato processu, reperitur maleficus non inferens, sed auferens maleficia: Quędam enim maleficæ (experientia teste) curant, & non nocent, non quod diabolus hominem diligat, sed curat corpus, vt afficiat animam ad auxilia diaboli inuocanda, & eo casu qualis sit praxis obseruanda, his dictis accipitur. Primum. Si id licitis remedijs agit, iam non est vt maleficus damnandus, sed vt naturaliter industrius, vel in Deo fidens commendandus. Si vero id agit remedijs illicitis, secundum quid (puta, quia sine expressa, etsi non sine tacita dæmonum inuocatione) remedia non tam illicita, quam vana sunt, & per Iudices in foro causarum toleranda: in foro autem animæ sunt interdicenda, & plectenda. Si vero sunt remedia illicita simpliciter (vt quia dæmon expresse inuocatur ore, vel intentione, ab eo scilicet expectando effectũ: vel opere, dum aliquid ei exhibetur, quod non nisi superiori exhibetur, vt sacrificium, incensum, adoratio, & eiusmodi, quæ sunt quædam interpretatiuæ preces, & eiusmodi) nullo modo etiam in foro causarum sunt toleranda. de hære. Accusatus. lib. 6. quia sapiunt hæresim manifeste, vt patuit. Et hoc siue his remedijs vtatur sine alicuius hominis nocumento, & multominus si cum nocumento, vt maleficium auferendo, aut etiam inferendo alteri: etiam si is cui inferuntur, sit ęque maleficus: immo nec si sit iumentum, vel planta, quia ibi semper est inuocatio dæmonis expressa voce, vel intentione (vt supponitur) quę semper acriter est plectenda. Secundum. Quod si licitis se remedijs & verbis diuinis, vt assolent, eiusmodi se patrare dixerit, Iudex eo citato, diligenter examinet, & si ecclesiasticus est, diligenter per se vel alium per parochiam inquirat, medio iuramento, quibus remedijs vtatur. Tertium. Illicita autem a licitis his modis secernet. Cum enim eiusmodi sua illicita remedia tegant, ne deprehendantur, & vt facilius illaqueent simplices, ideo verbis & herbis vtuntur: tamen ex quatuor superstitiosis actibus tanquam maleficę & sortilegæ deprehenduntur. Primo quidem, si ea dicunt & reuelant, quæ non malorum spirituum doctrina norunt, vt cum & maleficium, & maleficientem, & causam maleficiendi referent: vtputa, die tali cum tali rixatus est, & fecit sic, & sic. Secundo, si ad vnius a maleficio sanationem se intromittunt, non alterius, sicut in diœcesi Spirensi quædam strigimaga aliquos curare nequibat, & dicebat, quod maleficia essent ab alijs nimiũ fortiter impressa: non enim semper vnus dęmon cedit alteri, si sit eo superior. Tertio, dum faciunt quasdam exceptiones, vt dicẽdo;

Te ſanabo, niſi tale quid apparuerit: ſicut in Spira malefica, intuito maleficiatum in tibijs, indicauit ei cauſam maleficij, cum attamen ex rure a duobus milliaribus Teutonicis aduentaſſet, dicens: Niſi in vulnere habueris ſquammas & pilos, ſanabo: quod & fecit. Quarto, vbi ſuperſtitioſis inſiſtunt, aut inſiſtere faciunt cæremonijs: ſicut ſe frequẽtari volunt ante Solis ortũ, aut alio determinato tempore nihil faciente ad rem; aut dicendo, ſe non poſſe ſanare niſi perſonas talis patriæ; aut ſolum duas vel tres in anno, & eiuſmodi. Poteſt etiam ad famam & vitam aduerti præteritam. Quartum. Eiuſmodi maleficæ eo modo, quo ceteræ ab eccleſiaſtico Iudice plectendæ ſunt, quamuis damna non inferant: quia vere ſunt apoſtatæ a fide, & ea agunt, quæ ſapiunt hæreſim manifeſte: cum eiuſmodi peragant ex pacto diaboli expreſſo, iuxta capitulum prædictum Accuſatus.

Punctum decimumoctauum. Aliquando vero trutinato proceſſu, vt ſupra, delatus iuſte, aut iniuſte appellaſſe inuenitur, & eo caſu hæc erit praxis, quæ per multa dicta explicabitur. Primum. In negocio fidei, ſummarie, ſimpliciter, & de plano proceditur, de hære. Statuta, lib. 6. & conſequenter appellationis remedium interdicitur, de verbo. ſig. Sæpe. Quia tamen Iudices propter arduitatem negocij libenter interdum illud prorogant, & dilatant, aduertendum eſt, quod vbi delatus ſentiret ſe a Iudice realiter, & de facto grauatum iniuria, vt pote, quia eũ ſe defendere noluit, vel quia ſolus ſine aliorum cõſilio, vel ſine aſſenſu Epiſcopi, aut eius Vicarij pronunciauit delatum quæſtionari, cum alias ſufficientes probationes pro, & contra habere potuiſſet, & eiuſmodi: tunc equidem iuſta foret appellatio, alias non. Vnde Iudex eiuſmodi appellatione ſibi præſentata, quieto animo copiam appellationis petat, proteſtando verbo, quod ſibi non curat tempus. Habita vero copia, aduertat ſe duos habere dies ad reſpondendũ, & ad apoſtolos dandum triginta, de appella. ca. Cordi. & ca. Ab eo. li. 6. Licet autẽ ſtatim & reſpondere, & apoſtolos dare poſsit hos vel illos: ad grauitatem tamen officij aſsignet aliquod ſpatium infra triginta illos: dies ad dandum, & recipiendum apoſtolos, quales dare decreuit, cum poteſtate prorogandi terminum. Non autem ad dandum tantum: alioquin Iudex teneretur eos mittere. Dico etiam quales decreuerit, non autem negatiuos, vel affirmatiuos, vt quales dare debeat mature deliberet. Aſsignat autem determinatam diem, & horam, & locum ad omnem fraudem tollendum, puta, ſuam cameram. Secundum. Interim ſi ex conſilio peritorum ſe inuenerit delatum indebite grauaſſe, adueniente termino aſsignato, errorem corrigat, reducens proceſſum ad eum ſtatum & punctum, in quo fuit quando eum grauauit,

& gra-

& grauamen auferat: quo ablato, procedat prout ante: quia per hanc ablationem appellatio, quæ aliqua erat, fit nulla, de appell. Cessante. Si tamen grauamen auferri nequit (quippe quod irreparabile sit, vt quia indebite quæstionibus est expositus, vel si qua instrumenta, aut vasa sunt combusta, & eiusmodi) tunc dicta reductio processus locum haberet minime. Tertium. Si vero Iudex, iustitia exigente, decreuerit delatum arrestare, assignet ei tempus ad apostolos dandum, vel recipiendum, & locum opportunum ad captionem, & instante termino det negatiuos, & statim eum detineat. Quartum. Ab hora autem præsentatæ appellationis vsque ad traditionem apostolorum negatiuorum, aduertat Iudex, ne aliquid innouet circa appellantem, vel capiendo, vel quæstionando, vel carcere liberando, aut aliter. Adueniente autem termino dationis, si Iudex est paratus apostolos dare, det: alioquin terminum alium statuat vsque ad diem trigesimum, qui est iuris terminus vltimus. Quintum. Adueniente ergo termino, si vult dare negatiuos, det sub forma, qua dicatur iuste processisse, & rationes appellantis fuisse coloratas, & appellationem nullam: vnde nec eam admittit, et quod hanc responsionem offert delato pro apostolis negatiuis: et statim eam scribi mandet post dictam appellationem sic incipiendo: Et dictus Iudex respondens &c. & tradat etiam Notario, qui appellationem præsentauit. Sextum. Quibus apostolis negatiuis sic exhibitis appellanti, statim Iudex continuãdo processum, officium suum exequatur, capiendo, vel ad comparendum terminum assignando, vel aliquid faciendo, quo appareat quod non desierit esse Iudex, quousque a Iudice ad quem appellatum est, sit prohibitus ne procedat: & tunc cum processibus clausis & sigillatis, & cum fida ac tuta custodia, ac idonea cautione, si oportuerit, ad Iudicem appellationis remittat. Septimum. Si vero Iudex exhibere decreuerit apostolos affirmatiuos & reuerentiales, & adueniente termino peremptorio ad dandum, & accipiendum assignato, eos exhibebit sub forma, qua dicat se iuste processisse, & indebite non aggrauasse, soluendo rationes appellantis: propter reuerentiam tamen Apostolicæ Sedis, dictam appellationem admittit, assignando appellanti tempus ad se præsentandum cum processibus sigillatis, cũ fida custodia, vel debita cautione se præsentandi. Hanc responsionem tradet pro apostolis affirmatiuis, & iubebit eam scribi post appellationem, & tradet Notario, qui appellationem præsentauit: & ex tunc ipse in tali causa desinit esse Iudex, nisi causa sibi remittatur: si tamen cum appellante habet aliam causam, in qua non appellauit, in ea remanet Iudex ut ante. Octauum. Inquisitor sentiens reum iuste appellaturum, committat

alicui

alicui vices ſuas in totum, & non poterit recuſari . De offi.dele. Iud
lib.6.vel amoueat grauamen , vt dictum eſt . Cum vero iniuſte app
lat, eligat arbitrum iuris, iuxta ca. Suſpitionis, de offi.dele. & de app
Requiris. & ca. Cum ſpecialiter, & mandet recuſanti quod eligat ali
& arbitros cogat etiam per ſententiam excommunicationis latæ ſe
tentiæ, vt citent recuſantem exhibiturum rationem : & infra octo di
ambo , vel vnus eorum cum tertio ab eis electo pronuncient , aut ip
vtetur ſuo iure & officio . Et ſi percipiat , quod propter falſos teſt
vel aliter , contra ſe pronunciabitur , poteſt cum delati conſenſu,
non aliter , alicui committere plenarie vices ſuas, vt in d.ca. Iudex . ſi
autem infra tempus non pronunciant , remanet Iudex : & ſimiliter ſi
pronunciarint, quod recuſatio ſit nulla . Si autem pronunciarint leg
timam, nec Iudex eſt, nec poteſt committere vices ſuas, vt in d.ca. Iu
dex . Et cum ſine eo Epiſcopus non procedat , res Pontifici Maximo
ſignificetur , rogando vt cum Epiſcopo procedere poſsit, vel aliũ ſub
rogare . Nonum. Et ſi admiſſa appellatione, & datis apoſtolis, appel
lans nouiter accuſetur de alijs criminibus hæreſis , de quibus non agi
tur in cauſa, pro qua appellauit, non deſinit eſſe Iudex , ſed procede
re poteſt vt prius , examinando teſtes, & ſe informando, & finita pri
ma cauſa in Romana Curia, procedet libere in ſecunda. Non curet au
tem Iudex Romæ agere contra appellantem , nec ſe partem facere,
ſed permittat cum ſuis iudicibus iudicandum , ex officio ſuo ad pro
curationem appellantis . Et ſi Inquiſitor perſonaliter citetur , caueat
ne litem ingrediatur , ſed intendat ad exhibendum proceſſus, &
totam cauſam ad illos reducere: & procuret, quam citius po
terit , ad propria remeare , ne ipſe tædijs , laboribus &
expenſis fatigetur, & cauſa fidei iacturam patia-
tur . De mirandis dæmonum & ſtrigimaga-
rum liber tertius finit 1 5 2 0.
die 24. Nouem-
bris .